

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MEDENİ USUL HUKUKUNDA SULH

Seçkin ŞAHAN

**Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Alim TAŞKIN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
MEDENİ USUL VE İCRA İFLAS HUKUKU BİLİM DALI**

KASIM 2019

MEDENİ USUL HUKUKUNDA SULH

Seçkin ŞAHAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZEL HUKUKU ANABİLİM DALI
MEDENİ USUL VE İCRA İFLAS HUKUKU BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

KASIM 2019

Seçkin ŞAHAN tarafından hazırlanan “Medeni Usül Hukukunda Sulh” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalında Medeni Usül ve İcra İflas Hukuku Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

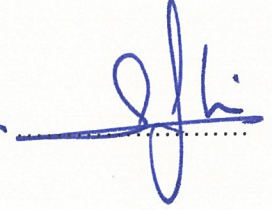
Danışman (Başkan): Dr. Öğr. Üyesi Alim TAŞKIN
Özel Hukuk, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

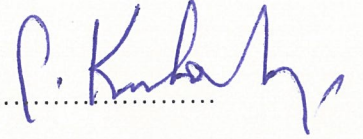
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞAHİN
Özel Hukuk, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

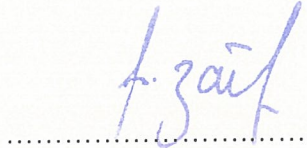
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Kulaksız
Özel Hukuk, Atılım Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 07/11/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAI F
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Seçkin ŞAHAN

07.11.2019

MEDENİ USUL HUKUKUNDA SULH
(Yüksek Lisans Tezi)

Seçkin ŞAHAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Kasım 2019

ÖZET

Medeni usul hukukunda sulh, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda bir müessese olarak düzenlenmemekle birlikte gerek doktrinde gerekse uygulamada varlığı kabul görmekte idi. Sulh, HUMK'da ayrı bir müessese olarak ele alınmamakla birlikte birçok kanun hükmünde sulha ilişkin düzenlemeler mevcuttu. Medeni usul hukukunda sulh, davaya son veren taraf usul işlemlerinden birisi olup, görülmekte olan bir davada, dava konusu uyuşmazlığın taraflarının aralarındaki uyuşmazlığı kısmen yahut tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir. Bu tanım 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun kabulü ile pekişmiştir. HMK ile sulh müessesesi özel olarak düzenleme altına alınmıştır. Sulh, ilk kez HMK ile birlikte bir başlık altında hukukumuzda düzenlenmiş olmakla birlikte evvelden beri varlığı kabul edilen ve uygulaması olan bir müessesedir. Yürütülmekte olan her davanın şüphesiz bir kaybedeni vardır. Kazai merciler tarafından verilen hüküm hakkaniyet ve nesafet kurallarına uygun olup olmadığına bakılmaksızın mutlak suretle dava taraflarından birini tatmin etmeyecektir. Bu noktada sulh müessesesi taraflara sunulmuş bir nimet niteliğindedir. İki taraf arasında meydana gelen uyuşmazlığın iç dinamiklerini, tarihçesini, sosyolojik açıdan etkenlerini en iyi bilen kimseler bizzat uyuşmazlığın taraflarından başkası değildir. Diğer bir anlatımla, aslında tarafların uyuşmazlığın çözümü bakımından birbirlerinden ne istediklerini en açık ve saf hali ile yine kendileri bilmektedir. Bu nedenle tarafların aralarında meydana çıkan uyuşmazlığı iki tarafı da tatmin edecek hali ile sonuçlandıracak müessese de sulh müessesesidir. Yukarıda izah edilmeye çalışılan nedenlerden ötürü sulha teşvikin özendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle sulh müessesesi inceleme konusu olarak seçilmiş olup uygulanabilirliğinin artırılmasına katkı sağlaması ve tanıtılması adına detayları ile incelenecek, gereği durumunda öneri ve değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Bilim Kodu : 51101
Anahtar Kelimeler : Sulh, Mahkeme huzurunda yapılan sulh, davalar, Medeni Usul Hukuku,
Sayfa Adedi : 169
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Alim TAŞKIN

THE SETTLEMENT OF CASE IN CIVIL PROCEDURE LAW

(M. Sc. Thesis)

Seçkin ŞAHAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE FOR GRADUATE EDUCATION

November 2019

ABSTRACT

In civil procedure law, the settlement of case was not regulated as an institution in the Code of Civil Procedure No. 1086, but its existence was accepted both in the doctrine and in practice. Although the Magistrate is not considered as a separate institution in HUMK, there are many legal arrangements regarding the settlement of case. In civil procedure law, the settlement of case is one of the procedures of the party that put an end to the case and in the case of a case in question, it is a contract concluded by the parties of the dispute before the court in order to partially or completely end the dispute between them. This definition has been established with the adoption of Law No 6100 on Civil Procedure. With the HMK, the settlement of case was specially regulated. Settlement of case, for the first time with the HMK, although it was regulated in our law as an institution, it is a concept that has been accepted and practiced for a long time. There is certainly a loser in every case. The verdict given by the courts shall not satisfy one of the parties, irrespective of whether it is in accordance with the rules of equity and grace. At this point, the settlement of case institution is a blessing presented to the parties. The people who know the internal dynamics, history and sociological factors of the dispute between the two sides are none other than the parties themselves. In other words, in fact, the parties clearly know what they want from each other in terms of resolution of the conflict. For this reason, the institution that will conclude the dispute between the parties with the condition that will satisfy both parties is the settlement of case institution. For reasons explained above, it is of great importance to encourage settlement of case. For this reason, it has been chosen as the subject of settlement and will be examined in detail to contribute to the improvement of its applicability and, if necessary, suggestions and evaluations will be made.

Science : 51101
Key Words : Settlement of case, Settlement of case in court, lawsuits,
Civil Procedure Law
Page : 169
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Alim TAŞKIN

TEŞEKKÜR

Çalıőmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, tecrübelerinden faydalandığım kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Alim TAŞKIN'a, bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısını yadsıyamayacağım ve bana her daim güvenen sevgili eşim Cevriye'ye ve kendisinden çaldığım vakitlere rağmen bana olan sabrı dolayısı ile biricik kızım Zeynep Elif'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. SULH KAVRAMININ TANIMI, TARİHÇESİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ, ÖZELLİKLERİ, SULHUN TÜRLERİ VE BENZER KURUMLARLA İLİŞKİSİ.....	3
2.1. Sulhun Tanımı.....	3
2.2. Sulhun Tarihiçesi	7
2.3. Sulhun Hukuki Niteliği ve Özellikleri	11
2.3.1. Sulhun Hukuki Niteliğine İlişkin Teoriler	11
2.3.1.1. Yargılama hukuku teorisi.....	12
2.3.1.2. Özel hukuk teorisi	12
2.3.1.3. Karma teori	13
2.3.1.4. Çift vakıa teorisi.....	14
2.3.1.5. Kanaatimiz	15
2.3.2. Sulhun Özellikleri	15
2.3.2.1. Sulhun iki taraflı usul işleme olması	16
2.3.2.2. Uyuşmazlığı kısmen veya tamamen ortadan kaldırabilmesi	16
2.3.2.3. Dava konusu dışında kalan hususlarda sulhun mümkün olması.....	17
2.3.2.4. Sulhun şarta bağılı olarak yapılabilmesi	20
2.4. Sulhun Türleri	24
2.4.1. Mahkeme İçi (Kazai) Sulh – Mahkeme Dışı (Adi) Sulh Ayrımı	24
2.4.1.1. Mahkeme içi (huzurunda) sulh	24
2.4.1.1.1. Şartları	25
2.4.1.1.2. Şekli.....	25
2.4.1.1.3. Hüküm ve sonuçları	26
2.4.1.2. Mahkeme dışı sulh	26
2.4.1.2.1. Genel olarak	26
2.4.1.3. Şekli	27

	Sayfa
2.4.1.3.1. Unsurları.....	28
2.4.1.3.2. Hüküm ve sonuçları	31
2.4.2. Kısmi Sulh – Tam Sulh Ayrımı	31
2.4.2.1. Dava Türleri Bakımından Kısmi Sulh – Tam Sulh Ayrımı	34
2.4.2.2. Eda davası, tespit davası ve inşai davalarda kısmi sulh - tam sulh ayrımı.....	34
2.4.2.3. Belirsiz alacak ve tespit davasında kısmi sulh - tam sulh ayrımı.....	35
2.4.2.4. Kısmi davada kısmi sulh - tam sulh ayrımı.....	35
2.4.2.5. Davaların yığılmasında kısmi sulh - tam sulh ayrımı	36
2.4.2.6. Terditli davada kısmi sulh - tam sulh ayrımı	36
2.4.2.7. Karşı dava bakımından kısmi sulh - tam sulh ayrımı	37
2.4.3. Diğer Sulh Türleri	37
2.4.3.1. Yapıldığı mercie göre sulh türleri	38
2.4.3.1.1. Naip üye veya istinabe edilen hâkim huzurunda yapılan sulhlar.....	38
2.4.3.1.2. Hakemler huzurunda yapılan sulhlar	39
2.4.3.1.3. İcra mahkemeleri huzurunda yapılan sulhlar	41
2.4.3.1.4. İcra daireleri huzurunda yapılan sulhlar.....	41
2.4.3.1.5. Yasaklı ve reddedilen hâkim huzurunda yapılan sulhlar ..	42
2.4.3.1.6. Görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda yapılan sulhlar	44
2.4.3.1.7. Yabancı mahkeme huzurunda yapılan sulhlar	45
2.4.3.2. İlişkin olduğu muhtevaya göre sulh türleri	46
2.4.3.3. Devam süresine göre sulh türleri	46
2.5. Sulhun Benzer Kurumlarla İlişkisi.....	47
2.5.1. Genel Olarak	47
2.5.2. Sulh ve Feragat.....	47
2.5.3. Sulh ve Kabul.....	51
2.5.4. Sulh ve Avukatlık Kanunu M.35/A Çerçevesinde Uzlaşma.....	55
2.5.6. Sulh ve Arabuluculuk.....	59
2.6. Sulhun Özel Olarak Kanunlarda Düzenlendiği Haller.....	67
2.6.1. İdarelerin Taraf Olduğu Adli Uyuşmazlıklarda Sulh.....	67
2.6.2. Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıklarda Sulh.....	72

	Sayfa
2.6.3. Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırma	75
3. SULHUN KONUSU VE KAPSAMI, SULHUN ŞEKLİ VE ZAMANI, SULH	
OLABİLECEK KİŞİLER	81
3.1. Sulhun Konusu ve Kapsamı	81
3.1.1. Genel Bilgi	81
3.1.2. Sulhun Konusu	83
3.1.3. Sulhun Kapsamı	86
3.2. Sulhun Şekli ve Zamani	88
3.2.1. Sulhun Şekli	88
3.2.1.1. Genel bilgi	88
3.2.1.2. Sulhun mahkemeye bildirilmesi	89
3.2.1.3. Sulhun tutanağa geçirilmesi	90
3.2.1.4. Sulhun maddi hukuka ilişkin şartlarının sağlanması	94
3.2.2. Sulhun Zamani	95
3.2.2.1. Genel bilgi	95
3.2.2.2. Ön inceleme aşamasında sulh (Sulha teşvik)	96
3.2.2.3. Hükümden önce sulh	99
3.2.2.4. Hükümden sonra sulh	100
3.2.2.5. Hükümün kesinleşmesi anına kadar sulh	103
3.3. Sulh Olabilecek Kişiler	104
3.3.1. Taraflar	104
3.3.1.1. Genel bilgi	104
3.3.1.2. Gerçek kişiler bakımından sulh	106
3.3.1.2.1. Sınırlı ehliyetliler	107
3.3.1.2.2. Sınırlı ehliyetsizler	108
3.3.1.2.3. Tam ehliyetsizler	110
3.3.1.3. Tüzel kişiler bakımından sulh	111
3.3.1.3.1. Özel hukuk tüzel kişileri bakımından	111
3.3.1.3.2. Kamu hukuku tüzel kişileri bakımından	112
3.3.1.4. Dava arkadaşlığı halinde sulh	114
3.3.1.4.1. Mecburi dava arkadaşlığı halinde sulh	115
3.3.1.4.2. İhtiyari dava arkadaşlığı halinde sulh	117
3.3.2. Sulhta Vekil	119

	Sayfa
3.3.3. Sulhta Usul İşlemleri Bakımından Üçüncü Kişiler	121
3.3.3.1. Genel bilgi	121
3.3.3.2. Davaya müdahale halinde sulh	121
3.3.3.2.1. Asli müdahale halinde sulh	121
3.3.3.2.2. Fer'i müdahale halinde sulh	123
3.3.3.3. Davanın ihbarı halinde sulh	124
4. SULHUN HÜKÜM VE SONUÇLARI, SULHTAN DÖNÜLEMESİ VE SULHUN İPTALİ, KANUN YOLLARI, YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ ...	127
4.1. Sulhun Hüküm ve Sonuçları	127
4.1.1. Davanın Sona Ermesi	127
4.1.1.1. Sulhun davanın sona ermesine etkisi	128
4.1.1.2. Sulh halinde mahkeme tarafından verilecek karar	129
4.1.2. Kesin Hüküm Etkisi	131
4.1.2.1. Sulhun delil olma niteliği	136
4.1.3. İlamlar Gibi İcra Edilebilmesi	137
4.2. Sulhtan Dönülememesi	140
4.3. Sulhun Hükümsüzlüğü	142
4.3.1. Genel Bilgi	142
4.3.2. Maddi Hukuk Kaynaklı Nedenlerle Hükümsüzlük	143
4.3.2.1. Sulhun kesin hükümsüzlüğü	143
4.3.2.2. İrade sakatlığı ve aşırı yararlanma durumunda sulhun iptali	144
4.3.3. Usul Hukuku Kaynaklı Nedenlerle Hükümsüzlük	146
4.3.4. Sulhun Hükümsüzlüğünün İleri Sürülmesi	147
4.4. Kanun Yollarına Gidilip Gidilememesi	149
4.5. Sulh Halinde Yargılama Giderleri, Harçlar ve Vekâlet Ücreti	150
4.5.1. Yargılama Giderleri	151
4.5.2. Harçlar	153
4.5.3. Vekâlet Ücreti	153
5. SONUÇ	157
KAYNAKÇA	161
ÖZGEÇMİŞ	169

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
AAÜT	Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Av.K.	Avukatlık Kanunu
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
dn.	Dipnot
E.	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
GÜİFD	Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
HD.	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HMKY	Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği
HUAK	Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İK	İcra ve İflas Kanunu
İBK	İçtihadı Birleştirme Kararı
İMİK	İş Mahkemeleri Kanunu
K.	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
Koop.K.	Kooperatif Kanunu

Kısaltmalar	Açıklamalar
K.T.	Karar Tarihi
m.	Madde
MTK	Milletlerarası Tahkim Kanunu
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
s.	Sayfa
S.	Sayı
TL	Türk Lirası
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
vb.	Ve benzeri
Y.	Yıl
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi
Yuk.	Yukarıda

1. GİRİŞ

İnsanlık var olduğu günden itibaren hayatın her alanında ve her konu üzerinde uyuşmazlıklar baş göstermiş olup bu çerçevede toplumsal yaşam kuralları ve hukuk şekillenmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu toplumsal yaşam kuralları ile hukukun amaçlarından en önemlisi insanlar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların hakkaniyet ve adalet ölçüsünde çözüme kavuşturulmasıdır. Bu çözüm genellikle mahkemeler ve icra daireleri vasıtasıyla elde edilmeye çalışılsa da taraflar, meydana gelen uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması bakımından alternatif bir takım imkânlarla sahiptir. Bu imkânlardan birisi de sulh müessesesidir.

Sulh, temelinde uzlaşî kültürünü barındıran, karşılıklı tarafların hür iradesini esas alan, hakkaniyet ve adalete en yakın çözüm yoludur. Taraflar, aralarında meydana gelen uyuşmazlıkların belki de mahkeme salonlarına dahi yansımaya bütün kısımlarına vâkıf olmaları nedeniyle kendileri için en makul çözüm yolunu da kendileri üretebileceklerdir. Kanaatimizce aralarındaki uyuşmazlığı başlatan da bitirebilecek olanlar da bu yönde irade ortaya koyabilen aynı kişilerdir. Bu sebeple sulh müessesesi inceleme konusu yapılmış olup uygulanabilirliğine ve yeni bir anlayışla ele alınmasına katkı sağlama amacı hedef alınmıştır.

Medeni usul hukukunda sulh incelememiz üç bölümden oluşmakta olup ilk bölümde Sulhun tanımı, tarihçesi, hukuki niteliği, özellikleri ile sulhun türleri ve benzer kurumlarla ilişkisi ve sulhun özel olarak kanunlarda düzenlendiği haller; ikinci bölümde sulha elverişli konular, sulhun şekli, sulhun şarta bağlanması ile sulh olabilecek kişiler; üçüncü ve son bölümde ise sulhun hüküm ve sonuçları ile sulhun iptali, sulh halinde yargılama giderleri ve vekâlet ücreti incelenmiş olup sonuç kısmında çalışmamıza ilişkin tespit ve kanaatlerimize yer verilmiştir.

2. SULH KAVRAMININ TANIMI, TARİHÇESİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ, ÖZELLİKLERİ, SULHUN TÜRLERİ VE BENZER KURUMLARLA İLİŞKİSİ

2.1. Sulhun Tanımı

Sulh, kelime anlamı ile barış demektir¹. Medeni usul hukuku bakımından sulh, en yalın tanımı ile davanın taraflarının birbirleri ile anlaşmak suretiyle yargılamanın nihayete ermesini sağlamalarıdır². Özel hukuk bakımından sulh kavramı ile akla ilk olarak sulh sözleşmeleri gelmektedir³. Bu hali ile sulh sözleşmesi borçlar hukukunun konusu olup çalışmamıza katkı sağlayacağı ölçüde sulh sözleşmelerine değinilecektir⁴. Medeni usul hukuku bakımından sulh, 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda ayrı bir başlık altında düzenlenmemiş ve tanımı yapılmamışken 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 313. maddesinde tanımlanmıştır. Böylelikle sulh, normatif bir hale dönüşmüştür⁵. Buna göre “*Sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir*”. Görüldüğü üzere hukuk muhakemesi bakımından sulh, ancak görülmekte olan bir davada, taraflar arasında, uyuşmazlığı çözme amacıyla ve mahkeme huzurunda yapılabilen bir sözleşmedir. Burada sözleşmeden beklenen sonuç kısmen yahut tamamen taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlığı sona erdirmesidir. Sözleşmenin, dava konusuna ilişkin olup olmaması bakımından ise, sulhun kapsamı kural olarak dava konusu husus olmakla birlikte, kanun, istisnaen dava dışında kalan hususların da sulhun kapsamına dahil edilmesine cevaz vermiştir⁶. Maddede tanımı verilen sulh, sulhun düzenlendiği yere göre çeşitlerinden biri olan mahkeme içi sulha aittir. Mahkeme dışı sulh, aradaki farkın ortaya konabilmesi, taraflarca mahkeme dışı sulhun mahkemeye sunulması ile mahkeme içi sulha

¹ <http://tdk.gov.tr>

² http://www.hukukiyardim.gov.tr/myd_brosurler/sulholmak.pdf

³ Önen, E. (1972). **Medeni Yargılama Hukukunda Sulh**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s.2.

⁴ Aral, F., Ayrancı, H. (2014). **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**. Ankara: Yetkin Yayınları, s.57-58. Aral ve Ayrancı'ya göre sulh sözleşmesinin HMK'da düzenlenmiş olması sulhu, isimli bir sözleşme durumuna getirmemektedir. Sulhu, kendisine özgü yapısı olan sözleşmeler kategorisinde kabul etmektedirler; Yavuz, C., Özen, B., Acar, F. (2008). **Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler** (Altıncı Baskı), İstanbul: Beta Yayınları, s.13; Ercan, İ. (2013). **Avukatlar ve Hâkimler İçin Medeni Usul Hukuku**. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, s.328.; Remzi, M., Aydın, S. (2009). **Borçlar Hukuku Özel Hükümler** (İkinci Baskı), İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları, s.26; Ercan, İ. (2012). **Medeni Usul Hukuku** (Sekizinci Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, s.283; Hızır, F. (2018), “Sulh Sözleşmesi”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.44.

⁵ Kılıçoğlu, M. (2012). **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi**. İstanbul: Legal Yayıncılık, s.1237.

⁶ Bkz. HMK m.313/3; “*Dava konusunun dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dâhil edilebilir.*” Hükümde açıkça dava konusu kapsamında olmayan hususların da sulh kapsamında dâhil edilebileceği hüküm altına alınmıştır.

dönüşebilmesi imkân ve ihtimaline binaen ileride ayrıca incelenecek olup HMK veya başkaca bir mevzuatta düzenlenmiş değildir. Ancak 6098 Sayılı Borçlar Kanununun 26. maddesinde belirtildiği üzere “*Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler*” kuralı gereği hukukumuzda sözleşme serbestîsi geçerli olup kanunun çizdiği çerçevede mahkeme dışı sulh sözleşmesinin yapılması da mümkündür.

Sulh, mahkemece görülmekte olan bir davada, tarafların karşılıklı olarak anlaşmaları ile bir diğer ifade ile aralarında yapacakları bir sözleşme ile dava konusu hususu nihayete erdirmeleridir⁷. Sulh başlığı altında birbirini takip eden hükümler ilk kez HMK’da düzenlenmiş ve tanımı ilk kez yapılmıştır. Her ne kadar HUMK’da sulh başlığı altında düzenleme olmamakla birlikte sulha ilişkin kanundaki hükümler birlikte değerlendirildiğinde sulhun bir müessese olmak konusunda yer verildiği ancak kanun tekniği gereği sulh başlığı altında birbirini takip eden hükümler olarak düzenlenmediği görülmektedir. Bu durum kanun tekniği bakımından isabetsiz olmuştur. HUMK döneminde de birçok kanun hükmünde bu müesseseden bahsedilmekteydi⁸. Bunlardan bazıları⁹; HUMK m.63; “*Sarahaten mezuniyet verilmemişse vekil sulh olamaz ve aharı tahkim veya ibra ve davadan hiçbir suretle feragat veya hasmın davasını ve teklif olunan yemini kabul veya mahkûmünbihi kabız ve haczi fekkedemez*”, HUMK m.151; “*Zabıtnamenin, şahitlerin ve ehlihibrenin ifadelerine ve iki tarafın ikrar ve sulh ve feragatine taalluk eden kısımları bunların huzurunda okunarak kendilerine imza ettirilir*”, HUMK m.213; “*Davanın her aşamasında tahkikat hâkimi iki tarafı veya vekillerini çağırarak davanın maddi olguları hakkında beyanlarını dinleyebilir ve sonuç vereceği umulan hallerde bunları sulha da teşvik edebilir.*”, HUMK m.513; “*Tayin olunan muhakeme gününde iki taraftan her biri haklarını istinat ettirdikleri vesikaları ibraz ederler ve mahkeme evveleminde iki tarafı sulha teşvik eder.*”, HUMK m.514; “*Sulh vukuunda celse masarifi muhakemesi yarıya tenzil olunur. İki tarafa celsede hazır buldukları için bir şey verilmez*”, HUMK m.515; “*İki taraf sulh olmazlarsa esas dava rüyet ve hallolunur.*”, İİK m.38; “*Mahkeme huzurunda yapılan*

⁷ Kuru, B. (2011). **Hukuk Muhakemeleri Usulü C.4.** (Altıncı Baskı) İstanbul: Demir Yayınevi, s.3742; Arık, K.F. (1954). “Mahkeme Önünde Sulh”, *AÜSBFD*, C.9, S. 1, s. 142.

⁸ Önen, E. 1972, s.3; Arık, 1954, s.143; Soner, L.F. (1977). “Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.3, s.439; Ildır, (G). (2003). **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler)** . Ankara: Seçkin Yayınevi, s.163; Ulusan, B. (2012); “Sulh Sözleşmeleri” *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı: Prof. Dr. Erhan Adal’a Armağan*, C. VII, S.2, s.976; Sevig, V.R. (1949). “Mukavelelerin Tasnifi ve B.K. Dışında Bırakılmış Olan Mukaveleler ve Bilhassa Sulh Mukavelesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, s.143.

⁹ Kuru, 2011, s.3743; Muşul, T. (2012). **Medenî Usul Hukuku** (Üçüncü Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 443.

sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re'sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu maddedeki icra kefaletleri müteselsil kefalet hükmündedir.”, İİK m.226; “*İdare, iki milyar liraya kadar olan alacaklardan doğrudan doğruya, daha ziyade alacaklardan alacaklılar toplanmasının vereceği yetkiyle sulh olabilir ve tahkim yapabilir.*”, Av.K m.165; “*İş sahibinin birden çok olması halinde bunlardan her biri, sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf avukat ücretinin ödenmesi hususunda müteselsil borçlu sayılırlar.*”, Harçlar K. m.22; “*Davadan feragat veya davayı kabul veya sulh, muhakemenin ilk celsesinde vuku bulursa, karar ve ilam harcının üçte biri, daha sonra olursa üçte ikisi alınır.*”

Sulhun tanımı Türk Hukukunda ilk kez HMK ile yapılmıştır. Mukayeseli hukuk bakımından incelendiğinde birçok ülke hukukunda sulhun tanımına yahut sulha ilişkin düzenlemelere yer verdiği görülecektir. Bu bakımdan;

Fransız Medeni Hukuku sulhu, "*sulh bir akiddir ki bununla taraflar doğmuş bir ihtilafa son verirler yahut doğacak bir ihtilafı önlerler.*" şeklinde tanımlamıştır; Alman Medeni Kanunu ise sulhu, "*tarafların, bir hukukî münasebet hakkındaki ihtilafıya da şüpheyi karşılıklı fedakârlıkta bertaraf eden anlaşması*" şeklinde tanımlamıştır¹⁰.

İsviçre hukukunda sulh müessese olarak tanım ve unsurlarıyla düzenleme altına alınmamış olmakla birlikte İsviçre Medeni Kanunu ile Borçlar Kanununda sulha ilişkin düzenlemeler mevcuttur; İngiliz hukukunda, sulhun mahkeme huzurunda yapılıp yapılmamasına bakılmaksızın yargılamayı sona erdirme kabiliyeti yoktur; ancak tarafların aralarında anlaşması ve mahkmeden bu anlaşma yönünde karar verilmesini talep edebilecekleri başkaca müesseseler mevcuttur¹¹.

Fransız, İtalyan, İspanyol ve Alman kanunları, sulhu borç ilişkileri kısmında düzenlemiş olup Portekiz kanunu sulha, kira ile tescil sözleşmeleri arasında bir yer ayırmıştır. Buna karşılık Avusturya kanunu sulhu, hak yahut borçların sükutu gibi gördüğünden borçlar kanununun genel hükümler kısmında düzenlemiştir¹².

¹⁰ Arık, 1954, s.144; Koç, E. (2009). “Usuli İşlemlerde İrade Sakatlıkları”, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.216.

¹¹ Karauz, A. K. (2011). “Sulh Sözleşmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.11-12.

¹² Sevig, 1949, s.143.

Sulh müessesesi HUMK’da birçok maddeye serpiştirilmiş olup uygulamada sulha ilişkin içtihat geliştirilmiştir. Bu yönde Yargıtay 1. HD’nin 28.12.2009 tarihli 2009/11750 E. ve 2009/13880 K. sayılı kararı şu şekildedir:

“Hemen belirtilmelidir ki, usul hukukunda düzenlenmemekle beraber sulh bir usul anlaşması niteliğini taşıdığı gibi aynı zamanda bir maddi hukuk işlemidir. Başka bir ifade ile sözleşmedir. Bununla taraflar bazı hak ve borçlarından vazgeçerek rıza ile aralarındaki çekişmeye son vermek istemektedirler. Öğretide ve uygulamada da aynen benimsenmiştir. Ne var ki tarafların belirlenen sulh beyanları karşısında mahkemece, sulh anlaşmasının tasdiğiyle yetinilmesi gerekirken taşınmazın tahliyesine yönelik karar verilmiş olması doğru değildir¹³.”

HUMK döneminde sulh müessesesi, uygulamaya doktrin ve içtihat hukuku vasıtası ile aktarılmaktaydı¹⁴. HMK ile getirilen sulha ilişkin düzenlemeler öğretide ve uygulamanın kabul ettiği çözümleri yansıtmaktadır¹⁵.

Sulh, her ne kadar bir taraf işlemi olarak görülmekle birlikte aynı zamanda yürütülmekte olan davaya son veren bir usul işlemidir. Sulh ile dava, kural olarak taraf iradeleri çerçevesinde sona ermekte, böylelikle taraflar birbirlerine verdikleri karşılıklı taviz karşılığında bir takım nimetlere de kavuşabilmektedir. Bu nimetlere örnek olarak davanın tarafların iradesine uygun sona ermesi, vekalet ücreti ile harçlar bakımından belirli oranlarda indirime gidilmesi hususlarını gösterebiliriz. Bu nedenle sulhun en kötü halinin dahi en iyi mahkeme kararından evla olduğu kabul görmektedir¹⁶. İleride ayrıntılı olarak irdelenecek olmakla birlikte sulh halinde yargılama giderleri ve vekâlet ücreti bakımından taraflar daha az ödeme yapmakta, ayrıca menfaatleri doğrultusunda bir hüküm ile uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturabilmektedir. Kanaatimizce dava açmak kolay, yürütmek ise zordur. Uzun ve meşakkatli yargılama safhası neticesinde büyük ihtimalle iki taraftan birisini tatmin

¹³ Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T: 18.08.2019); Benzer yönde Yargıtay 4. HD tarafından verilmiş 22.03.1979 tarihli 1979/7457 E. ve 1979/3808 K. sayılı karar şu şekildedir: *“Bilindiği gibi, HUMK. nunda sulh müessesesi düzenlenmiş değildir. Ancak, sulh konusunda muhtelif yasalarda bazı hükümler mevcuttur. Gerek uygulamada ve gerekse bilimsel görüşlerde ittifakla kabul edilen görüşe göre; sulh bir sözleşmedir. Sulh sözleşmesi, o sözleşme ile ilgili bulunan tarafların arasında meydana gelmiş uyuşmazlığın taraflardan her birinin bazı haklarından fedakârlıkta bulunup uyuşmazlığı ortadan kaldırmaları konusundaki irade açıklamalarının birleşmesidir.”* YKD, Kasım 1979, Cilt: 5 Sayı: 11, s.1571.

¹⁴ Tutumlu, M.A. (2012). **Kuram ve Uygulama Açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu**, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.267.

¹⁵ Umar, B. (2011). **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**. Ankara: Yetkin Yayınları, s.884.

¹⁶ Kuru, B. (2018). **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku**. Ankara: Yetkin Yayınları, s.399; Yılmaz, E. (2012). **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**. Ankara: Yetkin Yayınları, s.1355; Kuru, B., Arslan, R., Yılmaz, E. (2013). **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 534; Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E. (2018). **Medenî Usul Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları, s.561; Postacıoğlu, İ.E. (1975). **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Koll. Şti., s.484. ; Berkin, N.M. (1969). **Medenî Usul Hukuku Esasları**, İstanbul: Hamle Matbaası, s.167.

etmeyecek hüküm çıkma imkân ve ihtimaline karşılık tarafların sulh ile uyuşmazlığı çözüme kavuşturabilmesi her iki tarafın menfaatlerine de hizmet etmesi bakımından daha faydalı bir yöntemdir.

Sulh, feragat ve kabul gibi davaya son veren taraf usul işlemlerinden biri olmakla birlikte içerisinde hem feragat hem de kabulü içerebilmektedir. Bir başka ifade ile sulhta davacı bir nevi feragat adımı atmakta, davalı ise bu yönde kabul iradesini ortaya koymakta, karşılıklı menfaatlerin ağırlığına göre orta yolu bulma çabasına girmektedirler. Böylelikle kısmi feragat ve kısmi kabul ile sulhun meydana çıktığının kabulü gerekmektedir¹⁷. Sulhun, feragat ve kabul içermesine, benzer kurumlar olmasına karşılık sulh ile feragat ve kabul arasında temel bir farklılık bulunmaktadır. Sulh, ancak tarafların karşılıklı iradelerinin uyuşması ile ortaya çıkabiliyorken, feragat ve kabul taraflardan birinin (feragatte, davacının; kabulde ise davalının) iradesi ile hüküm ve sonuçlarını doğurabilmektedir¹⁸.

Sulh, HMK m.313//2’de belirtildiği üzere; “*ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabilir.*”. Tarafların üzerinde tasarruf etme hak ve yetkisi olmayan hususlarda sulh olmaları da herhangi bir sonuç doğurmayacaktır. Bu kısıtlamanın getirilmesi kanaatimizce hukukun genel ilkeleri ve hayatın olağan akışı ile uygun olup aksine düşünce üçüncü kişiler bakımından hak kaybına neden olabilecek niteliktedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki sulh, tek taraflı bir usul işlemi olmayıp karşılıklı irade beyanı ile ortaya çıkabileceğinden tarafların dava konusu bakımından serbestçe tasarruf yetkisini haiz olmadığı hallerde, dava sulh ile sona erdirilemeyecektir¹⁹.

2.2. Sulhun Tarihçesi

Toplumsal hayatın gelişmesi neticesinde insanlar arasında etkileşim artmakla birlikte gündün güne insanlar arasında çeşitli sebeplerden menfaat çatışması veyahut hukuki ihtilafın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu çatışma veyahut ihtilafın ortadan kaldırılması bakımından en faydacı yöntem şüphesiz sulh müessesesidir. Bu nedenle sulh müessesesinin dayandığı

¹⁷ Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.534; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 2018, s.561; Atalı, M., Ermenek, İ., Erdoğan, E. (2018). **Medenî Usûl Hukuku**. Ankara: Yetkin Yayınları, s.577; Tanrıver, S. (1995). “Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler”, *AÜHFD*, C. 44, S. 1, s. 333; Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2018). **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**. İstanbul: Vedat Kitapçılık, s.478.

¹⁸ Tanrıver, 1995, s. 333.

¹⁹ Kuru 2011, s.3747.

temeller eskiye dayanmaktadır²⁰. Yazılı kaynaklarda eski medeniyetlerin birçoğu tarafından sulh müessesesinin bilindiğini ve sulhtan istifade edildiğini göstermektedir²¹.

Roma Hukuku öncesi dönemde eski Mısır'da sulh müessesesinin olduğu, Firavunlar döneminde vezirlerin uzlaştırıcı rolü üstlenerek tarafların sulh olmasını temin ettikleri kabul edilmektedir. Yine eski Mısır'da hâkimlerin tıpkı hakem gibi hareket ederek tarafları uzlaştırdıkları belirtilmektedir. Babil döneminde hâkimlerin taraflar arasında görülmekte olan davaların hüküm ile sonuçlanmasından ise sulh ile sonuçlanması yönünde aktif rol üstlendikleri ileri sürülmektedir. Yine aynı şekilde Asur'lar ile eski Yunan medeniyetlerinde hakem yargılaması şeklinde sulhun uygulandığı belirtilmektedir²².

Yukarıda zikredilen devletlerde sulh müessesesinin tatbikine rastlanılmakla birlikte bugünkü anlamda sulha temel teşkil ettiklerini söylemek doğru olmayacaktır. Bir diğer ifade ile günümüzde var olan ve uygulanan sulhun oluşumuna ve gelişimine Roma Hukuku ile Cermen Hukuku katkı sağlamıştır²³.

Sulh, Roma Hukukunun en temel hukuk külliyatından biri olan Oniki Levha Yasası (Corpus Iuris Civilis)'nda da düzenlenmiş olup, taraflar arasındaki uyuşmazlığa son veren isimsiz akit olarak düzenlenmiştir²⁴. Roma Hukukunda sulh, transactio olarak adlandırılmış olup dava vasıtasıyla korumaya alınmıştır²⁵. Transactio esas itibari ile çekişmeli yahut şüpheli bir hukuki ilişki kaynaklı olup transactio'ya bağlanan sonuçlar bakımından mahkeme huzurunda yapılıp yapılmamasının ayrıca bir önemi bulunmamakta, yalnızca delil tespiti niteliğini taşımakta idi²⁶.

Roma Hukuku ile benzer şekilde Cermen Hukukunda da sühne müessesesi sulhu düzenlemektedir²⁷. Sühne'yi taraflar arasında meydana gelen hak ihlaline dayalı uyuşmazlığın uzlaşısı ile çözüme kavuşturulması şeklinde tarif edebiliriz. Cermen

²⁰ Karauz, 2011, s.2.

²¹ Önen 1972, s.7.

²² Önen 1972, s.7.

²³ Önen 1972, s.7.

²⁴ Karauz, 2011, s.6; Tahiroğlu, B. (2005). **Roma Borçlar Hukuku**, İstanbul: Der Yayınları, s.259.

²⁵ Çetinkaya, E. (2016). "Osmanlı Hukukunda Sulh Sözleşmesi: Üsküdar ve Bursa Şer'iyeye Sicillerine Göre Borç İlişkilerinde Sulh Sözleşmesi", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.45; Önen 1972, s.8; Karauz, 2011, s.6; Bu dava tüm isimsiz akitleri koruma altına almakta olup actio praescriptis verbis olarak adlandırılmakta idi. (Tahiroğlu, 2005, s.260).

²⁶ Önen 1972, s.9; Çetinkaya, 2016, s.46.

²⁷ Karauz, 2011, s.6; Mıdık, B. (2018). "Medeni Usul Hukukunda Sulh ve Sulh Benzeri Müesseseler", (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.3.

Hukuku’nda sühne, mahkeme önünde yapılıp yapılmamasına göre bir ayrıma tabi tutulmakta ve mahkeme huzurunda yapıldığı takdirde delil niteliğini haiz olmakta idi²⁸.

Gerek Roma Hukukunda yer alan transactio gerekse Cermen Hukukunda yer alan sühne kurumu, bugünkü sulh müessesine kaynaklık etmiştir. Bugün sulh müessesesinin aldığı şekil, tabi olduğu hükümler ve ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından Roma Hukuku ve Cermen Hukukunun etkisi yadsınamaz derecededir.

İslam Hukuku sulh sözleşmesini, tarafların karşılıklı olarak birbirleri ile anlaşmaları akabinde, taraflar arasındaki mevcut kin ve öç duygusunu ortadan kaldırarak ilişkileri onarmaya katkı sağlamak suretiyle yapıldığından dolayı en faydalı ve kıymetli sözleşme olarak görmüştür²⁹. Bu nedenle sulh, iyi ve güzel bir iş, bir akit olarak görülmektedir³⁰. Doktrinde sulh, “*Karşılıklı rıza ile çekişmeyi ortadan kaldıran akid veya görülmekte olan davanın anlaşmayla sona erdirilmesi anlamında fıkıh terimi.*”olarak tanımlanmaktadır³¹. Sulhun, İslam Hukukunda mezheplere göre birden fazla tanımı yapılmış olmasına rağmen aslında her bir tanım farklı kelimelerle aynı olguyu ortaya koymaya yöneliktir. Aşağıda Osmanlı Hukuku bakımından sulh irdelendiğinde belirtileceği üzere Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye³², Hanefi mezhebinece ortaya atılan tanımı esas almıştır³³. İslam Hukuku bakımından Sulhun, meşruluğu noktasında birçok kaynak göstermek mümkündür. Kuran-ı Kerim’de Nisâ Sûresi sulhtan bahsetmiş olup “*Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Uzlaşmak daha hayırlıdır*” denilmiştir³⁴. Ayette sulh, karı-koca arasında meydana gelen uyuşmazlıklarda tavsiye edilmekle, söz konusu tavsiyenin genel olarak meydana gelen veya gelebilecek uyuşmazlıklar bakımından kabulünde sakınca bulunmamaktadır³⁵. Hatta bazı hallerde zorunluluk dahi

²⁸ Önen 1972, s.10.

²⁹ Ellek, H. (2013). “Kur’an ve Hadis Işığında İnsanlar Arası Anlaşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümü”, *GÜİFD*, 2013/2, C.2 S.3, s.91.

³⁰ Önen 1972, s.11; Ansay, Ş. (1944). “Sulh”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s.200.

³¹ Atar, F. (2009). “Sulh”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul, s.481.

³² Tezde bundan sonra “mecelle” olarak belirtilecektir.

³³ Ellek, 2013, s.94.

³⁴ Detaylı bilgi için bkz. <http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/nisa-suresi-4/ayet-128/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (E.T:06/05/2019.)

³⁵ Afacan, K. (2018). “Trabzon Şer’iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Sulh Akidleri ve Analizi” (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.9; Çetinkaya, 2016, s.15; Avcı, M. (2017). “Osmanlı Ceza Muhakemesinde Sulh (Uzlaştırma)”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.25. S.1, s.25; Yıldırım, A. (2014). “Mağdur Haklarına Yönelik Kurumsal Yapılar (Sulh ve Uzlaştırma)”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S.23, s.251.

göstermektedir³⁶. Ayeti Kerimeden de anlaşılacağı üzere İslam Hukukunda sulh, meşru kabul edilmiştir. Yine “*Helali haram, haramı helal kılan sulh dışında, sulh caizdir.*” şeklindeki hadis-i şerif sulhun İslam Hukukunda caiz ve uygulanabilir olduğuna delil niteliğindedir³⁷.

Osmanlı Devletinde, hukuk sistemi İslam Hukuku çerçevesinde şekillendiğinden dolayı yukarıda İslam Hukuku açısından bahsedilen hususlar Osmanlı hukuk sistemi bakımından da geçerli olmakla Osmanlı döneminde sulha ilişkin ilk düzenlemelerden birisi I. Selim Kanunnamesidir. Söz konusu Kanunnamede sulh anlaşmalarına ilişkin düzenlemeler vardır³⁸. Ancak Osmanlı hukuk sisteminde sulha dair en detaylı düzenleme 1855 tarihli Mecelle’de yer almaktadır.

Sulh, Mecelle’de on ikinci kitap olarak Kitabı’s-sulh ve’l-ibra (1531-1571. maddeler) bölümünde ele alınmıştır³⁹. Mecelle’nin 1531. maddesinde sulh tanımlanmıştır. Buna göre, “Sulh, bi’t-terâzî nizâ’ı ref” eden bir akddir ki, icab ve kabul ile mün’akid olur⁴⁰.” Mecelle, sulhu bir sözleşme olarak görmekle birlikte sulhun üç farklı şekilde yapılabileceğini düzenlemiştir⁴¹. Bahsi geçen sulh türleri “an ikrar-ın sulh”, “an inkâr-ın sulh” ve “an sükut-ın sulh” olarak düzenlenmiştir⁴². Sulh türleri arasındaki farklılık davacının iddiasına yönelik davalının davranışından kaynaklanmaktadır. Bir diğer ifade ile sulhun üç çeşit ayrımı davalının cevap verip vermemesine göre şekillenmiştir⁴³. Davalı, davacının ileri sürdüğü dava konusunu ikrar eder ise an ikrar-ın sulh; davalı, davacının iddia ettiği dava konusunu inkâr eder ise an inkâr-ın sulh ve son olarak davalı, davacının ileri

³⁶ Sırım, V. (1994). “İslam Devletler Hukukunda Milletlerarası Anlaşmazlıkların Sulh Yolu İle Çözümü”, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.71.

³⁷ Ellek, H. (2012). “İslam Hukukunda Mali Konularla İlgili Sulh Anlaşması (Akitler Çerçevesinde)”, (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.28.

³⁸ Yıldırım, 2014, s.255; Afacan, 2018, s.20.

³⁹ Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, C. (2011). “Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’nin Yürürlüğe Girişi ve Türk Hukuk Tarihi Bakımından Önemi The Implementation of the Ottoman Civil Code (Mecelle) and its Significance in Turkish Legal History” *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S.29, Ankara, s.104.

⁴⁰ Mecelle, mad.: 1531., “Sulh iki tarafın razı olmasıyla kavga ve çekişmeyi kaldırıp gideren bir akitir ki icab ve kabul ile neticeye bağlanır.” Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, 2011, s.104.

⁴¹ Afacan, 2018, s.21; Mıdık, 2018, s.4.

⁴² Bkz. Mecelle 1535. madde: “Sulh üç kısımdır. Kısım-ı evvel, an ikrarın sulhdür ki müddeaaaleyhin ikrarı üzerine vaki olan sulhdür. Kısım-ı sani, an inkarın sulhdür ki, müddeaaaleyhin inkarı üzerine vaki olan sulhdür. Kısım-ı salis, an sükutın sulhdür ki müddeaaaleyh ikrar ve inkar etmeyip sükutu üzerine vaki olan sulhdür.”

⁴³ Önen 1972, s.12.

sürdüğü dava konusu hakkında inkâr veya ikrarda bulunmayarak sükût eder ise an sükût-in sulh söz konusu olacaktır⁴⁴.

Mecelle, sulhu yalnızca özel hukuk yönü ile düzenleme altına almayı aynı zamanda görülmekte olan davada yani mahkeme huzurunda akdedilen sulha ilişkin de düzenlemeler getirmiştir⁴⁵. Örneğin sulha teşvik Mecelle'nin 1826. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “*Akriba beyninde vuku' bulan veyahut tarafeynin sulha rağbetleri me'mul olan muhasamada hâkim bir veya iki defa tarafeyne musâlehayı tavsiye ve ihtar eder; muvafakat ederlerse kitab-ı sulhde münderiç olan mesâile tevfiikan müsâleha eder ve muvafakat etmezlerse muhakemeyi itmam eder.*”⁴⁶ Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere Mecelle, sulhu yalnızca 1531 ile 1571. Maddelerde düzenlemeyip sulha teşvik hususunda olduğu gibi yeri geldikçe düzenleme altına almıştır.

2.3. Sulhun Hukuki Niteliği ve Özellikleri

2.3.1. Sulhun Hukuki Niteliğine İlişkin Teoriler

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun tanımı ve tarihçesi ortaya konulduktan sonra sulhun tabi olacağı hüküm ve sonuçların ortaya konabilmesi için öncelikle sulhun hukuki niteliğinin anlaşılması gerekecektir. Mahkeme dışı sulhun, maddi hukuk işlemi olduğu noktasında duraksama olmamakla birlikte, mahkeme huzurunda yapılan sulhun, hukuki niteliği konusunda doktrin tek bir görüş etrafında birliğe varamamış olup bu husustaki görüşleri dört ana grupta toparlamak mümkündür⁴⁷. Bu görüşler; Yargılama hukuku teorisi, Özel hukuk teorisi, Karma teori ve Çift vakıa teorisi olup bahsi geçen teorilerin irdelenmesi neticesinde kanaatimize yer verilecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki sulhun hukuki niteliği hususunda ki birlik olmaması meselesi yalnızca Türk hukukuna has olmayıp İngiliz hukukunda⁴⁸ ve Alman hukukunda⁴⁹ da sulhun hukuki niteliği noktasında birlik

⁴⁴ Önen 1972, s.12; Yıldırım, 2014, s. 257; Mıdık, 2018, s.4-5.

⁴⁵ Önen 1972, s.12.

⁴⁶ Günümüz Türkçesi ile: “*Akraba arasında ortaya çıkan veya tarafların sulhe yanaşmalarının muhtemel olduğu uyumsuzlukta, hâkim bir veya iki defa taraflara sulh olmayı tavsiye ve ihtar eder; muvafakat ederlerse, Kitab-ı Sulh'de yer alan hususlara göre barıştırır, muvafakat etmezlerse yargılamayı tamamlar.*” Sancak, Y., Kıyak, E. (2014). “Günümüz Türkçesiyle Mecelle'nin On Altıncı Kitabı Kitabü'l Kazâ Günümüz Düzenlemeleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 2. Konya. s. 79.

⁴⁷ Önen 1972, s.34; Uluşan, 2012, s.977; Tanrıver, S. (2005). **Makalelerim I (1985-2005)**, “Makale-3 Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler”, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, s. 37; Alangoya, H.Y., Yıldırım, K., Deren-Yıldırım, N. (2011). **Medenî Usul Hukuku Esasları**. İstanbul: Beta Yayınevi, s.429; Pıtırılı, B. (2017). “Sulh”. *Bursa Barosu Dergisi*, Cilt: 42, Sayı: 100. Bursa, s.89.

⁴⁸ Göksu, M. (2014). “Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesinde Etkili Bir Örnek: İngiliz Hukuk Yargılamasında Resmî Sulh Önerileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:115, s.299.

⁴⁹ Arık, 1954, s.149.

bulunmamaktadır. Ancak Fransız hukukunda⁵⁰ sulhun hukuki niteliği bakımından bir fikir ayrılığı bulunmamaktadır.

2.3.1.1. Yargılama hukuku teorisi

Yargılama hukuku teorisi etrafında toplanan görüşe göre, mahkeme huzurunda akdedilen sulh, tamamen usul hukuku kapsamında değerlendirilmektedir⁵¹. Bir başka anlatımla mahkeme huzurunda akdedilen sulhun, maddi hukuk kapsamında değerlendirilen sulh akdi ile tek ortak noktası isim benzerliği olarak kabul edilmektedir. Sulh ile sulh sözleşmesinin isim benzerliği dışında ortak noktası bulunmayıp içeriği ile hüküm ve sonuçlarının farklı olduğu kabul edilmektedir⁵². Bu nedenle bu görüşe göre mahkeme huzurunda sulh, tamamıyla usul hukuku hükümlerine göre şekillenmelidir.

Yukarıda izahı yapılan görüş, mahkeme huzurunda yapılan sulhu, usul hukuku kapsamında kabul etmesine rağmen mezkûr sulhun, maddi hukuk bakımından ortaya koyduğu etkileri açıklayamadığından doktrinde eleştirilmektedir⁵³.

2.3.1.2. Özel hukuk teorisi

Özel hukuk teorisi çerçevesinde toplanan görüş ise yargılama hukuku teorisinin tam aksine mahkeme huzurunda akdedilen sulhun, tamamıyla maddi hukuk işlemi olduğunu benimsemektedir⁵⁴. Bir diğer ifade ile bu görüşe göre mahkeme huzurunda sulh kesinlikle bir usul hukuku müessesesi olmayıp özel hukuk sözleşmesi niteliğindedir.

Bu teorinin savunucuları kendi içerisinde ikiye ayrılmış durumdadır⁵⁵. Bunları müfrit ve mutedil olarak adlandırabiliriz⁵⁶. Bunlardan ilk gruba göre⁵⁷ mahkeme huzurunda sulh, kesinlikle maddi hukuk işlemidir, usul hukukuna ait hüküm ve sonuçları da bulunmamaktadır. Özel hukuk teorisinin bu grubunu temsil edenleri, maddi hukuk teorisine sıkı sıkıya bağlı olanlar olarak isimlendirmek yanlış olmasa gerek⁵⁸. Bu zümreye göre mahkeme huzurunda sulh halinde davayı sona erdiren sulhun kendisi olmayıp dava konusu tarafların davadan vazgeçmelerine yönelik irade beyanlarından ibarettir⁵⁹. Bu görüş taraftarı olan müfrit grubu, mahkeme huzurunda akdedilen sulha ilişkin mahkemenin bir iştiraki

⁵⁰ Arık, 1954, s.150.

⁵¹ Önen 1972, s.34; Tanrıver, 2005, s. 37; Tanrıver 1995, s. 335.

⁵² Önen 1972, s.34; Tanrıver, 2005, s.37.

⁵³ Önen 1972, s.40; Tanrıver, 2005, s.37, dn. 9'da anılan yazarlar.

⁵⁴ Tanrıver, 2005, s.37.

⁵⁵ Soy, A. (2017). **Türk Medeni Yargılama Hukukunda Sulh**, Ankara: Adalet Yayınevi, s.8.

⁵⁶ Önen 1972, s.34.

⁵⁷ Önen 1972, s.35; Tanrıver, 2005, s.37, dn. 10'da atıf yapılan yazarlar.

⁵⁸ Tanrıver, 2005, s.37.

⁵⁹ Önen 1972, s.36; Soy, 2017, s.8; Tanrıver, 2005, s.37.

yahut katkısı olmadığını, mahkemenin işlevinin yalnızca çekişmesiz yargı işinden ibaret olduğunu savunmaktadır⁶⁰.

Özel hukuk teorisini savunan diğer gruba göre⁶¹ de mahkeme huzurunda sulh, maddi hukuk teorisine sıkı sıkıya bağlı olanlar gibi maddi hukuk işlemidir. Bu grup doktrinde mutedil grubu olarak adlandırılmaktadır⁶². Bu grubu, diğer gruptan ayıran en önemli nokta sulhun, usul hukuku ile olan bağlantısını reddetmemesidir. Bir diğer ifade ile mahkeme huzurunda yapılan sulh, yalnızca maddi hukuka ilişkin değil, aynı zamanda usul hukuku bakımından da hüküm ve sonuçlar doğurmaktadır. Ancak sulhu sulh yapan tamamıyla özel hukuk karakteri taşımasıdır⁶³.

Özel hukuk teorisini savunan görüş, sulhun davaya son veren taraf usul işlemleri olması ile ilam niteliğini haiz belgelerden olması hasebiyle icra edilebilir niteliğini ortaya koyabilmekten uzak olmaları sebebiyle eleştirilmektedir⁶⁴.

2.3.1.3. Karma teori

Yukarıda izahı yapılan bu iki teorinin birlikte değerlendirilmesi neticesinde ortaya çıkan⁶⁵ ve doktrinde hâkim durumda olan karma teori etrafından toplanan görüşe göre⁶⁶ mahkeme huzurunda akdedilen sulhlar yalnızca usul hukukuna ait müessese olmadığı gibi sadece özel hukuka ait bir işlemde değildir. Diğer bir ifade ile mahkeme huzurunda yapılan sulh ne yalnızca yargılama işlemi ne de özel hukuka ait bir sözleşmedir⁶⁷. Bu görüşü savunanlara göre mahkeme huzurunda gerçekleştirilen sulha hem usul hukuku hem de özel hukuk hükümleri denk oranda uygulanmalıdır. Bir diğer ifade ile mahkeme huzurunda sulhun usul hukuku ve maddi hukuk bakımından hüküm ve sonuçları ortaya çıkabilecektir. Bu görüşte kendi içinde bazı ince ayrımlardan kaynaklı ayrılığa düşmüş durumdadır⁶⁸. Bir kısmına göre sulhun maddi hukuk kısmı ağır basarken bir kısmına göre usul hukuku kısmı daha ağırdır. Diğer ve son kısma göre ise sulhun maddi hukuk kısmı ile usul hukuk kısmında tam bir eşitlik söz konusudur⁶⁹.

⁶⁰ Önen 1972, s.36.

⁶¹ Önen 1972, s.36; Tanrıver, 2005, s.37, dn. 11'de atıf yapılan yazarlar.

⁶² Önen 1972, s.36.

⁶³ Önen 1972, s.36; Tanrıver, 2005, s.38.

⁶⁴ Tanrıver, 2005, s.38.

⁶⁵ Önen 1972, s.36.

⁶⁶ Tanrıver, 2005, s.37, dn. 12'de atıf yapılan yazarlar; Benzer yönde Kuru, 2011, s.3744-3746; Hızır, 2018, s.46.

⁶⁷ Önen 1972, s.37.

⁶⁸ Önen 1972, s.37.

⁶⁹ Soy, 2017, s.9.

Karma teori çerçevesinde birleşen görüşü savunanlara göre sulhun içeriğinin maddi hukuk kapsamında bir işlem olduğu noktasında görüş birliği mevcut⁷⁰ olmakla sulhun usul hukuku kapsamında müessese olmasının ne şekilde ortaya çıkacağı noktasında çeşitli görüşler mevcuttur. Ancak bu görüş ayrılıklarının savunucuları yok denilecek niceliktedir. Diğer bir ifade ile görüş ayrılığı güncelliğini kaybetmiştir.

Karma teori de diğer görüşlerde olduğu gibi eleştirilmektedir. Bu eleştirinin gerekçesi ise, bir sözleşmenin aynı anda hem maddi hukuk hem de usul hukuku karakterli olamayacağından bahisledir⁷¹. Bu görüş hem doktrin hem de Yargıtay tarafından benimsenmiştir⁷². Uygulamada istikrarla sulhun, hem maddi hukuk hem de usul hukukuna ilişkin olduğu kabul görmektedir.

2.3.1.4. Çift vakıa teorisi

Mahkeme huzurunda akdedilen sulhun hukuki niteliği ile ilgili son teori çift vakıa teorisi olup söz konusu teori, yukarıda izahı yapılan yargılama hukuku teorisi ile karma teori arasında kalmaktadır⁷³. Bu görüşte de -karma teoride olduğu gibi- mahkeme huzurunda akdedilen sulh, maddi hukuk ve usul hukuku kapsamında değerlendirilmekte; ancak birbirlerinden ayrı durumdadırlar. Bu teoriye göre sulh, usul hukukuna ait bir sözleşmedir ve bu sözleşme maddi hukuk sözleşmesi ile bağlanabilir; ancak bu iki sözleşme arasındaki bağ son derece zayıftır⁷⁴. Bir diğer ifade bu teorinin savunucuları mahkeme huzurunda akdedilen sulhun iki safhasını birbirlerinden ayrı kabul etmektedir. Ancak iki safhadan herhangi birinde ortaya çıkabilecek eksikliği diğer safhadan ayrı kabul etme durumunda örneğin hukuken geçerli olmayan maddi hukuk kapsamındaki sulh sözleşmesinin bu

⁷⁰ Önen 1972, s.3; Soy, 2017, s.9.

⁷¹ Soy, 2017, s.9, dn. 28'de anılan yazarlar.

⁷² Yargıtay HGK'nun 14.03.2007 tarihli 2007/99 E. ve 2007/141 K. sayılı kararı şu şekildedir: "*Feragat, kabul, sulh gibi işlemler, velev ki dava içinde yapılsın, asıl hakkı ortadan kaldırdıklarından, usul işlemi olduğu kadar (dava) etkilediği için usul işlemidir) maddi hukuk işlemi mahiyeti taşımaktadır ve bu sebeple, bu işlemlerin de islah yoluyla düzeltilmesi imkânsızdır.*" Benzer yönde Yargıtay 1. HD'nin 28.12.2009 tarihli 2009/11750 E. ve 2009/13880 K. sayılı kararı şu şekildedir: "... usul hukukunda düzenlenmemekle beraber sulh bir usul anlaşması niteliğini taşıdığı gibi aynı zamanda bir maddi hukuk işlemidir. Başka bir ifade ile sözleşmedir. Bununla taraflar bazı hak ve borçlarından vazgeçerek rıza ile aralarındaki çekişmeye son vermek istemektedirler. Öğretide ve uygulamada da aynen benimsenmiştir." <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T:18.08.2019)

⁷³ Önen 1972, s.40; Soy, 2017, s.10.

⁷⁴ Akil, C. (2012). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi" *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S.4, s.3; Önen 1972, s. 40.

geçersizliğini dikkati nazara almaksızın mahkeme huzurunda zapta geçirmek suretiyle hükme esas almak hukuken kabul edilebilir bir yaklaşım değildir⁷⁵.

2.3.1.5. Kanaatimiz

Mahkeme huzurunda akdedilen sulha ilişkin dört temel görüş irdelenmekle, yukarıda da bahsedildiği üzere yargılama hukuku teorisi, sulhu yalnızca usul hukuku işlemi olarak görmekte ancak bu durumun kabulü halinde irade fesadı halleri ile gabin halinde sulhun iptalini açıklayabilmek kanaatimizce oldukça zordur. Yine aynı şekilde özel hukuk teorisi, sulhu salt maddi hukuk işlemi olarak kabul etmekte ancak bu durumda da sulhun, davaya son veren bir taraf usul işlemi olması hususuna izahat getirebilmek mümkün olmayacaktır. Diğer taraftan çift vakıa teorisi sulhun iki safhasını birbirinden kesin olarak ayrı tutmakta; ancak bu halde sulhun geçerliliği, şartları, hüküm ve sonuçlarının maddi hukuk ve usul hukuku açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi hukuk mantığı ile bağdaşmamaktadır.

Kanaatimizce, mahkeme huzurunda akdedilen sulhu ne maddi hukuktan ne de usul hukukundan varestede kabul etmek mümkün değildir. Sulh, özü itibari ile bir sözleşmedir, bu haliyle maddi hukuk işlemidir. Yine aynı zamanda sulhun, hüküm ve sonuçlarını ortaya koyabilmesi için ikincil bir işlem gerekmektedir. Bu ikincil işlem ise sulhun, usul hukuku boyutu ile ilgilidir. Görülmekte olan bir davada tarafların sulh olma yönünde ki iradelerini mahkeme huzurunda beyan etmeleri, bu hususun duruşma zaptına geçmesi sulhun, aynı zamanda usul hukukuna ilişkin işlem olduğunu göstermektedir. Bütün bu izahatlar neticesinde mahkeme huzurunda akdedilen sulh, hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ait yönü birlikte taşımakla birlikte usul hukuku yönü daha ağır basan karma karakterde bir müessesedir.

2.3.2. Sulhun Özellikleri

Yukarıda sulhun tanımı, tarihçesi ve hukuki niteliği irdelenmekle birlikte sulh müessesesinin anlaşılabilmesi için bir takım özelliklerine değinmekte fayda vardır. Sulhun özellikleri ilgili başlıklarda detaylı incelenecek olmakla birlikte bu başlık altında genel çerçevenin ortaya konulması bakımından şu şekilde sıralanabilir; Sulhun iki taraflı usul işlemi olması, Uyuşmazlığı kısmen veya tamamen ortadan kaldırabilmesi, Dava konusu dışında kalan hususlarda sulhun mümkün olması ve Sulhun şarta bağlı olarak yapılabilmesi.

⁷⁵ Bkz. Benzer yönde Tanrıver, 2005, s.39.

2.3.2.1. Sulhun iki taraflı usul işlemi olması

Mahkeme huzurunda akdedilen sulh, dava konusu uyuşmazlığı nihayete erdirmesi nedeniyle aynı zamanda görülmekte olan davayı da sona erdirecektir. Davaya son vermesi nedeniyle sulh, usul işlemi olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁶. Bu nedenle çekişmesiz yargı işlerinde sulh olunması mümkün değildir⁷⁷. Davaya son veren taraf usul işlemleri, feragat, kabul ve sulhtur. Bunlardan feragatte davacının, kabulde ise davalının tek taraflı irade beyanı gerekli ve yeterli iken sulhta dava konusu uyuşmazlığa taraf olanların kural olarak karşılıklı olarak fedakârlıkta bulunması gerekmektedir. Bu fedakârlık neticesinde sulh sözleşmesi ortaya çıkmaktadır⁷⁸. Bu haliyle sulh iki taraflı bir usul işlemi olarak kabul edilmektedir⁷⁹. Bu da sulhu, kabul ve feragatten ayıran en önemli farklardan birisidir. Sulhun hukuki niteliği bu nedenlerden ötürü karma niteliktedir. Hem maddi hukuk bakımından sözleşme niteliğindedir, hem de usul hukuku bakımından bir taraf usul işlemidir. Sulh, ancak tarafların karşılıklı anlaşması ile hukuken geçerli olduğundan tarafların tek taraflı olarak sulh sözleşmesinden dönebilmeleri de mümkün değildir⁸⁰.

Usul işlemleri, yargılama faaliyetini oluşturan, yargılamanın sona ermesini sağlayan işlemler bütünüdür. Sulh da yargılamanın sona ermesini sağlayan, davaya son veren usul işlemlerindedir. Bir diğer ifade ile sulh, görülmekte olan davada davanın taraflarınca akdedilen bir sözleşme olup bu sözleşmenin davaya olan etkisi ve bu etkinin usul hukukunda ki karşılığı nedeniyle usul işlemidir. Sulh tarafların karşılıklı icap ve kabulü neticesinde hukuki sonuçlarını doğurmaktadır.

2.3.2.2. Uyuşmazlığı kısmen veya tamamen ortadan kaldırabilmesi

Sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı ortadan kaldırma adına en makul çözüm yollarından biridir. Sulh marifetiyle taraflar birbirlerinin taleplerine yaklaşmakta, karşılıklı

⁷⁶ Soy, 2017, s.13.

⁷⁷ İldır, 2003, s.163.

⁷⁸ Bu hususta Yargıtay HGK'nun 21.03.2019 tarihli 2017/120 E. ve 2019/334 K. sayılı kararı şu şekildedir: *“Davadan feragat ve davayı kabul tek taraflı usul işlemidir; bu nedenle karşı tarafın izni ve mahkemenin onayına gerek kalmaksızın hüküm ifade eder. Sulh ise bir sözleşme olup, iki taraflıdır ve yapılabilmesi için her iki tarafın iradesinin birbiri ile uyuşmasını gerektirir.”* <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T:18.08.2019)

⁷⁹ Arık, 1954, s.146; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, 2018, s.578; Pıtırılı 2017, s.91.

⁸⁰ Bu hususta Yargıtay 1. HD'nin 05.03.2007 tarihli 2007/544 E. ve 2007/2151 K. sayılı kararı şu şekildedir: *“Bilindiği üzere; sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı karşılıklı iradeleri ile bir çözüme bağlamalarıdır: Bu mahiyeti itibarıyla de icap ve kabul ile oluşan bir sözleşme niteliği taşır. Sulhun sözleşme olması onun tek taraflı değil gene tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabileceğinin kabulünü gerektirir.”* <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T:18.08.2019)

kısmi kabul ve kısmi feragat ile iki tarafın da arzu ettiği amaca ulaşmasına hizmet etmektedir. Sulh ile taraflar aralarındaki husumeti tamamen ortadan kaldıracabilecekleri gibi yalnızca uzlaşma sağlayabildikleri hususları şamil olmak üzere kısmi sulh yolunu da seçebileceklerdir. Kanun koyucu HMK m.313/1’de “*Sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir*” demek suretiyle sulhun kısmen veya tamamen yapılmasına cevaz vermiştir. Bu durum tarafların uyuşmazlığın tamamı üzerinde sulh olma hususunda yetkilerinin olduğu durumda uyuşmazlığın bir kısmı üzerinde de sulh olmalarının evleviyetle mümkün olacağı hukuki kanısına da uygun düşmektedir.

Tarafların uyuşmazlık hususunda kısmen veya tamamen sulh olabileceği hususunda açık yasal düzenleme karşısında duraksama olmamakla birlikte burada dikkat edilmesi gereken husus taraflar kısmen sulh olduğunda bu sulh işlemi, davaya son vermemekte iken, tamamen sulh halinde davaya son vermektedir.

Belirtilmesi gereken bir diğer durum da tarafların yargılama giderleri bakımından da sulh olma ehliyetine sahip olmalarıdır. Taraflar uyuşmazlığın tamamı yahut bir kısmı üzerinde sulh olabilecekleri gibi yargılama giderlerinin nasıl üstlenileceği bakımından da sulh olabilirler. Tarafların yalnızca yargılama giderleri bakımından sulh oldukları durumda bunun kısmi sulh olarak adlandırılması gerekecektir. Bu durumda dava sona ermemekte yalnızca yargılama neticesinde ortaya çıkacak yargılama giderleri tarafların iradesi doğrultusunda üstlenilmektedir.

Taraflar sulh olma ehliyetini sahip oldukları dava konusu üzerinde kısmen yahut tamamen sulh olma yolunu seçme hususunda serbestiye sahiptirler. Ancak kanaatimizce tarafların görülmekte olan dava konusu uyuşmazlık bakımından tamamen sulh olma yolunu tercih ettikleri hallerde taraflar kendilerine en uygun ve en az giderle hükmü elde edebilecekler ki bu da hem usul ekonomisine hem de sulhun ruhuna uygun bir çözüm yolu olacaktır.

2.3.2.3. Dava konusu dışında kalan hususlarda sulhun mümkün olması

Mahkeme huzurunda akdedilen sulh, her ne kadar yalnızca görülmekte olan uyuşmazlığı kapsar nitelikte gibi gözükse de HMK m. 313/3’de belirtilen “*Dava konusunun dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dâhil edilebilir.*” hükmü gereği dava konusu

dışında kalan ancak taraflar arasındaki mevcut uyuşmazlıklar da sulha dâhil edilebilecektir⁸¹. HUMK döneminde de doktrinde dava konusu dışında kalan hususların mahkeme önünde yapılan sulha konu olabileceği kabul edilmekte idi⁸². Böylelikle taraflar, aralarında görülmekte olan dava esnasında bir başka hususta ihtilafa düştüklerinde tekrar dava açma zahmetine girmeksizin hali hazırda ki derdest dava hususunda ki sulh sözleşmelerine bu ihtilafı da dâhil edebileceklerdir. Kanunda dava dışı hususların da sulhun kapsamına alınabileceği düzenlenmiş olmakla birlikte burada kanun koyucunun muradının ortaya konulması gerekmektedir. Bu düzenleme ile dava konusu dışında kalan bütün hususların mı yoksa dava konusu dışında olmakla birlikte dava konusu ile arasında illiyet bağı bulunan hususların mı sulhun kapsamına dahil edilebileceği hususu önemlidir⁸³.

Doktrinde iki farklı görüşü savunanlar da mevcuttur. Hâkim görüşe göre⁸⁴, sulhun mutlak suretle dava konusu olan hususa ait olmasının gerekmediği, dava konusu dışında kalıp davaya yabancı nitelikte olan hususların da sulha dahil edilebileceği kabul edilmektedir. Diğer azınlıkta kalan görüşe göre⁸⁵ ise, sulhun kapsamına dahil edilebilecek

⁸¹ Akyol Aslan, L. (2014). **Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan**, “Dava Dışında Kalan Hususların Sulhun Kapsamına Dâhil Edilmesi”, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 175; Bu hususta Yargıtay 6. HD’nin 25.02.2014 tarihli 2014/931 E. ve 2014/2043 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Davacı vekili, dava dilekçesinde kiralananın müvekkili tarafından 30.03.2011 tarihinde satın alındığını, satın alma ve yeniden inşaat nedeniyle sözleşmenin feshi olgusunun davalı kiracıya süresinde ihtar edildiğini, ancak davalının taşınmaz tahliye etmediğini, gayrimenkulü yıkıp yeniden inşaat yapacaklarını belirterek kiralananın tahliyesine karar verilmesini istemiştir. Davalı davanın reddini savunmuştur. Sonrasında taraflar uyuşmazlığın sulhla sonuçlandırılması konusunda karşılıklı beyanlarda bulunmuşlardır. Bu kapsamda davacı temsilcisi davalının tahliyeyi kabul etmesi halinde yargılama gideri ve vekalet ücreti talep etmeyeceğini bildirmiş, davalı ise; 500 TL taşınma masrafı ve bir yıllık kira bedeli olarak 3.600 TL’nin tarafına ödenmesini istemiştir. Davacı vekili ise 04.06.2013 tarihli duruşma tutanağındaki imzalı beyanında; davalının belirtmiş olduğu hususları kabul ettiklerini açıklamış, davalı da aynı oturumda davayı kabul ettiğini bildirmiştir. Mahkemece “Kiralananın tahliyesine, yargılama gideri ve vekalet ücretinin davacı üzerinde bırakılmasına” şeklinde hüküm verilmiştir. Davaya son veren taraf işlemi olarak sulh 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 313 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre sulh; görülmekte olan bir davada tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir. Dava konusu dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dahil edilebilir. Sulh bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulha göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre, sulha göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir. Bu yasal düzenleme karşısında taraflar dava konusu dışında kalan hususları da sulhun kapsamına dahil edebilecekleri gibi mahkemece tarafların talepleri doğrultusunda sulha göre bir karar verilmesi zorunludur. Somut olayda taraflar yargılama gideri ve vekalet ücreti yanında 500 TL taşınma masrafı ve 3.600 TL bir yıllık kira bedelinin davalı kiracıya ödenmek şartıyla kiralananın tahliyesi konusunda sulh olmuşlardır. Davalı sulh anlaşması ile kararlaştırılan hususların hüküm altına alınmasını istemiştir. Bu durumda mahkemece tarafların sulh anlaşması ile belirledikleri karşılıklı edimler hüküm altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi doğru değildir.” <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T:18.08.2019)

⁸² Ansay, (1944) s.204.

⁸³ Akyol Aslan, 2014, s. 181.

⁸⁴ Önen, 1972, s.50, dn. 54'te anılan yazarlar.

⁸⁵ Önen, 1972, s.50.

dava konusu dışında hususların bir takım koşulları taşıması gereklidir. Bu azınlık görüşü de kendi içerisinde ileri sürülen koşula göre üçe ayrılmaktadır. İlk ayrımı savunanlar⁸⁶ sulha dahil edilebilecek dava konusu dışındaki hususun barışsal bir sözleşmeye müsait karakterde olması gerektiğini; ikinci ayrımı savunanlar⁸⁷ sulha dahil edilecek husus ile dava konusu husus arasında bir ilişkinin var olması gerektiğini; üçüncü ve son ayrımı savunanlar⁸⁸ ise, sulha dahil edilmesi düşünülen hususun, dava konusu olan uyuşmazlığın nihayete ermesi bakımından gerekli ve faydalı olması gerektiğini ileri sürmektedir.

Kanaatimizce de azınlıkta kalan, sulhun kapsamına dahil edilebilecek dava konusu dışında kalan hususlar ile dava konusu husus arasında ilişki olması gerektiği yönündeki görüş isabetlidir⁸⁹. Sulh olunacak dava konusuna yabancı nitelikte olan hususların sulhun kapsamına dahil edilmesinde hukuki bir yarar bulunmamaktadır. Ancak dava konusu ile yakın yahut uzak illiyet bağı olan hususların akdedilecek sulh anlaşmasını kolaylaştırıcı nitelikte olduğu hususunun kabulü gerekmektedir. Tarafların dava konusu ile illiyet bağı kurulması mümkün olmayan hususları sulha dahil etmeye çalışmasının akdedilecek mahkeme içi sulha olumlu katkısı olmadığı durumlarda mahkeme aynı zamanda dava konusu dışında kalan bir husus bakımından karar vermiş sayılmalıdır.

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise davada taraf olmayan 3. kişilerin mahkeme huzurunda akdedilen sulha katılıp katılamayacağı meselesidir. Eğer 3. kişilerin sulha katılmaları, dava konusu uyuşmazlığın tarafları arasındaki ihtilafın çözüme kavuşturulmasında katkı sağlayacak ise bu kimseler sulha katılabilecektir⁹⁰. Bu durum sulhun amacına ve usul ekonomisi ilkesine uygun düşecektir. Böylelikle ileride 3. kişiler tarafından açılacak yahut bu kimselere karşı açılacak davaya ihtiyaç duyulmaksızın uyuşmazlık sona erdirilecektir. Ayrıca mahkeme içi sulha, davaya taraf olmayan 3. kişilerin katılması durumunda sulha ilişkin hüküm bu 3. kişilerin aynı konuya ilişkin dava açmasına da engel olacaktır⁹¹.

Taraflar, dava konusu dışında kalan hususları, yaptıkları veya yapacakları sulhun kapsamına dâhil edebileceklerdir. Ancak eğer taraflar aralarında görülmekte olan dava bakımından sulh yolunu seçmeksizin yalnızca dava konusu dışında kalan bir uyuşmazlık

⁸⁶ Önen, 1972, s.50, dn. 57'de anılan yazar.

⁸⁷ Önen, 1972, s.50, dn. 58'de anılan yazarlar.

⁸⁸ Önen, 1972, s.50, dn. 59'da anılan yazar.

⁸⁹ Sulhun kapsamına dahil edilen dava dışı hususların mutlaka dava konusu ilişkisi veya bağlantısı olmasının gerekmediği yönünde ki görüş için bkz. Akyol Aslan, 2014, s. 183.

⁹⁰ Postacıoğlu, (1975) s.484; Soy, 2017, s.24.

⁹¹ Postacıoğlu, (1975) s.484.

bakımından sulh olma yolunu seçerlerse burada geçerli bir mahkeme içi sulhtan bahsedilmesi de mümkün olmayacaktır. Bir diğer ifade ile tarafların, dava konusu dışında kalan hususlarda sulh olabilmesi için öncelikle aralarında görülmekte olan uyuşmazlık konusu bakımından sulh olmaları gerekmektedir ki dava dışında kalan hususları da bu sulha dâhil edebilsinler. Mevcut bir dava ve davadaki uyuşmazlığa ilişkin sulh yok ise dava konusu dışında kalan hususların olmayan sulha dâhil edilmesi de söz konusu olmayacaktır. Diğer anlatımla görülmekte olan davaya ilişkin sulh olmaksızın dava dışı hususlar yönünden sulh olunması mümkün değildir.

2.3.2.4. Sulhun şarta bağlı olarak yapılabilmesi

Usul işlemlerinin şarta bağlı olup olmayacağı hususu tartışmalıdır. Bilhassa mahkeme tarafından şarta bağlı hüküm vermenin mümkün olup olmadığı hususu bu tartışmaların odak noktasıdır⁹². Öncelikle sulhun şarta bağlı yapıp yapılamayacağı hususunun, daha sonrasında ise mahkeme tarafından şarta bağlı sulha dayanılarak şarta bağlı hüküm verilip verilemeyeceğinin irdelenmesinde fayda vardır.

6100 Sayılı HMK davaya son veren taraf usul işlemlerinden olan feragat ve kabul için m. 309/4'te "*Feragat ve kabul, kayıtsız ve şartsız olmalıdır.*" şeklindeki düzenleme ile feragat ve kabulün şarta bağlı yapılma ihtimalinin önünü kapatmıştır. Ancak sulh bakımından anılan düzenlemenin aksine şarta bağlı yapılabilmesine açıkça imkân sağlanmıştır. Anılan Kanunun m.314/4'te yer alan "*Sulh, şarta bağlı olarak da yapılabilir.*" hükmüne binaen bu hususta duraksama bulunmamaktadır. Ayrıca sulhun, şarta bağlı olarak yapılabileceğine ilişkin Yargıtay kararları da mevcuttur⁹³. HMK öncesi dönemde HUMK'da sulhun şarta bağlı olup olmayacağı hususunda net bir düzenleme olmaması nedeniyle sulhun

⁹² Soy, 2017, s.24.

⁹³ Bu yönde Yargıtay 1. HD'nin 08.06.2015 tarihli 2014/8923 E. ve 2015/8486 K. sayılı şu şekildedir: "*Bilindiği üzere; 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313/4.maddesi uyarınca şarta bağlı sulh mümkün olduğu gibi aynı yasanın 313/3. maddesine göre sulh dava dışındaki konularıda içerebilir. Öte yandan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun (HMK) 315/1. maddesinde "Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir." hükmüne yer verilmiş olup sulh davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi sonuç doğurur. Hal böyle olunca; tarafların sulh sözleşmesine göre karar verilmesini istedikleri gözetilerek HMK'nin 315/1. maddesi gereğince sulh sözleşmesine göre karar verilmesi gerekirken, sulhun onaylanmasına karar verilmesi doğru olmayıp, sulh sözleşmesi doğrultusunda karar bozulmalıdır."* Yine aynı yönde bir başka Yargıtay 14. HD'nin 23.02.2016 tarihli 2015/14235 E. ve 2016/2067 K. sayılı şu şekildedir: "*HMK'nin 313/4. maddesine göre sulh sözleşmesi şarta bağlı olarak yapılabilir ise de davalı şirket tarafından verilmesi taahhüt edilen mesken ve işyeri niteliğindeki bağımsız bölümlerin parsel ve bağımsız bölüm numaraları da belirlenmek suretiyle 22.01.2015 tarihli sözleşmenin niteliği, uyuşmazlığı çözümlenecek nitelikte olup olmadığı açıklığa kavuşturularak sonucuna göre bir karar verilmelidir. Mahkemece, belirtilen hususlar gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş, bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir."* (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> E.T:14.06.2019)

şarta bağlı yapılıp yapılamayacağı meselesi tartışmalıydı. Ancak o dönemde doktrinde sulhun, taliki veyahut infisahî şarta bağlı yapılabileceği kabul edilmekteydi⁹⁴. Buna gerekçe olarak ise sulhun şarta bağlı olarak yapılamayacağına ilişkin bir düzenleme olmaması hususu ileri sürülmekte idi. HMK’da yer alan düzenleme ile doktrindeki fikir ayrılıklarının önüne geçilmiştir. Ayrıca sulhun şarta bağlı olarak yapılabiliyor olması hususu esasen sulhun maddi hukuk bakımından sözleşme niteliğinde olmasının da doğal sonucudur⁹⁵.

Mahkeme içi sulhun şarta bağlanması noktasında bir tereddüt olmamakla birlikte burada kanaatimizce dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Her ne kadar sulh, davaya son veren taraf usul işlemi olsa da sulhun şarta bağlı olması durumu mahkemece verilen hükmün de şarta bağlı olacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Burada dava konusu uyuşmazlık tarafları, birbirlerinden bekledikleri fedakârlığı şarta bağlayabilmekte, karşılıklı edimler veyahut kısmi kabul ve kısmi feragatler şarta bağlı olabilmekte ancak mahkeme açısından sulh geçerli bir şekilde akdedilmekle birlikte uyuşmazlık sona ermiş vaziyettedir. Bu nedenle şarta bağlı olsa dahi sulh hükme esas alınacaktır. Ancak şarta bağlı sulhun hükme esas alınacak olması hususu, mahkeme tarafından şarta bağlı hüküm kurulabileceği şeklinde geniş yorumlanmamalıdır.

HMK’da sulhun şarta bağlanabileceği düzenlenmiş olup bu şartın, geciktirici veya bozucu şart olması bakımından bir ayrıma gidilmemiştir⁹⁶. Buna dayanılarak hukuka, kanuna, ahlaka ve kamu düzenine aykırı olmamak koşuluyla sulh, her türlü şarta bağlanabilecektir.

Tarafların mahkeme içi sulhu, şarta bağlı şekilde akdetmeleri durumunda mahkemenin şarta bağlı hüküm verip veremeyeceği hususu ise tartışmalıdır⁹⁷. Doktrinde şarta bağlı olarak hüküm verilmesini mümkün gören görüş olduğu gibi, şarta bağlı olarak hüküm verilmesinin mümkün olmadığı yönünde hâkim bir görüş de mevcuttur. Hâkim görüş savına gerekçe olarak, HMK’nın 297/2. Maddesini⁹⁸ göstermektedir. Söz konusu madde ile hükümde, taraflara tanınan haklar ile yüklenen borçların açık, şüphe ve tereddüt

⁹⁴ Bkz. Önen, 1972, s. 60; Berkin, (1969) s.167; Akil, 2012, s.10.

⁹⁵ Önen, 1972, s. 61; Soy, 2017, s.26.

⁹⁶ Mıdık, 2018, s.49.

⁹⁷ Önen, 1972, s. 61; Akil, 2012, s.11; Soy, 2017, s.26.

⁹⁸ HMK’nın 297/2. Maddesi hükmün kapsamı bakımından şu şekilde düzenleme getirmiştir: “Hükmün sonuç kısmında, gerekçeye ait herhangi bir söz tekrar edilmeksizin, taleplerden her biri hakkında verilen hükümle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, sıra numarası altında; açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gereklidir.”

uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca HMK'nın sulhun şarta bağlanabileceğini belirten 313/4. maddesinin gerekçesi şu şekildedir:

“Sulhün, sözleşmesel niteliği gereği, şarta bağlı olarak da yapılabileceği kabul edilmektedir. Ancak bu düzenleme, mahkeme tarafından, şarta bağlı bir hüküm verilebileceği anlamına gelmez. Zira sulh, mahkemenin bir hükmüne gerek kalmaksızın davaya son veren usulî bir sözleşme olduğundan, şarta bağlı sulh ile dava kendiliğinden sona erecek ve mahkeme de sulh sebebiyle, karar verilmesine yer olmadığını tespit ile yargılamayı sona erdirecektir.”

Gerekçeden de anlaşılacağı üzere şarta bağlı sulh yapılabileceğine ilişkin düzenleme mahkeme tarafından şarta bağlı hüküm verilebileceği şeklinde yorumlanamaz. Bu nedenle kanaatimizce mahkemenin şarta bağlı hüküm kurması hem hukuken hem de sulhun sonuçları düşünüldüğünde uygulama açısından mümkün değildir. Tarafların dava konusu husus üzerinde kısmen sulh olmaları mümkün olup, sulh oldukları kısım bakımından şarta bağlı sulh olmaları durumunda da yukarıda izah edilen açıklamaların geçerli kabul edilmesi gerekmektedir. Madde gerekçesi ile mahkeme hükümlerinin açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde olması gerektiğine dair HMK'nın 297/2. maddesi birlikte değerlendirildiğinde mahkemenin şarta bağlı kısmi sulh nedeniyle dahi şarta bağlı hüküm veremeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Mahkeme tarafından şarta bağlı hüküm kurma imkân ve ihtimali olmaması karşısında velev ki mahkemenin şarta bağlı hüküm kurduğu durumlarda bunun sonuçlarının ne olacağına kısaca değinmekte fayda vardır.

Mahkeme tarafından şarta bağlı hüküm verilmesi durumunda bu hüküm maddi anlamda kesin hüküm etkisine sahip olamayacaktır⁹⁹. Yine şarta bağlı hükümler bakımından hükmün açık ve net olması beklenemeyeceğinden bu şekilde verilen hükümler muğlak nitelikte olabileceklerdir. Bu durumda olan bir mahkeme kararının icra kabiliyetinden de doğal olarak bahsedilemeyecektir.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise tarafların şarta bağlı sulh yapmalarının önünde engel bulunmamakla birlikte tarafların aralarındaki sulhu şarta bağladıkları takdirde mahkemeden bu şarta bağlı sulha göre karar verilmesini talep etme olanaklarının olup olmadığı meselesidir. Şarta bağlı dahi olsa taraflar arasında geçerli bir sulh olduğu gerçektir. Bu nedenle mahkemenin taraflar arasındaki uyuşmazlığın sulh yolu ile çözüme kavuşturulması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına dair karar vermek suretiyle

⁹⁹ Akil, 2012, s. 14.

davayı sona erdirmesi yerinde olacaktır¹⁰⁰. Böylelikle hem taraflar arasındaki uyuşmazlık çözüme kavuştuğundan davanın gereksiz uzamasının önüne geçilecek hem de dava, taraf usul işlemi ile değil mahkeme kararı ile sona ermiş kabul edilecektir. Sulhun dava konusunun tamamına yahut bir kısmına ait olması bakımından farklılık arz eden bir yönü öngörülmemiş olmakla birlikte kısmi sulhun şarta bağlanması durumunda mahkemenin yine karar verilmesine yer olmadığına dair karar vermek suretiyle davayı sona erdirmesi isabetli olacaktır. Kanun koyucu, HMK m. 315'te sulhun etkisini düzenlemiş olup burada mahkemenin sulh durumunda nasıl karar vereceği hususuna da netlik kazandırmıştır. Ancak söz konusu düzenlemede sulhun şarta bağlı olduğu hallere ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle doktrinde, sulhun şarta bağlı yapıldığı hallerde tarafların mahkemeden aralarındaki şarta bağlı sulha göre karar verilmesini istemeyecekleri şeklinde açık bir düzenleme getirilmesi gerektiğini savunulmaktadır¹⁰¹. Ayrıca uygulamada da bu yönde farklı kabuller mevcuttur. Yargıtay 14. HD'nin 03.07.2014 tarihli 2014/8488 Esas ve 2014/9004 K. sayılı kararında¹⁰² şarta bağlı sulh halinde mahkeme tarafından karar verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi gerektiği şu şekilde belirtilmiştir:

"Mahkeme önünde sulh şarta bağlı olarak yapılabilir. Sulh sözleşmesinin şarta bağlı olarak yapılmış olması halinde, mahkemenin, böyle bir sulh sözleşmesine dayanarak esas hakkında karar (hüküm) vermesi imkansızdır. Çünkü şarta bağlı hüküm verilemez. Taraflar şarta bağlı şekilde sulh olmakla, davaya son vermek istediklerinden, başka bir deyişle davanın takibinden vazgeçtiklerinden (HMK.m.123), bu halde mahkemenin "karar verilmesine yer olmadığına" biçiminde bir kararla davayı sonuçlandırması gerekir (HMK.m.315,1)."

Ancak Yargıtay 6. HD tarafından verilen 25.02.2014 tarihli 2014/931 ve 2014/2043 K. sayılı kararında¹⁰³ şarta bağlı dahi olsa sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerektiği kabul edilerek yerel mahkeme hükmü şu şekilde bozulmuştur:

"Somut olayda taraflar yargılama gideri ve vekalet ücreti yanında 500 TL taşınma masrafı ve 3.600 TL bir yıllık kira bedelinin davalı kiracıya ödenmek şartıyla kiralananın tahliyesi konusunda sulh olmuşlardır. Davalı sulh anlaşması ile kararlaştırılan hususların hüküm altına alınmasını istemiştir. Bu durumda mahkemeye tarafların sulh anlaşması ile belirledikleri karşılıklı edimler hüküm altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi doğru değildir.Hüküm bu nedenle bozulmalıdır."

¹⁰⁰ Akil, 2012, s.14.

¹⁰¹ Akil, 2012, s.14.

¹⁰² Soy, 2017, s.144.

¹⁰³ Soy, 2017, s.144.

Her iki karar incelendiğinde farklı uygulamalar olduğu görülecektir. Bu nedenle uygulamada birliği sağlamak ve tereddütleri ortadan kaldırmak adına kanaatimizce kanun koyucunun şarta bağlı sulh durumunda mahkeme tarafından ne yönde karar verileceği hususunu, hükmün şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde olmasını emredici olarak düzenleyen HMK m.297/2. maddesini de dikkati nazara alarak düzenleme getirmesi yerinde olacaktır.

2.4. Sulhun Türleri

2.4.1. Mahkeme İçi (Kazai) Sulh – Mahkeme Dışı (Adi) Sulh Ayrımı

Sulh konusunda yapılan en temel ayrımların başında mahkeme huzurunda yapılan sulh ile mahkeme dışında yapılan sulh ayrımı gelmektedir. Sulh, tarafların birbirleri ile uyumlu ve karşılıklı irade beyanları neticesinde kurulan bir sözleşme niteliğinde olduğundan dolayı kural olarak şekle bağlı değildir. Bu nedenle tarafların arzusuna göre mahkeme içinde veya mahkeme dışında yapılabilmesi mümkündür¹⁰⁴. Tezimizin konusu¹⁰⁵ medeni usul hukukunda sulh olup esas itibariyle mahkeme içi sulhu konu edinmesine karşın gerek mahkeme dışı sulhun taraflarca mahkemeye verilerek mahkeme içi sulha dönüştürülebilmesi gerek ise kanaatimizce mahkeme içi sulhun ilk safhası olan sulh sözleşmesinin anlaşılabilmesi için mahkeme dışı sulhta irdelenecektir.

2.4.1.1. Mahkeme içi (huzurunda) sulh

Mahkeme huzurunda akdedilen sulh, HUMK döneminde açıkça düzenlenmemekle birlikte varlığı kabul edilmekteydi. HMK ile ise sulh m.313 ile m.315 arasında düzenleme altına alınmıştır. HMK sulhu, “*görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir*” şeklinde tanımlamak suretiyle düzenlemiştir. Bu tanımdan yola çıkarak mahkeme içi sulh konusunda fikir edinebilmek mümkündür. Ancak müessesinin anlaşılabilmesi için devamı maddeler ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mahkeme içi sulh, asıl inceleme konumuz olup, detayları ilgili başlıklarda incelenecek olmakla birlikte mahkeme içi sulh ile mahkeme dışı sulh arasındaki farklılıkların anlaşılabilmesi açısından burada kısaca değinilmesinde fayda olacaktır.

¹⁰⁴ Arık, 1954, s.142; Mıdık, 2018, s.43.

¹⁰⁵ Tezimizin konusu Medeni Usul Hukukunda Sulh olup, konu Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) bakımından ele alınmıştır. HMK’da esas itibariyle mahkeme içi sulhu düzenlemiştir. Kuru, 2018, s.404.

2.4.1.1.1. Şartları

Mahkeme huzurunda yapılan sulh, HMK m.313'te de belirtildiği üzere sözleşmedir. Bu sözleşme, özel hukuk sözleşmesi niteliğindedir. Fakat yukarıda sulhun hukuki niteliği başlığında irdelendiği üzere sulhun, özel hukuk sözleşmesi olması, sulhun usul hukuku ile olan ilişkisine zarar vermemektedir¹⁰⁶. Mahkeme içi sulhun şartları, HMK'da yer alan tanımdan yola çıkarak görülmekte olan bir dava, tarafların mahkeme huzurunda sulha ilişkin iradelerini açıklamaları ve bu hususun mahkeme zaptına geçilmesi olarak belirtilebilir.

2.4.1.1.2. Şekli

Mahkeme içi sulh için bir takım şekil şartlarına uyulması gereklidir. Bir başka ifade ile mahkeme huzurunda akdedilen sulh, şekle bağlıdır. Bu şart, ispat şartı olmayıp sıhhat şartıdır¹⁰⁷. Burada şekilden kasıt, tarafların mahkeme huzurunda sulha ilişkin iradelerini açıklamaları ile mahkemenin bu hususu zapta geçmesi ve sulh olan taraflara tutanağın imzalatılmasıdır. Tarafların sulh hususundaki iradelerini hâkimin kural olarak reddedemeyeceği esastır. Bu durumun istisnalarını, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf yetkisini haiz olmadıkları konu üzerinde sulh olmaları, ahlaka yahut adaba aykırı sulh hali ve nihayet izin alınması gereken durumlarda izin alınmaksızın sulh beyanının mahkemeye yöneltildiği haller olarak belirtmek mümkündür¹⁰⁸.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun, mahkeme duruşma zaptı dışında ayrı bir tutanağa bağlanmasına gerek yoktur; fakat istinabe durumunda istinabe mahkemesi önünde sulh yoluna gidilecekse bu durumun istinabe mahkemesinin duruşma zaptı dışında ayrı bir sulh tutanağı düzenlenmelidir. Akabinde bu tutanak asıl mahkemesine gönderilmek suretiyle asıl mahkemesince zapta geçirilmelidir¹⁰⁹. Kanaatimizce istinabe edilen mahkeme uyuşmazlık konusu üzerinde yeterli bilgi ve belgeye vakıf olmaması dolayısıyla sulhun somut olay açısından değerlendirmesini yapmakta yetersiz kalabileceğinden bu hususun asıl mahkemesince değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Mahkeme içi sulh iki şekilde yapılabilir. Bunlardan ilki, dava konusu uyuşmazlığın tarafları, sulh iradelerini hâkime bildirebilirler. Bunun neticesinde hâkim, tarafların sulh iradesini HMK m.154/1¹¹⁰ hükmü gereği bu durumu tutanağa kaydettirir. Diğer ihtimal ise

¹⁰⁶ Uluşan, 2012, s.985.

¹⁰⁷ Uluşan, 2012, s.985.

¹⁰⁸ Uluşan, 2012, s.985.

¹⁰⁹ Uluşan, 2012, s.985.

¹¹⁰ HMK m.154/1:“Hâkim, tahkikat ve yargılama işlemlerinin icrasıyla, iki tarafın ve diğer ilgililerin sözlü açıklamalarını, gerekirse özet olarak zabıt kâtibî aracılığıyla tutanağa kaydettirir.”

tarafklar, kendi aralarında mahkeme dışında akdettikleri sulha ilişkin s3zleşmelerini mahkemeye bildirebilirler. Bunun sonucu olarak hâkim, tarafların arasındaki sulh s3zleşmesinin verildiği hususunu tutanağa kaydettirir. İlk halde taraflar sulh iradelerini doğrudan hâkim huzurunda beyan eder iken ikinci halde mahkeme dışı sulhu, mahkeme içi sulha d3n3řt3rmektedir.

Burada değinilmesi gereken bir husus ise, mahkeme içi sulh durumunda sulhun mutlaka mahkeme 3n3nde ve hâkim huzurunda akdedilmesi geređidir¹¹¹. Diğer taraftan dava konusu uyuşmazlık taraflarının mahkeme dışında yaptıkları sulha ilişkin irade beyanlarının yahut sulh s3zleşmesini hâkime bildirmedikleri takdirde sulh, mahkeme içi sulha d3n3şmez. Taraflar, bu bildirimini mahkemeye y3nelik olarak yapmalı, bu husus duruşma zaptına geçmeli ve zapt okunmasına m3teakip taraflarca imza altına alınmalıdır. Ancak bu halde geçerli bir mahkeme içi sulhtan bahsedebiliriz¹¹².

Tarafların aralarındaki uyuşmazlığa ilişkin davayı, ait olduğu yargı kolu dışında açması halinde burada sulh y3n3nde irade bildirmeleri, mahkeme içi sulh olarak kabul edilemez; ancak mahkeme dışı sulh olarak kabul edilebilir¹¹³. Tarafların g3revli, yetkili veyahut kesin yetkili olmayan mahkeme huzurunda sulh olmalarının, sulhun geçerliliğine etkisi bulunmamaktadır¹¹⁴.

2.4.1.1.3. H3k3m ve sonuçları

Sulhun h3k3m ve sonuçları ilgili kısımda detaylı bir şekilde incelenecek olup bu safhada kısaca değinilmesinde fayda olacaktır. Sulh, davaya son veren taraf usul işlemlerinden olması hasebiyle 3ncelikle ilişkin olduğu uyuşmazlığı sona erdirecektir. Sulh, kesin h3k3m gibi sonuç doğuracak olup, buradaki kesinlikten anlaşılması gereken maddi anlamda kesinlik değildir; aksine şekli anlamda kesinliktir. Ayrıca sulhun, İİK m.38’de ilam niteliğinde belgelerden sayılmasının doğal bir sonucu olarak sulh, icra edilebilir niteliktedir.

2.4.1.2. Mahkeme dışı sulh

2.4.1.2.1. Genel olarak

Mahkeme dışında yapılan sulh, aralarında uyuşmazlık veyahut teredd3t bulunan tarafların bu uyuşmazlık ya da teredd3d3 karşılıklı tavizlerde bulunmak suretiyle mahkeme

¹¹¹ Uluşan, 2012, s.986.

¹¹² Ansay, (1944) s.206.

¹¹³ Uluşan, 2012, s.986.

¹¹⁴ Uluşan, 2012, s.986.

dışında çözüme kavuşturmaları olarak tanımlanabilir¹¹⁵. Mahkeme dışı sulhun yapılma zamanı bakımından bir sınırlama yoktur. Taraflar aralarında açılmış bir dava yok iken sulh olabilecekleri gibi, dava açıldıktan sonra da sulh yoluna gidebilirler. Ancak HMK 314. madde¹¹⁶ hükmü dolayısıyla mahkeme dışı sulhun, hüküm kesinleşinceye kadar yapılması gereklidir. Mahkeme dışı sulh, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların, sulhun öğelerini içerir biçimde tanzim ettikleri sözleşmenin, uyuşmazlığın görüldüğü mahkemenin duruşma zaptına geçirilmemiş hali olup, sözleşme olması hasebiyle Borçlar Kanunu hükümlerine tabidir¹¹⁷. Ancak Borçlar Hukukunda sulh sözleşmesi isimli akitler kategorisinde olmayıp, kendine özgü (sui generis) sözleşmelerdendir¹¹⁸. Ayrıca mahkeme dışında yapılan sulh, mahkemeye sunulmak ve ardından duruşma zaptına geçirilmek suretiyle mahkeme içi sulha tahvil olabilecektir¹¹⁹.

2.4.1.3. Şekli

Mahkeme haricinde yapılan sulh için Kanunda herhangi bir şekil zorunluluğu öngörülmemiştir¹²⁰. Ancak ispat hukuku bakımından düşünüldüğü zaman mahkeme dışı sulhun yazılı şekilde akdedilmesi ispatı kolaylaştıracaktır. Mahkeme dışı sulh sözleşmesinin sözlü yapıldığı hal bakımından taraflar, akdettikleri bu mahkeme dışı sulh sözleşmesini mahkeme huzurunda yapılan sulha tahvil etmemişlerse ve mahkeme dışı sulha ilişkin sözleşme taraflarından birisi akdedilen sözleşmeyi inkâr ederse, diğer taraf sulh sözleşmesinin varlığını HMK'nın ispata ilişkin genel hükümleri çerçevesinde ispatlamak durumunda kalacaktır. Bir diğer ifade ile uyuşmazlık konusu meblağ senetle ispat zorunluluğu kapsamında ise ancak senet ile aksi halde tanıkla ispat edilebilecektir. Ayrıca sulh sözleşmesinin konusu olan hususta kanunda şekil bakımından bir şart öngörülmüş ise mahkeme dışı sulh sözleşmesinin ilgili şekle uygun şekilde akdedilmesi gereklidir¹²¹. Örnek verecek olursak uyuşmazlık konusu husus taşınmaz devrine ilişkin ise taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin resmi senet şeklinde düzenlenmesi ve noter huzurunda taraflarca imzalanması gerekecektir.

¹¹⁵ Karauz, 2011, s.18.

¹¹⁶ HMK m.314: “Sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir.”

¹¹⁷ Karauz, 2011, s.18; Budak, A.C., Karaaslan, V. (2018). **Medenî Usul Hukuku** (İkinci Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s.301; Görgün, L.Ş. (2014). **Medenî Usûl Hukuku** (Üçüncü Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s.386; Metin, U.C. (2016). “Maddî Hukuk Anlamında Sulh Sözleşmesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, s.291.

¹¹⁸ Metin, 2016, s.293.

¹¹⁹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.535; Hızır, 2018, s.48 ; Arslan ve diğerleri 2018, s.562; İyilikli, A.C. (2016). **Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm**, Ankara: Yetkin Yayınevi, s.141.

¹²⁰ Arık, 1954, s.146; Karauz, 2011, s.55.

¹²¹ Karauz, 2011, s.55.

2.4.1.3.1. Unsurları

Mahkeme dışı sulh sözleşmesinden bahsedebilmemiz için¹²² öncelikle taraflar arasında sulha elverişli bir hukuki ilişki olmalıdır. Bu hukuki ilişki bakımından çözüm gerektirecek uyuşmazlık ya da tereddüt olması gerekecektir. Son olarak ise tarafların aralarındaki bu uyuşmazlığa çözüm aramalarının doğal sonucu olarak karşılıklı fedakârlıkta bulunmaları şarttır. Bu anlatımdan da anlaşılacağı üzere mahkeme dışı sulh sözleşmesinin üç unsuru olduğu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.4.1.3.1.1. Taraflar arasında mevcut hukuki ilişki olması

Sulh sözleşmesinin ortaya çıkabilmesi için öncelikle üzerinde sulh olunacak uyuşmazlık olması gereklidir. Bu uyuşmazlığın ortaya çıkabilmesi için ise sözleşme tarafları arasında mevcut hukuki ilişki olmalıdır¹²³. Burada hukuki ilişkinin esası hukuki işlem olabileceği gibi hukuki bir fiil de olabilir¹²⁴. Bu hukuki ilişki tek taraflı olmamalıdır, çok taraflı olma sulh sözleşmesinin unsurlarındandır. Bir başka ifade ile tek taraflı gerçekleşecek hukuki işlemler bakımından sulh sözleşmesinden bahsedilemeyecektir¹²⁵.

Taraflar arasında mevcut hukuki ilişki olması hususunun, sulh sözleşmesinin unsurlarından biri olması hasebiyle sulh sözleşmesi bağımlı karakterli bir sözleşme olarak karşımıza çıkmaktadır¹²⁶. Kural olarak sözleşmeler temelinde bir hukuki ilişki olup olmamasından bağımsız şekilde akdedilirken sulh sözleşmesi niteliği gereği bir uyuşmazlığı nihayete erdirmek amacı ile yapıldığından dolayı bir hukuki ilişkiden bağımsız şekilde akdedilmesi olanaksızdır¹²⁷.

Taraflar arasında mevcut ilişki bulunması meselesi esasen mahkeme içi sulh bakımından da geçerlidir. Mahkeme içi sulhta da taraflar dava konusu uyuşmazlık üzerinde sulh olmakta, sulhun hukuki temelini davaya konu bu uyuşmazlık oluşturmaktadır.

2.4.1.3.1.2. Uyuşmazlık veya tereddüt hali olması

Mahkeme dışı sulh sözleşmesinin ikinci unsuru ise tarafların arasındaki mevcut hukuki ilişki bakımından aralarında uyuşmazlık yahut tereddüt halinin varlığıdır¹²⁸. Taraflar

¹²² Metin, 2016, s.295.

¹²³ Önen 1972, s.23; Mıdık 2018, s.12.

¹²⁴ Karauz 2011, s.12; Mıdık 2018, s.12.

¹²⁵ Önen 1972, s.23; Karauz 2011, s.12.

¹²⁶ Önen 1972, s.24; Karauz 2011, s.12; Mıdık 2018, s.12.

¹²⁷ Önen 1972, s.24; Mıdık 2018, s.12.

¹²⁸ Metin, 2016, s.296; Mıdık 2018, s.13.

arasında uyuşmazlık veyahut tereddüt olması gerekmektedir birlikte yalnızca uyuşmazlık ya da yalnızca tereddüt halinin varlığı sulh sözleşmesinin yapılabilmesi için yeterlidir¹²⁹. Bir diğer ifade ile hem uyuşmazlık hem de tereddüt halinin varlığı aranmaz. Burada uyuşmazlıktan kasıt tarafların aralarında hukuki ilişkiye yönelik farklı iddia ve kabullerinin varlığı iken tereddüt hali hukuki ilişkinin hüküm ve sonuçları bakımından farklı anlaşılmanın olmasından kaynaklı ihtilaf halidir. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus ise uyuşmazlık yahut tereddüt halinin gerçekten var olması gerektiği meselesidir. Görünüşte uyuşmazlık veyahut tereddütün varlığı yeterli değildir¹³⁰.

Uyuşmazlık veyahut tereddüt halinin sulhun yapıldığı esnada bulunması yeterli olup bu uyuşmazlık yahut tereddüt halinin süreklilik arz etmesi aranmamaktadır. Tarafların karşılıklı olarak aralarındaki hukuki işlem yahut hukuki fiil hususunda uyuşmazlığa düştükleri ya da tereddüt yaşadıkları takdirde sulhun yapılması mümkündür.

Mahkeme dışı sulh sözleşmesinin unsurlarından olan uyuşmazlık durumu, tarafların arasındaki somut olaya ilişkin olabileceği gibi olayların nitelendirmesi ile de ilgili olabilir¹³¹. Hatta henüz uyuşmazlık olmasa dahi ilerde uyuşmazlığın oluşabileceğine ilişkin tereddüt dahi mahkeme dışı sulhun unsuru olan uyuşmazlık durumunu karşılar niteliktedir¹³². Uyuşmazlık bakımından gerekli açıklamalar yapılmakla birlikte tereddüt halinin de irdelenmesi yararlı olacaktır. Tereddüt halinin objektif olması gerekli değildir. Taraflar arasındaki ilişki bakımından sübjektif olarak tereddüde düşmüş olsalar dahi yeterlidir¹³³. Ancak taraflardan her ikisinin de tereddüde düşmedikleri halde, bir diğer ifade ile yalnızca bir taraf bakımından tereddütün varlığı halinde sulh sözleşmesinin yapılamayacağı kabul edilmektedir¹³⁴.

2.4.1.3.1.3. Karşılıklı fedakârlıkta bulunulması

Mahkeme dışı sulh sözleşmesinin üçüncü ve son unsuru ise sözleşme taraflarının karşılıklı olarak fedakârlıkta bulunmaları hususudur¹³⁵. Taraflar arasında mevcut hukuki ilişki olup, taraflar bu hukuki ilişki yönünden uyuşmazlık yaşasa yahut tereddüde düşse de eğer ki karşılıklı fedakârlıkta bulunmuyor iseler sulh sözleşmesinden bahsedilemeyecektir. Sulh sözleşmesinin, benzeri müesseselerden ayrıldığı en önemli nokta kanaatimizce

¹²⁹ Önen 1972, s.24; Karauz, 2011, s.13; Mıdık 2018, s.13.

¹³⁰ Önen 1972, s.25.

¹³¹ Önen 1972, s.25; Karauz, 2011, s.13.

¹³² Karauz, 2011, s.13; Mıdık 2018, s.13.

¹³³ Karauz, 2011, s.13.

¹³⁴ Karauz, 2011, s.13.

¹³⁵ Metin, 2016, s.297.

fedakârlık hususudur. Her ne kadar taraflar aralarında adını sulh sözleşmesi olarak nitelendirdikleri bir sözleşme yapsalar da eğer ki fedakârlık yok ise taraflardan herhangi biri bakımından ivaz durumu ortaya çıkmıyor ise artık sulh sözleşmesinden değil ibra sözleşmesinden bahsedilecektir¹³⁶. Bu sulh sözleşmesinin, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olmasının doğal sonucudur¹³⁷.

Tarafların karşılıklı fedakârlıkta bulunması bakımından fedakârlıkların az ya da çok veyahut eşit veya denk olup olmaması aranmamaktadır. Taraflar arasındaki fedakârlık neticesinde ortaya çıkan sonuçta gabin hususu gündeme gelmiyor ise kanaatimizce sulh sözleşmesindeki fedakârlık bakımından başkaca ayrıma gidilmesine gerek yoktur. Tarafların karşılıklı, özgür iradeleri ile edim ya da edimler yüklenmeleri yeterlidir. Bu edimler, bir şey vermek, bir şeyi yapmak ya da yapmamak veyahut bir şeye katlanmak şeklinde ortaya çıkabilir¹³⁸. Burada sürekli bir fedakârlık halinden bahsedilmek ile beraber fedakârlığın maddi değeri olup olmasının önemi yoktur. Aynı şekilde tarafların karşılıklı üstlendikleri edimlerin aynı neviden olması da şart değildir¹³⁹. Tarafların bir şeylerden ferağ etmesi yeterlidir. Örnek verecek olursak taksitli satış sözleşmesinde alacaklının son iki taksitten vazgeçmesi karşısında borçlu ay sonu olan ödeme gününü aybaşına çekmek suretiyle erken ödemede bulunabilecektir.

Fedakârlık bakımından değinilmesi gereken önemli bir hususta tarafların karşılıklı fedakârlıklarının aralarındaki mevcut hukuki ilişki ile doğrudan veya dolaylı bir biçimde ilişkisi olmasının şart olup olmadığı meselesidir. Her iki tarafın fedakârlığının yukarıda verilen örnekte olduğu üzere hukuki ilişkiye ait olması durumunda sulh sözleşmesi kurulabileceği hususunda duraksama yoktur. Kanaatimizce taraflardan yalnız birinin üstlendiği edimin hukuki ilişkiye ait olması da mahkeme dışı sulh sözleşmesinin oluşması için yeterlidir¹⁴⁰. Ancak her iki tarafın fedakârlığı da hukuki ilişki haricindeki hususlara ilişkin olursa artık geçerli bir sulh sözleşmesinden bahsedilemeyecektir; çünkü tarafların aralarındaki hukuki ilişkiye dair fedakârlığın gündeme hiç gelmemesi arada sulh olunmasını gerektirecek uyuşmazlık veyahut tereddüt halinin olmadığına işarettir. Aksi halde bu uyuşmazlığa ilişkin en ufak bir fedakârlıkta bulunulmaksızın salt karşılıklı anlaşmanın sulh

¹³⁶ Karauz, 2011, s.14.

¹³⁷ Önen 1972, s. 27; Yavuz, Özen ve Acar, 2008, s.13; Remzi ve Aydın, 2009, s.26.

¹³⁸ Karauz, 2011, s.14; Mıdık 2018, s.15.

¹³⁹ Önen 1972, s.27.

¹⁴⁰ Önen 1972, s.29.

sözleşmesini oluşturacağını kabulü gereklidir ki bu durumda karşılıklı fedakârlığın sulh sözleşmesinin unsuru olduğu hususu ile çelişecektir.

2.4.1.3.2. Hüküm ve sonuçları

Mahkeme dışı sulh, bir sözleşmedir. Bu sulh sözleşmesi, İİK m.38’de tahdidi olarak sayılan belgelerden değildir. Bunun doğal sonucu olarak ilam niteliğinde belgelerden olmaması dolayısıyla mahkeme ilamlarının olduğu gibi icra edilmesi mümkün değildir. Mahkeme dışı sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman mahkeme içi sulha dönüştürülebilir. Mahkeme içi sulha dönüştükten sonra ise ilamlı icraya konu olabilecektir¹⁴¹.

Mahkeme dışı sulh ile borç ilişkisinin sona erdiği söylenebilir; ancak mahkeme dışı sulh sözleşmesinin mahkeme içi sulha dönüşmesi ile birlikte sulh, kesin hüküm niteliğini haiz olacaktır. Buradaki kesin hükümden kasıt şüphesiz şekli anlamda kesinliği ifade etmektedir. Yukarıda ilgili bölümlerde de değinildiği üzere mahkeme dışı sulhun, mahkeme içi sulha dönüştürülmesi neticesinde mahkeme huzurunda akdedilen sulhların İİK m.38’e göre ilam niteliğinde belgelerden olmasının tabii sonucu olarak sulh, icra edilebilir mahiyette olacaktır.

2.4.2. Kısmi Sulh – Tam Sulh Ayrımı

Taraflar, aralarındaki dava konusunun bölünebilir mahiyette olması şartıyla aralarındaki uyuşmazlık konusunun tamamına veyahut tamamına ilişkin anlaşma sağlayamadıkları hallerde bir kısmına ilişkin olmak üzere sulh olabilirler. HMK m.313’te yer alan “*Sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir*” hükmüne binaen sulhun uyuşmazlığın tamamına veyahut bir kısmına ilişkin olabileceği hususu yasal bir zemine oturtulmuştur. HMK m.313 düzenlemesinden önce de kısmi sulh doktrin¹⁴² ve Yargıtay¹⁴³ tarafından kabul edilmekteydi.

¹⁴¹ Karauz, 2011, s.19.

¹⁴² Önen 1972, s.52.

¹⁴³ Bu hususta Yargıtay 15. HD’nin HUMK döneminde verdiği 27.12.2010 tarihli 2009/5024 E. ve 2010/7251 K. sayılı kararı şu şekildedir: “*Dosya kapsamından; arsa sahipleri ile yüklenici Önder Adıgüzel arasında, sözleşme konusu 7 nolu parselin ifrazından önce 3 adet, ifrazından sonra 2 adet olmak üzere toplam 5 adet sözleşme yapıldığı, davanın açılmasından sonra da arsa sahibi davacılar Ayten Macit ve Aysel Özsoy ile yüklenici davalı Önder Adıgüzel arasında 06.11.1997 tarihli kısmi sulh anlaşması yapıldığı anlaşılmaktadır. En son imzalanan 06.11.1997 tarihli protokolde: 28 nolu parselde kat irtifakının kurularak A Blok 3, 4, 13, 14 nolu daireler ile B Blok 21 nolu dükkanın tamamının ve 20 nolu dükkanın 1/2 payının da (toplam 5,5 adet bağımsız bölüm) arsa sahibi Ayten Macit’e, B Blok 3, 4, 13, 14 nolu daireler ile aynı blok 19 nolu dükkanın tamamının ve 20 nolu dükkanın 1/2 payının da (toplam 5,5 adet bağımsız bölüm) arsa sahibi Aysel Özsoy’a*

Tarafların aralarında uyuşmazlık bakımından kısmi sulh yoluna gidebilmeleri için öncelikle ve mutlaka aralarındaki uyuşmazlığın bölünebilir, kısmi sulha müsait durumda olması gereklidir. Aksi hallerde kısmi sulh hukuken ve mantiken mümkün değildir. Örneğin, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 6537 Sayılı Kanuna göre tarım arazileri, asgari tarımsal arazi büyüklüğünden daha küçük parçalara bölünemeyecektir. Bu halde tarım arazisinin fiilen bölünmesi mümkün gibi görünse de kanunen bu arazilerin Kanunun öngördüğü asgari haddenden daha küçük parçalara bölünmesi mümkün olmadığından kısmi sulhta mümkün olmayacaktır. Ancak dava konusu 20.000 TL olan bir tazminat davasında, taraflar istedikleri miktar üzerinden sulh olabilecektir. Burada taraflar 20.000 TL üzerinden sulh olur ise tam sulh, 20.000 TL'den az olan bütün sulh anlaşmaları kısmi sulh olarak değerlendirilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus dava konusunun bölünebilir olmasının önünde yasal veyahut fiili bir engel olup olmadığı hususudur.

Tarafların aralarındaki uyuşmazlık konusunun tamamı hususunda sulh olmaları halinde yalnızca uyuşmazlık sona ermeyip aynı zamanda aralarındaki davada sona erecektir. Ancak taraflar, kısmi sulh cihetine gider ise bu halde sulh oldukları kısma ilişkin yargılama nihayete erecek; ancak sulh olamadıkları kısım açısından yargılamaya devam olunacaktır¹⁴⁴. Taraflarca akdedilen tam sulh halinde uyuşmazlık ve yargılama giderleri noktasında ne yönde hareket edileceği de karara bağlanmış olacağından mahkemece yapılacak haricen bir husus olmayıp tarafların arzusuna göre sulh sözleşmesine göre veyahut karar verilmesine yer olmadığına dair karar verilecektir¹⁴⁵.

Bu ana kadar tarafların dava konusu üzerinde sulh olmaları durumu incelenmekle birlikte tarafların dava konusu üzerinde sulh olup yargılama giderleri bakımından karar almadıkları durumda ne olacağına incelenmesinde de fayda olacaktır. Tarafların, dava konusu üzerinde sulh olmalarının mümkün olduğu gibi yargılama giderleri bakımından da sulh sözleşmeleri yapmaları noktasında beis yoktur.

Tarafların, akdettikleri sulh sözleşmesinde aralarındaki uyuşmazlık bakımından tam sulh olmakla birlikte yargılama giderleri konusunda herhangi bir karar almamaları mümkündür. Bu halde sulhun nasıl nitelendirileceği hususu önemlidir. Doktrinde dava

verilmesi kararlaştırılmış, 29 nolu parselle ilgili olarak sözleşmeden doğan haklar ise saklı tutulmuştur." UYAP Bilişim Sistemi (E.T:21.08.2019)

¹⁴⁴ Mıdık, 2011, s.44.

¹⁴⁵ Bkz. HMK m.315: "*Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir.*".

konusu uyuşmazlığın sulh ile tamamen sonlandırılması ancak yargılama giderlerinin kararlaştırılmaması halinde sulhun tam sulh olarak kabul edilemeyeceği yönünde görüşler¹⁴⁶ mevcut olmakla birlikte kanaatimizce sulh, görülmekte olan davada taraflar arasındaki uyuşmazlığa ilişkindir. Bu nedenle dava konusu uyuşmazlığı tamamen ortadan kaldıran sulh, tam sulh olarak kabul edilmelidir. Bahsi geçen şekilde akdedilen sulh sözleşmesinde her ne kadar yargılama giderleri hususunda düzenleme bulunmasa dahi Harçlar Kanunu m.22’de sulh halinde yargılama giderleri açısından açık bir düzenleme mevcuttur¹⁴⁷. Yine sulh halinde yargılama giderlerinden sayılan vekâlet ücretinin hangi esaslara göre ve nasıl belirleneceği hususunda Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin 7.maddesi ve 21.06.1966 tarih 1966/9-9 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı’nda düzenleme mevcuttur¹⁴⁸. Bu nedenle hâkim, sulh sözleşmesinde bu yargılama giderleri hususunda düzenleme olmasa da re’sen bu hususta karar vermek durumundadır¹⁴⁹. Yukarıda izahı yapıldığı üzere tarafların HMK’da da belirtildiği şekilde, dava konusu uyuşmazlık üzerinde sulh olmaları halinde sulhun, tam sulh olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Yargılama giderlerinin, dava konusu uyuşmazlık yönünden sulhun dışında bırakılması hususuna değinilmekle aksi yöndeki ihtimalinde irdelenmesinde fayda vardır. Bir diğer ifade ile tarafların dava konusu uyuşmazlık üzerinde sulh olmayıp yalnızca yargılama giderleri yönünden sulh sözleşmesi akdetmeleri durumunda ortaya çıkan sulhun nitelendirilmesi önemlidir. Kanaatimizce taraflar, yargılama giderleri bakımından sulh olabilirler. Bu hususta HMK’da açık bir düzenleme olmamakla birlikte anılan şekilde yapılan sulh sözleşmesinin, aynı zamanda maddi hukuka ilişkin boyutundan kaynaklanan sözleşme serbestisinin doğal bir sonucu olarak kabul edilmelidir¹⁵⁰. Çünkü taraflar mahkeme

¹⁴⁶ Mıdık, 2018, s.45 ve ilgili dn.

¹⁴⁷ Harçlar Kanunu m.22: “*Davadan feragat veya davayı kabul veya sulh, muhakemenin ilk celsesinde vuku bulursa, karar ve ilam harcının üçte biri, daha sonra olursa üçte ikisi alınır.*”

¹⁴⁸ Avukatlık Kanunu Asgari Ücret Tarifesi m.6: “*Anlaşmazlık, davanın konusuz kalması, feragat, kabul ve sulh nedenleriyle; delillerin toplanmasına ilişkin ara kararı gereğinin yerine getirilmesinden önce giderilirse, Tarife hükümleriyle belirlenen ücretlerin yarısına, karar gereğinin yerine getirilmesinden sonra giderilirse tamamına hükmolunur*”

¹⁴⁹ Örneğin sulh ile aynı şartları haiz kabul müessesine ilişkin Yargıtay HGK’nun 05.03.2014 tarih 2013/14-498 Esas ve 2014/205 Karar numaralı kararında yargılama giderlerinin mahkemece gözetilmesi gerektiğine yönelik emsal kararı: “*mahkemece davanın kabulüne karar verilmiş olmasına rağmen yargılama giderlerinin davacıdan tahsiline, davacı yararına vekalet ücreti takdirine yer olmadığına şeklinde hüküm kurulmuştur. Davalı davanın açılmasına sebebiyet vermiş ve delillerin toplanmasına ilişkin ara kararı gereğinin yerine getirilmesinden sonra davayı kabul etmiştir. Davanın kabulüne karar verilmiş olması nedeniyle davada kendisini vekil ile temsil ettirdiği anlaşılan davacı taraf yararına hüküm verildiği tarihte yürürlükte bulunan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre tarife hükümleriyle belirlenen ücretin tamamına, yine 492 sayılı Harçlar Kanununun 22.maddesi uyarınca karar ve ilam harcının 2/3’ünün davalıdan tahsil edilmesine hükmedilmesi gerekirken yargılama giderlerinin davacıdan tahsiline karar verilmesi ve davacı vekili yararına vekalet ücretine hükmedilmemiş olması doğru görülmemiştir...*” (UYAP Bilişim Sistemi 20.06.2019)

¹⁵⁰ Mıdık, 2018, s.46.

dışında akdettikleri sulh sözleşmesinin, mahkeme içi sulha dönüştürme hakkına sahiptirler. Yargılama giderleri noktasında sözleşme yapmalarında da hukuken engel bulunmamaktadır.

Sulhun kısmi olduğu durumlarda, tarafların sulh olduğu kısımlara ilişkin karşılıklı kısmi kabul ve kısmi feragatlerinin ikrar içerme olasılığı her zaman vardır. Bu halde ikrarın, sulh olunmayan kısım bakımından durumunun ortaya konulması gereklidir. HMK m.188/3'te yer alan "*Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar tarafları bağlamaz.*" Hükmü gereği kanaatimizce kısmi sulh, uyuşmazlığın sulh olunmayan kısmına ilişkin ikrar içeriyor ise bunun sulh olunmayan kısım bakımından hükme esas alınmaması doğru olacaktır¹⁵¹. Aksi halde sulha ilişkin taraflar arasında gerçekleşen görüşmelerin sağlıklı bir ortamda vuku bulması beklenemez.

2.4.2.1. Dava Türleri Bakımından Kısmi Sulh – Tam Sulh Ayrımı

Medeni usul hukuku bakımından davacının, davalı ile aralarındaki somut olaya göre birden fazla şekilde dava açabilmesi mümkündür. Bu dava çeşitleri HMK m.105 ve devamı maddelerde düzenlenmiş olup bazı dava çeşitlerinin özelliğine binaen sulh noktasında irdelenmesi uygun olacaktır.

2.4.2.2. Eda davası, tespit davası ve inşai davalarda kısmi sulh - tam sulh ayrımı

Eda davası ve tespit davası bakımından sulh açısından haricen katkı yapılacak husus olmayıp kısmi sulh ve tam sulh bakımından belirtilen hususlar bu iki dava türü açısından da geçerlidir¹⁵². Bu bakımdan eda davasında mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilmekle sulhun kısmi olduğu durumlarda taraflar, davalının bir şeyi vermesi, yapması yahut yapmaması hususu üzerinde sulh olmaktadır. Tespit davasında mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilmekte olduğundan sulhun konusunu da bu tespite ilişkin hususlar oluşturacaktır. İki dava türü bakımından da kısmi sulh mümkün olup taraflar bu yönde anlaşmaya varabileceklerdir.

Kural olarak inşai davalarda sulh kurumunun karşımıza çıkması oldukça güçtür. Ancak cezai şartın tenkisi gibi istisnai durumlarda sulh uygulama alanı bulabilecektir. İnşai davalarda davacı, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılmasını mahkemeden talep etmektedir¹⁵³.

¹⁵¹ Aksi görüş için bkz Mıdık, 2018, s.47.

¹⁵² Kuru, 2018, s.136-141.

¹⁵³ Kuru, 2018, s. 142.

İnşai davalar bakımından sulhun uygulanmasının mümkün olduğu istisnai durumlarda kısmi sulhun mümkün olduğunun kabulü gereklidir.

2.4.2.3. Belirsiz alacak ve tespit davasında kısmi sulh - tam sulh ayrımı

Belirsiz alacak ve tespit davası alacağın miktarı yahut değeri tam ve kesin olarak belirli değildir. Henüz dava konusunun değeri belli olmasa dahi kanaatimizce sulh mümkündür. Belirsiz alacak ve tespit davasının konusu bir alacaktır. Bu alacağın miktar ya da değerinin dava açıldığı tarihte tespiti mümkün olmadığı nedeniyle davacı bu dava çeşidine yönelmiş olup davalı ile davacının kendi belirleyecekleri bir meblağ üzerinde karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının varlığı halinde sözleşme serbestisi kuralı gereği sulh oluşacak ve dava nihayete erecektir. Belirsiz alacak ve tespit davası bakımından, temelde uyuşmazlık konusu husus bölünebilir nitelikte ise kısmi sulhun mümkün olduğunun kabulü gereklidir.

2.4.2.4. Kısmi davada kısmi sulh - tam sulh ayrımı

Davacının, davalıdan talebinin niteliği itibarıyla bölünebilir olduğu hallerde sadece bir kısmı bakımından dava açılabilmesi mümkündür¹⁵⁴. Bu dava kısmi dava ismi ile adlandırılmaktadır. Dava konusu yapılan kısım açısından tarafların sulh olmaları durumunda bu artık kısmi sulh olarak değil tam sulh olarak değerlendirilecektir. Tam sulh kısmi sulh ayrımı bakımından dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da sulhun ayrımının, dava konusu yapılan miktar üzerinden değerlendirilmesi gerektiğidir. Dava konusu yapılan husus her ne kadar bir alacağın bir kısmı olsa da aynı zamanda açılmış bir davanın tamamıdır.

Burada değinilmesi gereken bir diğer hususta kısmi dava durumunda dava dışı bırakılan kısmın da bu sulhun kapsamına dahil edilip edilemeyeceği meselesidir. Sulhun kapsamı, yalnızca dava konusu husus olmayıp dava dışı hususların da sulhun kapsamına alınması mümkündür. Ancak taraflar ister kısmi davanın tamamı üzerinde isterse kısmi davaya konu borcun tamamını da dahil etmek suretiyle sulh olsalar her iki halde de tam sulhtan bahsedilecektir¹⁵⁵.

¹⁵⁴ Akil, C. (2013). **Kısmî Dava**, Ankara: Yetkin Yayınevi, s.219.

¹⁵⁵ Akil, 2013, s.220.

2.4.2.5. Davaların yığılmasında kısmi sulh - tam sulh ayrımı

Davaların yığılması, yargılamada birden fazla sayıda olan davanın birlikte yürütülmesi olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁶. Davacının, davalıdan birden fazla birbirinden bağımsız asli nitelikte talebi olması halinde bunları tek bir dava ile ileri sürebilmesi mümkündür. Bu husus HMK’ da davaların yığılması başlığı altında düzenlenmiştir¹⁵⁷. Dava yığılması halinde, davacının davalıdan birden fazla talebi mevcuttur. Davacı ile davalı bu taleplerden herhangi biri hakkında sulh olurlar ise burada kısmi sulh değil; tam sulh sözü konusu olacaktır¹⁵⁸. Dava yığılmasında her ne kadar bir tek dava mevcut gibi görünse de davacının talebi adedince bağımsız dava olduğunun kabulü gereklidir¹⁵⁹. Bu nedenle davacı ile davalı arasında, dava yığılmasına konu taleplerden herhangi biri hakkında yapılan sulh sözleşmesi, üzerinde anlaşılan talep bakımından tam sulhtur¹⁶⁰. Bu durum, davacı tarafından ileri sürülen taleplerin aynı yargılama kapsamında yürütülmekle birlikte aslında farklı davalar olmasının sonucudur¹⁶¹.

2.4.2.6. Terditli davada kısmi sulh - tam sulh ayrımı

Davaların yığılmasında olduğu gibi terditli¹⁶² olarak ileri sürülen taleplere ilişkin açılan davada da, davacı ile davalının asıl talep yönünden sulh sözleşmeleri yapmaları durumunda sulhun, tam sulh olduğunun kabulü gereklidir. Terditli davada davacı, davalıya yönelttiği taleplerini aralarında aslilik-ferilik ilişkisi olacak şekilde ileri sürmektedir¹⁶³. Bu halde HMK m.111/2’de yer alan “*Mahkeme, davacının asli talebinin esastan reddine karar vermedikçe, fer’î talebini inceleyemez ve hükme bağlayamaz.*” hükmü gereği mahkeme asıl

¹⁵⁶ Bulut, U. (2016). “Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi)”, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.3.

¹⁵⁷ HMK m.110: “*Davacı, aynı davalıya karşı olan, birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini, aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. Bunun için, birlikte dava edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması şarttır.*”

¹⁵⁸ Bulut, 2016, s.282; Mıdık, 2018, s.45.

¹⁵⁹ Bulut, 2016, s.282; Mıdık, 2018, s.45. HMK m.110’un hükümet gerekçesinde bu husus şu şekilde belirtilmektedir: “*Davacının, aynı davalıya karşı olan birbirinden bağımsız birden fazla talebini, aralarında bir derecelendirme ilişkisi yani aslilik-ferilik ilişkisi kurmadan aynı dava dilekçesinde ileri sürmesine davaların yığılması denir. Bu dava çeşidinde taleplerin tümü birbirinden bağımsız, eşdeğer ve aynı derecede öneme sahiptir. Her bir talep farklı edimlerin gerçekleştirilmesine yönelmiştir. Görünüşte tek dava, gerçekte ise talep sayısınca dava mevcuttur. Yine, görünüşte tek hüküm, gerçekte ise talep sayısınca hüküm mevcuttur. Mahkeme, taleplerin tümü hakkında ayrı ayrı karar vermek ve bunları hüküm fıkrasında göstermek zorundadır. Mahkemenin, taleplerin tümü hakkında tek ve aynı şekilde karar verme zorunluluğu yoktur....*” Budak, A.C. (2009). *Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, s.113.

¹⁶⁰ Bulut, 2016, s.283; Soy, 2017, s.22.

¹⁶¹ Bulut, 2016, s.282.

¹⁶² Muşul, T. (2009). *Medenî Usul Hukukunda Terdit İlişkileri*, Ankara:Yetkin Yayınları, s.29.

¹⁶³ HMK m.111: “*Davacı, aynı davalıya karşı birden fazla talebini, aralarında aslilik ferilik ilişkisi kurmak suretiyle, aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. Bunun için, talepler arasında hukuki veya ekonomik bir bağlantının bulunması şarttır.*”

talebi esastan reddetmedikçe feri talebi incelemeyecektir. Terditli davada dava konusu husus asıl talep iken davacı ile davalının bu talep bakımından sulh olmaları davayı sona erdiren tam sulh niteliğinde ortaya çıkacaktır¹⁶⁴.

2.4.2.7. Karşı dava bakımından kısmi sulh - tam sulh ayrımı

Hukukumuz karşı dava açılmasına cevaz vermiş olmakla karşı dava durumunda sulhun incelenmesinde fayda vardır. Asıl dava açıldıktan sonra karşı dava açıldığı hallerde taraflar aralarındaki dava konusu üzerinde sulh yolunu seçebilirler. Bu halde gerek asıl dava gerek ise karşı dava bakımından dava konusu üzerinde sulh yoluna gidilmesi, tam sulh olarak değerlendirilmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus HMK m.132/1.b’de de belirtildiği üzere asıl dava ile buna karşılık açılan karşı dava arasında takas veya mahsup ilişkisinin bulunması yahut bu davalar arasında bağlantının mevcut olması her iki davanın birbirinden ayrı davalar olduğu gerçeğini değiştirmemektedir¹⁶⁵. Gerek asıl dava gerek ise karşılık dava müstakil dava olma niteliğini kaybetmiş değildir. Bu nedenle asıl dava veya karşılık dava konusu üzerinde sulh sözleşmesinin akdedilmesi halinde artık kısmi sulh değil tam sulh söz konusu olacaktır¹⁶⁶.

2.4.3. Diğer Sulh Türleri

Sulha ilişkin asıl ayrımlar mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh ile kısmi ve tam sulh olmasına rağmen uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütlere cevap olabilmesi bakımından yapıldığı mercie göre, ilişkin olduğu muhtevaya göre ve son olarak devam süresine göre sulhun ayrımlara tabi tutulması mümkündür.

¹⁶⁴ Mıdık, 2018, s.45.

¹⁶⁵ Boyraz, F. (2019). “Hukuk Muhakemeleri Kanundaki Hali ve Uygulamadaki Haliyle Karşılık Dava”, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.71.

¹⁶⁶ Mıdık, 2018, s.45.

2.4.3.1. Yapıldığı mercie göre sulh türleri

2.4.3.1.1. Naip üye veya istinabe edilen hâkim huzurunda yapılan sulhlar

Tarafların, naip¹⁶⁷ hâkim veya istinabe¹⁶⁸ hâkimi huzurunda yaptıkları sulh, davanın görülmekte olduğu mahkeme hâkimi huzurunda yapılan sulhtan farksızdır¹⁶⁹. Esasen naip hâkim ile istinabe hâkimi, görülmekte olan dava mahkemesinin devamı niteliktedir. Bu noktada mahkeme, tabiri caiz ise ulaşamadığı noktalara naip hâkim ya da istinabe hâkimi marifetiyle ulaşabilmekte, bu kimselerce yapılan işlem kendi tarafından yapılan işlemlerden farklı kabul edilmemektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise şudur, taraflar naip hâkim veya istinabe hâkimi huzurunda sulh olabilir; ancak sulh oldukları hususun görülmekte olan dava konusu uyuşmazlığa ilişkin olması gereklidir. Aksi halde, tarafların görülmekte olan davaya konu uyuşmazlık dışında bir konu bakımından sulh olmaları halinde, bu sulh görülmekte olan o dava bakımından mahkeme içi sulh olarak kabul edilemeyecektir¹⁷⁰.

2.4.3.1.1.1. Keşif sırasında yapılan sulhlar

Taraflar aralarındaki uyuşmazlığın çözümü için mahkemeye müracaat ettiklerinde keşif vasıtasıyla delil elde etme ihtimali doğabilir. Bu halde taraflar keşif esnasında iken de sulh olabilir. Keşif esnasında taraflar arasında gerçekleştirilen sulhlar, mahkeme huzurunda yapılmış gibidir¹⁷¹. Keşif, mahkeme salonunda yapılan celseden farksızdır. Bir başka ifade

¹⁶⁷ “Naip tayini sadece toplu mahkemelerde olur. Toplu mahkeme, birden çok (en az üç hâkimin) görev yaptığı mahkemedir. Toplu mahkemelerde kurul adına yargılama yetkisini kullanan üye hâkime naip hâkim denir. Toplu mahkemenin, yargı çevresi içinde ve fakat mahkeme binası dışında, tanık dinlemek, kesif vb. işlem yapmak üzere üyelerden birini görevlendirmesine naiplik denir.” (Boşça, S. (2008). “Medeni Usul Hukukunda İstinabe”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.16.)

¹⁶⁸ “Açılmış bir davada, davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemenin kendi yargı çevresi dışında (başka bir mahkemenin yargı çevresi içinde) yapılması gereken bir işlem için, yargı çevresi içinde o işlemin yapılacağı mahkemeden hukuki yardım istemesine istinabe denir.” (Boşça, 2008, s.6.)

¹⁶⁹ Önen, 1972, s.93; Tanrıver, 2005, s.43; Soy, 2017, s.73.

¹⁷⁰ Önen, 1972, s.93; Tanrıver, 2005, s.43; Soy, 2017, s.74.

¹⁷¹ Önen, 1972, s.97; Kuru, 2018, s.401; Tanrıver, 2005, s.43; Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.535; Arslan ve diğerleri 2018, s.562; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, 2011, s.429; Soy, 2017, s.72. Bu yönde Yargıtay 16. HD'nin 25.12.2018 tarihli 2016/2982 E. ve 2018/8149 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Mahkemece sulh sözleşmesinin davaya son veren ve kesin hüküm doğuran taraf işlemlerinden olduğu, 20.02.2012 tarihinde yapılan keşif sırasında sulh olunmakla davanın da bu tarih itibarıyla sona erdiği, ortada derdest bir davanın bulunmadığı, keşif tarihinden sonra yapılan müdahalenin de davanın sona ermesinden sonra yapılmış olması nedeniyle hukuken geçerli müdahale sayılması mümkün bulunmadığı gerekçesiyle yazılı şekilde hüküm kurulmuş ise de varılan sonuç dosya kapsamına uygun bulunmamaktadır.” <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T:19.08.2019)

ile keşif de yargılama yapılan bir celseden ibarettir, yalnızca duruşma salonuna getirilmesi olanaksız hallerde duruşma salonu dışında akdedilmektedir¹⁷². Bu nedenle keşif esnasında yapılan sulh, sulhun mahkeme huzurunda yapılması gerektiği kuralına istisna nitelikte değildir¹⁷³.

Keşif esnasında yapılan sulh sözleşmesinin tutanağa geçirilip mutlak suretle taraflara imzalatılması gerekmektedir¹⁷⁴. Bu işlemler yerine getirildikten sonra taraflardan herhangi birinin keşif esnasında sulha ilişkin şartları anlayamadığı yahut zapta geçen sulh sözleşmesine rızası olmadığına dair iddiası dinlenmeyecektir¹⁷⁵.

2.4.3.1.2. Hakemler huzurunda yapılan sulhlar

Hakemler huzurunda yapılan sulhlar hususuna değinmeden önce hangi hususların hakem huzurunda çözüme kavuşturulabileceğine kısaca değinmekte fayda vardır. HMK'nın 408. maddesi gereği her husus tahkime elverişli değildir. Tahkime elverişli olan işler taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar dışında kalan hukuki ilişkilerdir. HMK'nın tahkime ilişkin düzenlemeleri ise ancak yabancılık unsuru içermeyen ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklar bakımından uygulanabilecektir. Burada yabancılık unsurunun ölçüsü HMK'nın 407. maddesi gereği Milletlerarası Tahkim Kanununun tanımladığı hali ile belirlenmektedir¹⁷⁶.

Sulh, 6100 Sayılı HMK öncesi dönemde HUMK'nın tahkime ilişkin kısmında düzenlenmemekle birlikte doktrinde ve uygulamada hakemler huzurunda sulh yapılabileceği

¹⁷² Tanrıver, 2005, s.43; Soy, 2017, s.73.

¹⁷³ Önen, 1972, s.97

¹⁷⁴ Umar, 2011, s.885.

¹⁷⁵ Umar, 2011, s.885.

¹⁷⁶ MTK m.2 yabancılık unsurunu şu şekilde düzenlemiştir: "*Aşağıdaki hâllerden herhangi birinin varlığı, uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıdığını gösterir ve bu durumda tahkim, milletlerarası nitelik kazanır.*

1. Tahkim anlaşmasının taraflarının yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması.

2. Tarafların yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin;

a) Tahkim anlaşmasında belirtilen veya bu anlaşmaya dayanarak tespit edilen hâllerde tahkim yerinden,

b) Asıl sözleşmeden doğan yükümlülüklerin önemli bir bölümünün ifa edileceği yerden veya uyuşmazlık konusunun en çok bağlantılı olduğu yerden, Başka bir devlette bulunması.

3. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşmeye taraf olan şirket ortaklarından en az birinin yabancı sermayeyi teşvik mevzuatına göre yabancı sermaye getirmiş olması veya bu sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışından sermaye sağlanması amacıyla kredi ve/veya güvence sözleşmeleri yapılmasının gerekli olması.

4. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşme veya hukukî ilişkinin, bir ülkeden diğerine sermaye veya mal geçişini gerçekleştirmesi.

21.1.2000 tarihli ve 4501 sayılı Kanun hükümleri saklıdır."

kabul edilmekteydi¹⁷⁷. Hakem kararları, icra kabiliyetleri bakımından devlet mahkemeleri tarafından verilen kararlar gibi icra edilebildiğinden hakemler huzurundaki sulh, mahkeme içi sulh olarak varsayılmakta; fakat bu sulhun hukuken icra edilebilir olması için yetkili mahkemenin onaylanması şart koşulmaktaydı¹⁷⁸. 6100 Sayılı HMK ile tahkim yargılamasına ilişkin düzenlemelere sulh müessesesi de dâhil edilmiştir¹⁷⁹. HMK m.434'e göre: *"Tahkim yargılaması sırasında taraflar uyuşmazlık konusunda sulh olurlarsa, tahkim yargılamasına son verilir. Tarafların talebi, ahlâka veya kamu düzenine aykırı değilse ya da tahkime elverişli olan bir konuya ilişkin ise sulh, hakem kararı olarak tespit edilir."* hükmü gereği uyuşmazlık konusu tarafların karşılıklı birbirlerinden taleplerinin anılan hükme uygun olması halinde sulh, hakem kararı olarak kabul edilecektir. HUMK döneminde hakem kararlarının yetkili mahkeme tarafından onaylanması durumunda icra edilebileceğine ilişkin uygulama HUMK'nın 536. maddesine dayandırılmakta idi¹⁸⁰. Ancak HMK ile bu düzenlemeye yer verilmediğinden hakem kararlarının icra edilebilmesi için artık yetkili mahkeme tarafından onaylanmasına gerek bulunmamaktadır. Bu nedenle hakem huzurunda gerçekleşen sulhun, mahkeme içi sulh olarak kabul edilmesi gerekir¹⁸¹. Tarafların hakem huzurunda sulh olması durumunda sulha ilişkin müzakereler ile sulhun zapta geçirilmesine ilişkin mahkeme tarafından yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerin hakem tarafından yerine getirilmesi gerekecektir¹⁸².

HMK'nın sulhu düzenleyen 434. maddesine göre tarafların hakem huzurunda akdettikleri sulh anlaşmasında yer alan karşılıklı taleplerinin tahkime elverişli hususlara ilişkin olması ve ahlaka yahut kamu düzenine aykırı olmaması durumunda bu sulh, hakem kararı olarak tespit edilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus tarafların hakem huzurunda sulh olmaları durumunda mahkeme huzurunda sulh olmalarının aksine sulha göre karar verilip verilmemesini hakemden talep etmeleri hususu düzenlenmemiştir. Bu nedenle tarafların hakemden sulha göre karar vermesini yahut vermemesini talep edebilmeleri

¹⁷⁷ Önen, 1972, s.98; Ansay, (1944) s.207; Tanrıver, 2005, s.44.

¹⁷⁸ Önen, 1972, s.99; Tanrıver, 2005, s.44; Soy, 2017, s.75.

¹⁷⁹ Uluşan, 2012, s.987; Bu hususta Yargıtay 15. HD'nin 05.03.2019 tarihli 2018/2228 E. ve 2019/950 K. sayılı kararı şu şekildedir: *"Tahkim sözleşmesi, tarafların iradesine tabi olan uyuşmazlıklar için mümkündür (m.408). Başka bir deyişle, tarafların dava konusu üzerinde kabul veya sulh yolu ile serbestçe tasarruf edemeyecekleri hallerde, tahkim mümkün değildir. Mesela, boşanma ve ayrılık davaları, iflas davaları ve çekişmesiz yargı işleri için tahkim sözleşmesi yapılamaz."* <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T:19.08.2019)

¹⁸⁰ HUMK m.536'nın düzenlemesi şu şekilde idi: *"Hakemlerin verdiği karar temyiz müddeti geçince mahkeme reisi veya hakim tarafından tasdik olunur. Tasdik keyfiyeti karar zirine ve zaptı mahsusuna yazılır. Hakem kararları ancak bu suretle kabili icradır."*

¹⁸¹ Uluşan, 2012, s.987.

¹⁸² Önen, 1972, s.98.

mümkün değildir. Bu durum aynı zamanda HMK'nın tahkim yargılamasında uygulanmayacak hükümler başlıklı 444. maddesinde yer alan "*Bu Kısımda düzenlenen konularda, aksine hüküm bulunmadıkça bu Kanunun diğer hükümleri uygulanmaz.*" hükmünün de doğal bir sonucudur. Tahkim yargılamasının sulh ile sonuçlanması neticesinde sulh, hakem kararı olarak tespit edilecek olup tarafların akdettikleri sulh anlaşmasında yargılama giderlerine ilişkin herhangi bir düzenleme öngörmemiş olmaları durumunda yargılama giderleri hakem tarafından belirlenecektir (HMK m.442/5).

Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından da sulh tıpkı HMK'da olduğu gibi düzenleme altına alınmıştır. Esasen HMK, MTK'dan sonra kabul edilip yürürlüğe girmiş olup düzenlemelerin karşılaştırılması neticesinde aynı hükümleri içerdiği anlaşılmaktadır. MTK bakımından da sulh m.12/D'de yer alan "*Tahkim yargılaması sırasında taraflar uyuşmazlık konusunda sulh olurlarsa, tahkim yargılamasına son verilir. Tarafların istemini uygun bulan hakem veya hakem kurulunca sulh, hakem kararı olarak tespit edilir.*" hükmü HMK m.434 ile aynı yöndedir. Yine MTK bakımından sulh halinde yargılama giderleri m.16/D.2'de yer alan "*Hakem veya hakem kurulunun yargılamayı sona erdiren veya taraflar arasındaki sulhü tespit eden kararında da yargılama giderleri gösterilir.*" hükmü HMK m.442/5 ile aynı şekilde düzenlenmiştir. Zikredilen düzenlemeler dikkati nazara alındığında HMK'nın hakem huzurunda akdedilecek sulhu, MTK ile aynı düzlemde ele aldığı anlaşılacaktır.

2.4.3.1.3. İcra mahkemeleri huzurunda yapılan sulhlar

İcra mahkemeleri, özel mahkemelerden birisidir. Bu nedenle icra mahkemeleri huzurunda yapılan sulhun, mahkeme içi sulh olarak kabulü gereklidir. Zira Kanun mahkeme içi sulh bakımından mahkemelerin niteliğine göre bir ayrıma gitmemiştir¹⁸³. Kanunen bütün (özel yahut genel yetkili) mahkemeler huzurunda yapılan sulh, mahkeme içi sulh olarak nitelendirilir. Bu bakımından icra mahkemeleri yönünden de ayrık bir durum yoktur.

2.4.3.1.4. İcra daireleri huzurunda yapılan sulhlar

İcra daireleri huzurunda yapılan sulhun niteliği konusunda iki farklı görüş vardır¹⁸⁴. Hâkim olan görüşe¹⁸⁵ göre icra daireleri huzurunda yapılan sulhların, mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak kabulü gerekmektedir. Bu hususa gerekçe olarak, İcra ve İflas

¹⁸³ Tanrıver, 2005, s.45.

¹⁸⁴ Önen, 1972, s.99.

¹⁸⁵ Ansay, (1944) s.207.

Kanununun 38. Maddesinde¹⁸⁶ icra dairesi huzurunda gerçekleşen kefaletlerin ilam niteliğini haiz olması hususunun kıyasen sulh içinde geçerli olacağını ileri sürmektedirler¹⁸⁷. Yargıtay, eskiden bu görüşü kabul etmekte iken sonraları bu görüşünden vazgeçmiş olup icra daireleri huzurunda yapılan sulhu, mahkeme içi sulh olarak kabul etmemiştir¹⁸⁸.

Doktrinde azınlık olarak kabul edilen görüşe¹⁸⁹ göre icra dairesi huzurunda yapılan sulh, mahkeme dışı sulh olarak kabul edilmektedir. Bu görüşü savunanlara göre icra dairesi huzurunda yapılan sulhun mahkeme içi sulh olarak kabulü mümkün değildir; çünkü mahkeme içi sulhta, bir yargı organı ile burada görülmekte olan bir davanın var olması gerekmektedir. Buna rağmen icra dairesinde dava açılması ve yürütülmesi beklenemeyeceği gibi icra daireleri bir yargılama organı da değildir¹⁹⁰. İcra dairesi huzurunda yapılan sulhu mahkeme içi sulh olarak kabul etmeyen bu görüşe göre İİK m.38'de yer alan düzenlemenin kıyas gösterilmesi de mümkün değildir. Eğer kanun koyucunun amacı, icra dairesi huzurunda gerçekleştirilen sulhları ilam niteliğinde olarak kabul etmek olsa idi şüphesiz bu hususta açık bir düzenleme getirirdi. Bu nedenle kanun koyucu bilinçli olarak icra daireleri huzurunda yapılan sulhları ilam niteliğinde kabul etmemiştir. Buna rağmen bu hususu kıyasen ilam niteliğinde görüp mahkeme içi sulh olarak kabul etmek mümkün değildir.

Kanaatimizce de azınlık görüş hukuka ve mantığa daha uygun olup kanun koyucunun tahdidi olarak getirdiği bir düzenlemeden yola çıkarak mezkûr düzenlemeye genişletecek şekilde kıyas mümkün değildir. Ayrıca icra dairelerinin, mahkeme olmadığı hususunda duraksama yok iken icra daireleri huzurunda yapılan sulhların mahkeme içi sulh olarak nitelendirilmemesi gereklidir.

2.4.3.1.5. Yasaklı ve reddedilen hâkim huzurunda yapılan sulhlar

Hâkim, önüne gelen uyuşmazlıkta tarafsız hareket etmeli ve tarafların Anayasanın 36. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde koruma altına alınan adil yargılanma hakkından istifade etmesini temin etmelidir¹⁹¹. Bu nedenle HMK m. 34 ile m.44

¹⁸⁶ İİK m.38: “Mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re'sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu maddedeki icra kefaletleri müteselsil kefalet hükmündedir.”

¹⁸⁷ Tanrıver, 2005, s.44.

¹⁸⁸ Tanrıver, 2005, s.44 (naklen İİD., 23.5.1961, 4766/5287.)

¹⁸⁹ Önen, 1972, s.100.

¹⁹⁰ Tanrıver, 2005, s.44.

¹⁹¹ Mole, N., Harby, C. (2001). "Adil Yargılanma Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesinin Uygulanmasına Dair Kılavuz". http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/adil_yargılanma.pdf, s.71; Çelik, A. (2014). **Adil Yargılanma Hakkı Rehberi**, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, s.3; Dovydas, V., Grigoriy, D.

arasında hâkimin yasaklılığı ve reddi düzenlenmiş olup, hâkimin, önüne gelen dosyaya ilişkin m.34'te¹⁹² sayılan yasaklılık hallerinin varlığı halinde davayı görmeye devam edemez iken m.36¹⁹³,da belirtilen haller ile bu hallerden sayılan durumlarda reddedilebileceği gibi hâkimin reddi müessesine gidilmese dahi kendisi davadan çekilebilmesi mümkündür. Hâkimin yasaklılığı halinde hâkimin tarafsız olamayacağı karine olarak kabul edilmekte iken, hâkimin reddi durumunda tarafsızlığı hususunda yalnızca şüphe bulunmaktadır¹⁹⁴. Hâkimin çekinmesi halleri tahdidi olarak belirtilmişken hâkimin reddi halleri örnekseme yolu ile tâdadi olarak belirlenmiştir. Hâkimin çekinmesi hallerinden herhangi birinin varlığı halinde hâkim çekinmek zorundadır. Hâkimin reddinde ise taraflarca reddedilme gündeme gelmedi ise hâkim de bu halde re'sen çekilmediği takdirde davaya bakmaya devam edebilecektir.

Hâkimin yasaklılığı veyahut reddedilmesi halinde huzurunda yapılan sulhun geçerli olup olmayacağı hususu tartışmalıdır¹⁹⁵. Bu hususta üç görüş mevcuttur.

Birinci görüşe göre, hâkimin yasaklılığı veya ret sebepleri, mahkemenin hüküm vermesine engel olduğu gibi hüküm gibi sonuç doğuracak iş ve işlemler yapmasına da engeldir. Bu nedenle yasaklılığı veya reddi söz konusu olan hâkim huzurunda yapılan sulh geçersiz olacaktır.

İkinci görüşe göre, hâkimin yasaklılığı veya ret sebepleri sadece hâkim tarafından yapılan iş ve işlemlere ilişkindir. Taraf usul işlemleri yönünden bu hallerin etkisi bulunmamaktadır. Bir diğer ifade ile hâkimin yasaklılığı ve reddi halleri yalnızca hâkim tarafından verilen hükümlerde söz konusu olacaktır. Bu görüşe göre, sulh, taraf usul işlemi olduğundan hâkim aktif bir rol üstlenmemektedir. Taraflarca kendisine sunulan sulha ilişkin

(2018). "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması". Serkan Cengiz (çev.). Avrupa Konseyi , s.9.

¹⁹² Hâkimin çekinmesi için bkz. HMK m.34: “(1) Hâkim, aşağıdaki hâllerde davaya bakamaz; talep olmasa bile çekinmek zorundadır: a) Kendisine ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada. b) Aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında. c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında. ç) Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında. d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında. e) Nişanlısının davasında. f) İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada.”

¹⁹³ Hâkimin reddi için bkz. HMK m.36: “(1) Hâkimin tarafsızlığından şüpheyi gerektiren önemli bir sebebin bulunması hâlinde, taraflardan biri hâkimi reddedebileceği gibi hâkim de bizzat çekilebilir. Özellikle aşağıdaki hâllerde, hâkimin reddi sebebinin varlığı kabul edilir: a) Davada, iki taraftan birine öğüt vermiş ya da yol göstermiş olması. b) Davada, iki taraftan birine veya üçüncü kişiye kanunen gerekmediği hâlde görüşünü açıklamış olması. c) Davada, tanık veya bilirkişi olarak dinlenmiş veya hâkim ya da hakem sıfatıyla hareket etmiş olması. ç) Davanın, dördüncü derece de dâhil yansoy hısımlarına ait olması. d) Davanın, iki taraftan birisi ile davası veya aralarında bir düşmanlık bulunması.”

¹⁹⁴ Soy, 2017, s.77.

¹⁹⁵ Önen, 1972, s.94-95.

sözleşmeyi zapta geçirtmek ile yetinmektedir. Bu nedenle yasaklılığı yahut ret sebeplerinden herhangi biri mevcut olan hâkim huzurunda yapılan sulhun geçerli olması gerektiği kabul edilmektedir.

Üçüncü ve son görüşe göre ise hâkimin yasaklılığının söz konusu olduğu hallerde o hâkim huzurunda yapılan sulhun geçerli olmadığı kabul edilmektedir. Bir başka ifade ile hâkimin reddi halleri bakımından sulhun geçerli olup olmaması noktasında bir kanaat belirtmemişken hâkimin yasaklılığı halinde sulhun geçerli olmayacağı yönünde görüş ileri sürülmüştür. Bu görüş yalnızca hâkimin yasaklılığının söz konusu olduğu durumlara ilişkin kanaat ileri sürmekte, ancak hâkimin reddi sebeplerinin varlığı durumuna ilişkin bir fikir beyan etmemektedir.

Kanaatimizce hâkimin yasaklılığı ve ret sebeplerinin söz konusu olduğu hallerde sulhun geçerliliğine ilişkin ikili bir ayırım yapmak gerekmektedir. Yukarıda izahı yapıldığı üzere hâkimin yasaklılığı halleri tahdidi olarak düzenlenmiş olup bu hallerden herhangi birinin varlığı halinde davaya bakamayacağı, bu hususta talep olmasa dahi re'sen çekilmesi gerektiği Kanununun amir hükmüdür. Bu nedenle hâkimin yasaklılığı hallerinden herhangi biri mevcut ise yasaklı hâkim huzurunda akdedilen sulh sözleşmesi kanaatimizce geçerli bir sulhun hüküm ve sonuçlarını doğurmayacaktır. Ancak yasaklı hâkim huzurunda akdedilen sulh sözleşmesinin, sözleşme serbestisi genel ilkesi gereği mahkeme dışı sulh sözleşmesi olarak kabulünde beis yoktur. Hâkimin reddi hallerinin varlığı halinde bu hususun taraflarca ileri sürülmesi veyahut hâkim tarafından re'sen gözetilmesi halinde hâkimin yasaklılığı hususunda söylenenler aynen geçerli olmakla; hâkimin reddi sebepleri taraflarca ileri sürülmez, hâkim tarafından da re'sen gözetilmek suretiyle hâkimin çekilmesi söz konusu olmaz ise artık taraflarca mahkeme huzurunda akdedilen sulh, geçerli bir sulh olacaktır.

2.4.3.1.6. Görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda yapılan sulhlar

Tarafların aralarındaki uyuşmazlığı dava yolu ile çözmek istedikleri takdirde davacı, davasını HMK'da yer alan yetki ve görev kurallarının hilafına davasını bilerek veya bilmeyerek yetkisiz veyahut görevsiz mahkemede açtığı durumda tarafların sulh olmaları halinde sulhun geçerli olup olmayacağı hususu önemlidir. Tarafların görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda sulh olmaları durumunda söz konusu sulhun geçerli olarak kabul edileceği noktasında doktrinde görüş birliği mevcuttur¹⁹⁶. Uyuşmazlık konusu dava taraflarının görevsiz veyahut yetkisiz mahkeme huzurunda sulha ilişkin irade beyanında

¹⁹⁶ Önen, 1972, s. 90.

bulunmaları durumunda mahkemesince görevsizlik yahut yetkisizlik kararı verilmezden önce bu hususun tespit ile tutanağa geçirilmesi gerekmektedir. Aksi halde tarafların sulh olma yönünde ki iradelerini yalnızca görevli veyahut yetkili mahkemeye yöneltmeleri gerektiği şeklinde bir sonuç ortaya çıkacaktır ki bu durum usul ekonomisi ilkesi ile bağdaşmayacaktır.

Görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda gerçekleşen sulh halinde yetkisiz ve görevsiz mahkemenin yalnızca mevcut sulh durumunu zapta bağlayacağı hususu belirtilmekle birlikte görevsiz ve yetkisiz mahkemede kısmi sulh olunması halinde söz konusu sulhun geçerli olup olmayacağı hususunun belirlenmesi gerekir. Kanaatimizce sulhun görevsiz veyahut yetkisiz mahkeme huzurunda akdedilmesi bakımından sulhun, kısmen veya tamamen gerçekleşmesi bakımından fark yoktur¹⁹⁷.

Mahkemenin görevli olması yahut yetkinin kesin olduğu hallerde mahkemenin yetkili olması hususları dava şartı olup, mahkeme ön inceleme safhasında öncelikle dava şartlarını incelemelidir¹⁹⁸. Dava şartlarının eksikliği durumunda ise davanın esasına girmeksizin usulden reddedilmesi gerekecektir. Ancak her nasılsa bu husus gözden kaçırıldığı hallerde taraflarca kendisine sulh iradesi yöneltilen mahkeme, tarafların sulh olma yönündeki iradesini zapta geçtikten sonra görevsizlik ya da yetkisizlik kararı vermeli, davaya bakmakla görevli ve yetkili asıl mahkemede, evvelce zapta geçen bu sulh ile bağlı olmalıdır. Kanaatimizce sulh açısından önemli olan husus tarafların sulh olma yönündeki iradesini mahkeme huzurunda beyan etmeleridir¹⁹⁹. Bu nedenle yalnızca sulh iradesinin görevsiz yahut yetkisiz mahkemede beyan edilmesi nedeniyle geçersiz kabul edilmesi usul ekonomisi ile bağdaşmayacaktır. Aksi halde tarafların sulh iradelerini yinelemeleri ve zapta geçilmesi şeklinde aynı usulî işlemler tekrar edilmiş olacaktır.

2.4.3.1.7. Yabancı mahkeme huzurunda yapılan sulhlar

HMK'da sulh, görülmekte olan bir davada, mahkeme huzurunda yapılan sözleşme olarak tanımlanmıştır. Burada mahkemeden kasıt şüphesiz Türk mahkemeleridir. Bu nedenle Türk mahkemeleri huzurunda akdedilmeyen sulh sözleşmesi geçerli olmayacaktır. Ancak taraflar arasında akdedilen sulh sözleşmesi, şartları taşıması halinde mahkeme dışı sulh olarak kabul edilebilecektir²⁰⁰. Doktrinde tarafların sulh olduğu yargı organının bağlı

¹⁹⁷ Soy, 2017, s. 82, dn 252'de anılan yazarlar.

¹⁹⁸ Kuru, 2018, s.134-135.

¹⁹⁹ Soy, 2017, s.82.

²⁰⁰ Soy, 2017, s.82.

olduğu yabancı ülke ile Türkiye arasında ikili veya çok taraflı anlaşmanın bulunması halinde yabancı mahkeme huzurunda yapılan sulhun icra edilebileceği kabul edilmektedir²⁰¹.

2.4.3.2. İlişkin olduğu muhtevaya göre sulh türleri

Sulhu, ilişkin olduğu muhtevaya göre somut sulh ve soyut sulh olarak ikiye ayırabilmek mümkündür. Somut sulhtan kasıt, sulhun somut bir olaya ilişkin olmasıdır. Bir diğer ifade ile somut sulh, maddi hukuka ait hukuki ilişki üzerinden yapılmaktadır²⁰². Esasen mahkeme içi sulhta aranan da somut sulhtur²⁰³.

Soyut sulhta ise maddi hukuka ilişkin ilişki bakımından sulh ortaya çıkmamaktadır. Sulha konu olay soyut bir hadisedir. Uyuşmazlık konusu olayın tarafları, uyuşmazlığın, ileride açılması muhtemel bir davanın konusu olması durumunda sulh cihetine gidecekleri noktasında sulh olmaktadır²⁰⁴.

2.4.3.3. Devam süresine göre sulh türleri

Devam süresine göre sulh, kesin sulh ve geçici sulh olmak üzere ikiye ayrılır. Kesin sulh, taraflar arasındaki uyuşmazlığı kesin bir şekilde nihayete erdirirken; geçici sulh geçici çözümler getirmektedir. Bu nedenle kesin sulhun hüküm ve sonuçları kesin olup sürekli iken, geçici sulh uyuşmazlığı sürekli olmayacak şekilde çözer²⁰⁵. Burada mahkeme içi sulha konu olabilecek sulh türü kesin sulh halidir²⁰⁶.

²⁰¹ Önen, 1972, s.160; Ansay, (1944) s.207; Soy, 2017, s.83.

²⁰² Önen, 1972, s.56.

²⁰³ Önen, 1972, s.56; Uluşan, 2012, s.987.

²⁰⁴ Önen, 1972, s.56; Uluşan, 2012, s.987.

²⁰⁵ Önen, 1972, s.57; Uluşan, 2012, s.987.

²⁰⁶ Önen, 1972, s.57.

2.5. Sulhun Benzer Kurumlarla İlişkisi

2.5.1. Genel Olarak

Sulh, davaya son veren taraf usul işlemlerinden biri olarak 6100 Sayılı HMK ile düzenlenmiş olup sulh hakkında zikredilen hususların sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için benzer kurumlar ile benzerlik ve farklılıkları yönünden mukayese edilmesi gereklidir. Kanaatimizce bir müessesenin anlaşılır olup olmadığı, benzer müesseseler ile benzerlik ve farklılıkların belirginliğine göre değişecektir. Medeni usul hukukunda sulhun, anlaşılır olması için benzer kurumlardan ayrıştığı veyahut kesiştiği noktaların bilinmesi uygulanacak hükümler ile sonuçları bakımından önemlidir.

HMK'da davaya son veren taraf işlemleri davadan feragat, davayı kabul ve sulh olarak düzenlenmiştir. Ayrıca Avukatlık Kanununda 2001 yılında 4667 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile eklenen uzlaşma sağlama başlıklı 35/A maddesi ile avukatlara uzlaşma sağlama yetkisi getirilmiş olup, Avukatlar tarafından bu madde kapsamında düzenlenen uzlaşma tutanağı, mahkeme huzurunda yapılan sulh gibi ilam niteliğinde belgelerdir. Nihayet 2012 yılında kabul edilen 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile tarafların aralarındaki hukuk uyuşmazlıklarını arabulucular vasıtası ile çözüme kavuşturabileceği, uzlaşma sağlanması halinde bu belgenin ilam niteliğinde belgelerden sayılacağı düzenleme altına alınmıştır.

Yukarıda kısaca belirtildiği üzere sulh müessesesi, benzer kurumlar olarak nitelendirilebileceğimiz davayı kabul, davadan feragat, Avukatlık Kanunu gereği avukatın uzlaştırma sağlaması ve son olarak arabuluculuk müessesesi ile birçok noktada benzerlik göstermektedir; ancak müessesenin belirlenmesi uygulanacak kanun bakımından farklılık arz edeceği gibi ilgili müessesenin hüküm ve sonuçları da farklı olacaktır.

2.5.2. Sulh ve Feragat

Feragat, davaya son veren taraf usul işlemlerinden birisidir. Bu bakımdan sulh ile benzerlik göstermektedir. Feragat, HMK m.307'de "*Feragat, davacının, talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesidir*" şeklinde tanımlanmıştır. Sulh müessese olarak ilk kez HMK ile düzenlenmiş olmasına karşın feragat HUMK'da da düzenlenmişti²⁰⁷.

Daha önce de ifade edildiği üzere sulh, davacının talebinden kısmi feragati ile davalının kısmi kabulü neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle feragate ilişkin

²⁰⁷ HUMK m.91: "Feragat, iki taraftan birinin neticeci talebinden vazgeçmesidir"

düzenlemelerin aynı zamanda sulh bakımından da geçerli olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır²⁰⁸. Bu nedenle feragat ile sulhun benzerlikleri ile farklılıklarının bilinmesi her iki müessesenin anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır.

Feragatin tanımı doktrinde birden fazla kez yapılmış olmakla birlikte bu konuda en kapsamlı tanım doktrinde şu şekilde yapılmıştır²⁰⁹:

“Davadan feragat, davalının ve mahkemenin kabulüne ve herhangi bir şarta bağlı olmaksızın, davacının, dava konusundan (talep sonucundan) kısmen veya tamamen vazgeçtiğini, yazılı veya sözlü olarak mahkemeye yönelik tek taraflı, kesin, açık ve rücu edilemez bir irade beyanıyla açıklaması suretiyle davaya son veren, böylece esas haktan da vazgeçilmesine neden olan ve kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğuran karma karakterli bir işlemdir.”

Söz konusu tanım gerek feragate ilişkin unsurları içermesi gerek ise feragatin hüküm ve sonuçları bakımından yol gösterici nitelikte olması hasebiyle feragatin benzer kurumlarla mukayesesini kolaylaştırmaktadır.

Sulh ile feragatin benzerlik ve farklılıkları irdelendiğinde, şu sonuçlara varmak mümkündür²¹⁰.

Sulh ve feragat HMK’da yer alan davada tasarruf ilkesinin²¹¹ doğal bir sonucudur. Bilindiği üzere tasarruf ilkesinin gereği olarak hâkim, taraflar arasındaki ihtilaf veyahut uyuşmazlığı re’sen inceleyemez, taraflar aralarındaki dava konusu olabilecek husumeti kendi aralarında çözüme kavuşturabilecekleri gibi bu çözümü dava vasıtası ile mahkemelerde de arayabilecektir. Tarafların dava açma seçeneğini tercih ettikleri takdirde dahi kanuni sınırlar içerisinde tasarruf yetkileri devam etmektedir. Sulh halinde davacı ile davalının, feragatte ise davacının görülmekte olan davaya son vermeleri HMK’nın taraflara tanıdığı tasarruf ilkesinin gereğidir²¹².

²⁰⁸ Akyol Aslan, L. (2011): **Medenî Usul Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara: Yetkin Basımevi, s.86.

²⁰⁹ Akyol Aslan, 2011, s.68.

²¹⁰ Sanıvar, H.D. (2017). “Türk Medeni Yargılama Hukukunda Davadan Feragat”, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.9-10; Karşılaştırma tablosu için bkz. Görgün, L. Ş. ve Kodakoğlu, M. (2014). **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku**, Ankara: Yetkin Basımevi, s.271-273; Ulsan, 2012, s.979; Kodakoğlu, M. (2019). **Medeni Usûl Hukuku** (On İkinci Baskı), Ankara: Savaş Yaymevi, s.345.

²¹¹ Tasarruf İlkesi HMK m. 24’te üç bent halinde düzenlenmiştir:

“(1) Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. (2) Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. (3) Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder.”

²¹² Mıdık, 2018, s.25.

Yukarıda²¹³ izahı yapıldığı üzere kanaatimizce de kabul edilen görüşe göre sulh, hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ilişkin karma karakterli işlemlerdir. Feragatte sulh gibi karma karakterlidir. Bir diğer ifade ile davacının feragat iradesini beyan etmesi ile birlikte hem usul hukuku bakımından dava sona erecektir hem de davacının, davasının dayandırdığı maddi hukuka ait hakkı da nihayete erecektir²¹⁴.

Tarafların sulh olmasından ve davacının feragat iradesini beyan etmesinden sonra sulh veyahut feragatin maddi hukukta yer alan irade fesadı hallerine dayanılarak iptalinin istenebilmesi mümkündür²¹⁵. Ancak her iki halde de tek taraflı rücu mümkün değildir²¹⁶. Bir diğer ifade ile mahkeme sulh ya da feragat bakımından henüz karar vermemiş olsa dahi sulhta taraflardan birinin sulhtan, feragatte ise davacının feragatten dönmesi mümkün değildir. Bu husus ancak sulhun ve davadan feragatin geçerli bir şekilde meydana çıktığı takdirde geçerlidir. Bu nedenle örneğin sulh iradesinin mahkemeye beyan edilmemiş olması yahut beyan edilmesine rağmen duruşma zaptına geçirilmemiş olması veyahut duruşma zaptına geçirilmesine rağmen taraflarca, hâkim ya da zabıt katibi tarafından imzalanmaması durumunda geçerli bir sulhtan söz edilemeyeceği için bu durumda sulhtan tek taraflı rücu edilemeyeceğinden bahsedilemeyecektir. Aynı durum davadan feragatin geçerli bir şekilde meydana çıkmaması hali için de geçerlidir.

Hem sulh hem de feragat taraflar arasında görülmekte olan davada verilen hükmün kesinleşmesine kadar her zaman yapılabilir (HMK m.314)²¹⁷. Ayrıca sulh ve feragatin yazılı ya da sözlü yapılması bakımından bir engel bulunmamaktadır²¹⁸. Her iki müessesede de sulh yahut feragatin tam veya kısmi yapılması mümkündür²¹⁹.

²¹³ Bkz. yuk. 1.3.1 Sulhun Hukuki Niteliği.

²¹⁴ Mıdık, 2018, s.26.

²¹⁵ Bu husus feragat bakımından HMK'nın 311. Maddesinin 2. cümlesinde şu şekilde belirtilmiştir: "*İrade bozukluğu hâllerinde, feragat(in) ... iptali istenebilir.*" Sulh bakımından ise HMK 315/2'de şu şekilde belirtilmiştir: "*İrade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde sulhun iptali istenebilir.*"

²¹⁶ Sulhtan tek taraflı olarak dönülemeyeceğine ilişkin Yargıtay HGK 15.12.1973 tarihli 1972/6-537 E. ve 1973/1201 K. sayılı kararı şu şekildedir: "*Sulh, tarafların aralarındaki uyumsuzluğu karşılıklı iradeleri ile bir sözleşmeye bağlamalarıdır. Bu mahiyeti itibarıyla d icap ve kabul ile oluşan bir sözleşme niteliğini taşır. Sulhun sözleşme olması onun tek taraflı değil gene tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabileceğinin kabulünü gerektirir. Şu husus da ayrıca belirtilmelidir ki sulhu bozmak isteği, şartlı veya şartsız olduğu veya oluştuğu sırada iradeyi kaldıran sebepler bulunduğu iddiası ayrı bir dava konusu olabilir. Olayda, tarafların sulh oldukları hakkında özel daire ile mahkeme arasında görüş ayrılığı yoktur. Az önce açıklanan hukuki esaslar uyarınca sulhtan tek taraflı olarak vazgeçilemeyeceği gibi, tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulduğu yolunda da dosyada bir delil ve iddia mevcut değildir.*" Soy, 2017, s.163.

²¹⁷ Bkz. HMK m.310: "*Feragat ..., hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir.*" Bkz. HMK m. 314: "*Sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir.*"

²¹⁸ Bkz. HMK m.309/1: "*Feragat ..., dilekçeyle veya yargılama sırasında sözlü olarak yapılır.*"

²¹⁹ Bkz. HMK m.309/3: "*Kısmen feragat(te) ... feragat edilen ... kısmın, dilekçede yahut tutanakta açıkça gösterilmesi gerekir*"

Sulh ile feragati davanın tarafı konumunda ki davacı veya davalının akdetmesinin önünde engel bulunmamakla birlikte taraflar sulh sözleşmesini yahut feragat iradesi vekilleri vasıtası ile yapmak isterler ise bu halde vekile sulh olabilecekleri ya da davadan feragat edebilecekleri hususunda açık ve özel yetki vermeleri gerekmektedir²²⁰.

Dava konusu tarafların sulh olması ya da davacının talep sonucundan feragat etmesi halinde taraflar arasındaki dava derdestliğini yitirecektir. Bu sulh ve feragatin davaya son veren taraf usul işlemlerinden olmasının doğal sonucu olarak kabul edilmelidir. Gerek sulh gerek ise feragat ile davanın sonuçlanması halinde kesin hüküm gibi sonuçları tezahür edecektir²²¹.

Sulh ve feragat halinde davanın sone ereceğinden bahsetmekle birlikte bu halde yargılama giderlerinin nasıl belirleneceği önemlidir. Hem sulh halinde hem de feragatte taraflar davayı kaybetmişçesine yargılama giderine hükmedilecektir²²². Ancak yargılama gideri tayin edilirken tarafların sulh olduğu, davacının talep sonucundan feragat ettiği safha önemlidir. Sulh ya da feragat ilk oturumda vuku bulursa yargılama giderleri 1/3 nisabınca, ilk oturumdan sonra gerçekleşir ise 2/3 oranında hesaplanacaktır.

Yukarıda sulh ile feragatin benzerlikleri belirtilmekle iki kurum arasındaki farklılıklara değinmekte de fayda vardır. Öncelikle sulh kurumu, dava dışında kalan hususları kapsamına alabilmesi ve şarta bağlanabilmesi nedeniyle feragatten daha esnek bir yapıya sahiptir²²³. Sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veyahut tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda akdettikleri bir sözleşmedir. Feragat ise davacının, talep sonucundan kısmen veyahut tamamen vazgeçmesidir. Sulh ve feragatin HMK’da yer alan yukarıdaki tanımları incelendiğinde sulh ile feragati birbirinden ayıran en bariz fark ortaya çıkacaktır. Bir diğer ifade ile sulh, iki

²²⁰ Bu husus HMK m.74’te şu şekilde düzenlenmiştir: “**Açıkça yetki verilmemiş ise vekil; sulh olamaz, hâkimi reddedemez, davanın tamamını ıslah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, başkasını tevkil edemez, haczi kaldıramaz, müvekkilinin iflasını isteyemez, tahkim ve hakem sözleşmesi yapamaz, konkordato veya sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması teklifinde bulunamaz ve bunlara muvafakat veremez, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramaz, davadan veya kanun yollarından feragat edemez, karşı tarafı ibra ve davasını kabul edemez, yargılamanın iadesi yoluna gidemez, hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açamaz, hangileri hakkında yetki verildiği açıklanmadıkça kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarla ilgili davaları açamaz ve takip edemez.**”

²²¹ Bu husus feragat bakımından HMK 311. maddenin 1. cümlesinde şu şekilde belirtilmiştir: “Feragat ..., kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur.” Sulh bakımından ise HMK 315. Maddenin 1. Cümlesinde şu şekilde belirtilmiştir: “Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur.”

²²² Bkz. HMK m.312: “Feragat... beyanında bulunan taraf, davada aleyhine hüküm verilmiş gibi yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilir.”

²²³ Tutumlu, 2012, s.268.

tarafli bir usul islemi iken feragat tek tarafli bir usul islemidir²²⁴. Feragatin davalı tarafından kabul edilip edilmemesinin bir önemi bulunmamaktadır. Davacının feragat iradesini beyan etmesi ile hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır; sulhta ise sulh teklifinin diğer taraf tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Bu durum sulhun sözleşme olmasının doğal sonucudur.

Sulh, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hallerde mümkündür. Feragatte ise böyle bir kısıtlama mevcut değildir. Kural olarak feragat, her davada mümkündür. Ancak bazı istisnai davalarda²²⁵ feragat sonuç doğurmayacaktır.

Sulh, hem HMK'da açıkça düzenlenmiş²²⁶ hem de doktrinde kabul edilmiş olup şarta bağlı yapılabilecektir. Feragatin ise şarta bağlı yapılması mümkün değildir²²⁷. Ancak feragatin şarta bağlandığı hallerde, bunun bir sulh teklifi olarak kabulüne engel bulunmamaktadır²²⁸.

İİK m.38'de mahkeme huzurunda yapılan sulhların ilam niteliğindeki belgelerden olduğu belirtilmiş olup feragat bakımından bu durum geçerli değildir. Bir diğer ifade ile mahkeme huzurunda yapılan sulh ilam niteliğini haiz iken, feragat ilam niteliğinde bir belge değildir²²⁹. Bu nedenle feragatin ilamlı icra takibine konu edilmesi mümkün değildir²³⁰. Kanaatimizce feragatin icraya konulmasına da lüzum yoktur. Bilindiği üzere feragat ile davacı, talep sonucundan vazgeçmektedir. Davacının vazgeçtiği talep bakımından icra yoluna gitmesi hukuken ve mantıken mümkün değildir. Ancak dava konusu talep dışında yargılama giderleri bakımından icra yoluna gidilmesinde de engel bulunmamaktadır²³¹.

2.5.3. Sulh ve Kabul

Kabul de sulh ve feragat gibi davaya son veren taraf usul işlemlerindedir. Kabul, HMK m.308'de davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesi şeklinde tanımlanmıştır. Kabul, HUMK döneminde de açıkça düzenlemiştir²³².

²²⁴ Soy, 2017, s.29.

²²⁵ Feragatin sonuç doğurmayacağı istisnai davaları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1. Hâkimin fiili sebebiyle Devlete karşı açılan tazminat davaları, 2. Ortaklığın giderilmesi davaları, 3.Sahtelik davaları, 4.İflas yönünde karar verilmesinden sonra iflas davaları, 5.Cumhuriyet Savcıları tarafından açılan kamu davaları.

²²⁶ Sulhun şarta bağlı yapılabileceği HMK m. 313/4'te şu şekilde düzenlenmiştir: “Sulh, şarta bağlı olarak da yapılabilir.”

²²⁷ Bu husus HMK 309/4'te şu şekilde belirtilmiştir “Feragat ..., kayıtsız ve şartsız olmalıdır.”

²²⁸ Görgün ve Kodakoğlu, 2014, s.272; Soy, 2017, s.30; Kodakoğlu, 2019, s.345.

²²⁹ Akyol Aslan, 2011, s.88.

²³⁰ Mıdık, 2018, s.28.

²³¹ Mıdık, 2018, s.28.

²³² HUMK m.92: “Kabul, iki taraftan birinin diğerinin neticei talebine muvafakat etmesidir.”

Daha önce de ifade edildiği üzere sulh, davacının talebinden kısmi feragati ile davalının kısmi kabulü neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle mahkeme içi sulh, içerisinde kısmi feragat ve kısmi kabulü barındırmaktadır²³³. Bu nedenle kabul ile sulhun benzerlik ve farklılıklarının bilinmesi her iki müessesenin anlaşılmasına olumlu katkı sağlayacaktır²³⁴.

Sulh ve kabul HMK’da yer alan davada tasarruf ilkesinin²³⁵ doğal bir sonucudur. Bilindiği üzere tasarruf ilkesinin gereği olarak hâkim, taraflar arasındaki ihtilaf veyahut uyuşmazlığı re’sen inceleyemez, taraflar aralarındaki dava konusu olabilecek husumeti kendi aralarında çözüme kavuşturabilecekleri gibi bu çözümü dava vasıtası ile mahkemelerde de arayabilecektir. Tarafların dava açma seçeneğini tercih ettikleri takdirde dahi kanuni sınırlar içerisinde tasarruf yetkileri devam etmektedir. Sulh halinde davacı ile davalının, kabulde ise davalının görülmekte olan davayı nihayete erdirme kudreti HMK’nın taraflara tanıdığı tasarruf ilkesinden kaynaklanmaktadır.

Sulhta olduğu gibi kabulün hukuki niteliği bakımından da doktrinde tartışmalar mevcuttur. Ancak bizimde katıldığımız doktrinde hakim görüşe göre kabul de sulh gibi karma karakterli işlemlerdendir²³⁶. Kabul ile hem davalı usul hukuku bakımından davaya son vermekte hem de maddi hukuk bakımından davacı tarafından ileri sürülen hakkın varlığını kabul etmektedir. Ancak davanın kabulü müessesesinin de sulh gibi usul hukuku niteliğinin ağır bastığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tarafların sulh olmasından ya da davalının kabul beyanında bulunmasından sonra sulh veyahut kabulün maddi hukukta yer alan irade fesadı hallerine dayanılarak iptalinin istenebilmesi mümkündür²³⁷. Ancak her iki halde de tek taraflı rücu mümkün değildir²³⁸. Bir diğer ifade ile mahkeme sulh ya da kabul bakımından henüz karar vermemiş olsa dahi sulhta taraflardan birinin sulhtan, kabulde ise davalının kabulden dönmesi mümkün değildir. Bu husus ancak sulhun ve davanın kabulünün geçerli bir şekilde meydana çıktığı takdirde geçerlidir. Bu nedenle örneğin sulh iradesinin mahkemeye beyan edilmemiş olması yahut

²³³ Ermenek, İ. (2009). **Medeni Usûl Hukukunda Davayı Kabul (Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller)**, Ankara: Adalet Yayınevi, s.34.

²³⁴ Karşılaştırma tablosu için bkz. Görgün ve Kodakoğlu, 2014, s.271-273; Kodakoğlu, 2019, s.345-346; Ulusan, 2012, s.979.

²³⁵ Tasarruf İlkesi HMK m. 24’te üç bent halinde düzenlenmiştir.

²³⁶ Ermenek, 2009, s.41-43.

²³⁷ Bu husus kabul bakımından HMK’nın 311. Maddesinin 2. cümlesinde şu şekilde belirtilmiştir: “*İrade bozukluğu hâllerinde, ... kabulün iptali istenebilir.*” Sulh bakımından ise HMK 315/2’de şu şekilde belirtilmiştir: “*İrade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde sulhun iptali istenebilir.*”

²³⁸ Bkz. dipnot ¹⁹⁹ (Sulhtan tek taraflı olarak dönülemeyeceğine ilişkin Yargıtay HGK 15.12.1973 tarihli 1972/6-537 E. ve 1973/1201 K. sayılı kararı).

beyan edilmesine rağmen duruşma zaptına geçirilmemiş olması veyahut duruşma zaptına geçirilmesine rağmen taraflarca, hâkim ya da zabıt katibi tarafından imzalanmaması durumunda geçerli bir sulhtan söz edilemeyeceği için bu durumda sulhtan tek taraflı rücu edilemeyeceğinden bahsedilemeyecektir. Aynı durum davanın kabulünün geçerli bir şekilde meydana çıkmaması hali için de geçerlidir.

Hem sulh hem de kabul hükmün kesinleşmesine kadar her zaman yapılabilir²³⁹. Ayrıca sulh ve kabulün yazılı ya da sözlü yapılması bakımından bir engel bulunmamaktadır²⁴⁰. Ayrıca sulh veyahut kabul tam yapılabileceği gibi kısmi olarak yapılması da mümkündür²⁴¹.

Sulhta olduğu gibi kabulünde vekil ile yapılmasının önünde bir engel yoktur. Ancak kabul beyanı vekil vasıtası ile yapılacak ise bu halde vekile davayı kabul edebileceği hususunda açık ve özel yetki verilmesi gerekmektedir²⁴².

Dava konusu uyuşmazlık nedeniyle kendisine dava açılan davalının, karşı tarafın davasını kabul etmesi halinde sulhta olduğu gibi taraflar arasındaki dava derdestliğini yitirecektir. Bu kabulün, sulh gibi davaya son veren taraf usul işlemlerinden olmasının doğal sonucudur. Davanın kabul ile sonuçlanması halinde tıpkı sulhta olduğu hali ile kesin hüküm gibi sonuçları tezahür edecektir²⁴³.

Kabul, sulhta olduğu gibi ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hallere ilişkindir. Bir diğer ifade ile feragatin aksine kabul sulhta ki gibi tarafın tasarruf yetisini haiz olduğu hallerde söz konusu olabilecektir. Bu bakımdan örneğin; boşanma

²³⁹ Bkz. HMK m.310: "... kabul, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir." Bkz. HMK m. 314: "Sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir."

²⁴⁰ Bkz. HMK m.309/1: "... kabul, dilekçeyle veya yargılama sırasında sözlü olarak yapılır."

²⁴¹ Bkz. HMK m.309/3: "Kısmen ... kabulde, ... kabul edilen kısmın, dilekçede yahut tutanakta açıkça gösterilmesi gerekir."

²⁴² Bu husus HMK m.74'te şu şekilde düzenlenmiştir: "**Açıkça yetki verilmemiş ise vekil; sulh olamaz, hâkimi reddedemez, davanın tamamını ıslah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, başkasını tevil edemez, haczi kaldıramaz, müvekkilinin iflasını isteyemez, tahkim ve hakem sözleşmesi yapamaz, konkordato veya sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması teklifinde bulunamaz ve bunlara muvafakat veremez, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramaz, davadan veya kanun yollarından feragat edemez, karşı tarafı ibra ve **davasını kabul edemez**, yargılamanın iadesi yoluna gidemez, hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açamaz, hangileri hakkında yetki verildiği açıklanmadıkça kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarla ilgili davaları açamaz ve takip edemez."**

²⁴³ Bu husus kabul bakımından HMK 311. maddenin 1. cümlesinde şu şekilde belirtilmiştir: "... Kabul, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur." Sulh bakımından ise HMK 315. Maddenin 1. Cümlesinde şu şekilde belirtilmiştir: "Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur."

davasında, çekişmesiz yargı işlerinde, Cumhuriyet savcısının taraf olarak hazır bulunduğu davalarda davalının kabul beyanı sonuç doğurmayacaktır²⁴⁴.

Mahkeme huzurunda yapılan kabuller, tıpkı mahkeme huzurunda yapılan sulhlarda olduğu ilam niteliğindeki belgelerdendir. Her iki müessese de İİK m.38'de açıkça zikredilmiştir.

Sulhta olduğu gibi kabulde de davanın sona ermesi neticesinde taraflar davayı kaybetmişçesine yargılama giderine hükmedilecektir²⁴⁵. Yargılama gideri tayin edilirken davalının davayı kabul ettiği safha önemlidir. Kabul ilk oturumda vuku bulursa yargılama giderlerinin 1/3'ü, ilk oturumdan sonra gerçekleşir ise 2/3'ü alınacaktır. Burada davayı kabul ile ilgili Kanun koyucu özel bir düzenleme getirmiştir²⁴⁶. Buna göre davalının, kendisine dava açılması bakımından kusuru yok ise veyahut kusur izafe edilmesi mümkün değil ise ve ilk duruşmada kendisine yöneltilen davayı kabul ederse yargılama giderlerinden sorumlu tutulamayacaktır. Bir diğer ifade ile zikredilen hal ve şartta davalının yargılama giderlerine mahkûm edilmesi mümkün değildir.

Sulh ile kabulün ortak noktaları zikredilmekle birlikte farklılıklarının da ortaya konulması gereklidir. Öncelikle sulh kurumu, dava dışında kalan hususları kapsamına alabilmesi ve şarta bağlanabilmesi nedeniyle kabulden daha esnek bir yapıya sahiptir²⁴⁷. Kabul, davacının talep sonucuna, davalının kısmen veyahut tamamen muvafakat etmesi olarak düzenlenmiştir. Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere kabul, tek taraflı bir usul işlemidir. Sulhun iki taraflı bir sözleşme niteliğindeki işlem olmasının aksine kabul, davalının açıkça kabul yönündeki irade beyanı ile ortaya çıkmaktadır. Kabul için tek taraflı irade beyanı yeterli olduğundan kabulün sözleşme olarak nitelendirilmemesi gereklidir²⁴⁸.

Kabulün sulhun aksine feragatte olduğu gibi şarta bağlı yapılması mümkün değildir²⁴⁹. Ancak feragatte kabul edildiği üzere kabulde de kabulün şarta bağlandığı hallerde, bunun bir sulh teklifi olarak kabulü uyuşmazlıkların uzlaşma kültürü temelinde çözüme kavuşturulmasına katkı sağlayacaktır²⁵⁰.

²⁴⁴ Mıdık, 2018, s.29.

²⁴⁵ Bkz. HMK m.312: "... Kabul beyanında bulunan taraf, davada aleyhine hüküm verilmiş gibi yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilir."

²⁴⁶ Bkz. HMK m. 312/2: "Davalı, davanın açılmasına kendi hâl ve davranışıyla sebebiyet vermemiş ve yargılamanın ilk duruşmasında da davacının talep sonucunu kabul etmiş ise yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmez."

²⁴⁷ Tutumlu, 2012, s.268.

²⁴⁸ Ermenek, 2009, s.34.

²⁴⁹ Bu husus HMK 309/4'te şu şekilde belirtilmiştir "... kabul, kayıtsız ve şartsız olmalıdır."

²⁵⁰ Mıdık, 2018, s.29.

2.5.4. Sulh ve Avukatlık Kanunu M.35/A Çerçevesinde Uzlaşma

Avukatlık Kanununda 2011 yılında 4667 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile Avukatlık Kanununa uzlaşma sağlama başlığı ile 35/A maddesi eklenmiştir. Söz konusu madde ile avukatlara uzlaşma sağlama yetkisi getirilmiştir. Madde metni

“Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlanırsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza altına alınır. Bu tutanaklar 09/06/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilam niteliğindedir.”

şeklinde kabul edilmiştir²⁵¹.

Avukatın uzlaşma sağlama yetkisi doktrinde alternatif çözüm yolları kapsamında bir usul olarak değerlendirilen “müzakere” usulü kapsamında değerlendirilmektedir²⁵². Esasen Anglo Sakson Hukukuna ait alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının Kara Avrupa Hukukunda da benimsenmesinin tezahürü olarak değerlendirebileceğimiz avukatın uzlaşma sağlama yetkisi²⁵³, sulh ile birçok benzerlik ve farklılık göstermektedir²⁵⁴. Esasen Avukatlık Kanunu m. 35/A ile hukukumuzda mevcut durumda olan sulh müessesesinin avukatlar marifeti ile davanın başında uygulanması hedeflenmiştir²⁵⁵. Öncelikle benzerliklerin belirtilmesinde fayda vardır.

İlk olarak sulh ve uzlaşma mümkün oldukları konular bakımından benzerlik göstermektedir. Her iki müessese de ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalara ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır²⁵⁶. Uzlaşma sağlama yetkisinde de

²⁵¹ Avukatlık Kanunu m.35/A'nın gerekçesi ise şu şekildedir: “Maddeyle getirilen düzenlemeyle mahkemelerin iş yükünün azalması amaçlanmaktadır. Buna göre dava açılmadan evvel veya dava açılmakla beraber duruşmaya başlanmadan önce avukatlar kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucunu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, karşı taraf avukatını uzlaşmaya davet edebilecektir. Taraf vekilleri ve müvekkilleri hazır oldukları halde düzenlenen uzlaşma metni İcra ve İflâs Kanununun 38 inci maddesinde sözü edilen ilâm niteliğinde olacaktır.”

²⁵² Özbek, M. S. (2016). **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, 4. Baskı, 2. Cilt, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 931; Tanrıver, S. (2007). **Makalelerim (2006)**, “Makale 1 Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, s.22.

²⁵³ Yılmaz, E. (2004); **Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, “Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi (Avukatlık Kanunu m.35/A)”, H. Pekcanitez, (Yayına Hazırlayan) Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, s.845.

²⁵⁴ Ulusan, 2012, s.980.

²⁵⁵ Sarısözen, M.S. (2010). “Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Işığında Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma”, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.2; Özkan, M.S. (2011). “Avukatın Uzlaştırma Yetkisi ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Yasa Tasarısı”, *Fasikül Hukuk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:17, s.9

²⁵⁶ Yılmaz, 2003, s.849; Soy, 2017, s.39.

bu husus tıpkı sulhta olduğu gibi kanunda açıkça düzenlenmiştir²⁵⁷. Bu nedenle örneğin boşanma davasında, çekişmesiz yargı işlerinde, kamu düzenine ait konularda uzlaşma yoluna gidilmesi mümkün değildir²⁵⁸.

Daha önce belirtildiği üzere sulhun hukuki niteliği hususunda birden fazla görüş mevcuttur²⁵⁹. Aynı durum uzlaştırma için de geçerlidir. Bizimde katıldığımız çoğunluk görüşüne göre uzlaştırma, karma nitelikte bir işlem olup hem usul hukuku hem de maddi hukuk işlemidir²⁶⁰.

Sulhun yazılı veya sözlü yapılması bakımından bir fark bulunmamaktadır. Benzer durum uzlaşmaya davet bakımından da geçerlidir. Uzlaşmaya davet bakımından kanun koyucu özel bir şekil şartı getirmemiştir. Bu nedenle uzlaşmaya davetin yazılı veyahut sözlü yapılması mümkündür²⁶¹. Ancak şekil şartı olmayan durum uzlaşmaya davet ile ilgili olup uzlaştırmaya ilişkin tutanağın ise mutlaka yazılı olması gereklidir. Uzlaştırma tutanağının yazılı şekilde yapılmamasının en temel sonucu uzlaştırma tutanağının İİK m.38 anlamında ilam niteliğini haiz belge olma niteliğini yitirmesi olacaktır. Uzlaştırma tutanağının şekil şartına²⁶² uygun olmaması halinde geçerliliği olmayacak olmakla birlikte bu tutanağın mahkeme dışı sulh sözleşmesi olarak kabulüne engel bir durum yoktur²⁶³. Uzlaştırma tutanağının ilam niteliğinde belgelerden olması sebebiyle özenle hazırlanması ve tereddüt yahut şüpheye mahal vermemesi gereklidir²⁶⁴.

²⁵⁷ Bu husus Avukatlık Kanunu m.35/A'da şu şekilde belirtilmiştir: "... tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler." Sarısözen, 2010, s.14.

²⁵⁸ Yılmaz, 2004, s. 849; Özbek, 2016, s. 942; Soy, 2017, s.39; Mıdık, 2018, s.147.

²⁵⁹ Bkz. yuk. 1.3.1 Sulhun Hukuki Niteliğine İlişkin Teoriler.

²⁶⁰ Soy, 2017, s.39; Uzlaşma tutanağının Borçlar Hukukuna ait bir özel hukuk sözleşmesi olduğu yönünde ki görüş için bkz Özbek, 2016, s.940.

²⁶¹ Yılmaz, 2004, s. 851; Soy, 2017, s.39.

²⁶² Uzlaşma tutanağının şekli Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Kanunu Yönetmeliğinin 17. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "*Uzlaşma müzakereleri sonunda anlaşma sağlanması halinde uzlaşma konusu ve uzlaşma sonucunda alınan kararlar, müzakerelere katılan avukatlar ve anlaşmazlığın taraflarınca en az iki nüsha olarak tanzim olunacak bir tutanakla tespit edilir ve imza altına alınır. Bu tutanağın şu hususları içermesi gerekir: a) Müzakerelere katılan avukatların adı, soyadı, adres ve bağlı oldukları Baro sicil numaraları, b) Tutanağın düzenlendiği yer ve tarih, c) Tarafların ve varsa kanuni temsilcilerinin, tercüman, tanık ve bilirkişilerin kimlik ve ikametgâhları; alacaklı taraf yabancı ülkede oturuyorsa Türkiye'de göstereceği ikametgâhi, d) Taraflar arasındaki uyuşmazlığın kısa ve özlü bir şekilde anlatılması ve uzlaşmanın konusu, e) Uzlaşma sonunda varılan anlaşma, f) Uzlaşma müzakerelerine katılan tarafların ve avukatların imzaları. Uzlaşma sonucu kısmında, uyuşmazlığın ne şekilde çözüldüğünün, uzlaşma giderlerinin, uzlaşma dava açıldıktan sonra yapılmışsa, yargılama harç ve giderlerinin paylaşılma şeklinin, tarafların talep sonuçlarından her biri hakkında verilen karar ile taraflara yüklenen borçların ve tanınan hakların, mümkünse sıra numarası altında birer birer, açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gerekir. Bu şekilde düzenlenen uzlaşma tutanağının aslı, tutanağı düzenleyen avukat ya da avukatlar da kalır ve örneği taraflara verilir.*"

²⁶³ Soy, 2017, s.39.

²⁶⁴ Yılmaz, 2004, s.854.

Uzlaşma girişiminin olumlu sonuçlanacağı varsayılmakla birlikte olumsuz sonuçlandığı halde tarafların uzlaşma müzakereleri esnasındaki ikrar ve beyanlarının nasıl değerlendirileceği önemlidir. Bu durumda da tıpkı sulhta olduğu gibi tarafların uzlaşma müzakereleri esnasındaki ikrar ya da beyanları delil olarak ileri sürülemeyecektir²⁶⁵.

Sulh ile uzlaşma bakımından bir diğer ve son benzerlik ise hem uzlaştırma tutanağının hem de mahkeme huzurunda yapılan sulhun İİK m.38 anlamında ilam niteliğini haiz belgelerden olmasıdır. Bunun doğal sonucu olarak uzlaşma tutanağı, tıpkı sulhta olduğu gibi ilamlı icra takibine konu olabilecektir.

Sulh ile uzlaşma arasında benzerlikler olduğu kadar birden fazla ayrı noktalar da mevcuttur. Bunların başında sulh ve uzlaşmanın yapıldığı mekânsal farklılık gelmektedir. Bir diğer ifade ile sulh, mahkeme huzurunda akdedilirken, uzlaşma avukatlar ile tarafların huzurunda gerçekleşmektedir²⁶⁶.

Mahkeme içi sulh, ancak Türk Mahkemeleri huzurunda söz konusu iken, uzlaşma bakımından böyle bir ayrıma gidilmemiştir. Uzlaşmanın yurt içinde veya yurt dışında gerçekleşmesi bakımından fark bulunmamaktadır²⁶⁷. Usulüne uygun şekilde tanzim edilen uzlaştırma tutanağı ister yurt içinde isterse yurt dışında akdedilsin geçerlidir.

Sulh ile uzlaşma arasındaki bir diğer fark ise mahkeme içi sulha ilişkin karara karşı kanun yolu açık iken uzlaşma tutanağı bakımından gidilebilecek herhangi bir kanun yolu öngörülmemiştir²⁶⁸.

Sulh bakımından dava konusu uyuşmazlığa taraf olan davalı ve davacı bizzat sulh olabilecekleri gibi bu hususta vekile özel yetki verilmesi halinde vekil marifetiyle de sulh olabilirler. Ancak uzlaşma bakımından tarafların bizzat uzlaşmaları mümkün değildir. Bir diğer ifade ile uzlaştırma bakımından avukat ile temsil zorunluluğu mevcuttur²⁶⁹. Ayrıca belirtmek gerekir ki avukatın uzlaşma yetkisini kullanabilmesi için de HMK m.74 gereği vekâletnamelerinde özel olarak yetkilendirilmeleri gerekmektedir²⁷⁰. Avukatın bu yetki ile yetkilendirildiği halde dahi uzlaşma tutanağını uyuşmazlığın tarafları konumunda ki müvekkilleri ile beraber imza altına almaları gerekmektedir. Tarafların birlikte avukatları ile

²⁶⁵ Mıdık, 2017, s.149.

²⁶⁶ Demir, Ş. (2011). **Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi**, Ankara: Adalet Yayınevi, s.163; Özbek, 2016, s. 939.

²⁶⁷ Demir, 2011, s.163.

²⁶⁸ Demir, 2011, s.164.

²⁶⁹ Demir, Uzlaşma, s.164.

²⁷⁰ Aksi görüş için bkz. Özbek, 2016, s.935.

beraber imzalamadıkları uzlaşma tutanakları Avukatlık Kanunu anlamında uzlaştırma tutanağı olarak kabul edilemez²⁷¹. Ayrıca müvekkili tarafından kendisine getirilmeyen iş veyahut davalarda avukatın uzlaşma sağlama yetkisinden de bahsedilemeyecektir²⁷². Uzlaşma tutanağının iki taraf bakımından da avukatları ile birlikte imzalaması gerektiği belirtilmekle buradan çıkan sonuca göre Avukatlık Kanunu 35/A maddesi her iki taraf için de avukatla temsil zorunluluğu getirmektedir²⁷³.

Sulhun şarta bağlı olarak akdedilebileceği Kanunda açıkça düzenlenmiştir. Ancak uzlaşma bakımından açık bir düzenleme mevcut değildir. Doktrinde uzlaşmanın şarta bağlanabileceği kabul edilmekle şarta bağlı olamayacağı yönünde görüşler de mevcuttur²⁷⁴. Kanaatimizce şarta bağlanabileceği hususunda açıkça hüküm olmayışı, şarta bağlandığı takdirde bu hususun takibinin hem zor olacağı hem de avukatlara Kanunda verilenin haricinde yükümlülük getireceğinden uzlaşmanın şarta bağlı yapılamaması daha isabetli olacaktır.

Daha öncede belirtildiği üzere sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilmekte; ancak aynı durum uzlaşma için geçerli değildir. Uzlaşmanın ön inceleme neticesinde tahkikata dair duruşmaya kadar gerçekleşmesi gereklidir²⁷⁵.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun sonuç doğurabilmesi için bunun duruşma zaptına geçirilmesi gerekirken uzlaşma bakımından hâkim veya mahkemenin onayına gerek bulunmamaktadır. Aralarında uzlaşma sağlanan taraflar ile bunların vekillerinin imzasını içeren uzlaşma tutanağı harici bir onay veya icazete ihtiyaç duymaksızın geçerli olacaktır²⁷⁶.

Uzlaşma tutanağının ilam niteliğini haiz belgelerden olmakla birlikte bu durumun uzlaşma tutanağının kesin hüküm gibi sonuçlar doğuracağı şeklinde geniş yorumlanamaması gereklidir. Bilindiği üzere sulh, kesin hüküm gibi sonuçlar doğurmaktadır. Bunun yasal gerekçesini ise HMK m. 315'te yer alan "*Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur*" hükmü oluşturmaktadır. Ancak aynı durum uzlaşma için geçerli değildir²⁷⁷. Bir diğer ifade ile avukatların uzlaşma yetkisi kapsamında hazırladıkları tutanakların kesin hüküm gibi sonuç doğuracağına ilişkin açık bir düzenleme olmaması

²⁷¹ Soy, 2017, s. 37.

²⁷² Soy, 2017, s. 37.

²⁷³ Özbek, 2016, s. 941.

²⁷⁴ Özbek, 2016, s. 935; Soy, 2017, s.38; Yılmaz, 2004, s.848; Demir, 2011, s.144.

²⁷⁵ Yılmaz, 2004, s.848; Özbek, 2016, s. 934; Demir, 2011, s.165; Soy, 2017, s.38.

²⁷⁶ Mıdık, 2018, s. 150.

²⁷⁷ Özbek, 2016, s. 935; Soy, 2017, s.39. Aksi görüş için Mıdık, 2018, s.150.

nedeniyle kesin hüküm gibi sonuç doğuracağıının kabulü mümkün değildir²⁷⁸. Uzlaşmanın ilam niteliğindeki belgelerden sayılmasının nedeni ise avukatlar tarafından kendilerine tanınan uzlaşma yetkisi kapsamında tanzim ettikleri tutanaklara icra yeteneğini kazandırmaktır²⁷⁹.

2.5.6. Sulh ve Arabuluculuk

Sulh, özünde bir uzlaşma kültürü barındırmaktadır. Günümüzde hukukun geldiği seviye dikkate alındığında insanlar arasındaki uyuşmazlık yahut ihtilafın çözümü için alternatif çözüm yollarının hayata geçirilmesi zaruri hale gelmiştir. Hukukumuz açısından alternatif çözüm yolları denildiğinde akla ilk olarak arabuluculuk müessesesi gelmektedir. Ancak alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, özü itibarıyla sulha benzemektedir ve kural olarak sulhun kapsamında kalan hususlarda mümkündür²⁸⁰. Arabuluculuk müessesesi hukukumuzda 07.06.2012 tarihinde kabul edilip yayımından bir yıl sonra yürürlüğe giren 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK) ile girmiştir. Bunun akabinde hukuk uyuşmazlıklarının arabuluculuk yoluyla çözümlenmesine ilişkin her türlü arabuluculuk faaliyeti ile arabuluculuğa ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacı ile Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği hukukumuzda kazandırılmıştır.

HUAK m.1’de amacı ve kapsamını ortaya koymuştur. Buna göre “*Bu Kanun, yabancılik unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanır. Şu kadar ki, aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir.*” Kapsamdan da anlaşılacağı üzere hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk, tıpkı sulhta olduğu gibi, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hususlarda söz konusu olabilecektir. Bunun neticesinde örneğin boşanma davasında arabuluculuğun gündeme gelmeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak kanun koyucu arabuluculuğun çerçevesini çizerken sulh, kabul ve uzlaştırmada ki çerçeve olan “serbestçe tasarruf etme” olgusunu kabul etmiş olup bununla yetinmeyerek aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıkları da arabuluculuğun kapsamı dışında tutmuştur. Kanaatimizce bu durum aile içi şiddeti şikâyete tabi suç kategorisinde görmeyen ceza hukuku ile de paralel nitelikte olup yerinde bir düzenlemedir.

²⁷⁸ Soy, 2017, s.39.

²⁷⁹ Demir, 2011, s.166.

²⁸⁰ Özkan, 2011, s.9; Ildır, 2004, s.162; Akkan, M. (2018). “Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 2, İzmir, s. 3.

HUAK'ın yürürlüğe girmesi neticesinde ihtiyari olması yahut umulan faydayı ortaya koyamaması nedeniyle arabuluculuk müessesesi beklenen ilgiyi görmemiştir²⁸¹. Bu nedenle 1.1.2018 tarihinden itibaren İş Kanununa; 1.1.2019'dan itibaren de Ticaret Kanununa getirilmiş düzenlemeler ile arabuluculuk dava şartı olarak düzenlenmiştir. Bir diğer ifade ile arabuluculuk müessesesi, kural olarak ihtiyari iken bu durum arabuluculuğu dava şartı olması nedeniyle zorunlu başvurulması gereken bir müessese durumuna getirmiştir. Gerek İş Kanununda gerek ise Ticaret Kanununda yer alan bu düzenlemeler ile aynı düzlemde HUAK'da da 06/12/2018 tarihli 7155 Sayılı Kanun ile dava şartı olarak arabuluculuk düzenleme altına alınmıştır (HUAK m.18/A).

İş Hukukunda arabuluculuk müessesesi 12.10.2017 tarihli İş Mahkemeleri Kanunu (İMK) ile dahil edilmiştir. Bu durum İMK'nın 3/1. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "*Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.*" Düzenleme ile hangi dava türlerinde arabulucuya başvurulmasının dava şartı bir diğer ifade ile zorunlu olduğu hususu düzenleme altına alınmıştır. Zorunlu arabuluculuk kapsamına giren davalara örnek olarak, işe iade davaları, kıdem tazminatı alacağından doğan davalar, ihbar tazminatından doğan davalar, ücret alacağından doğan davalar, fazla mesai ücretinden doğan davalar, yıllık izin ücretinden doğan davalar, prim ve ikramiye ücretinden doğan davalar gösterilebilir. Bu kapsamda olan davalarda davacının, arabuluculuk neticesinde anlaşma sağlanamadığına ilişkin son tutanağın aslını yahut arabulucu tarafından onaylanan bir nüshasını açacağı dava dilekçesine eklemek zorundadır (İMK m.3/2). Diğer taraftan zorunlu arabuluculuk kapsamına girmeyen davalarda İMK'nın 3/3. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "*İş kazası veya meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat ile bunlarla ilgili tespit, itiraz ve rücu davaları hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.*" Bu davalara örnek olarak, iş kazasından doğan maddi ve manevi tazminat davaları, meslek hastalığından doğan maddi ve manevi tazminat davaları gösterilebilir. Bu dava türlerinde arabuluculuğa gitme hususu ihtiyari olup, taraflar arabuluculuğa gitmeksizin dava açabileceklerdir.

Ticaret Hukukunda arabuluculuk 7155 Sayılı Kanun ile TTK'ya eklenen 5/A maddesi ile dahil edilmiştir. TTK m.5/A'da yer alan "*Bu Kanunun 4 üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan*

²⁸¹ Albayrak, H. (2018). "Eşitlik ve Tarafsızlık İlkelerinin Zorunlu Arabuluculuk Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi Zorunluluğu", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 Etik Özel Sayı, s. 12.

alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır." hükmü ile arabuluculuk ticari uyuşmazlıklar bakımından belirtilen konular bakımından dava şartı olarak öngörülmüş olup arabuluculuk dava açılmazdan evvel başvurulması zorunlu bir müessese olarak düzenlenmiştir²⁸². Bu düzenlemenin İş Mahkemeleri Kanunda yer alan zorunlu arabuluculuk müessesesinden etkilenilerek getirildiği kabul edilmektedir²⁸³.

İş Mahkemeleri Kanunu ve Türk Ticaret Kanununda yer alan arabuluculuğun dava şartı olmasına ilişkin düzenlemeler neticesinde HUAK'da 7155 Sayılı Kanun ile dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin değişiklikler getirilmiştir. Bu düzenlemelerden ilki 18/A maddesidir. Bu maddeye göre

"İlgili kanunlarda arabulucuya başvurulmuş olması dava şartı olarak kabul edilmiş ise arabuluculuk sürecine aşağıdaki hükümler uygulanır. Davacı, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması hâlinde mahkemece davacıya, son tutanağın bir haftalık kesin süre içinde mahkemeye sunulması gerektiği, aksi takdirde davanın usulden reddedileceği ihtarını içeren davetiye gönderilir. İhtarın gereği yerine getirilmez ise dava dilekçesi karşı tarafa tebliğe çıkarılmaksızın davanın usulden reddine karar verilir. Arabulucuya başvurulmadan dava açıldığının anlaşılması hâlinde herhangi bir işlem yapılmaksızın davanın, dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddine karar verilir."

Düzenleme ile İş Mahkemeleri Kanunu ve Türk Ticaret Kanununda yer alan arabuluculuğun dava şartı olmasına ilişkin hükümler ile uyum sağlanmıştır. Diğer düzenleme ise m.3'te yapılmıştır. Buna göre, *"Taraflar, arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, sonuçlandırmak veya bu süreçten vazgeçmek konusunda serbesttirler. (Ek cümle:6/12/2018- 7155/22 md.) Şu kadar ki dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin 18/A maddesi hükmü saklıdır."* Söz konusu maddeye 7155 Sayılı Kanun ile arabuluculuğun ihtiyari olması hususuna dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler istisna olarak öngörülmüştür. Bu durum arabuluculuğun ihtiyari nitelikte olma durumunu ortadan kaldırmaktadır.

Arabuluculuğun tanımı HUAK m.2/1.b'de yapılmıştır. Buna göre arabuluculuk;

"Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını"

²⁸² Kurt Konca, N. (2018). "Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk", *Seta Perspektif*, Sayı: 225, s.2.

²⁸³ Kurt Konca, 2018, s.2.

gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini”

ifade etmektedir. Tanımdan yola çıkarak arabuluculuk için aralarında uyuşmazlık veya ihtilaf bulunan taraflar ile uzmanlık eğitimi almış üçüncü kişi konumunda tarafsız ve bağımsız bir uzmanın olması gerekmektedir²⁸⁴. Buradan da anlaşılacağı üzere mahkeme huzurunda yapılan sulhun aksine burada tarafların arasındaki uyuşmazlığı sona erdirmek amacıyla uzmanlık eğitimini almış bir üçüncü kişiye yani arabulucuya ihtiyaç vardır. Hâkimlerin ön inceleme duruşmasında sulha teşviki ile benzer nitelikte gibi görünse de arabulucunun durumu farklıdır. Şöyle ki arabulucu, gerektiği takdirde çözüm önerisi getirebilecektir; ancak sulha teşvikte hâkim yalnızca tarafları sulha özendirerek onların yerine geçerek çözüm önermeyecektir. Diğer taraftan arabulucu, tarafların arasındaki uyuşmazlığı nihai olarak çözebilecek konumda değildir, arabulucudan beklenen ve görevi, tarafları ortak bir payda da buluşmaya, bir diğer ifade ile uzlaşmalarını kolaylaştırmaya çalışmaktır²⁸⁵. Taraflara uzlaşmalarını sağlamaya yarayacak çözümler önerebilir; ancak bu çözüm önerilerini, dikte edemez. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus ise arabulucunun, çözüm önerisi getirmek zorunda olup olmadığı meselesidir. HUAK m.15/7’de “*Tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde arabulucu bir çözüm önerisinde bulunabilir.*” şeklinde düzenleme mevcuttur. Düzenlemenin kaleme alınış şekli irdelendiğinde arabulucunun, çözüm önerisinde bulunabileceği ihtiyari olarak düzenlenmiş olup bu kesinlikle arabulucu için ödev niteliğinde değildir. Tarafların herhangi bir şekilde uzlaşma sağlayamayacağı kanaatinde olan arabulucudan zoraki olarak çözüm önerisinde bulunmasını beklemek hukuken ve mantiken mümkün değildir.

Arabuluculuğun tanımı ile ilgili maddenin 7155 Sayılı Kanun ile HUAK’da getirilen düzenlemeler neticesinde geçerli bir tanım olduğunu kabul etmek oldukça güçtür. Şöyle ki 2. madde arabuluculuğu, ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak görmekte, ancak arabuluculuğun dava şartı haline gelmesi nedeniyle zorunlu olması durumunu açıklayamamaktadır. Kanaatimizce arabuluculuğun tanımı, arabuluculuk müessesesinin dava şartı olarak düzenlenmesine engel teşkil etmektedir; çünkü tanım arabuluculuğu ihtiyari olarak düzenlemekte iken son düzenlemeler neticesinde arabuluculuk

²⁸⁴ Mıdık, 2018, s. 162.

²⁸⁵ Mıdık, 2018, s. 162.

zorunlu hale gelmiştir. Arabuluculuğun dava şartı olarak zorunlu bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak düzenlenmiş olması arabuluculuğun tanımına aykırıdır.

Kanunun üçüncü maddesinde de açıkça belirtildiği üzere uyuşmazlığın tarafları, arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, sonuçlandırmak veya bu süreçten vazgeçmek konusunda kural olarak serbesttirler. Ancak istisnaen dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin düzenlemeler bakımından bu serbesti mevcut değildir. Bu nedenle arabuluculuğun ihtiyari bir yol olduğunu söylemek artık mümkün olmayacaktır. Arabuluculuk bakımından ihtiyari olma durumu ortadan kaldırılmış olup HMK m.140/2’de yer alan “*Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder; bu konuda sonuç alınacağı kanaatine varırsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin eder.*” hükmü gereği hâkimde tarafları arabuluculuğa teşvik edebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus hâkim, tarafları arabuluculuk kurumu vasıtasıyla uzlaşmaya zorlayamaz, yalnızca arabuluculuğa teşvik edebilir²⁸⁶. Ancak arabuluculuğun dava şartı olarak düzenlenmesi nedeniyle kanaatimizce hâkimin tarafları arabuluculuğa teşvik etmesinin uygulama bakımından anlamının kalmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bir başka ifade ile HMK’da yer alan arabuluculuğa teşvik meselesinin, arabuluculuk müessesesinin serbestliğinin ortadan kaldırılması neticesinde uygulama alanı daralmıştır.

Arabuluculuğa ilişkin temel ilkelerden birisi de gizlilik prensibidir²⁸⁷. Bu prensibin doğal bir sonucu olarak arabuluculuk müzakereleri esnasında ileri sürülen belgeler ve ikrarlar ile beyanların sonradan kullanılması olanaksızdır²⁸⁸. Bu sayılan hususların delil olarak ileri sürülmesinin mümkün olmadığı belirtilmekle birlikte her nasıl şekilde olursa olsun mahkemeye sunulsa dahi bu deliller yasadik delil niteliğinde olduklarından HMK m.189/2’de yer alan “*Hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan deliller, mahkeme tarafından bir vakıanın ispatında dikkate alınamaz.*” Hükmü gereği hükme esas alınmayacaktır. Burada değinilmesi gereken bir husus ise bu gizliliğin çok geniş yorumlanmaması gerektiğidir. Bir diğerk ifade ile arabuluculuk görüşmelerinden bağımsız zaten var olan veyahut bu görüşmelerden ayrı olarak herhangi bir kurum veya kuruluştan ikmalik mümkün olan delil, arabuluculuk müzakereleri esnasında ileri sürüldüğünden bahisle bu gizlilik kapsamında

²⁸⁶ Mıdık, 2018, s. 164.

²⁸⁷ Gizlilik HUAK m.4’te şu şekilde düzenlenmiştir: “(1) Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça arabulucu, arabuluculuk faaliyeti çerçevesinde kendisine sunulan veya diğerk bir şekilde elde ettiğiki bilgi ve belgeler ile diğerk kayıtları gizli tutmakla yükümlüdür. (2) Aksi kararlaştırılmadıkça taraflar ve görüşmelere katılan diğerk kişiler de bu konudaki gizliliğe uymak zorundadırlar.”

²⁸⁸ Mıdık, 2018, s. 164.

değerlendirilemez²⁸⁹. Bu bilgi veya belge, delil niteliğini yitirmez²⁹⁰. Daha sonradan gerçekleşmesi muhtemel yargılamada delil olarak kullanılabilir.

Tarafların, arabuluculuk müessesesinde arabulucuya başvuru usulü HUAK m.13'te şu şekilde düzenlenmiştir: “*Taraflar dava açılmadan önce veya davanın görülmesi sırasında arabulucuya başvurma konusunda anlaşabilirler. Mahkeme de tarafları arabulucuya başvurmak konusunda aydınlatıp, teşvik edebilir. Aksi kararlaştırılmadıkça taraflardan birinin arabulucuya başvuru teklifine otuz gün içinde olumlu cevap verilmez ise bu teklif reddedilmiş sayılır.*” Hükümden de anlaşılacağı üzere tarafların arabulucuya başvurabilmeleri için sulhan farklı olarak aralarında açılmış bir davaya ihtiyaç yoktur. Taraflar, arabuluculuğun dava şartı olarak zorunlu olduğu haller dışında, dava açılmadan önce ya da dava açıldıktan sonra arabulucuya başvurma hususunda uzlaşabileceklerdir. Arabulucunun seçimi bakımından da taraflar özgürdür. Taraflar aralarında başka bir usul kararlaştırılmadıkça arabulucu veya arabulucuları kendileri seçecektir. Arabuluculuk müzakereleri bakımından da tam bir serbestliğin mevcut olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. HUAK m. 15/6'da yer alan “*Arabuluculuk müzakerelerine taraflar bizzat, kanuni temsilcileri veya avukatları aracılığıyla katılabilirler. Uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayabilecek uzman kişiler de müzakerelerde hazır bulundurulabilir.*” Hükümden de anlaşılacağı üzere taraflar dilerse bizzat dilerse avukatları marifetiyle arabuluculuk müzakerelerini yürütebilecektir.

Arabuluculuğun hangi hallerde sona ereceği tahdidi olarak HUAK m. 17'de sayılmıştır²⁹¹. Bu hallerden arabuluculuğun neticesinde olumlu sonuç elde edilmesi durumunda tarafların talebinin varlığı halinde tutanak tanzim edilir²⁹². Söz konusu tutanağın taraflar ile arabulucu tarafından imzalanması gereklidir. Arabuluculuk görüşmelerine vekillerin katıldığı durumlarda tutanağı vekiller imzalayabileceği gibi taraflar da imzalayabilir. Tutanağın geçerliliği bakımından arada fark bulunmamaktadır. Ancak arabuluculuk tutanağının icra edilebilirlik kabiliyeti bakımından fark mevcuttur. Bir diğer ifade ile tarafların imzasını taşıyan arabuluculuk tutanağının icra edilebilirliği için şerhe

²⁸⁹ Mıdık, 2018, s. 164.

²⁹⁰ Bu husus HUAK m.5/5'te şu şekilde belirtilmiştir: “... hukuk davası ve tahkimde ileri sürülebilen deliller, sadece arabuluculukta sunulmaları sebebiyle kabul edilemeyecek deliller haline gelmez.”

²⁹¹ HUAK m.17'de arabuluculuğun sona ereceği halleri şu şekilde belirtmiştir: “*Aşağıda belirtilen hâllerde arabuluculuk faaliyeti sona erer: a) Tarafların anlaşmaya varması. b) Taraflara danışıldıktan sonra arabuluculuk için daha fazla çaba sarf edilmesinin gereksiz olduğunun arabulucu tarafından tespit edilmesi. c) Taraflardan birinin karşı tarafa veya arabulucuya, arabuluculuk faaliyetinden çekildiğini bildirmesi. ç) Tarafların anlaşarak arabuluculuk faaliyetini sona erdirmesi. d) Uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmadığı tespit edilmesi.*”

²⁹² Akkan, 2018, s.5; Mıdık, 2018, s.165.

başvurulması gerekirken taraflar ile vekillerin birlikte imzaladığı arabuluculuk tutanağı bakımından bu şerhe başvurulmasına ihtiyaç yoktur²⁹³. Bu husus HUAK m.18/4'te "*Taraflar ve avukatları ile arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesi, icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır.*" şeklinde belirtilmiştir. Taraflar arasında arabuluculuk neticesinde anlaşmaya varılması durumunda üzerinde anlaşma sağlanan konular bakımından tekrar dava açılması mümkün değildir. Bu durum doktrinde "dava açma yasağı" olarak adlandırılmaktadır²⁹⁴.

Arabuluculuk tutanağının arabulucu ile birlikte tarafların veyahut arabulucu ile taraf vekillerinin imzaladığı hallerde bu tutanağın ilam niteliğinde ki belgelerden sayılması mümkün değildir. Bu nedenle bu şekilde tanzim edilen tutanağın icra edilebilirliğini sağlamak adına Kanun koyucu m.18/2'de icra edilebilirlik şerhini düzenleme altına almıştır²⁹⁵. Tarafların görevli ve yetkili mahkemeden icra edilebilirliğe ilişkin şerh talebinde bulunması mümkündür. Mahkeme tarafından bu yönde hüküm verilmesi ile birlikte bu tutanak ilam niteliğinde ki belgelerden kabul edilecektir. Böylelikle taraflardan herhangi birinin edimini ifa etmemesi durumunda karşı taraf için ilamlı icra takibi yoluna müracaat imkânı ortaya çıkacaktır.

Tarafların icra edilebilirlik yönünde ki talepleri çekişmesiz yargı işi olup buna ilişkin incelemenin kural olarak dosya üzerinden yapılması gereklidir. Ancak bu hususun Kanundan doğan bir istisnası vardır. Buna göre arabuluculuk faaliyetine konu uyuşmazlık aile hukukuna ilişkin ise bu halde inceleme dosya üzerinden yapılamayacaktır. Bu durumda icra edilebilirliğe ilişkin şerh talebinin mutlak suretle duruşmalı olarak ele alınması gerekmektedir. Bilindiği üzere çekişmesiz yargı işlerinde kural re'sen araştırma ilkesidir²⁹⁶. Resen araştırma ilkesi bu talep bakımından sınırlandırılmıştır. İcra edilebilirlik şerhine ilişkin talep halinde hâkimin incelemesinin kapsamı HUAK m.18/3'te anlaşmanın içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı hususlarıyla sınırlandırılmıştır. Bu nedenle hâkim bu belirtilen hallerin dışında ki hususlarda inceleme yapamayacaktır. Ancak doktrinde mahkemenin, arabuluculuk tutanağında arabulucu ile tarafların imzalarının olup

²⁹³ Akkan, 2018, s.6; Mıdık, 2018, s.165.

²⁹⁴ Akkan, 2018, s.1.

²⁹⁵ HUAK m.18/2'de icra edilebilirlik şerhi şu şekilde düzenlenmiştir: "*Taraflar arabuluculuk faaliyeti sonunda bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep edebilirler. Dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden talep edilebilir. Davanın görülmesi sırasında arabuluculuğa başvurulması durumunda ise anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebilir. Bu şerhi içeren anlaşma, ilam niteliğinde belge sayılır.*"

²⁹⁶ Bu husus HMK m. 385/2'de şu şekilde belirtilmiştir: "*Çekişmesiz yargı işlerinde aksine bir hüküm bulunmadıkça resen araştırma ilkesi geçerlidir.*"

olmadığı hususu ile arabulucunun, arabuluculuk siciline kayıtlı olup olmadığı gibi hususlarda da denetim yapması gerektiği kabul edilmektedir²⁹⁷. Kanaatimizce bu görüş yerindedir. Kanun icra edilebilirlik şerhine başvurabilmek için de öncelikle tutanağın asgari olarak taraflar ile arabulucu veya taraf vekilleri ile arabulucu tarafından imzalanmasını aramıştır. Hal böyle iken mahkemenin önüne gelen dava veyahut işte öncelikle usulüne uygun açılmış dava veyahut çekişmesiz yargı işi olup olmadığını re'sen gözetmesi tabii bir durumdur. Ayrıca mahkemenin icraya elverişlilik şerhi bakımından verdiği kabul veyahut ret kararına karşı istinaf kanun yoluna müracaat edilebilmesi mümkündür.

Yukarıda izahı yapıldığı üzere sulh ile arabuluculuk müessesesi arasından birçok benzer ve ayrık nokta mevcuttur. Kanaatimizce arabuluculuk faaliyeti özünde bir sulhtür. Bir diğer ifade ile arabuluculuk kurumunun özünde sulh müessesesi yatmaktadır²⁹⁸. Ancak kendine has noktaları ile sulhtan ayrılmaktadır. HUAK m.1'de de belirtildiği üzere arabuluculuk, hukuk uyuşmazlıklarında söz konusu olabilecektir. Bir diğer ifade ile tarafların arabuluculuğa müracaat edebilmeleri için öncelikle aralarında çözüme kavuşturulması gereken bir uyuşmazlık olmalıdır. Bu haliyle sulh için aranan taraflar arasındaki hukuki ilişki ya da tereddüt veya şüphe halinin varlığı hususu ile benzerlik göstermektedir²⁹⁹. Diğer taraftan sulhun unsurlarından birisi de fedakârlık içermesidir. Ancak arabuluculuk faaliyeti neticesinde taraflardan ikisi de fedakarlıkta bulunabileceği gibi yalnız biri de fedakârlıkta bulunabilir. Bu halde ise artık sulh ile benzediğini söylemek doğru olmayacaktır³⁰⁰. Taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlığın arabuluculuk faaliyeti kapsamında çözüme kavuşturulabilmesi veyahut çözüm arayışına girilebilmesi için tarafların söz konusu uyuşmazlık bakımından serbestçe tasarruf edebilecek konumda olmaları gerekmektedir. Bu durum sulh ile benzerlik göstermektedir. Zaten Kanun koyucu da bu benzerlik durumunu HUAK'ın madde gerekçesinde belirtmiştir³⁰¹.

²⁹⁷ Demir, Ş. (2013) "Arabuluculuk Arkadaşlığı", Ankara Barosu Dergisi, S. 2013/2, s. 305; Mıdık, 2018, s. 167.

²⁹⁸ Tanrıver, 2007, s. 20.

²⁹⁹ Mıdık, 2018, s. 174.

³⁰⁰ Mıdık, 2018, s. 174.

³⁰¹ HUAK m.1/2'nin gerekçesinde bu husus şu şekilde belirtilmiştir: "Madde ile arabuluculuk kurumunun hangi tür uyuşmazlıklarda ve hangi kayıtlı uygulanma alanı bulacağı hüküm altına alınmıştır. Her şeyden önce arabuluculuk kurumunun işlerlik kazanacağı alan, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, özel hukuk uyuşmazlıklarıdır. Öte yandan, anılan kurum, her tür hukuk uyuşmazlıklarında değil; ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri, yani "sulh olmak suretiyle sona erdirebilecekleri hukuk uyuşmazlıkları" bağlamında uygulanma alanı bulacaktır. Bu durum karşısında, kamu düzenine ilişkin olan ve dolayısıyla tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunmalarına olanak vermeyen hukukî ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında, arabuluculuk kurumuna müracaat edilemeyecektir." (<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasarı/2012Yılı/Kanmetni/6325ss.pdf> E.T:12.06.2019)

Yukarıda arabuluculuğa ilişkin açıklamalarımız neticesinde arabuluculuk müessesesine ilişkin değerlendirme ve önerilerimizden bahsedecek olursak, öncelikle arabuluculuk müessesesinin 7155 Sayılı Kanun ile getirilen değişiklikler neticesinde zorunlu bir çözüm yolu haline gelmesi meselesi kanunun sistematığı ve arabuluculuğun tanımı ile çelişmektedir. Bu nedenle bu çelişkilerin giderilmesi adına ek yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Diğer bir husus ise arabuluculuk müessesesi özü itibari ile sulh anlaşmasıdır. Sulh, kurum olarak sahip olduğu geçmişi ile doktrinde ve uygulamada yerleşmiş olması hususları göz önünde tutulduğunda aktif bir şekilde uygulandığı takdirde arabuluculuk müessesesinin varlığının sorgulanması gerekecektir³⁰². Bir diğer ifade ile arabuluculuğa ilişkin getirilen bir dizi düzenleme yerine var olan sulh müessesesinin uygulanmasını özendirecek düzenlemeler getirilmesi hem uygulamada birliği sağlayacak hem de kavram karmaşasının önüne geçecektir.

2.6. Sulhun Özel Olarak Kanunlarda Düzenlendiği Haller

2.6.1. İdarelerin Taraf Olduğu Adli Uyuşmazlıklarda Sulh

2 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 659 Sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ile idarelerin taraf durumunda olduğu adli uyuşmazlıkların sulh yolu ile çözümüne ilişkin düzenlemeler öngörülmüştür. Adli uyuşmazlıklara ilişkin sulhun usul ve esasları KHK'nın 9,10 ve 11. Maddesinde düzenlenmiştir³⁰³. KHK m.9'a göre "*İdarelerin adli yargıda dava açmadan veya icra takibine başlamadan önce karşı tarafı sulhe davet etmesi esastır. İdareler, kendi aleyhlerine dava açılacağını veya icra takibine başlanılacağını öğrenmeleri durumunda da karşı tarafı sulhe davet edebilirler.*" Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere idareler, dava açmadan yahut icra takibi başlatmazdan evvel uyuşmazlığın diğer tarafını sulha davet etmesi gereklidir³⁰⁴. Bununla birlikte idarenin davalı sıfatıyla aleyhine dava açılacağını veyahut borçlu sıfatıyla hakkında icra takibi başlatılacağını her nasılsa öğrendiği durumda da karşı tarafı sulha davet edebilecektir. İdarenin davacı sıfatıyla dava açacağı ya da alacaklı sıfatıyla icra takibine

³⁰² Özkan, 2011, s.9

³⁰³ Erzurumlu, N. (2015). "659 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye Göre Adli Uyuşmazlıklarda Sulh", (Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.83-85; Hasoğlu, A. (2017). "İdarenin Sorumluluğu Bağlamında Yargı Dışı Çözüm Yolu Olarak Sulh", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.25, S.2, s.80-84; Yeşilyurt Duran, A. (2016). "İptal Davalarında Sulh", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XI, S.2, s.132-134.

³⁰⁴ Ercan, 2013, s.329; Ercan, 2012,, s.284; Yılmaz, D. (2012). "Türk ve Alman İdare Hukukunda Arabuluculuk ve Sulhe İlişkin Düzenlemeler", *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 70, s. 96.

başlayacağı durumlarda sulha davet etmesi durumu esas iken aleyhine dava açılması ya da icra takibi başlatılacak olması durumunda sulha davet ihtiyaridir.

İdarenin davacı sıfatıyla dava açacağı ya da alacaklı sıfatıyla icra takibine başlayacağı durumlarda sulha davet etmesi durumunun zorunluluk olduğu belirtilmekle birlikte bu durumun istisnası KHK'nın 9/2. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “Gecikmesinde sakınca bulunan veya işin mahiyeti gereği süre verilmesinde fayda görülmeyen hallerde doğrudan dava ve icra yoluna başvurulabilir.” Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere örneğin dava açma yahut icra takibi başlatmak için fazla süre kalmaması gibi gecikmesinde sakınca bulunan bir durumda yahut işin mahiyetinin zorunlu kıldığı durumlarda idare, sulha davet cihetine gitmeksizin doğrudan dava açabileceği gibi icra takibi de başlatabilecektir.

İdarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıklar bakımından sulha davet müessesesi idarenin tekelinde değildir. Uyuşmazlığın tarafı olan gerçek veya tüzel kişilerce de sulha davet yapılabilmesi mümkündür. İdarenin karşı tarafında bulunan gerçek veya tüzel kişi, idareye sulha davet etmek zorunda değildir. Yalnızca sulh olma iradesini sulha davet ile ileri sürebilme imkânı bu kimseler için de kabul edilmiştir.

İdarenin adli uyuşmazlıklarda karşı tarafı sulha davet etmesine ilişkin zorunluluk kural olarak dava açılmazdan yahut icra takibi başlamazdan öncesi için öngörülmüştür. Ancak KHK m.9/3'te yer alan “Dava konusu edilmiş veya icraya intikal etmiş uyuşmazlıklarda da taraflarca sulh teklifinde bulunulabilir.” Hükmü gereği dava açıldıktan ya da icra takibi başlatıldıktan sonra da hem idare hem de uyuşmazlığın diğer tarafı sulh teklifinde bulunabileceklerdir. Ancak taraflar, dava açıldıktan sonra tarafların sulh olmak istemeleri durumunda artık HMK'nın sulha ilişkin düzenlemelerinin tatbiki gerekecektir³⁰⁵.

659 Sayılı KHK ile adli uyuşmazlıklarda diğer tarafı sulha davet etme zorunluluğu genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ve özel bütçeli idarelerdir³⁰⁶. Bu idarelerin kapsamı KHK'nın 2/1ç. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: “İdare: 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I) ve (II) sayılı cetvellerde belirtilen kamu idarelerini ... ifade eder.” Genel bütçe kapsamında ki idarelere KHK'nın 1. Maddesi

³⁰⁵ Mıdık 2018, s.153.

³⁰⁶ Cidecigiller, A. (2014). “İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Sulh Yolu İle Çözülmesi”, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.215; Mıdık 2018, s.153.

gereği Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay da dâhildir.

659 Sayılı KHK sulha davet hususunu düzenlemekle birlikte davetin ne şekilde yapılacağı düzenlenmemiştir³⁰⁷. Ancak KHK'nın 10/5. Maddesinde sulha davet için yapılacak tebligatın uyuşmazlık konusu hak yahut alacağın tabi olduğu kanuni sürelerin duracağını düzenlediğinden bu hükümden yola çıkarak sulha davetin yazılı şekilde yapılması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır³⁰⁸. Kanaatimizce ispat hukuku bakımından da bu yaklaşım doğru olacaktır.

İdarelerin dava açmadan yahut icra takibi başlatmadan önce karşı tarafa sulh daveti yöneltmesi gerektiği belirtilmekle birlikte buna ilişkin sürelerin ne olduğu hususu önemlidir. KHK'nın 9/1. Maddesinin son cümlesine göre *“ilgili mevzuatında daha uzun bir süre öngörülmediği takdirde, sulhe davette karşı tarafa, ifa, itiraz veya sulh teklifinde bulunmak üzere otuz güne kadar süre verilir.”* Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere idarenin diğer tarafa yahut diğer tarafta yer alan gerçek veyahut tüzel kişinin idareye sulh davetinde bulunduğu durumda diğer tarafa ifa yahut itirazda bulunması ya da sulha davet edebilmesi için otuz gün süre verilmelidir. Bu otuz günlük süre içerisinde sulha davete herhangi bir cevap verilmediği takdirde ise sulha icap reddedilmiş olacaktır³⁰⁹. İdare ile diğer tarafın sulh görüşmelerinin altmış gün içinde sonuçlandırılması gerekmektedir. Aksi halde yine sulh görüşmeleri olumsuz sonuçlanmış kabul edilecektir.

Sulh anlaşmasının neleri içermesi gerektiği KHK'nın 10/1. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: *“Sulh anlaşması, anlaşma tutanağında belirtilen tutar kadar bir hakkın tanınması, menfaatin terki, bir şeyin verilmesi, yapılması ya da yapılmaması konusunda anlaşmalar veya sözleşme değişikliklerini kapsar.”* Maddede idarenin üstlenebileceği edimler sayılmakla birlikte bu edimler dışında kalıp uyuşmazlığı çözüme kavuşturabilecek başkaca edimlerin idare tarafından üstlenilmesinin önünde yasal engel bulunmamaktadır. Bir diğer ifade ile maddenin düzenlemesi tahdidi olmayıp örneksene metodu ile yüklenilebilecek edimlerden bazıları sayılmıştır. İdare ile diğer tarafın karşılıklı anlaşmaları ile başkaca edimlerin belirlenmesi mümkündür. Böylelikle idarenin sulh olma yoluna gitmesi durumunda sulh görüşmelerinin olumlu sonuçlanma imkân ve ihtimali de yükselecektir.

³⁰⁷ Cideciğiller, 2014, s.244; Mıdık 2018, s.153.

³⁰⁸ Cideciğiller, 2014, s.244; Mıdık 2018, s.153.

³⁰⁹ Cideciğiller, 2014, s.245; Mıdık 2018, s.154.

İdarenin dava açmadan yahut icra takibi başlatmadan önce sulh teklifinde bulunduğu durumlarda sulh, uyuşmazlığın tamamına ilişkin olabileceği gibi bir kısmına da ilişkin olabilecektir. KHK, sulhta asıl olan ihtilafların tamamının çözüme kavuşturulması olarak belirlemekle birlikte kamu menfaatinin gerektirdiği takdirde kısmi sulh olunmasında da beis görmemiştir³¹⁰. Kanun koyucu kamu menfaati durumunda kısmi sulha izin vermekle birlikte kamu menfaati ile ifade edilen menfaat kavramı izah edilmemiştir. Bu bakımdan madde gerekçesinde de bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak kanaatimizce somut olayda kısmi sulh ile edilen nimet idarenin katlanacağı külfetten daha önde ise yahut en azından nimet külfet dengesi mevcut ise kamu menfaatinin varlığının kabulü gereklidir.

659 Sayılı KHK ile kanaatimizce idarenin ve tarafların uyuşmazlığın diğer tarafını sulha davet etmesi hususunun teşvik edilmesi amacıyla hareket edilerek sulha davetin tebliği ile kanuni sürelerin duracağı öngörülmüştür³¹¹. Bu husus KHK'nın 10/5. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "*Tarafların sulhe davet yazısının diğer tarafa tebliği ile uyuşmazlık konusu hak ve alacağın tabi olduğu kanuni süreler durur.*" Burada dikkat edilmesi gereken birkaç husus bulunmaktadır. Kanuni sürelerin durması için sulha davete ilişkin tebligatın diğer tarafa tebliğ edilmesi gereklidir. Tebliğ ile birlikte taraflar arasındaki uyuşmazlığın tabi olduğu kanuni süre duracaktır. Sulh görüşmelerinin olumsuz sonuçlanması yahut altmış günlük süre içerisinde sonuçlandırılmaması nedeniyle sulha davetin olumsuz addedildiği hallerde bu durum tutanağa bağlanmalıdır. Bu tutanak ile birlikte uyuşmazlığa ilişkin duran kanuni süreler kaldığı yerden işlemeye devam edecektir.

659 Sayılı KHK ile idarelerin taraf olduğu adli uyuşmazlıklara ilişkin sulha davet usulü düzenlenmekle birlikte sulha davet usulünün idare tarafından ne şekilde akdedileceği, idare adına sulha davet hususunda kim veya kimlerin yetkili olduğu ile bu yetkinin devrine ilişkin düzenlemeler 11. maddede ele alınmıştır³¹².

³¹⁰ Bkz. KHK m.10/1. 2.cümle şu şekilde düzenlenmiştir: "*Maddi ve hukuki nedenlerle kamu menfaati görülmesi halinde, 11 inci maddedeki yetkiler çerçevesinde asıl alacak ve fer'ilerinden kısmen ya da tamamen vazgeçilebilir.*"

³¹¹ Cideciğiller, 2014, s.251.

³¹² KHK'nın Adli uyuşmazlıkların sulh yoluyla halli, uzlaşma ve vazgeçme yetkileri başlıklı 11. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: "*(1) İdarelerin;*

a) Kendi aralarında ortaya çıkan her türlü hukuki uyuşmazlığın sulh yoluyla hallinde, dava açılmasında, bunlardan yargı veya icra mercilerine intikal etmiş olanların takiplerinden veya davalarda verilen kararlara karşı kanun yollarına gidilmesinden vazgeçilmesinde, sözleşmelerin değiştirilmesinde veya sona erdirilmesinde,

b) Gerçek veya tüzel kişilerle aralarındaki sözleşmelerde belirtilen sebeplerle yapılan her türlü sözleşme değişikliklerinin yapılmasında, bu hususlarla ilgili olarak çıkabilecek uyuşmazlıkların sözleşme hükümleri çerçevesinde sulh yoluyla hallinde, hukuk birimlerinin uyuşmazlığın bu şekilde sonlandırılmasında maddi ve hukuki sebeplerle kamu menfaati bulunduğu yönündeki görüşü üzerine, buna dair onay ve anlaşmaları

Mahkeme huzurunda akdedilen sulhlar İİK m.38 gereği ilam niteliğinde belgelerdir. Benzer bir düzenlemeye idarenin sulha davetinin olumlu sonuçlanması durumuna ilişkin olarak 659 Sayılı KHK'da da yer verilmiştir.

659 Sayılı KHK kapsamında idarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıklarda tarafların sulh olması durumunda bu sulha ilişkin anlaşma tutanağı ilam hükmünde olup ilamların icrası hükümlerine göre infaz edilmesi mümkündür³¹³. Bununla birlikte icranın infazı bakımından 659 Sayılı KHK, HMK'dan farklı bir düzenleme getirmiştir. Buna göre

"Ancak vadeye bağlanmamış alacaklarda tutanağın imzalandığı tarihten itibaren iki aylık sürenin dolmasından, vadeye bağlanmış alacaklarda ise vadenin dolmasından önce tutanak icraya konulamaz. Sulh anlaşması hükümleri yerine getirilmediği takdirde alacak muaccel olur ve sulhe konu edilen hak veya alacaklar, alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren 6183 sayılı Kanununun 51 inci maddesine göre belirlenen gecikme zammı oranında hesaplanan faizi ile birlikte takip ve tahsil edilir."

imzalamaya bakanlıklarda bakan, diğer idarelerde üst yönetici yetkilidir. Bakan ya da üst yönetici bu yetkisini sınırlarını açıkça belirlemek suretiyle alt kademelere devredebilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilenler dışında, idarelerin, herhangi bir sözleşmeye dayanıp dayanmadığına, yargıya intikal edip etmediğine bakılmaksızın gerçek veya tüzel kişilerle aralarında çıkan her türlü hukuki uyuşmazlığın sulh yoluyla halline, her türlü dava açılmasından veya icra takibine başlanılmasından, bunlardan yargı veya icra mercilerine intikal etmiş olanların takiplerinden veya verilen kararlara karşı karar düzeltme yoluna gidilmesi dışındaki kanun yollarına gidilmesinden vazgeçmeye, davaları kabule, ceza uyuşmazlıklarında şikayetten vazgeçmeye veya uzlaşmaya, davadan feragat etmeye, sözleşmede belirtilmeyen sebeplerle sözleşmelerin değiştirilmesinde veya sona erdirilmesinde maddi ve hukuki sebeplerle kamu menfaati görülmesi halinde, buna dair onay veya anlaşmaları imzalamaya, vazgeçilen veya tanınan ya da terkin edilen hak ve menfaatin değeri dikkate alınmak suretiyle;

a) Tutara ilişkin olmayanlar ile 1.000.000 Türk Lirasına kadar olanlarda (1.000.000 Türk Lirası dahil) hukuk biriminin görüşü alınarak, ilgili harcama yetkilisinin teklifi üzerine üst yönetici,

b) 1.000.000 Türk Lirasından fazla olanlardan 10.000.000 Türk Lirasına kadar olanlarda (10.000.000 Türk Lirası dahil), hukuki uyuşmazlık değerlendirme komisyonunun görüşü alınarak, üst yöneticinin teklifi üzerine ilgili bakan, Milli Savunma Bakanlığında Müsteşarın teklifi üzerine Bakan,

c) 10.000.000 Türk Lirasından fazla olanlarda Cumhurbaşkanı yetkilidir. Bakan ya da üst yönetici bu yetkisini sınırlarını açıkça belirlemek suretiyle alt kademelere, münhasıran taşra birimlerinin iş ve işlemleriyle ilgili olup illerde valilik, ilçelerde kaymakamlık onayına bağlanan iş ve işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda vali ve kaymakamlara devredebilir.

(3) Açılmasında ve takibinde Hazine veya idareye ait herhangi bir hak ve menfaat bulunmayan, yanlışlıkla açılan veya konusu kalmayan dava ve icra takipleri ile her türlü davada karar düzeltme yoluna başvurulmasından vazgeçmeye, davayı takip eden hukuk müşaviri veya avukatın gerekçeli teklifi üzerine hukuk birimi amiri yetkilidir. Hukuk birimi amiri bu yetkisini alt kademelere devredebilir.

(4) 7 nci maddeye göre başka idare tarafından takip edilen davalar ile Maliye Bakanlığı tarafından takip edilen diğer idarelere ait dava ve icra işlerindeki vazgeçme, feragat ve kabul işlemleri ile yargıya intikal etmiş uyuşmazlıkların sulhen çözümlenmesine ilişkin işlemler, dava veya icra dosyasını takip eden idarenin tabi olduğu usulde yapılır. "

³¹³ Bkz KHK m.10/3. şu şekilde düzenlenmiştir: *"Bu Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde yapılan sulh anlaşmalarına ilişkin tutanak ilam hükmünde olup ilamların icrasına dair genel hükümlere göre infaz olunur. Ancak vadeye bağlanmamış alacaklarda tutanağın imzalandığı tarihten itibaren iki aylık sürenin dolmasından, vadeye bağlanmış alacaklarda ise vadenin dolmasından önce tutanak icraya konulamaz. Sulh anlaşması hükümleri yerine getirilmediği takdirde alacak muaccel olur ve sulhe konu edilen hak veya alacaklar, alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren 6183 sayılı Kanununun 51 inci maddesine göre belirlenen gecikme zammı oranında hesaplanan faizi ile birlikte takip ve tahsil edilir."*

Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere sulh anlaşmasına ilişkin tutanak alacağı vadeye bağlanmış olması durumunda bu vade tarihinden önce, vadeye bağlanmadığı hallerde ise tutanağın tanziminden itibaren iki ay geçmedikçe icraya konu olamayacaktır.

İdarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıkların sulh anlaşması ile nihayete ermesi durumunda uyuşmazlığın tamamı bakımından sulh olundu ise söz konusu uyuşmazlık bakımından, uyuşmazlığın bir kısmı bakımından sulh sağlandı ise bu kısım bakımından uyuşmazlığın tekrar dava konusu edilebilmesi mümkün değildir³¹⁴.

Son olarak belirtilmesi gereken husus ise 659 Sayılı KHK'da sulhtan bahsedilmekle birlikte, esasen idare ile uyuşmazlığın diğer tarafı arasındaki idari işlem yahut idari eylem kaynaklı uyuşmazlıkta zarar ve sorumluluk idarece tek taraflı olarak belirlenmektedir³¹⁵. Bu durum ise sulhta tarafların birlikte uyuşmazlığı sona erdirmeleri hususu ile çelişmektedir.

2.6.2. Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıklarda Sulh

Toplumun temeli aile olup bu gerçekliğe uygun olarak Anayasamızın 41. maddesi Ailenin Korunmasına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Hukukumuzun ve toplumun aileye verdiği öneme binaen ailenin korunmasına ilişkin gerekli tedbirleri almak Devlet için bir ödev olarak düzenlenmiştir. Birçok alanda ailenin korunmasına yönelik tedbir ve teşviklere ek olarak hukuk alanında da bu hususta düzenlemeler getirilmiştir. Bu durum hem aile hukukuna toplum tarafından verilen kıymetin ve hassasiyetin bir sonucu hem de aile hukukunun ihtiyaç duyduğu uzmanlığın bir gereğidir.

Ailenin önemine binaen Anayasamızda yer olan düzenlemeler dışında Türk Medeni Kanununda aile hukuku ikinci kitap olarak düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak 1.9.2003 tarihinde aile hukuku üzerine uzman hâkim ve özel mahkeme ihtiyacının giderilmesi amacıyla 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun kabul edilmiştir. Söz konusu Kanun ile birlikte aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere aile mahkemeleri kurulmuştur.

Aile Mahkemelerinin yargılama usulleri de anılan 4787 Sayılı Kanun ile ele alınmıştır. Ancak bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde Türk Medeni Kanununun aile hukukuna ilişkin ikinci kitabının usule ilişkin hükümleri burada da düzenleme olmaması

³¹⁴ Bkz KHK m.10/4. şu şekilde düzenlenmiştir: "*Sulh halinde üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz.*"

³¹⁵ Yılmaz, (2012 (idare)) s.98.

durumunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu tatbik edilecektir³¹⁶. Bu bakımdan 4787 Sayılı Kanun aile hukukundan doğan uyuşmazlıklara ilişkin yargılama bakımından uygulanacak hükümlere ilişkin düzenlemeyi de içermektedir³¹⁷.

Aile hukukuna ilişkin yargılamada esas olarak uygulanacak yasal düzenlemenin 4787 Sayılı Kanun olduğu belirtilmekle birlikte Türk Medeni Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanununun aile mahkemelerinde tatbik edilebilecek hükümlerine örnek vermek aile mahkemesi hâkiminin üstlendiği rolün anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Aile Mahkemesi denildiği takdirde mahkemeye intikal eden uyuşmazlıklar bakımından ilk olarak akla boşanma davaları gelmektedir. Boşanma davalarında uygulanacak yargılama usulü ise TMK'nın 184. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

"Boşanmada yargılama, aşağıdaki kurallar saklı kalmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa tâbidir: 1. Hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediği, bunları ispatlanmış sayamaz. 2. Hâkim, bu olgular hakkında gerek re'sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez. 3. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz. 4. Hâkim, kanutları serbestçe takdir eder. 5. Boşanma veya ayrılığın fer'î sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz. 6. Hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir."

Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere aile mahkemesi hâkimi vicdanen kanaat getirmediği hiçbir ispat vasıtası ile bağlı olmaksızın hüküm kurabilecektir³¹⁸. Bu nedenle hâkimin alanında uzman olması ve uyuşmazlığın çözümü hususunda son derece titiz bir şekilde hareket etmesi gerekecektir. Bu durum aile mahkemelerinin müstakil olarak kurulmasının önemini bir kez daha göstermektedir. Söz konusu madde düzenlemelerine ilişkin örnekleri arttırmak mümkün olmakla birlikte ailenin önemine binaen aile mahkemelerinde akdedilecek yargılamalara ilişkin 4787 Sayılı Kanunun zorunlu olarak öngördüğü sulha teşvik müessesesinin irdelenmesi yerinde olacaktır.

Yukarıda zikredilen TMK'nın 184. maddesinden de anlaşılacağı üzere aile mahkemesi hâkimi vicdanen kanaat getirmediği hüküm tahsis edememektedir. Bu durum hâkimlik mesleğinin belki de en zor yanlarından birisidir. 4787 Sayılı Kanun -yalnızca

³¹⁶ Ercan, İ. (2007). **Prof. Dr. Yavuz ALANGOYA İçin Armağan**, "Aile Mahkemesinde Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi s.63-102". İstanbul: Alkım Yayınevi, s. 73.

³¹⁷ Bu husus 4787 Sayılı Kanunun 7/3. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "Özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunda hüküm bulunmayan konularda Türk Medeni Kanununun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır."

³¹⁸ Dural, M., Ögüz, T. ve Gümüş, M.A. (2008). **Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku**, İstanbul: Filiz Kitabevi, s.127.

boşanma davalarında olmayıp- aile hukukuna ilişkin tüm uyuşmazlıklarda hâkimin, tarafları sulha teşvik etmesi gerektiğini şu şekilde düzenleme altına almıştır:

"Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder "

Esasen söz konusu düzenleme kanaatimizce aile hukukundan kaynaklı uyuşmazlıkların öncelikle aile içerisinde çözümlenmesini bu mümkün olmaz ise mahkeme tarafından uyuşmazlığın giderilmesini amaç edinmiştir. Burada belirtilen sulha teşvik esasen HMK anlamında sulh değildir³¹⁹. Bilindiği üzere tarafların teknik anlamda sulh olabilmesi için uyuşmazlığın üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir hususa ilişkin olması gerekirken aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda kural olarak tarafların serbestçe tasarruf edebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle 4787 Sayılı Kanunda bahsi geçen sulha teşvikten anlaşılması gereken tarafların aralarında uzlaşmasını, barışmasını sağlamak olarak kabul etmek gereklidir³²⁰. Aile hukuku bakımından sulh, aile mahkemesinin görevine giren tüm uyuşmazlıklarda uygulanabilecektir³²¹.

4787 Sayılı Kanun ile aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda hâkimin, uyuşmazlığın taraflarını sulha teşvik etmesinin zorunlu olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre kanunun lafzı nedeniyle hâkim, uyuşmazlık konusu tarafları sulha etmek zorunda iken diğer görüşe göre hâkimin önüne gelen dava ve işlerin özelliğini takdir hakkı nedeniyle böyle bir zorunluluğu bulunmamaktadır³²². Kanaatimizce, kanun koyucunun "*aile mahkemeleri, ... sulh yoluyla çözümünü ... teşvik eder.*" demesi ile muradı bu hükmün emredici hüküm olması nedeniyle sulha teşvikin zorunlu olacağıdır³²³. Bu nedenle aile hukukundan kaynaklı uyuşmazlıklarda öncelikle sulh yolu ile çözümün teşvik edilmesi gereklidir. Bir diğer anlatımla hâkime, tarafları sulha teşvik etme ödevi yüklenmiştir³²⁴. Ancak doktrinde sulha teşebbüs müessesesinin hâkim için değil, mahkemenin işleyişine ilişkin bir düzenleme olması nedeniyle hâkimin sulh teşebbüsü yoluna gitmeksizin hüküm kurması durumunda hükmün sakat olmayacağı da savunulmaktadır³²⁵.

³¹⁹ Aras, B. (2007). "Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü", *Ankara Barosu Dergisi*, Y:65, S. 2, s. 159

³²⁰ Aras, 2007, s.59; Ercan, 2007, s.85.

³²¹ Ercan, 2007, s.87.

³²² Detaylı bilgi için bkz. Soy, 2017, s.56.

³²³ Meral, C.S. (2009). "Aile Mahkemesinin Görevine Giren Davalar ve Bunlara Özgü Yargılama Usulleri", (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.10.

³²⁴ Özbek, 2016, s.651; Ercan, 2007, s.90.

³²⁵ Dural, Ögüz ve Gümüş, 2008, s.126.

4787 Sayılı Kanununun 7. maddesinde tarafların sulha teşvik zamanı esasa girmeden önce olarak belirtilmiştir. Ancak esasa girmeden önce hâkimin tarafların arasındaki uyuşmazlığı sağlıklı bir şekilde tespit edebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle kanaatimizce hâkimin tarafları sulha teşvik etmesi bakımından zamansal sınırlamanın kaldırılarak hâkimin takdir edeceği bir aralıkta tarafları sulha teşvik edebileceği düzenleme altına alınmalıdır³²⁶.

4787 Sayılı Kanunda sulha teşvikin ne zaman yapılacağı düzenlenmiş olup tarafların ne şekilde ve hangi süre içerisinde sulh olabilecekleri hususunda bir süre öngörülmemiştir. Bu nedenle hâkim, önüne gelen uyuşmazlığın niteliğine göre bu şekil ve süreyi belirleyebilecektir³²⁷. Böylelikle hâkim, birbirinden farklı kapsamda olan davalar bakımından hakkaniyet ölçüsünde hareket edebilme olanağına sahip olacaktır. Örneğin nişan sebebiyle ortaya çıkan uyuşmazlık ile evlilik birliğinin sarsılması nedeniyle boşanma davasının sulh ile, aynı süre içerisinde çözüme kavuşturulması mümkün olmayabilir; çünkü dava konusu hususun iç dinamikleri ile dava taraflarının çözüm arayışlarının derecesi her dava bakımından farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir³²⁸. Bu nedenle somut olaya göre hâkime hareket edebilme imkanı verilmesi yerinde bir düzenlemedir.

Hâkimin tarafları arasındaki uyuşmazlığı sulh yolu ile çözmeleri hususunda teşvik etmesine rağmen tarafların sulh olamaması mümkündür. Bu halde mahkeme, yargılamaya devam ederek esas hakkında karar verecektir.

2.6.3. Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırma

Sulh, esasen medeni yargılama hukukunda karşımıza çıkmakla birlikte Kanun koyucunun özel olarak düzenleme öngördüğü durumlarda idari yargılama hukukunda yahut ceza yargılama hukukunda da yansımaları ortaya çıkabilmektedir. Sulhun, idari yargılama hukukuna ilişkin yansımaları idarenin sulha teşviki iken ceza yargılamasına ilişkin yansımaları ise uzlaştırma³²⁹ müessesesidir.

Uzlaştırma müessesesi 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 253. ile 255. Maddeleri arasında düzenlenmiştir. Düzenleme ilgili 253/1. Maddede yer alan suçlarda uzlaşma yoluna gidilmesi zorunlu olarak düzenlenmiştir³³⁰. Ayrıca bu sayılanlar dışında

³²⁶ Aras, 2007, s.160; Meral, 2009, s.10; Soy, 2017, s.57.

³²⁷ Soy, 2017, s.58.

³²⁸ Aras, 2007, s.161; Soy, 2017, s.58.

³²⁹ Öztürk, B. (Editör). (2010). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (Üçüncü Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.753-757; Hakeri, H. ve Ünver, Y. (2011). *Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler* (Beşinci Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s.340-345.

³³⁰ Bu düzenlemeye göre “Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur:

diğer kanunlarda yer alan soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağı suçlarda da uzlaşma yoluna gidilmelidir. Bunlar dışında ki suçlar bakımından kanunda özel düzenleme olmadığı takdirde uzlaşma yoluna gidilmesi mümkün değildir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus ise cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar yönünden soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olsa dahi uzlaşma yoluna gidilmesine CMK'nın 253/3. Maddesi cevaz vermemektedir.

Yukarıda sayılan suçlar nedeniyle yürütülen soruşturma kapsamında öncelikle tarafların uzlaşmasını temin için uzlaştırma yoluna gidilmesi zorunludur. Aksi halde iddianame düzenlenmesi mümkün değildir. Bu düzenleme göz ardı edilerek iddianame tanzim edilse dahi CMK'nın iddianamenin iadesi başlıklı 174. Maddesinde yer alan “... *Önödeme veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen, İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.*” Hükmü gereği mezkûr iddianame iade edilecektir. Ancak iddianamenin kabulü neticesinde kamu davası açıldıktan sonra iddianameye konu eylemin uzlaşma kapsamında kalan suçlardan olduğunun anlaşılması durumunda mahkeme tarafından da uzlaşma hükümleri tatbik edilecektir.

Cumhuriyet Başsavcılıkları bünyesinde uzlaşma kapsamında kalan suçların uzlaştırma işlemlerinin takip ve ifası maksadıyla uzlaştırma büroları mevcuttur. Cumhuriyet Savcıları yürüttükleri soruşturma konusu suç yönünden kamu davası açılması için yeterli şüpheye ulaştıkları takdirde söz konusu suç uzlaşma kapsamında ise dosyayı uzlaşma işlemlerini temin için uzlaştırma bürosuna gönderme kararı ile gönderir. Akabinde uzlaştırma bürosu dosyanın uzlaştırma işlemleri ile ilgilenmek üzere tarafsız nitelikte bir uzlaştırmacı görevlendirerek dosyayı bu uzlaştırmacıya tevdi eder. Uzlaştırmacının gözetim ve denetimi altında taraflar uzlaşma müzakerelerine davet edilerek uzlaştırma işlemlerine

a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağı suçlar.

b) Şikâyete bağı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

2. Taksirle yaralama (madde 89),

3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra),

4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),

5. Hırsızlık (madde 141),

6. Dolandırıcılık (madde 157),

7. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),

8. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları.

c) Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar.” uzlaşma kapsamındadır.

başlanılır. Uzlaştırmacı uzlaşmaya ilişkin görüşmeleri otuz gün içinde bitirmek zorundadır. Ancak soruşturma konusu eylemin niteliği, taraf sayısı vb. durumlar dikkate alınarak bu süre yirmi gün daha uzatılabilecektir. Uzlaştırmacının, uzlaşmaya ilişkin işlemleri soruşturmanın gizliliği prensibine uygun bir şekilde yürütmesi gerekmektedir.

Uzlaşma müzakereleri gizli olarak yürütülmelidir. Ayrıca uzlaşma müzakereleri esnasında yapılan açıklamalar daha sonra herhangi bir soruşturma yahut kovuşturmada veya davada delil olarak ileri sürülemez. Bu durum uzlaşma müzakerelerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi bakımından kanaatimizce son derece yerinde bir düzenlemedir. Uzlaşma müzakerelerinin olumsuz sonuçlandığı takdirde tekrar uzlaşma yoluna gidilemez; ancak taraflar en geç iddianamenin düzenlendiği zamana kadar uzlaştıklarına dair belgeyi Cumhuriyet savcısına sundukları takdirde bu uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığı ve edimin hukuka uygun olduğunun tespiti üzerine söz konusu uzlaşma geçerli kabul edilecektir.

Uzlaşma görüşmelerinin başarılı olduğu hallerde şüpheli tarafın üstlendiği edimi defaten ifa etmesi durumunda kamu adına kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilirken uzlaşmanın olumsuz sonuçlandığı hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame tanzim sureti ile kamu davası açılacaktır. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus ise uzlaşmanın başarılı olduğu durumlarda şüphelinin üstlendiği edimin süreklilik taşıması, vadeye bağlanması yahut taksitler halinde ifanın kararlaştırıldığı durumlarda kamu adına kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilemediği meselesidir. Bu gibi durumlarda ancak kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilecektir. Bu erteleme süresi zarfında edim ifa edilir ise kamu adına kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilmesi; edim ifa edilmez ise kamu davası açılması yönünde iddianame tanzimi gerekecektir. Bu halde şüpheli, ayrıca üstlendiği edimi ifa yükümlülüğü altına da girmiş olacaktır.

Uzlaştırma müessesesi ceza yargılama hukuku içerisinde yer almakla birlikte etkileri bakımından hem maddi hukuka hem de medeni yargılamaya ilişkin sonuçları bulunmaktadır. Uzlaşmanın başarılı olması halinde, yürütülen soruşturma konusu suç nedeniyle artık tazminat davası açılmaz; açılmış olan davalardan ise feragat edilmiş sayılır. Söz konusu düzenleme emredici mahiyette olup uzlaşmanın sağlanması durumunda soruşturma konusu eylemin mağdur, müşteki yahut suçtan zarar göreni hukuk mahkemelerinde özü itibarıyla alacak davası niteliğinde olan tazminat davasını açamayacağı

gibi uzlaşmanın sağlanmasından evvel bu yönde açtığı davalardan da feragat etmiş sayılacaktır.

Uzlaşmanın sağlanmasına rağmen şüphelinin üstlendiği edimi ifa etmemesi durumunda uzlaşmaya ilişkin rapor, İİK m.38 anlamında ilam niteliğini haiz belgelerden kabul edildiğinden dolayı ilamlı icraya konu olabilecektir. Bunun yanı sıra üstlendiği edimi ifa etmeyen şüpheli hakkında kamu davası açılması cihetine gidilecektir. Bu gibi durumlarda mağdur, müşteki yahut suçtan zarar gören hem uzlaşma raporunda belirtilen edimi ilamlı icra marifetiyle talep etme hakkına hem de uzlaşmaya ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle şüphelinin cezalandırılmasını isteme hakkına sahip olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus şüpheli hakkında kamu davası açılması halinin şüphelinin üstlendiği edimi ortadan kaldırmadığı meselesidir.

Uzlaşmaya ilişkin işlemlerin kural olarak soruşturma esnasında akdedilmesi gereklidir. Böylelikle hem adli makamların iş yoğunluğu azalacak hem de tarafların zedelenen hakları mümkün olan en kısa sürede onarılmaya çalışılacaktır. Ancak soruşturmaya konu eylemin nitelendirilmesinde düşülen hatalar yahut uzlaştırma yoluna gidilmesinin göz ardı edilmesi neticesinde doğrudan iddianame tanzimi yoluna gidildiği durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu gibi hallerde kural olarak kendisine iddianame yöneltilen mahkemenin iddianameyi uzlaştırma işlemlerinin ikmalî için Cumhuriyet Başsavcılığına iadesi gerekmektedir. Bu durumun sonradan anlaşıldığı hallerde ise kovuşturma dosyasının Cumhuriyet Başsavcılığı bünyesinde yer alan uzlaştırma bürosuna gönderilmesi gerekecektir.

Kovuşturma aşamasında uzlaştırma bürosuna gönderilen dosyalar bakımından uzlaşmanın sağlanamaması durumunda yargılamaya devam edilir. Uzlaşmanın sağlandığı hallerde ise ikili bir ayırım yapılması gerekmektedir. Eğer sanık üstlendiği edimi defaten ifa eder ise hakkında düşme kararı verilirken; ifanın ileri tarihe bırakıldığı, taksidde bağlandığı yahut devamlılık arz ettiği hallerde mahkeme tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair karar verilmesi gerekecektir. Edim nihai olarak ifa edildiği takdirde ise yine düşme kararı verilecek; ancak edimin ifası vuku bulmaz ise mahkeme açıklanmasını geri bıraktığı hükmü açıklayacaktır.

Yukarıda ana hatları ile uzlaştırma müessesesi izah edildiği üzere sulh ile birçok ortak ve ayrık noktası bulunmaktadır. Kurumların farklı yargı yollarına münhasır oluşu ve düzenleniş amacı nedeniyle ayrık noktaların sıralanmasından ise benzerliklerin ortaya konulmasında fayda olacaktır.

Öncelikle uzlaştırma da sulh gibi her eylem bakımından geçerli değildir. Sulhta tarafların özgürce üzerinde tasarruf edebildikleri uyuşmazlıklar söz konusu iken uzlaşmada temel olarak soruşturulması ve kovuşturulması ilgili tarafın Őikâyetine tabi olan (ve Kanun koyucunun açıkça zikrettiği) suçlar bakımından geçerlidir. Bir diğer benzerlik uzlaşmada sulh gibi tarafların iradi olarak ortak paydada buluşmaları üzerine inřa edilmiştir. Her iki kurumda uzlaşı kùltürünün birer meyvesidir. Diğer ve son benzerlik ise uzlaşmaya ilişkin rapor aynı mahkeme huzurunda akdedilen sulhlar gibi ilam niteliğini haiz belgelerdendir.

3. SULHUN KONUSU VE KAPSAMI, SULHUN ŞEKLİ VE ZAMANI, SULH OLABİLECEK KİŞİLER

3.1. Sulhun Konusu ve Kapsamı

3.1.1. Genel Bilgi

Sulhun konusunu, üzerinde sulh olunabilecek, sulha elverişli konular; sulhun kapsamını ise kural olarak dava konusu yapılan uyuşmazlık ve dava konusunun dışında kalan hususlar olarak belirtmek kanaatimizce yanlış olmayacaktır. Sulhun konusu ve kapsamını irdelemeden önce HMK'nın "*Sulh, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabilir.*" hükmü gereği tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilme durumlarının incelenmesinde fayda vardır. Zikredilen HMK hükmünden de anlaşılacağı üzere tarafların üzerinde serbestçe tasarruf imkânı olmadığı uyuşmazlıklar bakımından sulh müessesesi gündeme gelmeyecektir³³¹. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri hususta sulh olmaları mümkün olmamakla birlikte her nasılsa bu halde sulh iradeleri tutanağa yansısı dahi bu sulh geçerli kabul edilmeyecektir³³². Bu HMK'nın sulh olunabilecek uyuşmazlıklara ilişkin amir hükmünün de bir sonucudur. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava türlerine alacak davaları, tazminat davaları veya tahliye davaları³³³ örnek olarak gösterilebilir. Bu durumlarda sulh yoluna gidilebilir. Ancak örneğin boşanma davasında veya Cumhuriyet savcılarının hazır bulunması gereken davaname³³⁴ ile açılan davalarda tarafların serbestçe tasarruf etme imkânı olmaması nedeniyle sulh sözleşmesi yapmaları hukuken ve mantıken mümkün değildir. Bu sayılan davalar kamu düzeninden olup üzerinde serbestçe tasarruf etme imkan ve ihtimali bulunmamaktadır³³⁵.

Kanun koyucu HMK'da tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği uyuşmazlıklarda sulh yoluna gidemeyeceklerini belirtmekle birlikte hangi uyuşmazlıkların bu serbestçe tasarruf etme kapsamında olup olmadığı hususunda ise somut bir düzenleme

³³¹ Akyol Aslan, 2014, s. 175; Muşul, 2012, s.445 ;Arık, 1954, s.14.

³³² Akyol Aslan, 2014, s. 176; Yılmaz, Z. (2012). **Açıklamalı 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**. Ankara: Adalet Yayınevi, s.677.

³³³ Akyol Aslan, 2014, s. 176.

³³⁴ Davaname: Cumhuriyet savcısının kamuyu ilgilendiren ancak ceza davası niteliği taşımadığı için hukuk mahkemelerinde görülecek olan davayı açtığı belgedir. <http://www.sozluk.adalet.gov.tr/Harf/D?Sayfa=2> (E.T:25.08.2019). Uygulamada Cumhuriyet başsavcılığı tarafından hukuk mahkemesinde dava açılması amacıyla gönderilen talep yazısına davaname denir. Bu davalar Hukuk Muhakemesi Kanunu hükümlerine tabi olup harçtan muaftır. Davanamenin HMK m. 119'a göre dava dilekçesi şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir.

³³⁵ Kılıçoğlu, 2012, s.1238.

getirmemiştir³³⁶. Ayrıca Kanun koyucu birden fazla hükümde bu ifadeyi kullanmıştır; ancak doktrinde³³⁷ her bir hükümde ki ifadenin tek bir şekilde anlaşıldığını söylemenin doğru olmayacağı söylenmektedir. Söz konusu ifade birden fazla hükümde geçmekle birlikte kullanılış biçiminin anlaşılması bakımından bir kaçını zikretmekte fayda vardır. Örneğin; yetki sözleşmesini düzenleyen HMK 18/1. maddesinde³³⁸; tasarruf ilkesini düzenleyen HMK'nın 24/3. maddesinde³³⁹; Cumhuriyet Savcısının davada yer almasını düzenleyen HMK'nın 70. maddesinde³⁴⁰; Ön incelemenin kapsamını düzenleyen HMK'nın 137/1. maddesinde³⁴¹; Yemine konu olamayacak vakıaların düzenlendiği HMK 226/1. maddede³⁴² ve nihayet davaya son veren taraf usul işlemlerinden olan kabulü düzenleyen HMK'nın 308/2. maddesinde³⁴³ tarafların serbestçe tasarruf edebileceği husus terimi zikredilmiştir.

Bu ve benzeri düzenlemelerin ortak noktası doktrinde tarafların “tam bir tasarruf yetkisine sahip olmaması” olarak belirtilmektedir³⁴⁴. Söz konusu düzenlemelere bakıldığı takdirde Kanun koyucunun, akıbetini salt olarak taraf iradesine bırakılmasını çeşitli sebepler ile uygun görmediği hallerde taraf iradesinin sınırını serbestçe tasarruf edebilme cümlesi ile çizdiği görülecektir. Hal böyle iken bu hallerde tarafların tasarruf yetkisinin tam olduğunu söylemek mümkün değildir. Serbestçe tasarruf etme yetkisine dâhil olan hususları somut bir şekilde belirtmek mümkün olmasa dahi nelerin bu yetki dışında olduğu doktrinde şu şekilde sıralanmıştır³⁴⁵:

“kamu düzenine ilişkin, kamu yararını ilgilendiren bir uyuşmazlığın söz konusu olduğu hallerde, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde etmelerinin mümkün olmadığı ya da istedikleri gibi mümkün olmadığı uyuşmazlıklarda, hâkimin tarafların istem sonucuyla bağlı olmayıp başka bir şeye karar verebileceği hallerde, hâkimin resen harekete geçtiği uyuşmazlıklar ile resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu uyuşmazlıklarda, kanunun açıkça taraf iradelerinin etki (hüküm ve sonuç) doğurmayacağını hükme bağladığı hallerde (örneğin kesin yetki hallerinde yetki

³³⁶ Ermenek, 2009, s.16.

³³⁷ Akyol Aslan, 2014, s. 176.

³³⁸ HMK m.18/1: “Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konular ile kesin yetki hâllerinde, yetki sözleşmesi yapılamaz.”

³³⁹ HMK m.24/3: “Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder.”

³⁴⁰ HMK m.70: “Cumhuriyet savcısının yer aldığı dava ve işler üzerinde taraflar serbestçe tasarruf edemezler.”

³⁴¹ HMK m.137/1: “Mahkeme ön incelemede; dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir.”

³⁴² HMK m.226/1: “Aşağıdaki hususlar yemine konu olamaz: a.Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği vakıalar.”

³⁴³ HMK m.308/2: “Kabul, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda hüküm doğurur.”

³⁴⁴ Akyol Aslan, 2014, s. 176.

³⁴⁵ Akyol Aslan, 2014, s. 176; Ansay, (1944) s.202.

sözleşmesinin yapılamamasında olduğu gibi), tasarruf yetkisinin şu ya da bu ölçüde kısıtlanmış olduğu söylenebilecek uyumsuzluklar bakımından sulh sözleşmesi mümkün olmayabilecektir.”

Sulhun konu ve kapsamı incelenirken sık sık tarafların serbestçe tasarruf etme yetkisinin bahsi geçecek olmasından dolayı bu kavrama ilişkin gerekli açıklamalar yapılmakla sulhun konu ve kapsamının bu bilgilendirme göz önünde alınarak belirlenmesinde yarar vardır.

3.1.2. Sulhun Konusu

Sulhun konusunu, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği uyumsuzluğa ilişkin dava konusu oluşturacaktır³⁴⁶. Burada dava konusundan kasıt, kural olarak davacının davasını açarken dava dilekçesinde ki talep sonucudur³⁴⁷. Bir diğer ifade ile davacının davalıya mahkeme vasıtası ile yönelttiği talebi, taraflar arasında sulhun gerçekleşmesi halinde bu sulh sözleşmesinin de muhtemel konusunu oluşturacaktır. Sulh, esasen görülmekte olan bir davada taraflar arasındaki uyumsuzluğun çözüme kavuşturulmasını hedef almaktadır. Bu nedenle davacının davalıya yönelttiği talep sonucunun sulh sözleşmesinin muhtemel konusu olabileceğini belirttik. Bir diğer ifade ile Kanun koyucu sulhu, taraflar arasındaki uyumsuzluk bakımından ele almış olup, davacının talebi ile kısıtlamamıştır³⁴⁸. Zaten bu yönde HMK 313/3. maddesinde “*Dava konusunun dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dâhil edilebilir.*” hükmü düzenlenmek suretiyle davacının, dava dilekçesinde ileri sürmediği talepler bakımından da sulhun mümkün olabileceği düzenleme altına alınmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus mevcuttur. Dava konusu dışında olan hususların sulh kapsamına dâhil edilmesi olarak değerlendirilemeyecek, bir diğer ifade ile davayı ve savunmayı genişletme yasağı içerisinde değerlendirilebilecek hususların sulhun kapsamına dâhil edilmesi mümkün değildir³⁴⁹. Her ne kadar kanun koyucu dava dışında kalan hususların sulhun kapsamına dahil edilebileceğine ilişkin düzenleme getirmiş olup herhangi bir kısıtlama öngörmemiş olsa dahi dava dışı hususların sulha dahil edilmesine ilişkin doktrinde kabul edilen görüşler daha önce³⁵⁰ belirtilmekle birlikte kanaatimizce sulhun kapsamına dahil edilebilecek dava konusu dışında kalan hususlar ile dava konusu husus arasında ilişki olması gerektiğinin kabulü isabetlidir. Sulh olunacak dava konusuna yabancı nitelikte olan hususların sulhun kapsamına dahil edilmesinde hukuki bir

³⁴⁶ Akyol Aslan, 2014, s. 177; Ercan, 2013, s.328; Ercan, 2012, s.283.

³⁴⁷ Akyol Aslan, 2014, s. 179.

³⁴⁸ Akyol Aslan, 2014, s. 179.

³⁴⁹ Akyol Aslan, 2014, s. 179.

³⁵⁰ Bkz. 1.3.2.3. Dava konusu dışında kalan hususlarda sulhun mümkün olması

yarar bulunmamaktadır. Aksi halde bu durum hakkın kötüye kullanılması sonucunu doğuracak niteliktedir.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh, özünde bir sulh sözleşmesidir. Bu nedenle sulha konu olabilecek hukuki uyuşmazlık veyahut tereddüt hali birden fazla şekilde olabilecektir³⁵¹. Sulhun konusunun mutlak suretle hukuki yönü olmalıdır. Bir diğer ifade ile hukuki nitelikte olmayan, kişisel veyahut ekonomik amaçlar ile sulh sözleşmesi yapılması mümkün değildir³⁵². Ayrıca mahkeme huzurunda yapılan sulhun konusunun belirli ya da belirlenebilir nitelikte olup kanuna, ahlaka ve son olarak kamu düzenine uygun olması gereklidir³⁵³.

Daha öncede belirtildiği üzere sulhun konusunu, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildiği uyuşmazlıklar oluşturmaktadır. Bu nedenle resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu hallerde sulh söz konusu olamayacaktır. Resen araştırma ilkesinin uygulandığı en bildik müessese ise çekişmesiz yargı işleridir. Bu nedenle sulhun, çekişmesiz yargı işleri bakımından da irdelenmesi yerinde olacaktır. Çekişmesiz yargı işleri, resen araştırma ilkesine tabi olduğundan dolayı bu işlerde sulh olunması mümkün değildir. Bu nedenle çekişmesiz yargı işlerine sulh ile son vermekte mümkün değildir. Bunun dışında daha öncede bahsedildiği üzere mahkeme huzurunda yapılan sulh, özü itibariye bir sulh sözleşmesidir. Bu nedenle de sulh sözleşmesinin oluşabilmesi için karşılıklı fedakârlıkta bulunabilecek aralarında çözüm bekleyen uyuşmazlık olan iki taraf gereklidir. Ancak çekişmesiz yargı işlerinde karşılıklı olarak aralarında uyuşmazlık bulunan iki kişinin varlığından bahsedilemeyecektir³⁵⁴.

Sulha konu olabilecek hususların anlaşılabilirliğini arttırabilmek adına farklı hukuk disiplinleri bakımından sulhun mümkün olup olmadığı hususunu değinecek olursak, Ticaret Hukuku kapsamında kalan hukuki ilişkilerin genel olarak sulha konu olabileceği söylenebilir³⁵⁵. İş Hukuku bakımından ise özellikle işçi ile işveren arasında meydana gelen uyuşmazlıklar bakımından kanunda özel bir düzenleme olmadığı hallerde bu uyuşmazlıklar sulh olmaya müsait uyuşmazlıklardandır³⁵⁶. Yine Borçlar Hukuku bakımından özellik arz eden bir durum yoktur, Borçlar Hukuku kapsamında kalan uyuşmazlıklarda kural olarak

³⁵¹ Önen, 1972, s. 43.

³⁵² Önen, 1972, s. 43.

³⁵³ Önen, 1972, s. 43.

³⁵⁴ Önen, 1972, s. 43; Mıdık, 2018, s. 40.

³⁵⁵ Önen, 1972, s. 49; Mıdık, 2018, s. 40.

³⁵⁶ Önen, 1972, s. 49

tarafların serbestçe tasarruf kabiliyeti mevcuttur. Bu nedenle Borçlar Hukuku kapsamında meydana gelen uyuşmazlıklarda sulha konu olmaya elverişlidir³⁵⁷.

Miras Hukuku bakımından da sulha konu olabilecek nitelikte uyuşmazlıklar olduğu gibi hakkında sulh yoluna gidilemeyecek uyuşmazlıklarda mevcuttur. Örneğin, ölüme bağlı tasarruf ile miras olarak bırakılan nafaka üzerinde sulh mümkün iken miras bırakanın ölümünden sonra mirastaki sıra veyahut saklı pay hususlarında sulh yoluna gidilebilmesi mümkün değildir³⁵⁸.

Son olarak Aile Hukuku bakımından sulha değinmek yerinde olacaktır. Aile Hukukunda yargılamaya hâkim olan ilkenin kural olarak resen araştırma ilkesi olması dolayısıyla, uyuşmazlık taraflarının tasarruf yetkisi son derece kısıtlıdır³⁵⁹. Bu nedenle kural olarak Aile Hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda sulh mümkün değildir, istisnai olarak sulha elverişli olduğu durumlar mevcuttur.

Uygulamada sıklıkla karşılaşılmaması nedeniyle ilk olarak boşanma davasına bakacak olursak, doktrinde boşanma davasında resen araştırma ilkesi uygulanmakla birlikte bu ilkenin sınırlı bir şekilde uygulanacağı kabul edilmektedir³⁶⁰. Boşanma davalarına ilişkin usul Türk Medeni Kanununda boşanmada yargılama usulü başlığı ile m.184'te ayrıca düzenlenmiştir³⁶¹. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere boşanma davaları bakımından tarafların ikrarı hâkimi bağlamadığı gibi hâkimin davanın dayandığı olgular bakımından bu olguların varlığına vicdanen kanaat getirmesi gerekmektedir. Hal böyle olunca her ne kadar boşanma davası bakımından resen araştırma ilkesi kısıtlı olarak tatbik ediliyor olsa da hâkimin tarafların aralarında vuku bulan sulh sözleşmesi yönünden vicdanen kanaat getirmesi beklenemeyecektir. İşte bu nedenledir ki boşanma davalarına konu boşanma veyahut ayrılık yönünde ki uyuşmazlık sulha elverişli değildir. Ancak Kanunda da açıkça belirtildiği üzere boşanma veyahut ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin taraflar anlaşma yapabileceklerdir. Ancak geçerliliği hâkim onayına tabidir. Bu bakımdan boşanma ya da ayrılığın fer'i sonuçları bakımından tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri bir

³⁵⁷ Mıdık, 2018, s. 40.

³⁵⁸ Önen, 1972, s. 47; Soy, 2017, s. 113.

³⁵⁹ Önen, 1972, s. 45.

³⁶⁰ Mıdık, 2018, s. 41.

³⁶¹ TMK m.184'ün düzenlemesi şu şekildedir: “Boşanmada yargılama, aşağıdaki kurallar saklı kalmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa tâbidir: 1. Hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediği, bunları ispatlanmış sayamaz. 2. Hâkim, bu olgular hakkında gerek re'sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez. 3. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz. 4. Hâkim, kanıtları serbestçe takdir eder. 5. Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz. 6. Hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.”

uyuşmazlık söz konusu ise bu halde taraflar sulh olabileceklerdir³⁶². Kanun, bu anlaşmaların hâkim onayına tabi olduğunu açıkça düzenlemiştir. Ancak doktrinde hâkim onayının mahkeme dışı sulhun, mahkeme içi sulha dönüştürülmesi bakımından geçerli olduğu, mahkeme içi sulh için haricen hâkim onayına ihtiyaç duyulmayacağı yönünde görüş mevcuttur³⁶³. Kanaatimizce bu görüş mahkeme huzurunda yapılan sulh müessesesinin ruhuna uygundur, aksi halde zaten hâkim (mahkeme) huzurunda yapılan sulhun bir kez daha hâkim onayına tabi olacağı şeklinde sonuç çıkar ki bu durumda mahkeme huzurunda yapılan sulhtan beklenen faydanın elde edilememesi sonucunu doğuracaktır.

Soy bağının reddi ve babalık davası bakımından ise bu davalar kamu düzenine ilişkin olup bu davalar resen araştırma ilkesine tabidir. Bu nedenle öncelikle babalık davası bakımından sulh olunması mümkün değildir³⁶⁴. Soy bağının kurulmasına ilişkin davalarda yargılama usulü özel olarak yargılama usulü başlığı ile TMK m.284'te düzenlenmiştir³⁶⁵. Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere soy bağına ilişkin davalarda hâkim uyuşmazlığı resen çözecektir. Bu nedenle soy bağına ilişkin davalarda sulh mümkün olmayacaktır.

3.1.3. Sulhun Kapsamı

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun kapsamı, kural olarak dava konusu yapılan uyuşmazlıktan oluşacaktır. Bununla birlikte HMK ile gelen düzenleme ile birlikte taraflara, dava konusunun dışında kalan hususlar bakımından da sulhun kapsamını genişletebilme imkânı tanınmıştır. Bir diğer ifade ile davacının ileri sürdüğü davaya esas olan uyuşmazlık dışında kalan, ancak tarafların arasındaki mevcut başkaca bir uyuşmazlıkta mahkeme huzurunda akdedilen sulhun kapsamına dâhil edilebilecektir. Kanaatimizce bu durum aynı zamanda iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının da istisnasını oluşturmaktadır. Ön inceleme safhasından sonra iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi kural olarak mümkün değildir. Bu yasağın istisnaları ise Kanunda ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati olarak açıkça belirtilmiştir. Dava dışı hususların mahkeme

³⁶² Mıdık, 2018, s. 42.

³⁶³ Önen, 1972, s. 46.

³⁶⁴ Önen, 1972, s. 45; Kuru, Arslan ve Yılmaz 2013, s.538; Arslan ve diğerleri 2018, s.564; Soy, 2017, s. 112; Mıdık, 2018, s.40.

³⁶⁵ TMK m.284'ün düzenlemesi şu şekildedir: “Soybağına ilişkin davalarda, aşağıdaki kurallar saklı kalmak kaydıyla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanır: 1. Hâkim maddî olguları re'sen araştırır ve kanutları serbestçe takdir eder. 2. Taraflar ve üçüncü kişiler, soybağının belirlenmesinde zorunlu olan ve sağlıkları yönünden tehlike yaratmayan araştırma ve incelemelere rıza göstermekle yükümlüdürler. Davalı, hâkimin öngördüğü araştırma ve incelemeye rıza göstermezse, hâkim, durum ve koşullara göre bundan beklenen sonucu, onun aleyhine doğmuş sayabilir.”

huzurunda yapılan sulha dâhil edilmesine imkân veren Kanun hükmü de bahsi geçen yasağın açıkça zikredilmemiş istisnalarındandır.

HMK öncesi dönemde daha önce de belirtildiği üzere sulh başlığı altında düzenleme mevcut değildi; ancak doktrinde ve uygulamada sulh müessesesi kabul görmekte ve tatbik edilmekteydi³⁶⁶. Doktrinde dava dışı hususların mahkeme huzurunda yapılan sulha dâhil edilebileceği kabul edilmekle birlikte dâhil edilebilecek hususlar bakımından farklı görüşler mevcuttu. Bunları kısaca sayacak olursak³⁶⁷; dava dışı olan hususların barışçıl bir anlaşmaya müsait karakterde olması, mahkeme huzurunda akdedilen sulha konu uyuşmazlık ile sulha dâhil edilmek istenen husus arasında bağlantı olması ve sulha dâhil edilmek istenen hususun, sulha konu uyuşmazlığın çözümü bakımından faydalı ve gerekli olmasıdır. Ancak doktrinde kabul edilen hâkim görüş ise sulha dâhil edilmesi istenilen hususların illa ki sulh konusu uyuşmazlığa ilişkin olmasının gerekmediği, sulha konu uyuşmazlığa yabancı nitelikte olan hususların da yapılan sulha dâhil edilebileceği şeklindeydi³⁶⁸. HMK'da bu hâkim görüş çerçevesinde düzenlenmiş olup dava konusu dışında kalan hususların sulha dâhil edilmesi bakımından herhangi bir kısıtlama yahut şart öngörmemiştir.

Kanunda dava dışı hususların sulhun kapsamına alınabileceği düzenlenmiş ve bu hususa herhangi bir kısıtlama getirilmemiş olmakla birlikte burada kanun koyucunun muradının ortaya konulması gerekmektedir. Kanun koyucunun bu düzenleme ile sulha dahil edilebilme bakımından dava konusu dışında kalan bütün hususları mı yoksa dava konusu dışında olmakla birlikte dava konusu ile arasında illiyet bağı bulunan hususları mı amaçladığı hususunun tartışılması yerinde olacaktır.

Doktrinde yer alan iki farklı görüş de yukarıda belirtmekle birlikte kanaatimizce sulhun kapsamına dahil edilebilecek dava konusu dışında kalan hususlar ile dava konusu husus arasında ilişki olması gerektiği yönünde ki görüş isabetlidir. Sulh olunacak dava konusuna yabancı nitelikte olan hususların sulhun kapsamına dahil edilmesinde hukuki bir yarar bulunmamaktadır. Ancak dava konusu ile yakın yahut uzak illiyet bağı olan hususların akdedilecek sulh anlaşmasını kolaylaştırıcı nitelikte olduğu hususunun kabulü gerekmektedir. Tarafların dava konusu ile illiyet bağı kurulması mümkün olmayan hususları sulha dahil etmeye çalışmasının sulh müessesesinin ruhu ile bağdaşması zordur. Bu nedenle

³⁶⁶ Buna ilişkin hükümet gerekçesi şu şekildedir: "*Birinci fıkrada, 1086 sayılı Kanunda bulunmayan, ancak caiziyeti konusunda da bir tartışma olmayan sulh sözleşmesi tanımlanmıştır.*" <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasarı/2011Yılı/kanmetni/6100ss.pdf> (E.T:25.08.2019)

³⁶⁷ Önen, 1972, s. 50; Mıdık, 2018, s.42.

³⁶⁸ Aksi görüş için Önen, 1972, s.50-51.

her ne kadar kanunda sulha dahil edilebilecek dava dışı hususlar bakımından bir kısıtlama öngörülmemiş olsa dahi sulha tamamen yabancı nitelikte bir hukuki ilişkinin sulh kapsamına alınmasında isabet bulunmamaktadır.

Tarafların sulhun kapsamına izahı yapıldığı hali ile dava dışı hususları dâhil etmesi mümkün olmakla birlikte taraflar dava konusu uyuşmazlık bakımından sulh yoluna gitmeksizin doğrudan dava dışı hususlar üzerinde sulh olma yoluna gidemezler. Tarafların dava dışı hususları da sulhun kapsamına alabilmelerinin tek ve zorunlu şartı öncelikle dava konusu uyuşmazlık bakımından sulh olma yolunu seçmeleridir. Zaten Kanun metninden de anlaşılacağı üzere dava konusu bakımından ortada bir sulh yok ise dava dışı hususların dâhil edilebileceği bir sulhtan da bahsetmek imkânsızdır.

3.2. Sulhun Şekli ve Zamanı

3.2.1. Sulhun Şekli

3.2.1.1. Genel bilgi

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun şekli bakımından derdest bir davanın varlığından bu davaya bakan hâkime kadar birden fazla şartın sulhun şekli başlığı altında irdelenmesi mümkün olmakla birlikte bu durum çalışmanın eksenini değiştirebilecek nitelikte olacaktır. Bu nedenle sulhun şeklini geniş anlamamak maddi hukuk yönü ağır basan sulh sözleşmesinin ne şekilde mahkeme huzurunda yapılan sulha dönüşeceğine değinmek daha uygun olacaktır.

Sulh, mahkeme içi sulha dönüşmezden evvel esasen Borçlar Hukuku kapsamında bir akittir. Borçlar Hukukunda sözleşmeler için asıl prensip şekil serbestisi olup, bu durum sulh sözleşmesi bakımından da geçerlidir³⁶⁹. Bu bakımdan sulh için geçerli şekil şartları sulhun, mahkeme içi sulha dönüşmesi noktasında kendisini gösterecektir. Esasen inceleme konumuzun mahkeme içi sulh olması hasebiyle de sulhun, usul hukuku bakımından aranan şekil şartları irdelenecektir. Bu şekil şartlarından herhangi birinin yerine getirilmemesi halinde geçerli bir sulhtan söz edilemeyecektir. Bu nedenle bu şekil şartları aynı zamanda geçerlilik şartlarıdır³⁷⁰.

Mahkeme içi sulhun geçerli olabilmesi ve Kanunun sulha bağladığı hüküm ve sonuçların ortaya çıkabilmesi için bir takım şekil şartlarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şekil şartlarını, görülmekte olan davada ki uyuşmazlığın kısmen veyahut

³⁶⁹ Soy, 2017, s. 63.

³⁷⁰ Kuru, 2018, s.400; Tutumlu, 2012, s.268; Kuru, 2011, s.3753.

tamamen sona erdirilmesi amacıyla yapılan sulhun mahkemeye bildirilmesi ile mahkemenin bu sulh beyanını tutanağa geçirerek hâkim ve zabıt kâtibî tarafından imzalanması olarak belirtebiliriz. Ayrıca tarafların sulh iradesini mahkemeye bildirdikleri zamana kadar meydana gelen sulh sözleşmesinin de uyuşmazlık konusuna göre bir takım şekil şartlarını taşıması gerekebilecektir. Bu nedenle öncelikle sulhun, asıl konumuz olan mahkeme içi sulha dönüşünde ki şekil şartları incelenecek olup daha sonra da maddi hukuk yönü ile sulh sözleşmesi niteliğinde olan sulhun maddi hukuktan kaynaklı şekil şartlarına değinilecektir.

3.2.1.2. Sulhun mahkemeye bildirilmesi

Sulhun mahkemeye bildirilmesi safhasını bir maddi hukuk işlemi olan sulh sözleşmesinin usul hukuku müessesesi olan taraf irade işlemine dönüşmesi nedeniyle kabuk değiştirmesi olarak nitelemek kanaatimizce yanlış olmayacaktır. Maddi hukuka ait olan sulh sözleşmesi, tarafların mahkemeye bildirimini ile yargılama hukukunun bir parçası haline gelecektir. Sulhun mahkemeye bildirilmesi mahkeme içi sulh açısından asli ve zorunlu bir şekil şartıdır. Bu husus HMK öncesi dönemde de doktrinde kabul görmekteydi³⁷¹. HMK’da bu kabule uygun şekilde düzenleme getirmiştir³⁷².

Tarafların görülmekte olan davaya konu uyuşmazlık bakımından kısmen ya da tamamen sulh olmak istemeleri halinde birlikte, taraflardan birisinin bu yönde isteği varsa ilgili tarafça sulh olmaya yönelik irade beyanlarının açık ve net biçimde davanın görüldüğü mahkemeye bildirilmesi gereklidir³⁷³. Aksi halde kesin hüküm etkisi olan ve ilam niteliğinde belgelerden olması dolayısıyla icra kabiliyeti olan mahkeme içi sulhun, umulan amaca hizmet etmesi beklenemeyecektir. Bu nedenle tarafların veyahut tarafın sulha ilişkin beyanı sulhun kapsamını açık şekilde belirtmiyor veyahut birbiri ile çelişen ifadeler içeriyor ise hâkim sulha ilişkin beyanı şüpheye mahal vermeyecek şekilde açıklattırılmalıdır³⁷⁴. Bu durum sulhun icrası bakımından da ileride sorunlara yahut duraksamalara meydan vermemesi açısından kıymetlidir³⁷⁵.

Taraflar, sulh olma yönünde ki iradelerini mahkemeye yazılı ya da sözlü olarak iletebilirler. Bu hususta herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir. Tarafların, sulh beyanlarını sözlü olarak bildirdikleri takdirde hâkimin bu hususu zapta geçmesi gereklidir³⁷⁶.

³⁷¹ Önen, 1972, s. 115.

³⁷² Umar, 2011, s.884.

³⁷³ Mıdık, 2018, s.17.

³⁷⁴ Önen, 1972, s. 115; Mıdık, 2018, s.17.

³⁷⁵ Yılmaz, (2012 (şerh)) s.1359.

³⁷⁶ Önen, 1972, s. 116; Soy, 2017, s.64.

Eğer taraflar sulh olma iradelerini sözlü olarak değil de yazılı olarak bildirmek istiyorlar ise bu halde aralarında akdettikleri esasen mahkeme dışı sulh sözleşmesini mahkemeye sunarak zapta geçirilmesini sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca burada belirtilmesi gereken bir hususta mahkemeye sunulan irade beyanı esnasında hâkimin değil de yalnızca zabıt kâtibinin varlığı durumunda mahkeme huzurunda yapılan sulhtan bahsedilemeyecektir³⁷⁷.

Tarafların mahkemeye ilettikleri sulh beyanı, kanuna veya ahlaka aykırı nitelikte ise yahut kamu düzenine ilişkin bir husus içeriyor ise mahkeme, sulha ilişkin talebi reddedebilir³⁷⁸. Bu ret kararı niteliği itibari ile ara karar niteliğindedir. Taraflar, mahkeme tarafından verilen bu ara karara karşı doğrudan kanun yoluna başvuramazlar; ancak sulh talebi reddedilen dava bakımından nihai karar verildiği zaman taraflar bu nihai kararlarla birlikte redde ilişkin ara kararı da kanun yoluna taşıyabilirler³⁷⁹. Bunun neticesinde talebin reddine ilişkin ara karar nihai karar ile birlikte kanun yolu incelemesine tabi tutulacak olup sulha ilişkin talebin reddi haklı bir sebebe dayanmadığı takdirde bu husus bozma sebebi olacaktır.

3.2.1.3. Sulhun tutanağa geçirilmesi

Tarafların, sulh olma yönünde ki iradelerini mahkemeye bildirmeleri neticesinde mahkemenin bu hususu zapta geçirmesi gerekecektir³⁸⁰. Bu hususta hâkimin takdir yetkisi olmayıp sulh beyanının zapta geçirilmesi kanuni bir zorunluluktur. Bu durum HMK m. 154/3'te düzenlenmiştir³⁸¹. Hüküm emredici nitelikte olduğundan dolayı tarafların sulh beyanını mahkemeye bildirmeleri sonucunda bu hususun zapta geçmesi yönünde talepleri

³⁷⁷ Umar, 2011, s.884; Görgün, 2014, s.386.

³⁷⁸ Önen, 1972, s. 115; Mıdık, 2018, s.18.

³⁷⁹ Mıdık, 2018, s.18.

³⁸⁰ Bu yönde Yargıtay 3. HD'nin 26.03.2019 tarihli 2017/8193 E. ve 2019/2555 K. sayılı şu şekildedir: *"Mahkeme önünde sulh şekle tabidir. (md. 154, 3/ç). Kanunun öngördüğü bu şekil, sulh için geçerlilik şartıdır. Buna göre; Taraflar, duruşmada sulh olmak istediklerini hâkime bildirince, tarafların mahkeme önünde yaptıkları sulh anlaşması duruşma tutanağına yazılır (md.154,1). Tutanağın sulhe ilişkin bölümü, tarafların önünde okunarak kendilerine imza ettirilir (md.154,3/ç). Tutanağa yazılan sulh anlaşmasının taraflara okunduğunun ve ondan sonra imza ettirildiğinin de tutanağa yazılması zorunludur. Bu şartlara uygun olmayan sulh anlaşması geçersizdir."*

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T: 19.08.2019)

³⁸¹ HMK m.154/3 tutanağa geçirilmesi zorunlu olan halleri şu şekilde düzenlemiştir: *"Aşağıdaki hususlar mutlak olarak tutanağa yazılır: a) Mahkemenin adı, duruşmanın açıldığı yer, gün ve saat. b) Hâkim, zabıt kâtibî, hazır bulunan taraflar ve varsa vekilleri, kanuni temsilcileri, fer'î müdahil ve tercümanın ad ve soyadları. c) Yargılamanın aleni ya da gizli yapıldığı. ç) Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve **sulh müzakereleri ile sonucu**. d) Beyanda bulunana okunmak kaydıyla taraf, tanık, bilirkişi veya uzman kişi beyanı. e) Duruşma dışında yapılan işlemlerin özeti. f) Tarafların sundukları belgelerin neler olduğu. g) Tarafların soruşturmaya ilişkin istekleri ile diğer kanunların tutanağa yazılmasını emrettiği konular. ğ) Ara kararları ve hükmün sonucu. h) Karar veya hükmün açıklanma biçimi."*

olmasa dahi hâkim resen bu durumu tutanağa yazdıracaktır³⁸². Sulh beyanının zapta geçirilmesi bakımından sulhun uyuşmazlığın tamamına veya bir kısmına ilişkin olması bakımından bir ayrıma gidilmemiştir³⁸³.

Daha önce de belirtildiği üzere³⁸⁴ HUMK'da sulh, kabul ve feragatte olduğu gibi ayrı bir başlık altında düzenlenmemiş olmasına rağmen birçok hükümde sulha ilişkin hükümler mevcuttu. HUMK'un tutanağı düzenleyen 151. Maddesinde³⁸⁵ de sulhun tutanağa geçirilmesi gerektiği belirtilmekteydi. Ancak sulhun zapta geçmesine ilişkin bu düzenleme sulhun gerçekleştiği haller bakımından söz konusu idi. Sulhun gerçekleşmediği, bir diğer ifade ile sulh girişiminin olumsuz sonuçlandığı hallerde bu durumun zapta geçirilmesi ön görülmemiştir. Ancak doktrinde tarafların başarısızlıkla sonuçlanan sulh girişiminin zapta geçirilmesini istemeleri halinde bu talebin yerine getirilmesi gerektiği kabul edilmekteydi³⁸⁶. HMK ile gelen düzenlemede ise sulh müzakerelerinin başarılı veya başarısız olması bakımından ayrıma gidilmeksizin sulh müzakereleri ile bunun sonucunun zapta geçeceği amir hüküm olarak yer almıştır.

Tarafların aralarında yaptıkları sulh sözleşmesi mahkemeye bildirilmezden evvel Borçlar Hukukunun kapsamında kalıp sulh sözleşmesinin yapılması bakımından kural olarak şekil şartı öngörülmemiştir³⁸⁷. Ancak sulh sözleşmesine konu husus bakımından kanunun ayrıca öngördüğü bir şekil şartı mevcut ise bu şekil şartına uyulması gerekmektedir³⁸⁸. Bu hali ile taraflar arasında akdedilen sulh sözleşmesi Borçlar Hukuku bakımından geçerli olmakla birlikte usul hukuku bakımından kendisine bağlanan hüküm ve sonuçları doğurabilmesi için HMK m.154/3.ç'de³⁸⁹ şekil şartı öngörülmüştür. Bu öngörülen şekil şartı sulh için geçerlilik şartıdır³⁹⁰.

³⁸² Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.535; Arslan ve diğerleri 2018, s.562; Mıdık, 2018, s.18; Soy, 2017, s.64.

³⁸³ Önen, 1972, s. 116; Mıdık, 2018, s.18; Soy, 2017, s. 66.

³⁸⁴ Bkz. 1.1. Sulhun Tanımı başlıklı kısım.

³⁸⁵ HUMK m.151'in düzenlemesi şu şekildeydi: "Zabıtname, mahkemenin ve hakimlerin isimlerini, tahkikat ve muhakematın cereyan ettiği mahalli, celsenin açıldığı gün ve saati, iki tarafın ve vekillerinin isimlerini, cereyan eden muhakeme ve muamele ile iki tarafın ne gibi evrak ibraz ettiklerini, muhakemenin aleni icra kılındığını veya aleniyetin ref'ini icap eden esbabı, ikrarı veya **sulhu** veya davaya kısmen veya tamamen nihayet veren feragati, hulasai iddia ve müdafaatı, şuhut ve ehli hibrenin beyanatını, münaziunfihin keşif ve muayenesi halinde rapor hulasasını ve ittihaz olunan kararlar sureti tefhimini ihtiva eder."

³⁸⁶ Önen, 1972, s. 118.

³⁸⁷ Karauz, 2011, s.19.

³⁸⁸ Karauz, 2011, s.19.

³⁸⁹ HMK m.154/3.ç'nin düzenlemesi şu şekildedir: "Aşağıdaki hususlar mutlak olarak tutanağa yazılır: ç) Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu."

³⁹⁰ Kuru, 2018, s.400.

HUMK'da yer alan düzenlemeye³⁹¹ göre taraflar arasındaki sulh müzakereleri esnasında taraflardan herhangi biri tarafından yapılan ikrar muteber değildir. HMK'da aynı düzenlemeye 188. maddede³⁹² yer vermiştir. Hükümden de anlaşılacağı üzere tarafların sulh müzakereleri sonucunda uzlaşmayarak sulh olamamaları durumunda müzakereler esnasında yapılmış ikrarlarının hukuki bir karşılığı olmayacaktır. Aksi halde sulh müzakerelerinin sağlıklı bir şekilde yürütmesi de beklenemeyecektir. Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus ise sulh müzakereleri olumlu sonuçlanır ve mahkeme içi sulh vuku bulur ise artık tarafların ikrarı bağlayıcı nitelikte olacaktır³⁹³.

Sulh iradesinin tutanağa geçirilmesinin mutlak suretle duruşma esnasında yapılması gereklidir. Duruşma içinde düzenlenmediği takdirde bu tutanağın geçerliliği olmayacaktır³⁹⁴. Bilindiği üzere keşifte bir duruşma olarak kabul edildiğinden taraflar keşif esnasında da sulh olabilecektir ve bu durum keşif duruşmasının zaptına geçirilecektir³⁹⁵. Duruşmaya ilişkin tutanak hâkimin nezaretinde zabıt kâtibi tarafından tanzim edilmektedir. Bu nedenle sulha ilişkin iradeleri tutanağa geçirmek ile görevli olan kişi de zabıt kâtibidir. Hâkim, tarafların kendisine yönlendirdiği sulha ilişkin beyanlarını kesinlikle değiştiremeyecektir; ancak tarafların sulha ilişkin beyanının anlaşılabilir olmasını sağlamaya yönelik anlam bozukluğuna yol açmayacak şekilde sadeleştirme yapabilecektir³⁹⁶. Ancak sadeleştirme yapabilmesi için taraflar ile varsa vekillerinin de bu duruma rıza göstermeleri gerekmektedir. Ayrıca hâkim dilerse taraflara sulha ilişkin beyanlarını zabıt kâtibi marifetiyle doğrudan tutanağa yazdırmaları yönünde izin de verebilir³⁹⁷.

Sulha ilişkin duruşma tutanağı dışında özel bir tutanak daha tutulmasına gerek yoktur. Ancak taraflar sulh iradesini istinabe mahkemesi huzurunda beyan ederlerse bu durumda istinabe mahkemesince sulh için ayrı bir tutanak tutularak asıl mahkemesine

³⁹¹ HUMK m. 236/3 sulh müzakereleri esnasında ki ikrarları şu şekilde düzenlemiştir: “*Sulh müzakeresi esnasında sebmeden ikrar muteber değildir.*”

³⁹² HMK m.188/3'ün bu hususta ki düzenlemesi şu şekildedir: “*Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar tarafları bağlamaz.*” Benzer düzenleme İngiliz hukukunda sulh önerisinin gizli olması ve önerinin kabul edilmediği durumlarda, yargılama giderlerine ilişkin kısmı hariç mahkeme ya da hakem önüne getirilemeyeceği şeklinde düzenlenmiştir. Göksu, 2014, s.279.

³⁹³ Mıdık, 2018, s.19.

³⁹⁴ Önen, 1972, s. 117; Soy 2017, s.66.

³⁹⁵ Kuru, 2011, s.3755; Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.535; Arslan ve diğerleri 2018, s.564; Mıdık, 2018, s.19.

³⁹⁶ Önen, 1972, s. 117; Mıdık, 2018, s.19.

³⁹⁷ Önen, 1972, s. 117; Mıdık, 2018, s.19.

gönderilmelidir³⁹⁸. Bu halde sulha ilişkin bu tutanak kendisine ulaşan asıl mahkemenin ise bu tutanakta yer alan hususları kendi duruşma tutanağına geçirmekle yetinmesi kâfidir³⁹⁹.

Duruşma tutanağının sulha ilişkin kısmının tarafların huzurunda okunup taraflara da imzalatılması gerekmektedir. Ayrıca sulha ilişkin kısmın taraflara okunduğunun da tutanağa yazılması gerekmektedir⁴⁰⁰. Tutanak, hâkim ve zabıt kâtibi tarafından derhal imzalanmalıdır. Sulha yönelik beyanda bulunan tarafların da tutanağı imzalaması gereklidir. Kanunda imza atamayacak durumda olanlar için özel düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemenin getirildiği HMK m.155/2'ye göre “*Tutanağa imza atamayacak durumda olan kimsenin parmak izi alınır, bunun hangi parmağa ait olduğu belirtilir. Ancak elinde parmak bulunmayanlar, imza yerine mühür veya özel işaret kullanabilirler.*” Hükümden de anlaşılacağı üzere mahkeme huzurunda yapılan sulhun ilam niteliğinde belgelerden olması dolayısıyla tutanağın duruma göre beyanda bulunanın imzası, parmak izi veyahut mühür ya da özel bir işaret içermesi şart koşulmuştur.

Tarafların sulha ilişkin iradelerini mahkemeye bildirmeleri ve bu hususun tutanağa geçirilmesi ardından taraflar, hâkim ve zabıt kâtibi tarafından imza altına alınması ile mahkeme içi sulh gerçekleşmiş olacak olup sulhtan tek taraflı rücu edilemeyecektir. Bu nedenle Kanun koyucu sulha ilişkin tutanağa dair düzenlemeleri son derece detaylı ve taraflar bakımından şüpheye yer vermeyecek şekilde titizlikle kaleme almıştır. Taraf beyanlarının imzadan önce tekrar sesli okunmasının ardından imza altına alınması bu hassasiyetin sonucudur.

Duruşma tutanakları, duruşmada yapılan iş ve işlemlerin tek ispat kaynağıdır⁴⁰¹. Bu nedenle ileride çıkabilecek uyuşmazlıklar göz önünde tutularak duruşma tutanaklarının Kanun hükmüne uygun şekilde tanzim edilmesi gerekmektedir. Öncelikle mahkeme huzurunda yapılan bir sulh olup olmadığı ile bu sulhun içerdiği hüküm ve sonuçları ancak tutanak ile ispat olunabilecektir⁴⁰². Bu nedenle duruşma tutanağının Kanun hükmüne uygun tanzim edilmemesi halinde geçerli bir mahkeme içi sulhtan bahsedilemeyecektir. Örneğin⁴⁰³; taraf beyanları tutanağa olduğu gibi geçirilmedi ise, tarafların sulha ilişkin beyanları

³⁹⁸ Önen, 1972, s. 117.

³⁹⁹ Önen, 1972, s. 117.

⁴⁰⁰ Önen, 1972, s. 119; Kuru, 2011, s.3754; Mıdık, 2018, s.19.

⁴⁰¹ Bu husus tutanağın ispat gücü başlığı ile HMK m.156'da şu şekilde düzenlenmiştir: “*Ön inceleme, tahkikat ve yargılama işlemleri, ancak tutanakla ispat olunabilir.*”

⁴⁰² Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 2018, s.429; Mıdık, 2018, s.19-20.

⁴⁰³ Mıdık, 2018, s. 20.

imzadan önce kendilerine sesli olarak okunmadı ise veya okunmuş ise de bu durum tutanağa yazılmamış ise mahkeme içi sulh, geçerli olmayacaktır.

Sulha ilişkin iradenin tutanağa geçirilip taraflar, hâkim ve zabıt kâtibi tarafından imza altına alınması neticesinde sulh, bir takım hüküm ve sonuçlar doğurmaya başlayacaktır. Sulhun hüküm ve sonuçları ayrı bir bölümde incelenecek olmakla birlikte hüküm ve sonuçlarını kısaca zikredek olursak⁴⁰⁴; mahkeme içi sulh ile birlikte görülmekte olan dava sona erecektir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuçlar doğacaktır. Ayrıca mahkeme içi sulh, mahkemenin sulh nedeniyle sulha göre karar vermesinin ardından ilam niteliğini haiz belgelerden olacak ve böylelikle ilamlı icra takibine konu olabilecektir.

3.2.1.4. Sulhun maddi hukuka ilişkin şartlarının sağlanması

Doktrinde mahkeme huzurunda yapılan sulhun, ilgili işlem bakımından maddi hukukta aranan şekil şartını karşılamış olacağı kabul edilmektedir⁴⁰⁵. Bir diğer ifade ile mahkeme içi sulh usulüne uygun biçimde gerçekleştirilmiş ise bu sulh kapsamında kararlaştırılan işlemlere ilişkin maddi hukuk bakımından görülen şekil şartı aranmaksızın bu işlemler geçerli olacaktır⁴⁰⁶. Örneğin yazılı yapılması gereken sözleşmeler yahut noterde düzenleme veya onaylama şeklinde yapılması gereken işlemler ya da tapuda ikmal edilmesi gereken sözleşmeler başkaca herhangi bir işleme gerek olmaksızın ve bu sayılan şekil şartları aranmaksızın sadece mahkeme içi sulh kapsamında olmaları nedeniyle geçerli olacaklardır. Tarafların mahkeme içi sulh ile taşınmaz devri hususunda anlaşmaları halinde ayrıca tapuda devir işlemleri yapılmasına gerek olmayacaktır⁴⁰⁷. Yine alacağın temlikinin geçerliliği yazılı şekilde yapılmasına bağlı iken mahkeme içi sulh ile alacağın temliki hususunda anlaşılmış ise tarafların haricen yazılı bir alacağın temliki sözleşmesi yapması beklenmeyecektir.

⁴⁰⁴ Önen, 1972, s. 122-123.

⁴⁰⁵ Önen, 1972, s. 123; Kuru, 2011, s.3755; Soy, 2017, s.69; Mıdık, 2018, s.20.

⁴⁰⁶ Önen, 1972, s. 123-124; Mıdık, 2018, s.20-21.

⁴⁰⁷ Umar, 2011, s.885; Kuru, 2011, s.3756; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 2018, s.429; Görgün, 2014, s.386; Bu hususta HGK'nun 18.11.1964 tarihli 565/D-5 E. ve 647 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Buradaki anlaşma sulh akti niteliğindedir. Sulh akti, davada taraf olmasa dahi, sulh aktinin akidi olan kişileri bağlayacağından ve davacı Recepte bu aktin akidi olduğundan yeniden dava açamaz, sulh aktiyle bağlıdır. Mahkeme önünde yapılan sulh akti, taşınmaz mallara ilişkin olsa bile, şekil bakımından dahi geçerlidir.” UYAP Bilişim Sistemi (E.T:20.08.2019)

3.2.2. Sulhun Zamanı

3.2.2.1. Genel bilgi

HMK m. 314'te sulhun hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabileceği düzenlenmiştir⁴⁰⁸. Bu hüküm mahkeme içi sulhun yapılabileceği en son anı belirtilmektedir. Burada hükmün kesinleşmesi ile anlaşılması gereken hükmün maddi anlamda kesinleşmesi halidir⁴⁰⁹. Mahkeme içi sulhun yapılabilmesi için öncelikle görülmekte olan bir davanın varlığı gerekmektedir. Bu durum HMK m. 313'te açıkça düzenlenmiştir. Bu hükümden yola çıkarak mahkeme içi sulhun en erken yapılabileceği zamanın davanın açıldığı an olarak belirtmek yanlış olmayacaktır⁴¹⁰. Ayrıca hükmün kesinleşmesinden sonra yapılan sulh mahkeme içi sulh olmamakla birlikte mahkeme dışı sulh sayılmasının önünde engel de bulunmamaktadır⁴¹¹.

HMK'nın sulha ilişkin düzenlemeleri göz önüne alındığında mahkeme içi sulh en erken davanın açıldığı anda, en geç ise hüküm kesinleşinceye kadar yapılabilecektir. Bu iki zaman arasında kalan dilekçeler safhası, ön inceleme, tahkikat ve sözlü yargılama aşamalarından her birinde ve kanun yolu safhasında mahkeme içi sulh yoluna gidilmesi

⁴⁰⁸ Maddenin hükümet gerekçesi şu şekildedir: "Bir davada, tarafların anlaşmaları yoluyla uyumsuzluğu sona erdirmeleri, kural olarak, mahkemece o konuda verilen hüküm kesinleşinceye kadar mümkündür." <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasarı/2011Yılı/kanmetni/6100ss.pdf> (E.T:25.08.2019); Bu hususta Yargıtay 6. HD'nin 05.03.2013 tarihli 2012/17799 E. ve 2013/3804 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Hüküm davacı ve davalılar vekili tarafından temyiz edildikten sonra her iki taraf vekillerince de imzalanan 31.12.2002 tarihli dilekçe ile "temyizden feragat ettiklerini belirterek ekindeki sulh sözleşmesi gereğince davanın sonuçlandırılmasını" talep etmişlerdir. 1086 sayılı HMK'nun 313.maddesi gereğince sulh, görülmekte olan davada, tarafların aralarındaki uyumsuzluğu kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla yapılan bir sözleşme olup, mahkeme dışı sulh yapılması da mümkündür. 1086 sayılı HMK'nun 314.maddesi gereğince sulh hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Bu durumda öncelikli sorun temyizden feragat edilmesi nedeniyle temyiz isteminin reddine mi yoksa taraflarca sunulan sulh sözleşmesi gereği davanın sonuçlandırılması için hükmün bozularak mahalline iadesine mi kararı verilmesi gerektiğidir. Bu durumda hak kaybına yol açılmaması için öncelikle taraflarca sunulan sulh sözleşmesi göz önüne alınarak bu sulh sözleşmesi ile ilgili olarak yerel mahkemece bir karar verilmek üzere hükmün bozulması gerekmiştir." Özakut, S., Beleş, M. (2014). **Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat**. Ankara: Adalet Yayınevi, s. 1169.

⁴⁰⁹ Kılıçoğlu, 2012, s.1239.

⁴¹⁰ Soy, 2017, s. 84; Bu hususta Yargıtay 3. HD'nin 02.03.2017 tarihli 2015/17716 E. ve 2017/2385 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Sulh, görülmekte olan bir davanın taraflarının, karşılıklı anlaşma ile dava konusu uyumsuzluğa son vermeleridir. Dava açıldıktan sonra, hüküm kesinleşinceye kadar davada sulh olunabilir. Temyiz ve karar düzeltme aşamalarında davada sulh olunabilir. Davacılar vekili 16.11.2016 tarihli dilekçesi ile vasiyetnamenin iptali istemiyle açılan bu davada tarafların kendi aralarında sulh olmaları nedeniyle davanın konusuz kalması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesini istemiştir. Bu durum karşısında davacı, tarafların sulh olduğunu bildirdiğinden, bu hususta karar verilmek üzere mahkemece hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir." <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> (E.T:20.08.2019)

⁴¹¹ Kuru, 2018, s.400.

mümkündür⁴¹². Hatta Kanunda ön inceleme aşaması bakımından sulha teşvik gibi özel bir durumda düzenleme altına alınmıştır.

Sulhun zaman bakımından uygulanmasını Kanunda ön incelemede sulha teşvik öngörülmüş olması dolayısı ile ön inceleme bakımından ve hükümden önce ve sonra olmak üzere irdelemekte fayda vardır.

3.2.2.2. Ön inceleme aşamasında sulh (Sulha teşvik)

Ön inceleme aşaması HUMK'da yer almaz iken HMK ile usul hukukuna dâhil olmuş önemli yeniliklerden birisidir. Ön inceleme Kanununun 137 ile 142. maddeleri arasında düzenlenmiş olup amacı yargılamanın gereksiz uzamasının önüne geçmek olarak belirtilebilir⁴¹³. Ön inceleme aşamasında mahkeme dava şartları ile ilk itirazları inceleyerek uyuşmazlık konularını tam olarak belirleyecektir. Akabinde ise hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri ikmal

⁴¹² Kuru, 2011, s.3750; Mıdık, 2018, s. 86.

⁴¹³ Ön incelemenin HMK'da düzenlenmesinin amacı HMK'nın genel gerekçesinde şu şekilde belirtilmiştir: “*Ön İnceleme*” başlığını taşıyan bu Bölüm, medenî usul hukuku alanındaki kanunlaştırmada, hukukumuz için önemli bir yeniliktir. Uygulamada en çok şikâyet edilen ve yargılamanın gecikmesi sebebi olarak gösterilen önemli bir husus, tam hazırlık yapılmadan tahkikata başlanmasıdır. Hatta çoğu kez, taraflar delillerini tam olarak göstermeden ve dilekçelerine eklemeyen, mahkeme de delilleri tam olarak toplamadan tahkikata başlamaktadır. Delillerin ve hukukî uyuşmazlığın tartışılması için yeterli hazırlık yapılmadan tahkikata başlandığında, istenen sonuç elde edilememekte, tahkikat, delillerin toplanması için gereksiz yere uzamaktadır. Bunun yanında, mahkemelerce, yeterli hazırlık yapıp dosyalar incelenmediğinden ve taraflar da bu konuda gerekli açıklamaları tam olarak yapmadıklarından, yargılamanın başında karar verilmesi gereken, usule ilişkin dava şartları ve ilk itirazlar davanın sonunda karar verilebilmektedir. Örneğin, iki yıl süren bir davanın sonunda, bazen mahkemenin görevsizlik ya da yetkisizlik kararı verdiği veya zamanaşımı gerekçesiyle davayı reddettiği görülebilmektedir. Dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan ve tarafların elinde bulunan delillerin mahkemeye sunulmasından, elde olmayanların ise masraflarını ödendikten ve nereden getirileceğine ilişkin bilgiler verildikten sonra, tahkikatın başlatılması amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak, tahkikatın, amacına uygun olarak, sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama hâline getirilmesi; bunun için de tarafların anlaşmaları ve anlaşamadıkları hususların tahkikat başlamadan tam tespiti gereklidir. Ayrıca, işin esasına girilmesi gerekli olmayan, usule ilişkin kararlarla sürelerle ilişkin kararların da başlangıçta verilmesi, bir çok uyuşmazlığın baştan hâlli sonucunu doğuracaktır. Bu aşamada, uyuşmazlık konuları tam ve açık olarak tespit edilmiş olacağından, tarafların durumlarını gözden geçirerek sulh olmaları da daha kolay hâle gelebilecektir. Bu aşamanın diğer bir olumlu yönü ise uyuşmazlık noktaları kesin olarak tespit edildiğinden, inceleme ve hukukî tartışma da bu noktalara münhasır olarak yapılacak, gereksiz işlemlerin ve zaman kaybının önüne geçilmiş olacaktır. Ön incelemenin amacına uygun yapılması, taraflar arasında sulh imkânını artıracak, hatta yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yollarıyla da bağlantılı olarak tarafların doğrudan ya da arabulucu yardımıyla uyuşmazlığı çözmelerinin yolunu açacaktır. Taraflar sulh olmadıklarında ise tahkikat için tüm hazırlıklar yapılmış olduğundan, tahkikatta sadece tanık dinlenmesi, bilirkişiye başvurulması ve keşif gibi usul işlemleri gerçekleştirilecek, tahkikatın arka arkaya yapılacak birkaç oturumda da tamamlanması mümkün olabilecektir. Bu Bölümün “Ön İnceleme” olarak ifade edilmesinin sebebi, dilekçelerden sonra, mahkemece yapılacak ilk inceleme aşaması olması, ancak işin henüz esasına tam olarak girilmemesidir. Bu aşama, tahkikat olmadığından tahkikat ifadesi de kullanılmamıştır. Çünkü, bu aşamada bir ön tahkikat ve benzeri işlemlerden daha çok, tahkikattan önce yapılması gereken işlemler tamamlanmaktadır. Bu Bölüm, Tasarıda yeni olmakla birlikte, hukukumuzda tamamen yabancı da değildir. Nitekim istinaf aşamasında ön inceleme kabul edilmiştir. Yine temyiz aşamasında da işin esasına girilmeden ön inceleme yapılmaktadır.” (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu - <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> E.T.:13.06.2019)

edecektir. Bunun neticesinde tahkikat safhasına geçilmiş olacağından tahkikat safhasında uyuşmazlık ile buna ilişkin deliller tartışılacaktır. Böylelikle yargılama daha etkin ve hızlı şekilde yürütülecektir. Zaten kanun koyucunun ön inceleme safhasını getirmesinde ki muradı da budur.

İfade edildiği üzere hâkim ön incelemede dava şartları ile ilk itirazları inceledikten sonra davanın usulden reddi yönünde karar verilmesini gerektirecek bir durum tespit edemez ise tarafları sulha teşvik edecektir⁴¹⁴. Hatta hâkimde, sulha teşvikten sonuç alabileceği kanaati oluşur ise bir defa ile sınırlı olmak üzere yeni duruşma günü tayin edecektir⁴¹⁵. Hâkim, tarafları ön inceleme duruşmasında sulha teşvik etmek durumundadır⁴¹⁶. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus ise hâkim, yargılamanın her safhasında tarafları sulha teşvik edebilir; ancak ön inceleme safhası bakımından sulha teşvik bir zorunluluktur. Ön inceleme safhasında sulha teşvik bakımından getirilen zorunluluk diğer safhalar bakımından sulha teşvikin mümkün olmadığı şekilde yorumlanmamalıdır⁴¹⁷. Ayrıca hâkimin ön inceleme duruşmasında tarafları sulha teşvik edeceği düzenlenmekle birlikte bu teşvikin nasıl veya ne şekilde olacağı hususunda açık bir düzenleme yoktur⁴¹⁸. Bu nedenle uygulamada sulha teşvik esnasında hâkimlerin nasıl bir tavır takınacağı hususunda tereddüt vardır. Kanaatimizce bu hususta sulha teşvikin uygulanabilirliğini artırabilmek adına düzenleme yapılması isabetli olacaktır. Örneğin, sulha teşvik amacıyla adalet komisyonları bünyesinde bürolar kurulmak suretiyle tarafların dava açmazdan önce bu bürolara başvurmaları dava şartı olarak düzenlenebilir. Böylelikle tarafların, sulha teşvik edilerek sulh halinde elde edecekleri menfaatleri görmeleri sağlanmak suretiyle sulh olma yönünde eğilim gösterecekleri kanaatindeyiz.

Ön inceleme safhası bakımından tarafların dava konusu yaptıkları uyuşmazlığın tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hususlardan olması, bir diğer ifade ile sulha elverişli olması durumunda hâkim, tarafları sulha teşvik etmek zorundadır. Burada Kanun

⁴¹⁴ Bu husus HMK m.137’de şu şekilde düzenlenmiştir: “Mahkeme ön incelemede; dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları **sulhe** veya arabuluculuğa **teşvik eder** ve bu hususları tutanağa geçirir.”

⁴¹⁵ Ön inceleme duruşmasının sulha teşvik nedeniyle ertelenebileceği hususu HMK m.140/2’de şu şekilde belirtilmiştir: “Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları **sulhe** veya arabuluculuğa **teşvik eder**; bu konuda sonuç alınacağı kanaatine varırsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin eder.”

⁴¹⁶ Eroğlu, O. (2018). **Medeni Usul Hukukunda Ön İnceleme**, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 134;

⁴¹⁷ Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.534; Arslan ve diğerleri 2018, s.561; Mıdık, 2018, s.88.

⁴¹⁸ Mıdık, 2018, s.88.

hükümü emredici mahiyette olup hâkimin takdirine bırakılmamıştır⁴¹⁹. Ancak kanaatimizce sulha teşvikten beklenen yararın elde edilebilmesi için hâkimin tarafları sulha teşvikinin zorunlu olmasından ziyade hâkimin tarafların sulh olabilmesi için samimi şekilde gayret göstermesinin sağlanması gerekmektedir. Bu durumun sağlanmasının, mahkemelerin iş yoğunluğu vb durumlar gerekçe gösterilerek zor olduğu ileri sürülebilir. Ancak sulha teşvik müessesesinin etkin ve umulan yarara hizmet etmesini sağlamak adına yeni düzenlemeler yapılabilmesi mümkündür. Örneğin, ceza hukuku anlamında uzlaşma kapsamında olan suçlar bakımından soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı; kovuşturma safhasında ise hâkim tarafların uzlaşmasını temin için dosyayı Cumhuriyet Başsavcılıkları bünyesinde kurulan uzlaştırma bürolarına göndermektedir. Hukuk yargılaması bakımından benzer bir durumun arabulucular marifetiyle yerine getirildiği söylenebilir. Ancak arabuluculuk mekanizmasından farklı olarak, ihdas edilmesi planlanan hâkim yardımcılığı sınıfı marifetiyle sulha teşvik daha etkin hale getirilebilir. Hâkim yardımcılarının hukuk mahkemelerinde⁴²⁰ görevlendirildikleri takdirde olası sulha teşvik durumunda etkin rol üstlenmeleri sağlanabilir. Böylelikle hem mukayeseli hukukta yaygın bir şekilde kullanılan sulha teşvik müessesesi yalnızca kanunda yer alan bir hüküm olmaktan öteye geçecek hem de uzlaşma kültürü ile yetişen hâkimler sisteme kazandırılacaktır.

Yukarıda anlatılan gelen hususları özetleyecek olursak ön inceleme safhasında hâkime verilen sulha teşvik ödevi, hem mahkeme içi sulhun uygulanırlığını arttıracak ki böylelikle mahkemelerin iş yükü azalacaktır hem de uzun, meşakkatli ve masraflı şekilde devam eden yargılama sürecinin usul ekonomisine uygun hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

⁴¹⁹ Eroğlu, 2018, s. 138; Soy, 2017, s.45; Ayrıca bu hususta Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda yer alan gerekçe şu şekildedir: “Tarafların anlaşmazlık noktaları tespit edildikten sonra, deyim yerindeyse uyuşmazlığa ilişkin resim daha net olarak ortaya çıkacaktır. Ön inceleme safhasında, anlaşmazlık noktalarının az veya çok olmasına bakılmadan, hâkimin, tarafları sulhe teşvik etmesi zorunludur. Hâkimin, bunu şeklen, bir hükümü mecburen uygulamak için değil, samimi bir çaba olarak yerine getirmesi gerekir. Hâkim, tarafların sulh olmalarının mümkün olduğu, bu konuda bir süreye, karşılıklı görüşmeye ihtiyaç duyduklarını anlarsa, sulh olmaları için bir defaya mahsus olmak üzere süre de vererek, yeni bir oturum günü belirleyebilir. Bu süre, tarafların talebi üzerine veya hâkim tarafından kendiliğinden verilebilir. Süre verilmesi konusunda, talebin olup olmaması önemli değildir. Önemli olan, hâkimde tarafların uzlaşabilecekleri yönünde ciddi bir kanaatin oluşmasıdır. Bazen taraflar, psikolojik sebeplerle bu konuda bir süre talep etmeyebilirler. Hâkim buna rağmen, tarafların durumunu ve niyetlerini dikkate alarak süre vermelidir. Bu süre içinde taraflar, karşılıklı görüşerek veya bir arabulucu ya da uzlaştırıcı yardımıyla uyuşmazlığı çözebilirler. Yargılamanın başlamış olması, yargılama dışında alternatif yolların kapatıldığı anlamına gelmemelidir.” (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> E.T:13.06.2019)

⁴²⁰ Aynı şekilde ceza mahkemelerinde görevlendirildiklerinde de uzlaşma kapsamında ki suçlar yönünden etkin rol üstlenebileceklerdir.

3.2.2.3. Hükümden önce sulh

Mahkeme içi sulhun, hüküm verilmezden önce gerçekleşmesi mümkündür. Hatta kanaatimizce sulhtan beklenen fayda, hükümden önce gerçekleşmesi halinde daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Hükümden önce sulhun, en erken davanın açıldığı andan itibaren mümkün olduğunu belirtmiştik. Burada belirtilmesi gereken husus davanın ne zaman açılmış varsayılacağı meselesidir.

Davanın açılma zamanına ilişkin düzenlemeye HMK m.118’de yer verilmiştir. Buna göre yazılı yargılama usulü bakımından dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarih itibari ile açılmış sayılmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği, davanın açılma zamanı ile ilgili 36. Maddesinde kapsamlı bir düzenleme getirmiştir. Anılan Yönetmeliğin 36/5. Maddesine göre dava, dava dilekçesinin tevzi edilerek kaydedildiği tarihte açılmış sayılmaktadır. Dava dilekçesi ise HMKY m.36/2’ye göre dava harca tabi ise harç ve gider avansı, harca tabi değilse gider avansı tahsil edildikten sonra tevzi edilecektir. Bu nedenle davanın harca tabi olduğu hallerde harç ile gider avansının yatırıldığı; davanın harca tabi olmadığı hallerde ise yalnızca gider avansının yatırıldığı andan itibaren dava dilekçesi tevzii edilerek kaydedilecektir. Bu kayıt ile birlikte de dava açılmış varsayılacaktır. Ayrıca teknolojik imkânların gelişmesi neticesinde elektronik ortamda dava açmak mümkündür. Bu halde diğer şartların da varlığı (e-imza kullanılması ve harç ve gider avansının mahkeme vizesinin bağlı olduğu banka hesabına aktarılması) halinde dava, dilekçenin sisteme kaydedildiği tarihte açılmış sayılacaktır.

Davanın açılma zamanına ilişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun da kararı mevcuttur. Bu karara göre⁴²¹ davanın açılma zamanı olarak;

“harca tabi olmayan davalarda hâkimin dava dilekçesini havale tarihinde; harca tabi davalarda ise, harcin ödendiği tarihte davanın açılmış sayılacağına; ancak, dava dilekçesinin ilgilisi tarafından daha sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiğinin kalemce belgelendirilmiş olması halinde, davanın o tarihte açıldığının kabulü gerekeceğine karar verildi.”

şeklinde hüküm kurulmuştur.

Mahkeme içi sulhun, hakemler huzurunda yapılmasının da mümkün olduğunu daha önce ifade etmiştik. Bu nedenle tahkim yargılamasına ilişkin davanın ne zaman açılacağına

⁴²¹Bkz. Yargıtay İBK’nın 1983/7 E. ve 1984/3 K. ile 06.02.1984 Tarihli Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/e-1983-7-k-1984-3-t-06-02-1984> (E.T:13.06.2019)

bilinmesi de önemlidir. HMK m.426’da tahkim yargılamasına ilişkin dava tarihi bakımından özel bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre;

“Taraflar aksini kararlaştırmadıkça tahkim davası, hakemlerin seçimi için mahkemeye veya tarafların sözleşmesine göre hakem seçecek olan kişi, kurum veya kuruluşa başvurulduğu ve eğer sözleşmeye göre hakemlerin seçimi iki tarafa ait ise davacının hakemini seçip kendi hakemini seçmesini diğer tarafa bildirdiği; sözleşmede hakem veya hakem kurulunu oluşturan hakemlerin ad ve soyadları belirtilmiş ise uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi talebinin karşı tarafça alındığı tarihte açılmış sayılır.”

Hükümden de anlaşılacağı üzere tahkim davası, hakem seçimi amacıyla başvurunun yapıldığı tarihte, iki tarafın beraber hakem seçeceği hallerde davacının hakemini seçtiği hususunu davalıya bildirdiği tarihte veyahut tahkim sözleşmesinde hakem ya da hakemlerin belirlendiği hallerde uyuşmazlığın tahkim vasıtasıyla çözümü için talebin karşı tarafça alındığı tarihte açılmış varsayılacaktır. Ancak hükümden de belirtildiği üzere bu belirtilen haller tarafların aksini kararlaştırmadıkları durumlarda geçerlidir.

Mahkeme içi sulh yukarıda bahsedildiği şekilde davanın açıldığı andan itibaren mümkündür. Bu bakımdan davanın açıldığına dair dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilip edilmemesinin bir önemi yoktur⁴²². Bu bakımdan davalının, kendisine dava açıldığını haricen öğrenmesi durumunda dahi davacı ile sulh olmalarında engel yoktur. Ayrıca, tarafların, dava açıldıktan sonra, dava konusu yaptıkları hususlara yönelik olmaksızın sadece dava konusu dışında ki hususlar bakımından sulh olmaları, mahkeme içi sulh olarak nitelendirilemeyecektir⁴²³.

3.2.2.4. Hükümden sonra sulh

Mahkeme içi sulhun hüküm kesinleşinceye kadar yapılabilmesine Kanun cevaz vermiş olmakla hükümden sonra yapılan sulhun, tarafların kanun yoluna başvurmamasından önce veyahut kanun yoluna başvurulmasından sonra yapılması mümkündür. Bu iki hali kendi içinde değerlendirmek konunun daha kolay anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Tarafların hüküm verildikten sonra kanun yoluna başvurmadan önce sulh yoluna gidip gidemeyecekleri hususunda HUMK döneminde doktrinde farklı görüşler mevcuttu. Bir görüşe⁴²⁴ göre mahkemenin hüküm vermesi ile yargılamayı bitmiş olarak kabul ederek hükümden sonra mahkeme içi sulhun olamayacağını savunurken diğer hâkim nitelikte olan

⁴²² Soy, 2017, s.86.

⁴²³ Önen, 1972, s.109.

⁴²⁴ Önen, 1972, s.110.

görüŖe⁴²⁵ göre yargılama hüküm verilmesi ile değil, hükmün kesinleŖmesiyle sona ereceğinden hüküm verildikten sonra da mahkeme içi sulhun mümkün olduğu kabul edilmekteydi. HMK’da sulhun hükmün kesinleŖmesine anına kadar yapılabileceği belirtildiğinden bu hususta soru iŖareti kalmamıŖtır.

Doktrinde tarafların, hükümden sonra, ancak kanun yoluna müracaat edilmezden önce sulh olmak istemeleri durumunda sulh hususunda hangi mercii tarafından karar verileceği hususunda tereddüt vardır. Bu tereddüdün sebebi ise bu durumun Kanunda düzenlenmemiŖ olmasından kaynaklanmaktadır. Yargıtay, yapılabilme zamanı bakımından sulh ile benzerlik gösteren feragat müessesesi yönünden meydana gelen aynı soruna iliŖkin verdiği bir kararında⁴²⁶; mahkemeye bildirilen feragat beyanının temyiz talebi sayılması suretiyle dosyanın Yargıtay’a gönderilmesini, Yargıtay tarafından buna dayanılarak hükmün bozulmak suretiyle mahkemesine iadesi neticesinde mahkemenin feragat sebebiyle tekrar karar vermesi gerektiği yönünde hüküm kurmuŖtur. Ancak anılan karar HUMK döneminde sulha iliŖkin düzenlemelerin yetersiz olduğu bir dönemde verilmiŖtir. HMK’da her ne kadar bu hususta eksiklik mevcut ise de Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliğinin “karar verilmiŖ dosyalara iliŖkin iŖlemler” baŖlıklı 57. Maddesinde bu durum düzenleme altına alınmıŖtır. Buna göre; “*Hükümün kesinleŖmesinden önce davadan feragat, davayı kabul veya sulh hâlinde, hâkim dosya üzerinden bu konuda ek karar verir. Taraflarca kanun yoluna baŖvurulmuŖ olsa dahi sırf bu nedenlerle dosya istinaf veya temyiz incelemesine gönderilmez.*” Yine bu düzenleme ile aynı Ŗekilde 06.08.2015 tarih ve 29437 Sayılı Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet BaŖsavcılıkları İdarî ve Yazı İŖleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin “karar verilmiŖ dosyalara iliŖkin iŖlemler” baŖlıklı 57. Maddesinde de düzenleme mevcuttur. Bu düzenlemeye göre de

⁴²⁵ Önen, 1972, s.109.

⁴²⁶ Yargıtay 9. HD’nin 19.09.2005 tarihli 2015/22416 E. ve 2015/30348 K. Sayılı Kararı Ŗu Ŗekildedir: “Belirtmek gerekir ki HUMK.nun 91 ve devamı maddeleri uyarınca “feragat kesin bir hükmün sonuçlarını doğurur ve kararın kesinleŖmesine kadar feragat isteminde bulunulabilir”. Somut olayda davacı vekili karar kesinleŖmeden davadan feragat etmiŖtir. Feragat isteğinde bulunma tarihine kadar kararın temyiz edilmemiŖ olması bu istemi geçersiz kılmaz. Zira karar kesinleŖmemiŖtir. Mahkemeler Kanunda gösterilen istisnalar dışında kendi hükümlerini kendileri kaldıramazlar. İlk derece mahkemelerin kararlarını bozup kaldırma yetkisi Yargıtay Kanunu 1 ve HUMK.un 428. maddeleri uyarınca münhasıran Yargıtay’a aittir. Yerel mahkeme duruŖmaya son verip karar vermekle davadan elini çekmiŖtir. Artık mahkemece karardan sonraki dönemde usule iliŖkin haller dışında davayı tekrar ele alıp esasa etkili karar veremez. Mahkemece belirtilen doğrultuda inceleme yapıp karar vermesine İmkan veren bir usul hükmüde yoktur. Böyle bir durumda mahkemeye verilen feragat isteğinin temyiz isteği kabul edilerek Yargıtaya Ŗevkinin sağlanması, Yargı-tayca verilecek bozma ilamından sonra dosyanın ele alınıp feragat sebebiyle gerekli kararın verilmesi mümkün olur. YerleŖmiŖ Yargıtay uygulaması bu yöndedir. Somut bu olgulara göre mahkemenin verdiği 29.4.2003 feragat nedeniyle ek ret kararı ve bu kararın kaldırılmasına dair 17.6.2005 tarihli ek karar yok hükmündedir. Bu nedenlerle anılan kararların kaldırılmasına karar verildi.”
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (E.T:14.06.2019)

“Hükümün kesinleşmesinden önce davadan feragat, davayı kabul veya sulh hâlinde, hâkim dosya üzerinden bu konuda ek karar verir. Taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi surf bu nedenlerle dosya istinaf veya temyiz incelemesine gönderilmez.” İlgili maddeler incelendiğinde iki hükmünde aynı başlık altında aynı hususlara ilişkin aynı düzenlemeyi getirdiği görülecektir.

Her iki düzenlemede aynı şekilde kaleme alınmakla hükümden önce ancak kesinleşmeden önce sulh iradesinin meydana çıkması halinde hâkimin ek karar vermesini düzenleyen hükümler birden fazla sebeple haklı olarak doktrinde eleştirilmektedir. Buna göre, öncelikle bu düzenlemenin Yönetmelik yerine Kanunda yapılması gerektiği belirtilmektedir⁴²⁷. Buna gerekçe olarak Anayasanın 142. Maddesinde yer alan “Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.” hükmü gösterilmektedir. Kanaatimizce de yargılama usulü bakımından Kanun yerine Yönetmelik ile düzenleme getirilmesi hukukun genel ilkeleri ile çelişmektedir. Diğer bir eleştiri getirilen husus ise her iki yönetmelikte de hâkimin dosya üzerinden ek karar vereceğinin düzenlenmiş olması meselesidir⁴²⁸. Daha önce de ifade edildiği üzere tarafların sulh olma yönünde ki iradelerinin mahkemeye bildirilmesi neticesinde mahkemenin bu hususu duruşma tutanağına geçmesi, sulha ilişkin kısmın sesli olarak okunmasının ardından taraflarca ve hâkim ile zabıt kâtibi tarafından imzalanması gerektiği zorunlu şekil kurallarıdır. Bu şekil kurallarının ikmal edilebilmesi için öncelikle duruşma yapılması lazım ki sulha yönelik usul işlemleri duruşma tutanağına yazılabilsin. Sulha ilişkin ek kararın duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden verilmesi durumunda sulhun geçerlilik şartlarının varlığından ve dolayısı ile geçerli bir mahkeme içi sulhtan bahsedilemeyecektir.

Tarafların hüküm verildikten sonra olağan kanun yoluna başvurmaları durumunda kanun yolu safhasında da mahkeme içi sulh mümkündür. Şekli anlamda hüküm kesinleşene kadar sulh olunmasının önünde engel bulunmamaktadır. Tarafların, açılmış dava bakımından tasarruf yetkileri davanın kesinleşmesine kadar mümkündür.

Doktrinde kanun yolu aşamasında hüküm kesinleşmezden evvel mahkeme içi sulhun mümkün olduğu hususunda duraksama veyahut fikir ayrılığı mevcut değildir. Ancak tarafların kanun yoluna başvurdukları durumda henüz dosya üst yetkili mahkemeye gönderilmezden evvel sulh beyanının ilk derece mahkemesine iletildiği durumda hangi

⁴²⁷ Mıdık, 2018, s.92.

⁴²⁸ Mıdık, 2018, s.93.

merci tarafından sulhun tespiti yapılacağı noktasında farklı görüşler vardır⁴²⁹. Yargıtay'ın görüşü, dosyanın Yargıtay'a gönderilip Yargıtay tarafından bozulması neticesinde ilk derece mahkemesince sulhun tespit edilmesi gerektiği yönünde olmasına karşın doktrinde bu gibi durumda ilk derece mahkemesinin dosyayı Yargıtay'a göndermeksizin sulh nedeniyle davanın sona erdiğine dair tespit bulunması gerektiği belirtilmektedir⁴³⁰. Doktrin tarafından önerilen görüş usul ekonomisi ilkesine ve daha önce bahsi geçen yönetmeliklerde yer alan hâkimin ek karar vereceğine ilişkin düzenlemelere daha uygundur.

Dosyanın Yargıtay'a gönderilmesi neticesinde tarafların sulh olma iradelerini Yargıtay'a bildirmeleri durumunda Yargıtay tarafından kararın bozulmak suretiyle ilk derece mahkemesine iadesi neticesinde ilk derece mahkemesi tarafından sulha uygun karar verilmesi gerektiği kabul edilmektedir⁴³¹.

HMK ile birlikte kanun yolu olarak düzenlenen istinaf durumunda nasıl bir yol izleneceğine de kısaca değinmekte fayda vardır. İlk derece mahkemesi tarafından hüküm verildikten sonra bölge adliye mahkemesinde davanın esası hakkında yargılama yapılması durumunda tarafların sulh olabilmeleri mümkündür⁴³². İstinaf safhasında Bölge Adliye Mahkemesinde yapılamayacak işlemler HMK m.357'de şu şekilde belirtilmiştir:

“Bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinde karşı dava açılmaz, davaya müdahale talebinde bulunulamaz, davanın ıslahı ve 166 ncı maddenin birinci fıkrası hükmü saklı kalmak üzere davaların birleştirilmesi istenemez, bölge adliye mahkemesince resen göz önünde tutulacaklar dışında, ilk derece mahkemesinde ileri sürülmeyen iddia ve savunmalar dinlenemez, yeni delillere dayanılmaz.”

Hükümden de anlaşılacağı üzere sulh, BAM'da yapılamayacak işlemler arasında zikredilmemiştir⁴³³. Bu nedenle istinaf aşamasında, mahkeme içi sulh yapılabilmesinin önünde kanuni bir engel bulunmamaktadır. Bu nedenle taraflar, BAM huzurunda sulh iradelerini beyan edip, bu hususu tutanağa geçirtmek suretiyle mahkeme içi sulh yoluna gidebileceklerdir.

3.2.2.5. Hükümün kesinleşmesi anına kadar sulh

Mahkeme içi sulhun yapılabileceği en son an hükümün kesinleşmesi anı olup bu safhadan sonra mahkeme içi sulh yoluna gidebilmek mümkün değildir. Bu hem kanunda yer alan sulh, hüküm kesinleşinceye kadar yapılabilir hükümünün hem de sulh, görülmekte olan

⁴²⁹ Soy, 2017, s.91-92.

⁴³⁰ Tutumlu, 2012, s.268.

⁴³¹ Önen, 1972, s.112.

⁴³² Mıdık, 2018, s.87.

⁴³³ Mıdık, 2018, s.87.

davada söz konusu olabilir yönünde ki düzenlemenin gereğidir. Hükmün kesinleşmesi ile hem zaman olarak sulha engel vardır hem de ortada derdest bir dava olmaması sebebiyle üzerinde sulh olunabilecek dava bulunmamaktadır.

Yukarıda bahsedilen hususlarda doktrin ve uygulamada tereddüt yahut fikir ayrılığı olmamakla birlikte olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın iadesi halinde de mahkeme içi sulhun mümkün olduğu kabul edilmektedir⁴³⁴. Bu duruma gerekçe olarak ise yargılamanın iadesi ile yargılamanın yeniden başlayacağı için tarafların dava üzerinde tasarruf kabiliyetlerinin de yeniden doğacağını ileri sürmektedirler⁴³⁵. Kanaatimizce bu görüş, yargılamanın yenilenmesi hallerinin varlığı neticesinde yargılamaya yeniden başlanılacağı için isabetlidir⁴³⁶. Bu nedenle hükmün kesinleşmesinden sonra HMK m.375'te sayılan yargılamanın iadesi sebeplerinden birinin varlığı halinde yargılama yeniden başlayacak olup bu kapsamda derdest bir davanın varlığını kabul etmemek mümkün değildir. Derdest bir dava üzerinde ise tarafların tasarruf hakkı mevcuttur. Bu nedenle bahsi geçen şekilde yeniden yargılama yapıldığı takdirde taraflar, mahkeme içi sulh yoluna gidebileceklerdir.

3.3. Sulh Olabilecek Kişiler

3.3.1. Taraflar

3.3.1.1. Genel bilgi

HMK'da yer alan taraflar, aralarında görülmekte olan davada ki uyuşmazlığı sulh yolu ile çözebilirler hükmünden de anlaşılacağı üzere mahkeme huzurunda sulh olabilecek kişilerin başında kural olarak o davanın tarafları gelmektedir. Bir diğer ifade ile sulh olma yetkisi kural olarak davacı ile davalıya aittir⁴³⁷. Mahkeme içi sulhun esasen maddi hukuk bakımından sözleşme niteliğinde olması nedeniyle davacı ile davalının karşılıklı ve birbirine

⁴³⁴ Önen, 1972, s.113; Soy, 2017, s.95; Karar düzeltme kanun yolu bakımından Yargıtay 15. HD'nin 17.05.2016 tarihli 2015/5287 E. ve 2016/2831 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Davacı vekili karar düzeltme dilekçesinde, mahkeme kararından sonra davalı şirket ile 19.09.2014 tarihli protokol imzaladıklarını, bu protokolle anlaşmazlığın sulhen çözüldüğünü bildirmiş, karar düzeltme dilekçesinin ekinde de tarafların 19.09.2014 tarihinde sulh olduklarını gösterir "sulh yoluyla anlaşma/protokol" başlıklı belge ile aynı tarihli davacı ve vekilinin imzasını içeren davalının ibra edildiğine ilişkin 4 adet belgeyi ibraz etmiştir. Sulh görülmekte olan bir davanın taraflarının, karşılıklı anlaşma ile dava konusu uyuşmazlığa son vermeleridir. Dava açıldıktan sonra dava hakkında verilen hüküm kesinleşinceye kadar davada sulh olunabilir (6100 sayılı HMK'nın 314. maddesi). Yani, hüküm verilmeden önce, hüküm verildikten sonra ve temyiz ve karar düzeltme aşamalarında sulh olunabilir. Sulh halinde davanın sulhe göre sonuçlandırılması gerekir. Açıklanan nedenlerle davacı vekilinin karar düzeltme istemi yerinde olduğundan Dairemiz bozma ilâminin kaldırılarak yerel mahkeme kararının sulh protokolü değerlendirilerek karar verilmek üzere bu gerekçeyle bozulması gerekmiştir." <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (E.T:20.08.2019)

⁴³⁵ Önen, 1972, s.113; Soy, 2017, s.95.

⁴³⁶ Önen, 1972, s.113; Soy, 2017, s.95.

⁴³⁷ Önen, 1972, s.62; Kuru, 2011, s.3748; Yılmaz, (2012 (şerh)) s.1356; Soy, 2017, s.113.

uygun irade beyanında bulunmaları gerekmektedir. Taraflardan yalnız birinin sulh olma iradesini ortaya koyması durumunda da sulhtan değil ya sulh sözleşmesine icaptan ya da duruma göre davayı kabul veyahut davadan feragatten söz edilecektir⁴³⁸. Tek bir kimsenin kendi kendine sulh olabilmesi hukuken ve mantıken mümkün değildir⁴³⁹. Bu sulhun iki taraflı bir işlem -sözleşme- olmasından kaynaklanmaktadır.

Borçlar hukuku kapsamında herhangi bir sözleşme yapılırken sözleşme taraflarında aranan özellikler ile görülmekte olan bir davada davacı veya davalıda olması lazım gelen özellikler, mahkeme içi sulhun tarafları bakımından da geçerlidir⁴⁴⁰. Mahkeme huzurunda sulh olmak isteyen tarafların taraf ehliyetine ve bunun ötesinde dava ehliyetine sahip bulunmaları gerekli ve yeterlidir⁴⁴¹. Burada taraf ehliyetinden bahis medeni hukuk bakımından medeni haklardan yararlanabilme ehliyeti iken dava ehliyeti medeni hakları kullanabilme ehliyetidir⁴⁴². Bir diğer ifade ile taraf ehliyeti, hak ehliyeti⁴⁴³ ile dava ehliyeti ise fiil ehliyeti⁴⁴⁴ ile izah edilmektedir. Ayrıca belirtilmesi gerekir sulh konusu uyuşmazlığın taraflarının mutlak suretle taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Bu bir dava şartıdır⁴⁴⁵. Bu nedenle tarafların taraf ve dava ehliyetine sahip olmadıkları durumda ortada mahkeme içi sulhun gerçekleşebileceği geçerli bir dava da olmayacaktır; çünkü dava şartları kamu düzenine ilişkin olup mahkemece resen gözetilmeli, dava şartı yokluğu durumunda ise dava usulden reddedilmelidir.

Mahkeme içi sulh, kural olarak dava konusu üzerinde gerçekleşmektedir. Bu sulhun tarafları da davacı ile davalıdır. Ancak HMK m.125'te dava konusunun devri düzenlenmekle davalı veyahut davacının dava konusunu üçüncü bir kimseye devretmesi mümkündür. Davalı veya davacının dava konusunu devrettiği takdirde devralan üçüncü kişi duruma göre davalı ya da davacı sıfatını kazanacaktır⁴⁴⁶. Böyle bir durumda mahkeme içi sulh davanın mevcut tarafı ile dava konusunu devralan kimse arasında gerçekleştirilecektir. Dava

⁴³⁸ Soy, 2017, s.113.

⁴³⁹ Önen, 1972, s.62.

⁴⁴⁰ Önen, 1972, s.62; Soy, 2017, s.113.

⁴⁴¹ Önen, 1972, s.63-64; Soy, 2017, s.114.

⁴⁴² Soy, 2017, s.114.

⁴⁴³ Hak ehliyeti TMK'nun 8. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.”

⁴⁴⁴ Fiil ehliyetinin koşulları TMK'nun 10. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: “Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır.” Yine TMK'nun 9. Maddesi fiil ehliyetinin kapsamını şu şekilde düzenlemiştir: “Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir.”

⁴⁴⁵ HMK m. 114'te dava şartları düzenlenmiş olup, bu hususta ki düzenleme şu şekildedir: “Dava şartları şunlardır: ... d) Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması.”

⁴⁴⁶ Mıdık, 2018, s.52.

konusunun devrinden sonra devreden ile sulh olmanın davanın derdestliğine ya da devamına etkisi olmayacağı gibi bu durumda mahkeme içi sulhtan bahsetmek de mümkün olmayacaktır; çünkü dava konusunun devri ile devreden şahsın o dava yönünden tasarruf yetkisi sona erecektir⁴⁴⁷.

Mahkeme içi sulhun tarafları aynı zamanda görülmekte olan davanın da taraflarıdır. Bu bakımdan duraksama mevcut değildir. Ancak karşı davanın durumu nedeniyle ayrıca değinilmesi tereddütleri ortadan kaldırmaya katkı sağlayacaktır. Karşı dava, asıl davanın açılmış olup hâlen görülmekte olduğu durumlarda karşı dava yolu ile iddia ve talep edilecek olan hususla asıl davada ki talep arasında takas veya mahsup ilişkisinin bulunması ya da bu iki dava arasında bağlantının mevcudiyeti durumunda söz konusu olmaktadır (HMK m.132). Asıl dava açıldıktan sonra karşı dava açıldığı hallerde de taraflar aralarındaki dava konusu üzerinde sulh yolunu seçebileceklerdir. Bu halde taraflar asıl dava bakımından mı yoksa karşı dava bakımından mı sulh yoluna gitmek istedikleri hususunu açık ve net şekilde belirtmeleri isabetli olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus HMK m.132/1.b’de de belirtildiği üzere asıl dava ile buna karşılık açılan karşı dava arasında takas veya mahsup ilişkisinin bulunması yahut bu davalar arasında bağlantının mevcut olması her iki davanın birbirinden ayrı davalar olduğu gerçeğini değiştirmemektedir⁴⁴⁸. Gerek asıl dava gerek ise karşılık dava müstakil dava olma niteliğini kaybetmiş değildir. Bu bakımdan taraflar her dava bakımından ayrı ayrı sulh olabileceklerdir. Kanaatimizce karşılık davanın esas itibarıyla asıl dava ile arasında takas yahut mahsup ilişkisi olması veya bağlantılı olması nedeniyle açılabilirdi göz önünde tutulduğu takdirde taraflar mahkeme içi sulh sözleşmesi ile her iki dava bakımından da usulî şartları ikame etmek suretiyle asıl ve karşılık dava konusu uyuşmazlıklar yönünden davalara son verebilmelilerdir.

3.3.1.2. Gerçek kişiler bakımından sulh

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun geçerli bir sulh olarak kabul edilebilmesi için öncelikle tarafların, dava ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Dava ehliyetinin, medeni hukukta yer alan fiil ehliyetinin usul hukukuna yansımaları olduğunu daha önce belirtmiştik. Fiil ehliyeti, kişinin kendi iradi davranışı neticesinde hukuken sonuç doğurabilmesidir⁴⁴⁹. Fiil ehliyetine sahip bireylerin kendi eylemleri ile hak edinebilmesi ve borç yahut yükümlülük altına girebilmesi mümkündür. Sulh ile de taraflar bir takım haklar edinmenin

⁴⁴⁷ Önen, 1972, s.66.

⁴⁴⁸ Boyraz, 2019, s.71.

⁴⁴⁹ Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö. ve Oktay-Özdemir, S. (2005). **Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler** (Sekizinci Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi, s.39.

yanı sıra sulhun, fedakârlıkta bulunma unsurunu barındırması nedeniyle aynı zamanda borç ve yükümlülükler altına girmektedir.

Tarafların sulh olabilmesinde dava ehliyetinin önemine binaen fiil ehliyetinin farklı görünüm türlerinin incelenmesinde fayda olacaktır. Böylelikle tarafların kendileri veyahut kanuni ya da iradi temsilcileri aracılığı ile akdettikleri mahkeme içi sulhun geçerli olup olmayacağı hususunun anlaşılması kolaylaşacaktır.

3.3.1.2.1. Sınırlı ehliyetliler

Sınırlı ehliyetliler olarak tabir edilen kimseler ayırt etme gücüne sahip ergin ve kısıtlı olmayan kimselerdir⁴⁵⁰. Tam ehliyetli bir kimseye yasal danışman atanması halinde bu kimseden artık sınırlı ehliyetli olarak bahsedilmektedir. Bu kimselere yasal danışman atanma sebebini ise haklarında kısıtlılık kararı verilmesi için yeterli neden olmamakla birlikte korunması bakımından önlem alınması gerekliliği şeklinde izah etmek mümkündür. Zaten TMK’da yasal danışman atanması halini m.429’da “*Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamasıyla beraber korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlandırılması gerekli görülen ergin bir kişiye... yasal danışman atanır.*” şeklinde düzenlemiştir.

Kendisine yasal danışman atanan kişilerin TMK m.429’da sayılan hallerde⁴⁵¹ ancak yasal danışmanın onayı alınmak suretiyle tasarrufta bulunabileceği amir hüküm olarak düzenlenmiştir. Bu hallerden ilki de sulh değildir. Bu nedenle kendilerine yasal danışman atanan sınırlı ehliyetli olarak nitelendirdiğimiz kimseler, ancak yasal danışmanın onayı ile sulh olabilecektir⁴⁵². Bu bakımdan sınırlı ehliyetlilerde asıl olan tam ehliyetlilik iken sulh olma gibi Kanunun tahdidi olarak düzenlediği hallerde kendisine yasal danışman atanan kimse bu yasal danışmanın onayına ihtiyaç duymaktadır.

Burada karışıklığa sebebiyet vermek açısından bir hususa daha değinmek gerekmektedir. Sınırlı ehliyetlilere yasal danışman atanmakla birlikte, yasal danışman, sınırlı ehliyetlinin yerine geçerek sulh olma işlemini yapamaz⁴⁵³; çünkü yasal danışman, kanuni temsilci niteliğinde değildir. Sulh işlemini yapacak kişi kendisine yasal danışman atanan

⁴⁵⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, 2005, s.85.

⁴⁵¹ TMK m.429’da sınırlı ehliyetlilerin yasal danışmanın onayına ihtiyaç duyulduğu haller tahdidi olarak şu şekilde düzenlenmiştir: “1. Dava açma ve **sulh olma**, 2. Taşınmazların alımı, satımı, rehn edilmesi ve bunlar üzerinde başka bir aynî hak kurulması, 3. Kıymetli evrakın alımı, satımı ve rehn edilmesi, 4. Olağan yönetim sınırları dışında kalan yapı işleri, 5. Ödünç verme ve alma, 6. Ana parayı alma, 7. Bağışlama, 8. Kambiyo taahhüdü altına girme, 9. Kefil olma.”

⁴⁵² Soy, 2017, s.115.

⁴⁵³ Soy, 2017, s.116.

kişidir. Yalnızca yasal danışmanın onayına ihtiyaç duymaktadır, onun sulh sürecine katılmasına ihtiyacı yoktur.

3.3.1.2.2. Sınırlı ehliyetsizler

Sınırlı ehliyetsiz kimselerden kasıt ayırt etme gücüne sahip olmakla birlikte küçük yahut kısıtlı kimselerdir⁴⁵⁴. Bu kimselerin kural olarak ehliyetsiz oldukları kabul edilmektedir. İstisnai olarak ise Kanunun cevaz verdiği hallerde veli yahut vasilerin izni ya da onayı ile işlem yapabilmektedirler⁴⁵⁵. Bununla birlikte sınırlı ehliyetsizler, kendilerini borç altına sokmayan tek taraflı kazandırıcı işlemler ile şahsa sıkı sıkıya bağlı işlemleri yapabilmekte, 15 yaşını doldurmak şartıyla vasiyetname düzenleyebilmekte ve son olarak ika ettikleri haksız fiillerinden dolayı sorumlu tutulabilmektedirler⁴⁵⁶.

Ayırt etme gücüne sahip olmakla küçük ya da kısıtlı olan kimselerin kendilerini borç altına sokan işlem yapmaları veya bu yönde tasarrufla bulunmaları TMK'nın 16. Maddesi ile yasaklanmıştır. Bu maddeye göre: “*Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler.*” Hükümden de anlaşılacağı üzere sınırlı ehliyetsiz olarak nitelendirilen kimselerin kendi işlemleri ile borç veyahut yükümlülük altına girebilmeleri veli ya da vasisinin rızasına tabidir⁴⁵⁷.

Daha önce bahsedildiği üzere HMK'ya göre dava ehliyetinin bulunması dava şartıdır. Sınırlı ehliyetsiz kimselerin ise taraf ehliyetinden bahsedilemeyecektir. Bu nedenle bu kimselerin kendi başlarına dava açmaları yahut açılan bir davaya taraf olmaları da mümkün değildir⁴⁵⁸. Bu nedenle sınırlı ehliyetsizler veli ya da vasileri marifetiyle dava açabilir, kendilerine karşı dava açıldığında ise yine veli veya vasileri tarafından temsil edileceklerdir⁴⁵⁹. Sınırlı ehliyetsiz olan küçüğün davacı ya da davalı konumunda olması durumunda mahkeme içi sulhun küçüğün velisi olan anne ve babası tarafından ortak yapılması gereklidir. TMK m. 336'da yer alan “*Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar.*” Hükümü gereği sulh olma konusunda yetki anne ve babanın birlikte hareket ederek kullanılması gereken bir yetkidir. Küçüğü temsilen sulh olma bakımından sulh olma hak ve yetkisi, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana,

⁴⁵⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, 2005, s.72.

⁴⁵⁵ Kuru, 2011, s.3748.

⁴⁵⁶ Soy, 2017, s. 116.

⁴⁵⁷ Mıdık, 2018, s. 51.

⁴⁵⁸ Soy, 2017, s. 116.

⁴⁵⁹ Soy, 2017, s. 116.

boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa ait olacaktır⁴⁶⁰. Küçüğün evlilik birlikteliği dışında dünyaya gelmesi durumunda ise sulh olma yetkisi yalnızca anneye ait olacaktır. Bu husus TMK m.337’de emredici olarak düzenlenmiştir⁴⁶¹. TMK m. 314’te yer alan “*Ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlât edinene geçer.*” Hükmü nedeniyle sınırlı ehliyetsiz olan küçüğün evlat edinilmesi durumunda sulh olma hususunda ki yetki evlat edinene geçecektir⁴⁶².

Küçük olmakla birlikte velayet altından bulunmayanlar ile kısıtlılara vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesi tarafından vasi tayin edilmesi gereklidir. Vasi kural olarak vasisi bulunduğu kişi adına tasarrufta bulunabilmektedir. Ancak bazı tasarruflar bakımından vasinin vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesinden bazı hallerde ise hem vesayet makamından hem de denetim makamı olan asliye hukuk mahkemesinden izin alması gerekmektedir. Hangi hallerde vesayet makamından hangi hallerde ise hem vesayet hem de denetim makamından izin alınması gerektiği tahdidi olarak TMK’da düzenlenmiştir⁴⁶³. Vasinin sulh olabilmesi ise vesayet makamından izin alınmasına bağlı kılınmıştır⁴⁶⁴. Ancak denetim makamından izin alınması gerekmemektedir. Ayrıca bir işte yasal temsilcinin menfaati ile küçüğün veya kısıtlının menfaatinin çatışması durumunda sınırlı ehliyetsize kayyım atanması da mümkündür. Bu durumda da vasi için söylenen hususlar kayyım için de geçerli olacaktır⁴⁶⁵.

⁴⁶⁰ TMK m. 336/2’de bu durum şu şekilde düzenlenmiştir: “*Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.*”

⁴⁶¹ Bahsi geçen düzenleme şu şekildedir: “*Ana ve baba evli değilse velâyet anaya aittir.*”

⁴⁶² Önen, 1972, s. 70; Soy, 2017, s.117.

⁴⁶³ TMK m. 462’de vasinin hangi hallerde vesayet makamından izin alması gerektiği şu şekilde düzenlenmiştir: “*Aşağıdaki hâllerde vesayet makamının izni gereklidir: 1. Taşınmazların alımı, satımı, rehnedilmesi ve bunlar üzerinde başka bir aynî hak kurulması, 2. Olağan yönetim ve işletme ihtiyaçları dışında kalan taşınır veya diğer hak ve değerlerin alımı, satımı, devri ve rehnedilmesi, 3. Olağan yönetim sınırlarını aşan yapı işleri, 4. Ödünç verme ve alma, 5. Kambiyo taahhüdü altına girme, 6. Bir yıl veya daha uzun süreli ürün ve üç yıl veya daha uzun süreli taşınmaz kirası sözleşmeleri yapılması, 7. Vesayet altındaki kişinin bir sanat veya meslekle uğraşması, 8. Acele hâllerde vasinin geçici önlemler alma yetkisi saklı kalmak üzere, dava açma, **sulh olma**, tahkim ve konkordato yapılması, 9. Mal rejimi sözleşmeleri, mirasın paylaşılması ve miras payının devri sözleşmeleri yapılması, 10. Borç ödemededen aciz beyanı, 11. Vesayet altındaki kişi hakkında hayat sigortası yapılması, 12. Çıraklık sözleşmesi yapılması, 13. Vesayet altındaki kişinin bir eğitim, bakım veya sağlık kurumuna yerleştirilmesi, 14. Vesayet altındaki kişinin yerleşim yerinin değiştirilmesi.*”

TMK m. 463’te ise vasinin vesayet makamında izin aldıktan sonra denetim makamından izin alınması gereken hususları şu şekilde düzenlenmiştir: “*Aşağıdaki hâllerde vesayet makamının izninden sonra denetim makamının da izni gereklidir: 1. Vesayet altındaki kişinin evlât edinmesi veya evlât edinilmesi, 2. Vesayet altındaki kişinin vatandaşlığa girmesi veya çıkması, 3. Bir işletmenin devralınması veya tasfiyesi, kişisel sorumluluğu gerektiren bir ortaklığa girilmesi veya önemli bir sermaye ile bir şirkete ortak olunması, 4. Ömür boyu aylık veya gelir bağlama veya ölüncüye kadar bakma sözleşmeleri yapılması, 5. Mirasın kabulü, reddi veya miras sözleşmesi yapılması, 6. Küçüğün ergin kılınması, 7. Vesayet altındaki kişi ile vasi arasında sözleşme yapılması.*”

⁴⁶⁴ Ansay, (1944) s.204.

⁴⁶⁵ Önen, 1972, s.69; Soy, 2017, s.118.

Sınırlı ehliyetsizler kural olarak ehliyetsiz olmakla birlikte kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanma konusunda tam ehliyetliler gibi olduklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bir diğer ifade ile sınırlı ehliyetsizler şahsa sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmaları bakımından yasal temsilcilerinin rızasına ihtiyaç duymazlar. Eğer bu şekilde şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hakkın kullanımını amacıyla dava açmaları icap ediyor ise kendi başlarına dava açabilmeleri mümkündür⁴⁶⁶. Bu bakımdan dava ehliyetine sahip olmalarının sonucu olarak sulhta olabilecekleridir. Ancak şu hususun hatırlatılmasına fayda vardır, şahsa sıkı sıkıya bağlı hak nedeni ile açılan dava bakımından mahkeme içi sulhun gündeme gelebilmesi için sulh konusunun tarafların serbestçe tasarruf edebileceği kapsamda olması gereklidir.

Yukarıda ki paragrafta zikredilen durum ile benzer mahiyette olan sınırlı ehliyetsiz olan küçük ya da kısıtlının bir meslek veya sanat ile uğraşmasına izin verildiği durumlarda, bu iznin doğal sonucu olarak sınırlı ehliyetsiz bu meslek ve sanatın icrası kapsamında kalan hususlarda dava açabileceği gibi münhasıran bu durumlara ait olmak üzere mahkeme içi sulh yoluna da gidebilecektir. Bir diğer ifade ile sınırlı ehliyetsiz olan kimse, bu gibi hallerde dava ehliyetine sahiptir⁴⁶⁷.

3.3.1.2.3. Tam ehliyetsizler

Tam ehliyetsiz kimselerin ayırt etme gücü yoktur⁴⁶⁸. Bu nedenle Kanun, bu kimselerin fiil ehliyetini haiz olmadıklarını düzenleme altına almıştır. Bu bakımdan bu kimselerin hukuki irade beyanında bulunması mümkün olmamakla birlikte bulunduğu takdirde dahi hukuken sonuç doğurmayacaktır⁴⁶⁹. Aynı şekilde bu kimseleri muhatap alan irade açıklamalarının da hukuken kıymeti yoktur. Bu nedenle yukarıda sınırlı ehliyetliler bakımından yasal danışmanın izni, sınırlı ehliyetsizler bakımından ise veli ya da vasinin (duruma göre kayyımın) izin ya da icazet vermesinden farklı bir durum mevcuttur. Tam ehliyetsizler bakımından bütün işlemler bizzat kanuni temsilciler vasıtası ile yapılmaktadır. Kanuni temsilcinin bizzat yapmadığı işlemler bakımından ise diğerlerinde olduğu gibi kanuni temsilcinin izin ya da icazet vermesinin, işlemin, hukuken geçerliliği bakımından etkisi yoktur⁴⁷⁰.

⁴⁶⁶ Önen, 1972, s.64-65; Soy, 2017, s.119; Mıdık, 2018, s.52.

⁴⁶⁷ Önen, 1972, s. 65; Soy, 2017, s.119.

⁴⁶⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, 2005, s.63.

⁴⁶⁹ Soy, 2017, s.119.

⁴⁷⁰ Soy, 2017, s.120.

Tam ehliyetsizlerin fiil ehliyeti dolayısı ile de dava ehliyeti bulunmamaktadır. Bu nedenle bu kimselerin mahkeme içi sulha taraf olmaları söz konusu olmayacaktır. Ancak kanuni temsilcileri, bu kimselerin yerine sulh sözleşmesinde onları temsil edebileceklerdir. Tam ehliyetsizlere yöneltilen mahkeme içi sulhta taraf, tam ehliyetsiz değil, bizzat kanuni temsilcisinin kendisidir⁴⁷¹.

3.3.1.3. Tüzel kişiler bakımından sulh

Tüzel Kişilerin kuruluşları ile hak ve fiil ehliyetini kazanmaları ve kullanmaları gerçek kişilerden farklı olarak düzenlenmiş olduklarından ayrıca incelenmeleri yerinde olacaktır. Tüzel Kişilik TMK'nın 47. Maddesinde düzenlenmiştir⁴⁷². Tüzel kişilerin fiil ehliyetine sahip olabilmesi için kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmaları gerekmektedir. Tüzel kişilerin fiil ehliyetini kazanabilmesi için gerekli organlara ihtiyacı olduğu gibi yine bu organları vasıtasıyla fiil ehliyetini kullanabileceklerdir. Bunun sebebi ise tüzel kişileri iradelerini ancak organları aracılığı ile açıklayabileceğine ilişkin TMK'nın 50. Maddesidir. Mahkeme huzurunda sulh olabilmek için de taraf iradesinin mahkemeye bildirilmesinin usulen gerekli bir şart olduğu evvelce belirtilmişti. Bu nedenle tüzel kişilerin davacı yahut davalı durumda olduğu hallerde sulh olma iradelerini yetkili organları marifeti ile açıklamaları gereklidir⁴⁷³. Sulh olma konusunda yetkili organ, tüzel kişinin özel hukuka yahut kamu hukukuna tabi olmasına göre farklılık arz edeceğinden iki başlık altında incelenecektir.

3.3.1.3.1. Özel hukuk tüzel kişileri bakımından

Özel hukuk tüzel kişiliğinin organları ve bu organların yetkilerinin kuruluş belgelerinde yer alması beklenir. Burada hüküm yok ise organların yetkileri Kanuna ya da tüzüğe göre belirlenmesi yoluna gidilecektir. Her halde sulh olma yetkisinin hangi organ tarafından kullanılacağına belirtilmesi isabetli olacaktır. Eğer bu yönde hüküm boşluğu varsa her somut olayda yetkili organlara sulh olma hususunda yetki verilmesi gerekir⁴⁷⁴. Ancak Kanunda özel düzenleme bulunan hallerde bu yetkinin verilmesine gerek olmaksızın yetkili organ sulh olabilecektir⁴⁷⁵. Örneğin, Türk Ticaret Kanununda, kolektif ve komandit

⁴⁷¹ Soy, 2017, s.120.

⁴⁷² TMK m. 47 tüzel kişiliği şu şekilde düzenleme altına almıştır: “Başlıbaşına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanırlar. Amacı hukuka veya ahlâka aykırı olan kişi ve mal toplulukları tüzel kişilik kazanamaz.”

⁴⁷³ Önen, 1972, s.71; Soy, 2017, s.120.

⁴⁷⁴ Önen, 1972, s.72; Soy, 2017, s.121.

⁴⁷⁵ Soy, 2017, s.121.

şirket yönetiminin şirket menfaatine uygun gördükleri işlerde, olağan işlem ve işlerle sınırlı olmak şartıyla sulh olabilecekleri düzenlenmiştir⁴⁷⁶. Burada dikkat edilmesi gereken husus yönetimin olağan iş ve işlemler bakımından sulh olabileceği, olağan sayılmayan iş ve işlemler bakımından ise genel hükümlere tabi oldukları meselesidir⁴⁷⁷.

Her özel hukuk tüzel kişinin tabi olduğu Kanunun farklılığına binaen bütün özel hukuk tüzel kişilerinin sulh olma bakımından yetkili organlarını tek tek saymak mümkün olmamakla birlikte uygulamada en sık karşılaşılan özel hukuk tüzel kişileri yönünden sulh olma yetkisini haiz organları şu şekilde sayılabilir⁴⁷⁸: Dernekler için yönetim kurulu⁴⁷⁹, vakıflar için idare ile görevli organ⁴⁸⁰, kolektif şirketler bakımından idare ve temsille görevli kimseler yahut tasfiye memurları⁴⁸¹, komandit şirketler yönünden komandite ortaklar veyahut tasfiye memurları⁴⁸², sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler için komandite ortaklar⁴⁸³, anonim şirketler bakımından yönetim kurulu ve ya tasfiye memurları⁴⁸⁴, limited şirketler için şirketi idare ve temsil etmekle yükümlü olan tüm ortaklar yahut varsa müdür olarak atanan kimse⁴⁸⁵ ve son olarak kooperatifler bakımından ise yönetim kurulunun⁴⁸⁶ sulh olma yetkisi vardır.

3.3.1.3.2. Kamu hukuku tüzel kişileri bakımından

Kamu hukuk tüzel kişilerinin yürüttüğü hizmetler veyahut ika ettikleri eylemler ile iş ve işlemleri dava konusu yapıldığı takdirde mahkeme içi sulh hususunda taraf sıfatının kim veya kimlerde olduğunu tespit edebilmek için her kurum bakımından ayrı bir inceleme yapılması yerinde olacaktır.

Devlet tüzel kişiliği bakımından devlet aleyhine açılan davalarda devleti temsil etme görev ve yetkisi hazine avukatlarına aittir⁴⁸⁷. Hazine avukatlarının, devlet tüzel kişiliğini temsilen usule ilişkin işlemler yapması zorunludur. Bu bakımdan hazine avukatlarının sulh olması gerektiği takdirde öncelikle sulh kapsamında kalan kabul ya da feragat edilen miktarın önemi vardır. Bu miktara göre hazine avukatının sulh olabilmesine ilişkin

⁴⁷⁶ Bkz. TTK m.223, 280/2 ve 318/1. Maddeleri.

⁴⁷⁷ Soy, 2017, s.121.

⁴⁷⁸ Önen, 1972, s.71-72; Soy, 2017, s.121.

⁴⁷⁹ Bkz. TMK m.85.

⁴⁸⁰ Bkz. TMK m.109.

⁴⁸¹ Bkz. TTK m.223 ve m.280.

⁴⁸² Bkz. TTK m. 309, m.318 ve m.328.

⁴⁸³ Bkz. TTK m. 565.

⁴⁸⁴ Bkz. TTK m. 365 ve m. 536.

⁴⁸⁵ Bkz. TTK m. 623.

⁴⁸⁶ Bkz. Koop K. m.55.

⁴⁸⁷ Soy, 2017, s.122.

kaymakam, vali, Maliye Bakanlığı yahut Danıştay tarafından izin verilmesi lazımdır⁴⁸⁸. İzin olmadığı durumda hazine avukatının, devlet tüzel kişiliğini temsilen sulh olması mümkün değildir.

Karayolları Genel Müdürlüğü, Ormanlar Genel Müdürlüğü yahut Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi müdürlükleri, devlet tüzel kişiliğinden ayrı olarak kamu tüzel kişiliğini haizdir. Bu nedenle bu ve benzeri kurumların dava ehliyeti, dolayısıyla sulh olma yetkisi mevcuttur⁴⁸⁹. Kamu tüzel kişiliğine sahip olan bu kurumlar kendileri aleyhine açılan davalarda kendilerini kadrolu yahut sözleşmeli avukatları marifetiyle temsil ettirebilirler. Avukatlar bakımından ise HMK m.74 gereği sulh olabilmeleri için vekâletlerinde özel olarak yetkilendirilmeleri gerekir.

İl özel idareleri de devlet tüzel kişiliği dışından ayrı olarak kamu tüzel kişiliğine sahiptirler. İl özel idaresinin kuruluş, organları, yönetimi, görev ve yetki ile sorumlulukları ve çalışma usul ve esaslarını düzenleyen 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 30. Maddesine göre valinin görevlerinden birisi de yargı yerlerinde davacı veya davalı olarak temsil etmek veya bu hususta vekil tayin etmektir. Hükümden de anlaşılacağı üzere il özel idaresi bakımından dava ehliyeti valiye ait olup mahkeme içi sulh olma yetkisi de validedir. Ancak vali, bu yetkisini kullanmak üzere bir vekil belirleyebilecektir⁴⁹⁰.

Belediyelerin de il özel idareleri gibi devlet tüzel kişiliği haricinde kamu tüzel kişiliği mevcuttur. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, davalarda temsil yetkisini Belediye Başkanına bırakmıştır⁴⁹¹. Belediye Başkanı, aynı il özel idaresinde vali bakımından geçerli olduğu gibi bu yetkisini kullanmak için vekil de yetkilendirebilecektir. Belediye adına davacı ya da davalı olma yetkisi, yani dava ehliyeti belediye başkanında olduğundan sulh olma yetkisi de kendisindedir. Ancak belediye başkanının bu yetkisi sınırsız değildir. 5393 Sayılı Kanunun 18/h'de yar alan "*Belediye meclisinin görev ve yetkileri şunlardır: ... h) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan ve miktarı beş bin YTL'den fazla dava konusu olan belediye uyumsuzluklarını sulh ile tasfiyeye, kabul ve feragat karar vermek.*" Hükümünden de anlaşılacağı üzere belediye başkanının sulh olma yetkisi miktar bakımından kısıtlanmış olup sulhta belediyeyi temsilen feragat yahut kabul edilen miktarın beş bin Türk Lirasını aşması durumunda yetkili organ belediye meclisidir.

⁴⁸⁸ Soy, 2017, s.122.

⁴⁸⁹ Soy, 2017, s.122.

⁴⁹⁰ Soy, 2017, s.122.

⁴⁹¹ Bkz. 5393 Sayılı Belediye Kanunu m.38/c.

Köy tüzel kişiliğini davalarda davacı ve davalı olarak temsil etme yetkisi köy muhtarındadır⁴⁹². Ancak Yargıtay⁴⁹³ Köy Kanunu m.40'ta yer alan “*Köy muhtarının köylü faydasına olmıyan kararlarını kaymakam bozabilir. Fakat onun yerine kaymakam kendiliğinden karar veremez. Karar, gene köylü tarafından verilir.*” Hükmünü gerekçe göstermek suretiyle sulh gibi davaya son veren taraf usul işlemlerinden olan kabulü de kapsayacak açıklamalar ile feragat hususunda köy muhtarının yetkisi olmadığına hükmetmiştir. Bu kararın sulh bakımından geçerli olacağı kabul edilerek köy muhtarının, köy derneği tarafından yetkilendirilmesi halinde köylünün yararına olmak üzere sulh olabilmelidir⁴⁹⁴. Aksi halde köy muhtarının sırf köy tüzel kişiliğini temsile yetkili olması köy tüzel kişiliği adına sulh olabileceği anlamına gelmemektedir⁴⁹⁵.

3.3.1.4. Dava arkadaşlığı halinde sulh

Davalar, kural olarak iki taraflı sistem üzerine kurulmuştur. Bu nedendir ki çekişmesiz yargı işlerinde iki taraf bulunmaması sebebiyle, çekişmesiz yargı işleri, dava olarak değil iş olarak nitelendirilir. Davada bulunan tarafları ise davacı ile davalı oluşturmaktadır. Davacı yahut davalı bir kişi olabileceği gibi duruma göre birden fazla kişiden de oluşabilir. Bu durumda birden fazla kişinin bulunduğu taraf açısından dava arkadaşlığı söz konusu olacaktır. Bu durum doktrinde sübjektif dava yığılması olarak da adlandırılmaktadır⁴⁹⁶. Dava arkadaşlığı hukukumuzda mecburi dava arkadaşlığı ve ihtiyari dava arkadaşlığı olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur⁴⁹⁷. Bu ayrıma göre tarafların sulh olma durumlarının ayrı ayrı incelenmesi farkın ortaya konmasına katkı sağlayacaktır.

⁴⁹² Bkz. 442 Sayılı Köy Kanunu m.37/7.

⁴⁹³ Yargıtay 14. HD ‘nin 06.02.2019 tarihli 2016/4430 E. ve 2019/928 K. sayılı kararında kabul ve feragate ilişkin Köy Muhtarının yetkisi olmadığına dair şu şekilde karar vermiştir: “*Mera ve yayla davalarında, mera veya yaylanın tahsisle veya kadim hak üzerine kullanılan niteliğine bakılmaksızın davadan kısmen veya tamamen feragat yetkisi köy derneğine ait olup, köy muhtarının bu konuda herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır (Köy Kanunu m. 40). Davadan feragat veya davayı kabul gibi usul işlemlerinin geçerli olabilmesi için köy derneğinin bu yönde alınmış bir kararın mülki idare amirliğince usulen tasdik edilmek suretiyle belgelenmesi gerekir. Bu durumda muhtarın feragate yetkisi olup olmadığı araştırılmalı, bulunmadığının tespit edilmesi halinde işin esasının incelenmesi, tarafların delillerinin toplanması ve varılacak sonuca göre bir karar verilmesi yoluna gidilmelidir.*” <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (E.T:16.06.2019)

⁴⁹⁴ Kuru, 2011, s.3749; Soy, 2017, s.124.

⁴⁹⁵ Umar, 2011, s.885.

⁴⁹⁶ Ulukapı, Ö. (1990). “Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.36.

⁴⁹⁷ Ulukapı, 1990, s.41.

3.3.1.4.1. Mecburi dava arkadaşlığı halinde sulh

Mecburi dava arkadaşlığı, HMK'nın 59 ile 60. maddelerinde düzenlenmiştir. 59. Maddede ise tanım ve tarifi yapılmıştır. Buna göre: “*Mecburî dava arkadaşlığı, maddî hukuka göre bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi zorunlu olan hâllerde söz konusudur.*” Maddeden de anlaşılacağı üzere bu maddi anlamda mecburi dava arkadaşlığının tarifidir. Birden fazla kişinin birlikte dava açması gerektiği takdirde davacılar arasında; birden fazla kişiye karşı birlikte dava açılması gerektiği halde ise davalılar arasında mecburi dava arkadaşlığının varlığı söz konusu olacaktır⁴⁹⁸. Birde şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı vardır.

Şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı bakımından maddi olarak bir zorunluluk olmamasına rağmen kanunun özel olarak öngördüğü durumlar nedeniyle mecburi dava arkadaşlığı söz konusu olacaktır⁴⁹⁹. Bir diğer ifade ile şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı, birden fazla kimseye birlikte dava açılması bakımından maddi yönden mecburiyet olmamakla gerçeğin ortaya çıkmasını kolaylaştırmak amacıyla öngörülmüştür⁵⁰⁰. Örneğin, Soy bağının reddi davası baba tarafından açıldığı takdirde anne ve çocuğa karşı; çocuk tarafından açıldığı takdirde ise anne ve babaya karşı açılmalıdır⁵⁰¹. Yine asli müdahale davası bakımından taraflar arasında yürütülmekte olan dava konusu üzerinde hak iddia eden üçüncü kişinin bu davanın taraflarına karşı birlikte dava açması gerekmektedir⁵⁰². Her iki örnekten de anlaşılacağı üzere şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı, ancak davalılar yönünden söz konusu olmaktadır⁵⁰³. Şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı bakımından kural olarak ihtiyari dava arkadaşlığına ilişkin hükümler geçerli olup ihtiyari dava arkadaşlığı ayrı bir başlıkta incelenecek olup ayrık bir durum olduğunda belirtilmekle yetinilecektir. Bu başlık bakımından ise mecburi dava arkadaşlığından kasıt maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığı olacaktır.

⁴⁹⁸ Ulukapı, 1990, s.91.

⁴⁹⁹ Soy, 2017, s.132.

⁵⁰⁰ Ulukapı, 1990, s.162.

⁵⁰¹ Ulukapı, 1990, s.163; Bu husus TMK'nun 286. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “*Koca, soybağının reddi davasını açarak babalık karinesini çürütebilir. Bu dava ana ve çocuğa karşı açılır. Çocuk da dava hakkına sahiptir. Bu dava ana ve kocaya karşı açılır.*”

⁵⁰² HMK m.65' göre asli müdahillik şu şekilde düzenlenmiştir: “*Bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişi, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açabilir.*”

⁵⁰³ Soy, 2017, s.132.

Mecburi dava arkadaşlığının maddi hukuk bakımından bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde söz konusu olacağı belirtilmekle birlikte buradan kasıt hak ve borcun bölünemez olması halleridir⁵⁰⁴. İleri sürülen hakkın yahut ifası talep edilen borcun bölünemez olduğu durumlarda bu hakkın bir kişi tarafından ileri sürülmesi yahut bu borcun bir kişiden ifasının talep edilmesi halinde hukuki birliğin sağlanması zorlaşacaktır. Şöyle ki birden fazla kiracının mevcut olduğu durumda tahliye davasının kiracılardan yalnız birine açılması halinde bu tahliye hükmü dava yöneltilmeyen diğer kiracılar bakımından hüküm ve sonuçlarını gösteremeyecek, hali ile tahliye davasından umulan fayda sağlanamayacaktır.

HMK m.60'da mecburi dava arkadaşlarının, ancak birlikte dava açabileceği, kendi aleyhlerine de birlikte dava açılabilirliği düzenlenmiştir. Bu nedenle mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerde yalnız biri dava açamayacağı gibi sadece biri hasım gösterilmek suretiyle dava da açılmayacaktır. Mecburi dava arkadaşlarının ancak birlikte davacı ya da davalı olabilmesinin doğal sonucu olarak bu kimseler birlikte hareket etmek zorundadır. Bu nedenle dava arkadaşlarının diğer taraf ile kendi başlarına sulh olabilmeleri mümkün değildir⁵⁰⁵. Ancak birlikte sulh olabilirler⁵⁰⁶.

HMK m.60'da mecburi dava arkadaşlarının birlikte hareket etme zorunluluğuna istisna olarak duruşmaya katılmış olan dava arkadaşlarının ika ettikleri usul işlemlerinin usulüne uygun olarak davet edilmesine rağmen duruşmaya katılmamış olan dava arkadaşları bakımından da hüküm ifade edeceğini düzenlemiştir. Bu hükümden yola çıkarak duruşmada hazır bulunan dava arkadaşlarının, usulüne uygun davete rağmen duruşmaya iştirak etmeyen

⁵⁰⁴ Soy, 2017, s.130.

⁵⁰⁵ Ulukapı, 1990, s.248; Bu hususta Yargıtay 16. HD'nin 15.05.2008 tarihli 2008/4190 E. ve 2008/3433 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Mahkemece, taraflar arasındaki sulhun tasdiki ile yazılı şekilde hüküm kurulmuş ise de, mahkemenin kabul ve değerlendirmesi dosya içeriğine uygun bulunmamaktadır. Sulh; görülmekte olan bir davanın taraflarının, karşılıklı anlaşma ile aralarındaki uyuşmazlığa son vermeleridir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 151. maddesindeki düzenlemeye göre; taraflar ya mahkeme önünde sulh iradelerini ve sulh anlaşmalarını tutanağa geçirtip altını imzalamak suretiyle ya da mahkeme dışında hazırlayıp mahkemeye sundukları ve duruşmada okunan sulh sözleşmesinin sulh iradelerine uygun olduğunu bildirip, altını imzalamak suretiyle sulh anlaşması yapabilirler. Bu koşullara uygun olmayan sulh anlaşmaları da geçersizdir. Taraflarca, tarafların tamamının imzasını taşıyan bir sulh sözleşmesi dosyaya sunulmamıştır. 07.10.2003 havale tarihli dilekçe şeklinde düzenlenmiş belgede, davacılar Hüsnü ve Hüseyin ile davalı Mehmet'in; 14.05.2004 havale tarihli dilekçe şeklinde düzenlenmiş belgede, davacılar Arife ve Müzeyyen'in imzaları bulunmaktadır. Davacı Muzaffer veya vekilinin sulh iradesini veya sulh anlaşmasına katıldığını gösterir bir belge veya açık bir beyan dosyada bulunmamaktadır. Tarafların tamamının katılımını taşımayan kısmi sulh hukuki sonuç doğurmayacağından, davalı Mehmet vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün (BOZULMASINA), 15.05.2008 gününde oybirliğiyle karar verildi.” <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T:20.08.2019)

⁵⁰⁶ Ulukapı, 1990, s.248; Kuru, 2011, s.3749; Özyakut, Beleş. 2014, s. 1166.

dava arkadaşlarını kapsayacak şekilde sulh olabileceği şeklinde yorum yapılması mümkün değildir; çünkü Kanun burada açıkça belirtilen şart ve durumda yapılan usul işlemlerinin iştirak etmeyen dava arkadaşını bağlayacağını düzenlemiştir. Sulh ise yalnızca bir usul işlemi olmayıp maddi hukuk bakımından da tesirleri bulunan çift karakterli bir işlemdir⁵⁰⁷. Bu nedenle usulüne uygun davete rağmen duruşmaya iştirak etmeyen dava arkadaşları, duruşmada hazır bulunan diğer dava arkadaşları tarafından ileri sürülen sulh iradesi ile bağlı olmayacaktır⁵⁰⁸.

Yukarıda izah yapılan nedenler ile mecburi dava arkadaşlığı halinde dava arkadaşları ancak birlikte sulh olabileceklerdir⁵⁰⁹; çünkü dava konusu üzerinde tasarruf yetkileri birlikte hareket etmeleri haline bağlanmıştır. Bu nedenle dava arkadaşlarından bir ya da bir kaçının sulh olmasının hukuken bir önemi olmayıp davaya son veren taraf usul işlemi olarak kabul edilmeyecektir.

3.3.1.4.2. İhtiyari dava arkadaşlığı halinde sulh

İhtiyari dava arkadaşlığı HMK'nın 57 ve 58. Maddesinde düzenlenmiştir. Kanun koyucu mecburi dava arkadaşlığının aksine ihtiyari dava arkadaşlığının ortaya çıkabileceği halleri tahdidi olarak düzenlemiştir. Bu düzenleme dışında kalan hallerde ise ihtiyari dava arkadaşlığı mümkün olmayacaktır.

HMK m. 57'de ihtiyari dava arkadaşlığının mümkün olduğu haller şu şekilde sıralanmıştır:

“Birden çok kişi, aşağıdaki hâllerde birlikte dava açabilecekleri gibi aleyhlerine de birlikte dava açılabilir: a) Davacılar veya davalılar arasında dava konusu olan hak veya borcun, elbirliği ile mülkiyet dışındaki bir sebeple ortak olması. b) Ortak bir işlemle hepsinin yararına bir hak doğmuş olması veya kendilerinin bu şekilde yükümlülük altına girmeleri. c) Davaların temelini oluşturan vakıaların ve hukuki sebeplerin aynı veya birbirine benzer olması.”

Belirtilen hallerden herhangi birinin varlığı durumunda ihtiyari dava arkadaşlığı söz konusu olabilecektir.

⁵⁰⁷ Mıdık, 2018, s.56.

⁵⁰⁸ Bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda şu şekilde belirtilmiştir: *“Maddedeki, duruşmaya gelmiş olan dava arkadaşlarının yapmış oldukları usul işlemlerinden kasıt, hem tarafın duruşmaya gelmemesi, hem de duruşma dışında süreye tâbi işlemlerde hareketsiz kalınması durumunda geçerli olacağı kabul edilmelidir. Öte yandan, bu düzenleme, davada usul işlemleri bakımından geçerli olup, sulh, feragat ve kabul gibi maddi hukuk içerikli usul işlemleri açısından geçerli değildir. Zira, bu türlü maddi hukuk içerikli tasarruf işlemlerinde dava arkadaşları, ancak birlikte hareket etmek zorundadır.”* (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> E:T:17.06.2019)

⁵⁰⁹ Yılmaz, (2012(şerh)) s.1357.

İhtiyari dava arkadaşlığını davacılar veya davalılar yönünden söz konusu olabilir. Davacılar yönünden söz konusu olduğu takdirde dava arkadaşları birlikte dava açabileceği gibi birbirlerinden ayrı olarak da davalarını açabileceklerdir⁵¹⁰. Yine ihtiyari dava arkadaşlığına ilişkin hallerden birisinin davalılar bakımından ortaya çıkması durumunda ise davacı, davasını dilerse davalılara birlikte dilerse ayrı ayrı açabilecektir. Bu bakımdan ihtiyari dava arkadaşlığı hususunda serbestlik söz konusudur⁵¹¹.

HMK m.58’de yer alan “İhtiyari dava arkadaşlığında, davalar birbirinden bağımsızdır. Dava arkadaşlarından her biri, diğerinden bağımsız olarak hareket eder.” Hükmünden de anlaşılacağı üzere ihtiyari dava arkadaşlığında dava arkadaşları birbirlerine bağlı olmaksızın hareket edebileceklerdir. Bunun sonucu olarak da dava arkadaşlarından her biri davanın diğer tarafı ile müstakil olarak sulh olabilecekleridir⁵¹². Bu bakımdan herhangi bir kısıtlama yoktur. İhtiyari dava arkadaşlığında kanaatimizce Kanunun güttüğü amaç usul ekonomisi gereği davaların birlikte yürütülmesidir, yoksa kesinlikle dava arkadaşlarının iradesini birbirine bağlamak değildir.

İhtiyari dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerde şeklen bir dava var gibi görünse de esasen dava arkadaşı sayısınca dava vardır⁵¹³. Bu nedenle dava arkadaşlarından herhangi birinin davanın diğer tarafı ile sulh olması halinde bu sulh diğer dava arkadaşlarını ve bu dava arkadaşları yönünden davayı etkilemeyecektir⁵¹⁴.

⁵¹⁰ Ulukapı, 1990, s.171.

⁵¹¹ Soy, 2017, s.128; Mıdık, 2018, s.60.

⁵¹² Yılmaz, (2012(şerh)), s.1356; Ulukapı, 1990, s.343.

⁵¹³ Soy, 2017, s.128.

⁵¹⁴ Önen, 1972, s.66; Ulukapı, 1990, s.343; Soy, 2017, s.129; Sulh ile benzer hüküm ve sonuçları haiz feragat müessesesi için Yargıtay 17. HD’nin vermiş olduğu 17.12.2018 tarihli 2018/1297 E. ve 2018/12295 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Diğer taraftan davadan feragat, öncelikle bir usul işlemidir. Dava konusu olayda, davalılar arasında ihtiyari dava arkadaşlığı bulunduğu davacı tarafın davalılardan birisi hakkındaki feragati usul hukuku bakımından diğer davalı aleyhine bir sonuç doğurmaz ise de, davadan feragat aynı zamanda bir maddi hukuk işlemi olduğundan, davalı ... şirketi hakkındaki feragatin, rücu hakkı bulunan diğer davalıyı etkileyip etkilemediğinin üzerinde durulması gerekir. Yukarıda açıklandığı üzere, davalılar alacaklıya karşı borçtan müteselsilen sorumludurlar. Mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun, müteselsil sorumlulukta borçluların iç ilişkilerini düzenleyen hükümleri gereğince, müteselsil borçlulardan biri alacaklıya borcu ödediği takdirde, diğer müteselsil borçlulara rücu hakkı bulunmaktadır. Bunun yanında, BK’nin 145/2 maddesine göre, sorumlulardan birinin zararı ödemesi halinde diğerleri bu oranda borçtan kurtulur. Ancak, müteselsil borçluların borçtan tamamen veya kısmen kurtulabilmeleri için alacaklının bilfiil tatmin edilmiş olması gerekir. Bunun aksinin kabul edilebilmesi için alacaklının açıkça davadan feragat etmiş olması veya böyle bir feragatin durumdan kesin olarak anlaşılması lazımdır. Yine BK’nin 147. maddesi hükmüne göre, rücu hakkından yararlanan müteselsil borçlulardan her biri ödediği miktar oranında alacaklının haklarına halef olacağına ve alacaklının diğerleri zararına müteselsil borçlulardan birinin durumunu iyileştirdiği takdirde bu filin neticelerini şahsen tahammül edeceğine dair hükmüne havidir. Yukarıda açıklanan ilkeler ışığında somut olaya bakıldığında; dava açıldıktan sonra davalı... şirketi (Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi) ile birlikte araç işleteni ve araç sürücüsünün de dava konusu kaza nedeniyle talep edilen tazminattan dolayı ibra edildiği ve tüm haklardan feragat edildiği görülmektedir. Bu halde, davacı eş

Sonuç olarak ihtiyari dava arkadaşlığı durumunda mahkeme içi sulh bakımından özel bir durum söz konusu değildir. Dava arkadaşları birbirlerinden bağımsız ve birbirileri bakımından etki etmeyecek şekilde sulh olabileceklerdir. Yukarıda bahsettiğimiz şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerde dava arkadaşlarının durumu da ihtiyari dava arkadaşlarının durumu gibidir. Bu bakımdan şekli anlamda mecburi dava arkadaşlarının da birbirlerinden bağımsız olarak sulh olmalarının önünde engel yoktur.

3.3.2. Sulhta Vekil

Sulhta vekilden kasıt, davacı ya da davalının kendisini temsil etmesi amacı ile iradi olarak kendisine vekil tayin etmesidir. Bu durum kanuni temsilden zorunlu olmayışı nedeni ile ayrılmaktadır. Bu nedenle vekil yolu ile temsil doktrinde akdi temsil olarak da adlandırılmaktadır⁵¹⁵. Vekile ilişkin düzenlemeler davaya vekâlet üst başlığı ile HMK'nın 71 ile 83. Maddeleri arasında düzenlenmiştir. Davanın vekil ile temsilinde HMK'nın 72. Maddesi gereği Borçlar Kanununun temsile ilişkin düzenlemeleri geçerli olacaktır. Davaya vekâletin kapsamı ise HMK'nın 73. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Davaya vekâlet, kanunda özel yetki verilmesini gerektiren hususlar saklı kalmak üzere, hüküm kesinleşinceye kadar, vekilin davanın takibi için gereken bütün işlemleri yapmasına, hükmün yerine getirilmesine, yargılama giderlerinin tahsili ile buna ilişkin makbuz vermesine ve bu işlemlerin tamamının kendisine karşı da yapılabilmesine ilişkin yetkiyi kapsar.”

Hükümden de anlaşılacağı üzere vekil, hükmün kesinleşmesi anına kadar olağan yargılama işlemlerini yerine getirebilecektir⁵¹⁶.

Belirtmek gerekir ki Türk Hukuku bakımından, Kanunda öngörülen ayırık haller saklı kalmak üzere davanın vekil marifetiyle yürütülmesi bakımından zorunluluk yoktur. Bu bakımdan Kanun koyucu serbestlik öngörmüştür. Dava ehliyeti olmak şartıyla herkes kendi davasını kendisi açabileceği gibi bizzat kendisi de takip edebilecektir. Ancak bunun yanı sıra vekil tayin etme hakkı da mevcuttur.

İşte ilgili tarafın kendisini vekil aracılığı ile temsil ettirmek istemesi durumunda bu başlıkta söylenenler değer kazanacaktır. İlgili tarafın kendisine atayabileceği vekilin kim

Dilber için belirlenen maddi tazminat açısından davalı işleten... yönünden de 25.05.2014 tarihli ibraname-sulh anlaşması içeriği değerlendirilmek suretiyle bir karar verilmesi gerekirken ...”<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T:20.08.2019)

⁵¹⁵ Önen, 1972, s.76.

⁵¹⁶ Önen, 1972, s.77; Soy, 2017, s.125.

veya kimler olabileceğine ilişkin düzenleme ise Avukatlık Kanununda mevcuttur. Avukatlık Kanunu m. 35'te yer alan

“Kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız baroda yazılı avukatlara aittir.”

Hükmü gereği yargılama safhasında yetkilendirilecek vekilin mutlak suretle baroya kayıtlı avukatlar arasından seçilmesi kanuni bir zorunluluktur.

Vekil, kural olarak müvekkili adına yargılama işlemlerinin hepsini yapabilecektir. Ancak bazı hallerde müvekkilin ayrı olarak korunması gerekliliğinden yola çıkılarak vekile Kanunda sayılan yetkiler verilmek isteniyorsa bunun özel bir şekilde vekâletnamede yer alması gerektiği düzenlenmiştir⁵¹⁷. Sulh olmak yetkisi de kanunun özel yetki verilmesini aradığı hallerden birisidir⁵¹⁸. Burada Kanun özellikle mahkeme içi sulh dememesinden dolayı bu kural mahkeme içi sulhta da mahkeme dışı sulhta da geçerli olacaktır⁵¹⁹. Vekilin vekâletnamesinde sulh olabileceğine ilişkin bir düzenleme yok; ancak vekilin sulh olma ihtimali var ise bu halde en geç, sulh iradesinin mahkemeye bildirileceği esnada sulh olmaya ilişkin özel yetki içeren vekâletnamenin mahkemeye sunulması gereklidir⁵²⁰. Aksi halde vekilin sulha ilişkin beyanının hukuken bir sonucu olmayacaktır⁵²¹.

HMK 75. Maddesinde bir tarafın birden fazla vekil ile temsil edilebileceğine cevaz vermiştir. Taraflardan biri, kendisini birden fazla vekil ile temsil ettirmek ister ise vekâletnamelerinde sulh olma hususunda özel yetki olmak koşulu ile her biri ayrı ayrı sulh iradesini ortaya koyabilecektir⁵²². Bunun aksinin kararlaştırılabilmesi ise diğer taraf yönünden geçersizdir⁵²³. Ancak ilgili taraf, kendisine birden fazla vekil tayin ettiği halde yalnızca birisine sulh olma hususunda özel yetki verdi ise bu yetki artık yalnızca bu kimse

⁵¹⁷ HMK m.74'te davaya vekalette özel yetki verilmesi gereken haller tahdidi olarak şu şekilde sayılmıştır: “Açıkça yetki verilmemiş ise vekil; sulh olamaz, hâkimi reddedemez, davanın tamamını ıslah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, başkasını tevkil edemez, haczi kaldıramaz, müvekkilinin iflasını isteyemez, tahkim ve hakem sözleşmesi yapamaz, konkordato veya sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması teklifinde bulunamaz ve bunlara muvafakat veremez, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramaz, davadan veya kanun yollarından feragat edemez, karşı tarafı ibra ve davasını kabul edemez, yargılamanın iadesi yoluna gidemez, hâkimlerin filleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açamaz, hangileri hakkında yetki verildiği açıklanmadıkça kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarla ilgili davaları açamaz ve takip edemez.”

⁵¹⁸ Ansay, (1944) s.204.

⁵¹⁹ Önen, 1972, s.76; Soy, 2017, s.126.

⁵²⁰ Önen, 1972, s.77; Soy, 2017, s.126.

⁵²¹ Önen, 1972, s.78; Soy, 2017, s.125.

⁵²² Soy, 2017, s.126.

⁵²³ Önen, 1972, s.78; Soy, 2017, s.126.

tarafından kullanılabilir⁵²⁴. Ayrıca son olarak kendisini vekil ile temsil ettiren taraf, vekile sulh olma hususunda özel yetki vermiş olsa dahi kendisi de vekilden ayrı olarak bu sulh olabilme hak ve yetkisini bizzat kullanabilir⁵²⁵.

3.3.3. Sulhta Usul İşlemleri Bakımından Üçüncü Kişiler

3.3.3.1. Genel bilgi

Mahkeme içi sulh görülmekte olan davanın tarafları arasında gerçekleşebilecek olmakla birlikte hukukumuzda üçüncü bir kişinin davanın tarafları yanında davaya katılabilmesi ya da şartları var ise görülmekte olan davanın taraflarına yönelteceği bir dava ile davaya müdahale edebilmesine cevaz verilmiştir. Ayrıca üçüncü kişi davaya henüz müdahale etmezden önce taraflardan biri de üçüncüye kişiye görülmekte olan davayı ihbar etmek suretiyle üçüncü kişinin davaya katılmasını sağlayabilir. Bu nedenle mahkeme içi sulh davanın tarafları dışında davanın ihbarı neticesinde yahut kendiliğinden katılan üçüncü kişiler ile müdahale davası açmak suretiyle müdahale eden üçüncü kişiler tarafından da gerçekleştirilebilecektir.

Davaya müdahale, asli müdahale yahut ferî müdahale şeklinde gerçekleşebilecek olup üçüncü kişinin hak ve ödevleri de müdahalenin türüne göre farklılık gösterecektir. Davanın ihbarı neticesinde davaya katılan kişinin durumu ise ferî müdahale benzetilmektedir. Her biri açısından mahkeme içi sulhun ayrı ayrı incelenmesi konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

3.3.3.2. Davaya müdahale halinde sulh

Davaya müdahale HMK'da 65 ile 69. Maddeler arasında düzenlenmiş olup asli müdahale ve ferî müdahale ayrımı mevcuttur. Bu ayrım ile uyumlu olmak üzere bu müesseseleri inceleyecek olursak;

3.3.3.2.1. Asli müdahale halinde sulh

Asli müdahale müessesesi HUMK döneminde açıkça düzenlenmemekle birlikte doktrinde ve uygulamada kabul edilmekteydi. HMK ile birlikte asli müdahale Kanununun 65. Maddesinde açıkça düzenlenmiştir.

Asli müdahale Kanunda ki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere görülmekte olan dava konusu olan hak ya da şey üzerinde üçüncü kişinin kısmen veyahut tamamen hak iddiasında

⁵²⁴ Soy, 2017, s.126.

⁵²⁵ Soy, 2017, s.127.

bulunması durumunda, davanın taraflarına karşı dava açması halidir. Burada müdahale asli müdahilin, davanın taraflarına dava açması şeklinde tezahür etmektedir⁵²⁶. Asli müdahil bu davayı, müdahale etmek istediği davada hüküm verilinceye kadar açabilecektir. Asli müdahale davası asıl davadan farklı ve bağımsız bir dava niteliğindedir⁵²⁷.

HMK'nın 65/2. Maddesinde yer alan “*Asli müdahale davası ile asıl yargılama birlikte yürütülür ve karara bağlanır.*” Hükmü gereği her iki dava birlikte yürütülecektir. Asıl davanın davacısı ile davalısı şekli anlamda mecburi dava arkadaşı olmak suretiyle davalı sıfatını alacak iken asli müdahalede bulunan üçüncü kişi ise davacı sıfatını alacaktır⁵²⁸. Asli müdahale durumunda esasen birbirinden bağımsız iki adet dava olmakla birlikte görülmekte olan dava konusu üzerinde hak iddia eden taraf bu dava taraflarına yeni bir dava açmaktadır.

Asıl dava ile asli müdahale davası aynı mahkemede görülecek olmakla birlikte ortada tek bir dava bulunmayıp iki farklı davanın varlığı söz konusudur. Bu nedenle tarafların mahkeme içi sulh yoluna gitmek istemeleri halinde birden fazla ihtimalli bir durum ortaya çıkacaktır⁵²⁹.

İlk olarak asli müdahale davası bakımından müdahale talebinde bulunan üçüncü kişi ile asıl davanın tarafları olmakla asli müdahale davasında davalı konumunda bulunan taraflar arasında mahkeme içi sulhun gerçekleşmesi mümkündür. Burada davalılar bakımından şekli anlamda mecburi dava arkadaşı söz konusu olmakla ihtiyari dava arkadaşlığında mahkeme içi sulh konusunda zikredilen hususlar burası açısından da geçerlidir. Bunun sonucu olarak asli müdahil davalılardan her biri ile ayrı ayrı olarak mahkeme içi sulh yoluna gidebilecektir. Bu gibi durumda asli müdahale davası sadece sulh olunan davalı bakımından sona erecek; ancak diğer davalı bakımından devam edecektir. Bununla birlikte asli müdahilin davalıların hepsi ile birlikte sulh olabilmesi de mümkündür⁵³⁰. Bu halde ise asli müdahale davası sona ermekle asıl yargılama kural olarak devam edecektir.

İkinci ihtimal ise, asli müdahale davasından sonra asıl yargılamanın taraflarının sulh olması halidir. Asıl davanın davacısı ile davalısı arasında mahkeme içi sulhun gerçekleşmesi

⁵²⁶ Önen, 1972, s.83.

⁵²⁷ Kodakoğlu, M. (2017) “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:28, s.13.

⁵²⁸ Önen, 1972, s.83; Soy, 2017, s.134; Mıdık, 2018, s.65.

⁵²⁹ Önen, 1972, s.84; Soy, 2017, s.134; Mıdık, 2018, s.65.

⁵³⁰ Önen, 1972, s.84; Soy, 2017, s.135; Mıdık, 2018, s.65; Ayrıca sulh ile kesişen noktaları dolayısıyla feragat açısından geçerli durum için bkz. Akyol Aslan, 2011, s. 355; kabul açısından geçerli durum için bkz. Ermenek, 2009, s.64.

halinde asıl dava sona erecektir⁵³¹. Ancak asli müdahale davası devam edecektir. Daha önce de belirtildiği üzere asli müdahale halinde iki adet dava vardır, birinin sulh nedeniyle sona ermesi diğerini de sonlandırmayacaktır.

Son olarak ise gerek asli müdahale davası bakımından gerek ise asıl dava bakımından taraflar sulh olma yolunu seçebilecektir. Bu durumda hem asli müdahale dava taraflarının kendi arasında hem de asıl dava taraflarının kendi arasında mahkeme içi sulh yoluna gitmeleri gerekmektedir. Bu ihtimalin gerçekleşmesi durumunda ise hem asıl dava hem de asli müdahale davası sona erecektir.

3.3.3.2.2. Fer'i müdahale halinde sulh

Fer'i müdahale HMK'nın 66 ile 69. Maddeleri arasında düzenlenmiştir. Fer'i müdahil, üçüncü kişi konumunda olup görülmekte olan bir davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla davaya müdahale edebilir⁵³². Fer'i müdahalenin tahkikat sona erinceye kadar yapılması mümkün olup fer'i müdahale için asli müdahalenin aksine yeni bir dava açılmasına gerek bulunmamaktadır. Fer'i müdahillik kurumunu somutlaştırabilmek adına bir örnek vermek gerekir ise⁵³³ müteselsil kefalette müteselsil kefile açılan dava neticesinde verilecek hüküm, asıl borçluyu doğrudan etkileyebilecek nitelikte olduğundan asıl borçlu, bu davaya müdahale edebilecektir.

Fer'i müdahil talebinin kabul edilmesi durumunda müdahil, davayı ancak bulunduğu noktadan itibaren takip edebilecektir. Fer'i müdahil, yanında katıldığı dava tarafının yararına olmak koşuluyla iddia veya savunma vasıtaları ileri sürebilecektir. Ayrıca yanında müdahalede bulunduğu tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olmamak şartı ile her türlü usul işlemlerini yapabilecektir⁵³⁴. Fer'i müdahil lehine müdahil olduğu tarafın yararına usul işlemleri yapabilmekle beraber taraf sıfatı olmamasından dolayı sulh olması beklenemez⁵³⁵. Fer'i müdahil davanın tarafı olmayıp taraf yardımcısı konumundadır. Lehine müdahil olduğu tarafın davayı kazanması yönünde yardımcı olmaktadır⁵³⁶.

⁵³¹ Önen, 1972, s.84; Soy, 2017, s.134; Mıdık, 2018, s.65; Ayrıca sulh ile kesişen noktaları dolayısıyla feragat açısından geçerli durum için bkz. Akyol Aslan, 2011, s. 355; kabul açısından geçerli durum için bkz. Ermenek, 2009, s.64.

⁵³² Topuz, G. (2001). "Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarının Sonuçları", (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019, s.28.

⁵³³ Mıdık, 2018, s.66.

⁵³⁴ Bkz. HMK m.68/1.

⁵³⁵ Kuru, 2011, s.3750; Topuz, 2001,s.28.

⁵³⁶ Soy, 2017, s.135-136.

Fer'i müdahilin davanın tarafı olmamasının sonucu olarak bizzat kendisinin mahkeme içi sulha taraf olması mümkün değildir⁵³⁷. Ancak lehine müdahale talebinde bulunduğu taraf yanında mahkeme içi sulha katılmasında yasal bir engel bulunmamaktadır⁵³⁸. Bu bakımdan davanın tarafları mahkeme içi sulh yoluna gittikleri takdirde fer'i müdahil de lehine müdahil olduğu taraf ile birlikte sulha iştirak edebilecektir; ancak mahkeme içi sulh bakımından fer'i müdahilin sulh olma yolundaki iradesine kanun koyucu bağlayıcı hukuki sonuç öngörmemiştir.

3.3.3.3. Davanın ihbarı halinde sulh

Davanın ihbarı HMK'nın 61 ile 64. Maddelerinde düzenlenmiştir. Görülmekte olan bir davada taraflardan biri davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa davayı üçüncü kişiye ihbar edebilecektir⁵³⁹. Davanın ihbarı ise fer'i müdahilde olduğu gibi, tahkikat sonuçlanıncaya kadar mümkündür⁵⁴⁰.

HUMK döneminde de davaya ihbar müessesesi düzenlenmekle davanın ihbarı halinde kendisine ihbarda bulunulan taraf ya fer'i müdahil olarak ya da ihbar eden kimsenin temsilcisi sıfatı ile davaya katılabiliyordu⁵⁴¹. HMK ile ise kendisine dava ihbar edilen

⁵³⁷ Bu hususta Yargıtay 11. HD'nin 28.01.1975 tarihli 1974/3828 E. ve 1975/482 K. sayılı kararı şu şekildedir: "H.U.M.K. nun 53. maddesi gereğince hakkı veya borcu bir davanın neticesine bağlı olan üçüncü şahıs iki taraftan birine iltihak için davaya müdahale edebilir. Olayda davalı kooperatifin bir kısım ortakları kooperatif aleyhinde dava açmışlar ve dava, davalı kooperatifin gıyabında cereyan ederken davacılar dışındaki ortaklar davalı taraf yanında davaya müdahale etmişlerdir. Davanın davalının gıyabında görülmesi o tarafa iltihak ederek davaya müdahale etmeye engel teşkil etmez. İltihak olunan taraf davada taraf sıfatını taşıdığı sürece ona iltihak caizdir. Nitekim sözü edilen 53. maddede de bu yön «iki taraftan birine iltihak için» ibaresinden açıkça anlaşılmaktadır. Müdahale talebinin zamanı, yargılama bitinceye kadar olan süreyi kapsamı içine alır. Bu süre içinde davaya her zaman müdahale olunabilir. Ancak müdahale talebinin kabulü halinde müdahil davayı bulunduğu noktadan itibaren takip edebilir. Bir başka deyişle davayı hangi aşamada bulmuşsa geriye doğru dönmeden ve o aşamaya kadar olan usuli işlemlerde bir değişiklik yapılmadan ileriye doğru davanın takibi olanağı vardır. H.U.M.K. nun 57. maddesi gereğince müdahil iltihak ettiği tarafla birlikte hareket eder. Bu şekildeki müdahalenin asli müdahale olmayıp fer'i müdahale niteliğinde bulunduğu kuşkusuzdur. Müdahil bu halde bağımsız olarak hareket edemez müşterek amaç ve yarar için müdahale ettiği tarafa yardımcı olur. Müdahil hakkında iltihak ettiği tarafla arasında meydana gelecek rücu hakkına ilişkin dava dışında bir karar verilemez. Mahkeme hükmünün iltihak olmam tarafa ilişkin olarak itiraz eder. Olayda müdahiller davalı kooperatife iltihak ettiğine ve davalı taraf cevap dilekçesini hasmuna tebliğ ettirdikten sonra onun muvafakati olmaksızın savunma sebeplerini belli haller dışında genişletemez veya değiştiremez ise de hasmının sarih veya zımni muvafakati halinde bunun yapılması caiz olduğu gibi müdahil de iltihak ettiği tarafın yardımcısı olarak davalının savunma sebebiyle rücu izah ederek kanıtlayabileceği gibi hasmın muvafakati halinde müşterek amaç ve yarar için genişletilebilir veya değiştirebilir. Cevap dilekçesinde ileri sürülmeyen zamanaşımı savunması için de durum müdahil yönünden aynı niteliktedir. İltihak olunan tarafın gıyabında cereyan eden davada müdahil müşterek amaca tarafın gıyabında cereyan eden davada müdahil müşterek amaca uygun olarak davaya iltihak ettikten sonra zamanaşımı savunmasını ileri sürer ve hasım taraf zımnen kabulü ifade edecek bir zaman geçtikten sonra tevsi itirazında bulunursa bu itiraz mahkemece nazara alınmayarak zamanaşımı itirazının incelenmesi gerekir. Ancak müdahil iltihak ettiği tarafın vekili olmadığı için, davayı kabul ve feragat edemez ve sulh olamaz." Yılmaz, (2012(şerh)) s.1357-1358.

⁵³⁸ Önen, 1972, s.83; Soy, 2017, s.137; Mıdık, 2018, s.66.

⁵³⁹ Topuz, 2001, s.5.

⁵⁴⁰ Bkz. HMK m.61.

⁵⁴¹ Önen, 1972, s.84; Soy, 2017, s.136 dn.403.

kimsenin ihbar edenin temsilcisi olarak davaya katılma imkânı ortadan kaldırılmıştır. Bu halde davanın ihbarı durumunda kendisine dava ihbar edilen üçüncü kişi, dilerse davaya katılmaz dilerse davaya katılabilir. Davaya katılmak istediği takdirde ise istediği taraf yanında davaya katılabilecektir. Bu bakımından mutlak suretle kendisine davayı ihbar eden kimse yanında davaya katılacağına ilişkin bir zorlama yoktur. Aksine HMK'nın 63. Maddesinde “*Dava kendisine ihbar edilen kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı olan taraf yanında davaya katılabilir.*” Hükümü ile dava kendisine ihbar edilen kimseye serbestlik tanınmıştır.

Dava kendisine ihbar edilen kimsenin davaya katılmadığı durumda mahkeme içi sulha katılabilmesi mümkün değildir⁵⁴². Davaya katıldığı takdirde ise durumu fer'i müdahil ile aynı olacaktır. Bir diğer ifade ile fer'i müdahile ilişkin hükümler kıyasen davanın ihbarı bakımından da geçerli olacaktır⁵⁴³. Buna ilişkin husus yukarıda inceleme konusu yapıldığından tekrare düşmemek adına tekrar zikredilmeyecektir⁵⁴⁴.

⁵⁴² Soy, 2017, s. 137.

⁵⁴³ Bkz. İhbarın Etkisi başlıklı HMK m.64.

⁵⁴⁴ Bkz. yuk. 2.3.3.2.2 Fer'i müdahale halinde sulh.

4. SULHUN HÜKÜM VE SONUÇLARI, SULHTAN DÖNÜLEMESİ VE SULHUN İPTALİ, KANUN YOLLARI, YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ

4.1. Sulhun Hüküm ve Sonuçları

Taraflar arasında görülmekte olan bir dava esnasında, tarafların sulh olma noktasında karşılıklı ve birbirine uygun beyanlarının mahkemeye bildirilmesi neticesinde bu hususun duruşma tutanağına yazılıp taraflarca imzalanması ile hâkim ile zabıt kâtibi tarafından onaylanan sulhun bir takım sonuçları vardır⁵⁴⁵. Bu sonuçların bir kısmı maddi hukuka ait iken bir kısmı ise yargılama hukukuna ilişkindir. İnceleme konumuz nedeni ile yargılama hukukuna ilişkin sonuçları incelenecek olup mahkeme içi sulhun yargılama hukukuna ilişkin sonuçlarını üç başlık halinde saymak mümkündür. Bunlar: Davanın sona ermesi, Kesin hüküm etkisi ve ilamlar gibi icra edilebilmesidir. Mahkeme içi sulha ilişkin sonuçların ayrı ayrı incelenmesi konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca konunun önemine binaen sulhun delil olma özelliği de irdelenecektir.

4.1.1. Davanın Sona Ermesi

Mahkeme içi sulhun ilk etkisi ilişkin olduğu davaya son vermesidir⁵⁴⁶. Bu husus HMK'da sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir şeklinde açıkça düzenlenmiştir⁵⁴⁷. Daha önce de belirtildiği üzere sulh, bir hukuki müessese olarak HUMK'ta düzenlenmemiştir. Bu nedenle mahkeme içi sulh halinde yargılamaya son veren taraf usul işleminin sulh iradesi mi, sulh halinde meydana çıkan feragat mi yoksa mahkemenin buna ilişkin tespiti mi olduğu hususunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur⁵⁴⁸. Her ne kadar HMK'da yer alan düzenleme ile bu hususta kanaatimizce tereddüt kalmadı ise de incelemeye sağlayacağı katkı açısından sulhun davanın sona ermesi bakımından etkisi incelenecektir. Ayrıca sulh halinde mahkeme tarafından verilebilecek kararlar HMK'da belirtilmiş olup⁵⁴⁹ hangi halde mahkemenin ne karar vereceği yahut sulhun evvelce belirtildiği üzere şarta bağlı yapılması mümkün olduğundan şarta bağlı sulh durumunda ne yönde hüküm kurulacağı meselesinin uygulamada pratik sonuçları olacağı kanaatiyle sulh halinde mahkeme tarafından verilecek kararlar da incelememize konu olacaktır.

⁵⁴⁵ Önen, 1972, s.127.

⁵⁴⁶ Tanrıver, 2005, s.45; Kuru, 2011, s.3758.

⁵⁴⁷ Bkz. HMK m.315/1. 1. cümle.

⁵⁴⁸ Tanrıver, 2005, s.45.

⁵⁴⁹ Bkz. HMK m.315/1. 2. cümle.

4.1.1.1. Sulhun davanın sona ermesine etkisi

Tarafların aralarında görülmekte olan davaya ilişkin uyuşmazlık ile yargılama faaliyeti nedeniyle ortaya çıkan yargılama giderleri hususunda karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile sulh olmaları halinde görülmekte olan dava son bulacaktır⁵⁵⁰. Burada davaya son veren, tarafların mahkeme içi sulhu gerçekleştirmiş olmalarıdır. Ancak HUMK döneminde bu hususta farklı görüşler mevcuttu⁵⁵¹. Bir görüşe göre dava, mahkemenin vereceği hüküm ile sona erecektir. Diğer görüşe göre ise dava, bizatihi mahkeme içi sulh nedeniyle sona erecektir. İlk görüş mahkeme kararını ihdasî (kurucu) kabul ederken ikinci görüş mahkeme kararını izharî (açıklayıcı) nitelikte kabul etmektedir.

Davanın, mahkemenin vereceği hüküm ile sona ereceğini kabul eden görüşe göre mahkeme içi sulh, görülmekte olan davayı kendiliğinden sona erdiremeyecektir⁵⁵². Bu görüşü savunanlar bu tezlerine gerekçe olarak ise herhangi bir davanın ancak mahkeme tarafından verilecek hüküm ile sonuçlanabileceğini ileri sürmektedirler. Bu görüş etrafında birleşenler mahkeme içi sulhun başka bir etkisinden söz etmektedirler. Buna göre mahkeme içi sulh davayı sona erdirmemekle birlikte taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdirmektedir. Bu bakımdan uyuşmazlığın sona ermesi ile davanın sona ermesi birbirinden farklı safhalar olarak kabul edilmektedir⁵⁵³.

Diğer görüş olan davanın doğrudan doğruya mahkeme içi sulh ile sona ereceğini kabul eden görüşe göre ise mahkeme içi sulh halinde mahkeme tarafından verilecek herhangi bir karara ihtiyaç duyulmaksızın dava kendiliğinden sona erecektir⁵⁵⁴. Bu görüşü savunanlar bu savlarına sulh ile davanın konusuz kalacağını, böylelikle konusuz kalan dava bakımından karara gerek olmaksızın davanın kendiliğinden düşeceğini gerekçe olarak göstermektedirler⁵⁵⁵. Mahkemenin ise yalnızca davanın konusuz kaldığı hususunu tevsik etmekle yetinmesi gerektiğini; ancak yargılama giderleri bakımından karar verilmesinin lazım geldiğini kabul etmektedirler. Davanın konusuz kaldığına ilişkin tevsik kararı ise sulhun ilam niteliğinde belge niteliğine bürünmesine vesile olmaktan öteye geçmeyecek, böylelikle mahkeme içi sulh ilam gibi icra edilebilecektir⁵⁵⁶.

⁵⁵⁰ Mıdık, 2018, s.101.

⁵⁵¹ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Önen, 1972, s.128-142; Tanrıver, 2005, s.46.

⁵⁵² Önen, 1972, s.131; Tanrıver, 2005, s.46; Soy, 2017, s.140.

⁵⁵³ Tanrıver, 2005, s.46; Soy, 2017, s.140.

⁵⁵⁴ Önen, 1972, s.138; Tanrıver, 2005, s.37; Soy, 2017, s.141.

⁵⁵⁵ Önen, 1972, s.138; Soy, 2017, s.141.

⁵⁵⁶ Önen, 1972, s.140; Soy, 2017, s.142.

Daha önce de ifade edildiği üzere HMK ile sulha ilişkin yapılan düzenlemeler neticesinde davanın sulh ile kendiliğinden mi yoksa mahkeme kararı ile mi sona erdiği yönünde ki tereddüt ortadan kalkmış olup mahkeme içi sulh halinde dava doğrudan sona erecektir. Bir diğer ifade ile kanaatimizce HMK ile birlikte mahkeme içi sulhta davaya son veren sulhun kendisi olup mahkeme kararı izharî niteliktedir⁵⁵⁷. Bu husus HMK'nın 315. Maddesinde⁵⁵⁸ ve bu maddenin gerekçesinde⁵⁵⁹ açıkça ifade edilmiştir. Bu durum tasarruf ilkesinin de tabii bir sonucudur. Davanın tarafları haiz oldukları tasarruf ilkesi gereği aralarındaki davaya son verebileceklerdir.

Mahkeme içi sulhta taraflar aralarındaki uyuşmazlık ile yargılama giderleri bakımından anlaşmaları takdirde davaya son veren işlem, sulh işlemidir. Ancak bununla birlikte tarafların yalnızca aralarındaki uyuşmazlık bakımından anlaşmaya varıp yargılama giderleri bakımından bir karar almazlar ise bu durumda yargılama giderleri bakımından mahkeme tarafından hüküm kurulacağından bahisle bu halde davaya son veren işlemin mahkeme kararı olduğu yönünde görüş⁵⁶⁰ ileri sürülmüştür. Ancak kanaatimizce bu halde de davaya son veren mahkeme içi sulh işlemidir. Sulh halinde yargılama giderleri konusunda ilgili kanunlarda amir hükümler olup taraflar yargılama giderleri hususunda anlaşmaya varmamış olsa dahi görülmekte olan davaya esas uyuşmazlık bakımından geçerli sulh olmaları durumunda davaya doğrudan doğruya son veren işlem, mahkeme içi sulh işlemi olacaktır.

4.1.1.2. Sulh halinde mahkeme tarafından verilecek karar

Tarafların aralarındaki uyuşmazlığı sulh yolu ile çözdüklerini mahkemeye bildirmeleri neticesinde mahkemenin bir karar vermesi gerekecektir. Mahkeme tarafından verilecek karara ilişkin HMK m.315/1'in 2. cümlesinde şu şekilde düzenleme mevcuttur: *“Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir.”* Hükümden de anlaşılacağı üzere sulh olan taraflar mahkemeden sulha göre karar verilmesini isteyebilecekleri gibi sulha göre karar verilmemesini de isteyebileceklerdir.

⁵⁵⁷ Tanrıver, 2005, s.46; Soner, (1977) s.444.

⁵⁵⁸ Davanın sulh ile sona ereceği HMK m. 315/1'de şu şekilde belirtilmiştir: *“Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur.”*

⁵⁵⁹ Madde gerekçesi şu şekildedir: *“Birinci fıkrada, davaya son veren bir usul sözleşmesi olan mahkeme içi sulhün, mahkemece bir hüküm verilmesine gerek kalmaksızın davayı sona erdireceği düzenlenmiştir.”* Budak, 2009, s.283.

⁵⁶⁰ Bkz. Mıdık, 2018, s.99.

Mahkeme içi sulhun şarta bağlı şekilde yapılması mümkündür. Sulhun şarta bağlandığı hallerde mahkemenin nasıl hüküm kurması gerekeceği hususunun incelenmesi gereklidir. Bu nedenle sulh halinde mahkeme tarafından verilecek kararın sulhun şarta bağlı olup olmaması ihtimali göz önüne alınarak incelenmesinde fayda vardır.

İlk olarak sulhun şartı bağlı olduğu durumlarda mahkemenin, bu yönde bir sulh anlaşmasına binaen esas hakkında karar vermesi beklenemeyecektir⁵⁶¹. Bu mahkemenin şarta bağlı hüküm kuramamasının doğal bir sonucudur. Ancak şarta bağlı da olsa tarafların uyuşmazlık bakımından sulh olmak suretiyle davaya son verme yönünde iradelerini ortaya koymaları nedeniyle davanın konusuz kaldığının kabulü ile karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi yerinde olacaktır⁵⁶². Ancak doktrinde sulh sözleşmesi şarta bağlı olsa dahi tarafların mahkemedan sulh sözleşmesine göre karar verilmesini talep etmeleri durumunda mahkeme tarafından bu yönde karar verilmesi gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur⁵⁶³. Buna gerekçe olarak şarta bağlı sulh sözleşmesi yapılabileceğine dair kanun hükmünü ileri sürmektedirler.

Sulhun şarta bağlı yapılmadığı hallerde ise Kanun, taraflara mahkemedan iki türlü talepte bulunma hakkı tanımıştır. Taraflar mahkemedan sulha göre karar verilmesini yahut sulha göre karar verilmemesini isteyebilir. Tarafların bu talebi doğrultusunda mahkeme tarafından verilecek karar da değişecektir.

Dava konusu uyuşmazlığın tarafları mahkemedan sulha göre karar vermesini istedikleri takdirde mahkeme sulh sözleşmesine göre karar vermek zorundadır. Ancak

⁵⁶¹ Kuru, 2011, s.3759; Kuru, 2018, s.401; Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.535; Arslan ve diğerleri 2018, s.562; Akil, 2012, s.14.

⁵⁶² Kuru, 2011, s.3759; Kuru, 2018, s.401; Akil, 2012, s.14; Soy, 2017, s.144; Aynı yönde Yargıtay 14. HD'nin 16.01.2018 tarihli 2017/1550 E. ve 2018/337 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Mahkeme önünde sulh şarta bağlı olarak yapılabilir. Sulh sözleşmesinin şarta bağlı olarak yapılmış olması halinde, mahkemenin, böyle bir sulh sözleşmesine dayanarak esas hakkında karar (hüküm) vermesi imkânsızdır. Çünkü şarta bağlı hüküm verilemez. Taraflar şarta bağlı şekilde sulh olmakla, davaya son vermek istediklerinden, başka bir deyişle davanın takibinden vazgeçtiklerinden (HMK.m.123), bu halde mahkemenin “karar verilmesine yer olmadığına” biçiminde bir kararla davayı sonuçlandırması gerekir (HMK.m.315,1).Sulh şarta bağlı değilse sulh üzerine mahkemenin vereceği karar, tarafların talebine göre iki şekilde olabilir:

a)Taraflar, mahkemenin, sulhe (sözleşmesine) göre bir karar vermesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verilir (HMK.m.315,1). Taraflar sulhu tespit etmesini isterlerse, o zaman mahkeme, sulhu HMK.m.154,3/ç'ye göre tutanağa geçirir ve “karar verilmesine yer olmadığı” (HMK.m.315,1/c.2) biçiminde bir kararla davanın son bulduğunu tespit etmekle yetinir. Çünkü, davanın sahibi taraflardır ve hâkim onların talebinden fazlaya karar veremez (HMK.m.26).

b)Taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, mahkeme, sulh sözleşmesine göre bir karar (hüküm) vermek zorundadır. Özellikle tarafların, aralarındaki uyuşmazlığın esaslı noktalarında sulh olmaları halinde, bunun bütün ayrıntıları ile birlikte bir mahkeme kararında (hükümünde) belirtilmesini istemelerinde hukuki yararları vardır.”

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T:20.08.2019)

⁵⁶³ Budak ve Karaaslan, 2018, s.301.

tarafardan yalnız birinin bu yönde talepte bulunması karşılık bulmayacaktır. Her iki tarafın da bu talebi kabul etmesi aranır; çünkü kanun açıkça taraflar demek suretiyle bir tarafın bu yönde ki talebine sonuç bağlamamıştır⁵⁶⁴. Tarafların mahkemeden sulha göre karar vermesini istedikleri durumda davaya son veren işlem sulh işlemi değil aksine mahkeme tarafından verilen karardır⁵⁶⁵; çünkü burada mahkeme, taraflar arasındaki sulh nedeniyle dosyayı sona erdirmemekte yapılan sulh yönünde bizzat kendisi hüküm kurmaktadır.

Taraflar mahkemeden sulha göre karar vermemesini de isteyebileceklerdir. Bu durumda ise mahkeme tarafından karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. Mahkeme tarafından bu yönde karar verilmesi ile yargılama kendiliğinden sona erecektir. Bu bakımından bu belirtilen halde sulh, davaya son veren taraf usul işlemi olmasının sonuçlarını icra edecektir. Bir diğer ifade ile bu halde davaya son veren işlem bizatihi sulhun kendisi olup mahkeme tarafından verilen karar verilmesine yer olmadığına dair karar esasa ilişkin bir ihdasî (kurucu) bir karar niteliğinde olmayıp ancak izharî (açıklayıcı) nitelikte olup tespit ve tevsik amacı taşımaktadır⁵⁶⁶.

4.1.2. Kesin Hüküm Etkisi

Mahkeme içi sulhun bir diğer sonucu ise kesin hüküm gibi sonuç doğurmasıdır. Bu husus HMK m.315'te şu şekilde zikredilmiştir: “*Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur.*” Hükümden de anlaşılacağı üzere sulh, kesin hüküm gibi sonuç doğuracaktır. Ancak sulhun kesin hüküm etkisini gösterebilmesi, sulh ile nihayete eren davanın kesinleşmesine bağlıdır⁵⁶⁷. Sulhun, kesin hüküm gibi sonuç doğuracağına ilişkin HUMK'da bir düzenleme mevcut değildi; ancak feragat ve kabul bakımından kesin hükmün hukuki sonuçlarını taşıdığına dair yer alan düzenleme⁵⁶⁸ kıyasen sulh bakımından da geçerli kabul edilmekteydi. HUMK döneminde sulhun kesin hüküm etkisine ilişkin doktrinde farklı görüşler mevcuttu⁵⁶⁹. Bu görüşleri üç başlık altında toplamak mümkündür.

Bunlardan ilki, sulhun kesin hüküm teşkil edeceğine ilişkindir⁵⁷⁰. Bu görüşe gerekçe olarak mahkeme içi sulhun kesin hükme uygun olmasını ileri sürmektedirler. Bu görüş de

⁵⁶⁴ Mıdık, 2018, s.115.

⁵⁶⁵ Bkz. Soy, 2017, s.145 dn. 429.

⁵⁶⁶ Önen, 1972, s.135; Soy, 2017, s.147; Mıdık, 2018, s.116.

⁵⁶⁷ Yılmaz, (2012(şerh)) s.1360.

⁵⁶⁸ HUMK m.95/1 bu durumu şu şekilde düzenlemiştir: “*Feragat ve kabul, kati bir hükmün hukuki neticelerini hasil eder.*”

⁵⁶⁹ Önen, 1972, s.145.

⁵⁷⁰ Önen, 1972, s.146, dn. 4'te anılan yazarlar.

ileri sürdükleri tezler nedeniyle kendi içinde ikiye ayrılmakta idi. İlk grupta yer alanlar, kesinliği doğuranın bizzat sulhun kendisi olduğunu, derdest bir davayı sona erdirme ve icra edilebilme kabiliyeti nedeniyle sulhun, yargı organları tarafından hükmedilen karardan farkları olmadığını, bu nedenle bu kararlar gibi kesinleşmesinin önünde engel olmadığını ileri sürmekteydiler⁵⁷¹. İkinci grupta yer alanlar ise, kesinliği doğuranın sulhun kendisi olmayıp sulh nedeniyle mahkemenin verdiği kararın olduğunu, sulhun doğrudan derdest bir davayı sonlandırmasının mümkün olmadığını, mutlak suretle mahkeme tarafından hükmedilen bir karar olması gerektiğini, bu nedenle kesinliği oluşturanın mahkemesince verilecek karar olduğunu ileri sürmekteydiler⁵⁷².

İkinci görüş ise sulhun kesin hüküm teşkil edemeyeceğine ilişkindir⁵⁷³. Bu görüşü savunanlar ancak mahkeme tarafından hükmedilen kararların kesinliğe müsait olduğunu, mahkeme huzurunda yapılan sulhun ise bir taraf işlemi olup taraflarca hakkın tespit ve tayininin yapılmasının mümkün olmadığını, bu nedenle sulhun kesinlik kazanamayacağını ileri sürmektedirler⁵⁷⁴.

Üçüncü ve son görüş ise sulhun kesin hükme yakın sonuçlar doğuracağına ilişkindir⁵⁷⁵. Bu görüş de maddi anlamda kesin hükme benzerlik ve şekli anlamda kesin hükme benzerlik olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılmakta idi. İlk grupta yer alanlar, sulhun, mahkeme tarafından verilen kararlar gibi kesin hüküm niteliği taşımamakla birlikte maddi anlamda kesinliğe benzer sonuçları olduğunu, ancak sulha karşı kanun yoluna gidilemeyeceği şeklinde şekli anlamda kesin hükme benzer sonuçlarda ortaya koyamayacağını ileri sürmektedirler⁵⁷⁶. İkinci grupta yer alanlar ise⁵⁷⁷, sulhun, feragat ve kabulde olduğu gibi kati bir hüküm gibi sonuç doğuracağını, bu nedenle sulh aleyhine kanun yollarına gidilemeyeceğini dolayısı ile sulhun, şekli anlamda kesin hükme benzer sonuçlar doğuracağını ileri sürmektedirler.

HMK ile sulhun, kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı düzenlenmesi nedeniyle sulhun kesin hüküm gibi etki doğurup doğurmayacağına ilişkin fikir ayrılıkları güncelliğini

⁵⁷¹ Önen, 1972, s.146, dn. 5'te anılan yazarlar.

⁵⁷² Önen, 1972, s.146, dn. 7'de anılan yazarlar.

⁵⁷³ Önen, 1972, s.145.

⁵⁷⁴ Önen, 1972, s.145, dn. 1'de anılan yazarlar.

⁵⁷⁵ Önen, 1972, s.147.

⁵⁷⁶ Önen, 1972, s.147, dn. 8'de anılan yazarlar.

⁵⁷⁷ Önen, 1972, s.147. Önen, HUMK m.95'te feragat ve kabul için öngörölmüş olan "*Feragat ve kabul, kati bir hükmün hukuki neticelerini hasil eder.*" düzenlenmesinin sulh bakımından de geçerli olduğunu, burada kati bir hüküm denilmesi nedeniyle bu hükme karşı kanun yollarına başvurulamayacağını, bu nedenle sulhun, şekli anlamda kesin hükme benzer sonuçlar doğuracağını kabul etmektedir.

kaybetmesine karşın bu etkinin şekli anlamda mı yoksa maddi anlamda mı olduğuna ilişkin fikir ayrılıkları güncelliğini korumaktadır.

Mahkeme içi sulhun kesin hüküm etkisinin şekli anlamda mı yoksa maddi anlamda mı etki göstereceği hususunda değinmeden önce bu iki kavramın farklarının anlaşılması adına kısaca bu kavramlara değinmekte fayda vardır. Kavramların farkları ortaya konmadan sulhun, kesin hüküm etkisi bakımından yapılacak açıklamalar amaca hizmet etmeyecektir. Kesin hüküm kurumu kısaca tanıtıldıktan sonra sulhun, kesin hüküm etkisine dair görüşlerin incelenmesi isabetli olacaktır.

Kesin hüküm HMK m.303'te düzenlenmiştir. Buna göre: “*Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir.*” Hükümden de anlaşılacağı üzere şekli anlamda kesin hüküm ve maddi anlamda kesin hüküm iki farklı müessese olmayıp kesin hükmün iki farklı görünümü niteliğindedir⁵⁷⁸. Kanun, mahkeme tarafından verilen hükmün maddi anlamda kesin hüküm etkisini gösterebilmesi için o hükmün şekli anlamda kesin hüküm niteliğini taşımasını şart koşmuştur. Bu bakımdan kesin hükmün şekli ve maddi yönüne iki farklı evre de diyebiliriz.

Şekli anlamda kesinlikten kasıt, mahkeme tarafından verilen hükme karşı gidilebilecek kanun yolunun öngörülmemiş olması yahut öngörülse dahi süresi içerisinde kanun yoluna müracaat edilmemesi veya son olarak olağan kanun yollarına müracaatın reddedilmesi sebebiyle verilen hükme karşı gidilebilecek olağan kanun yolunun kalmaması halidir⁵⁷⁹. Şekli anlamda kesinleşme neticesinde dava sona erecektir⁵⁸⁰. Bir başka ifade ile şekli anlamda kesinliğin amacı⁵⁸¹, görülmekte olan davayı sona erdirmektir, yoksa taraflar

⁵⁷⁸ Mıdık, 2018, s. 103.

⁵⁷⁹ Akkan, M. (2010). “*Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği*”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:11, Özel S.2009, İzmir, s. 4-5; Soner, (1977) s.439.

⁵⁸⁰ Mıdık, 2018, s. 103.

⁵⁸¹ Şekli anlamda kesinliğin amacı Yargıtay HGK'nun 06.11.2018 tarihli 2016/390 E. ve 2018/1609 K. Sayılı Kararında şu şekilde belirtilmiştir: “*Şekli anlamda kesin hükmün amacı, bir davanın sona ermesine hizmet etmektir. Bir nihai karar şekli anlamda kesinleşince, tarafların o davada takip ettikleri amaç gerçekleşmiş olur. Fakat bu, taraflar arasındaki uyumsuzluğun değil, ancak görülmekte olan davanın sona ermesi demektir. Bundan sonra da aynı taraflar arasında aynı uyumsuzluğun yeni bir dava konusu yapılmaması için, başka bir müesseseye yani maddi anlamda kesin hüküm müessesine ihtiyaç vardır.*” (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> E.T: 18.06.2019)

arasındaki husumetin çözümünü amaç edinmez⁵⁸². Şekli anlamda kesinliğin sonucu olarak hâkim, dosyadan el çekecektir.

Maddi anlamda kesinlik, evvela şekli anlamda kesinlik ile başlamaktadır⁵⁸³. Maddi anlamda kesinlik doktrinde “adli gerçeklik” olarak nitelendirilmektedir⁵⁸⁴. Maddi anlamda kesinliğin sonuçlarını mahkemenin verdiği karardan dönememesi, kararın olağan kanun yolu incelemesine tabi tutulamaması ve son olarak olumsuz dava şartı olması hasebiyle aynı hususta tekrar dava açılmasının mümkün olmaması olarak sıralayabiliriz⁵⁸⁵. Maddi anlamda kesinliğin amacı⁵⁸⁶ de ilişkin olduğu davayı sona erdirmek ile bu hususun devamlılığını temin etmektir⁵⁸⁷. Maddi anlamda kesinliğin iki önemli sonucu vardır. Bunlarda ilki maddi anlamda kesinlik, olumsuz dava şartıdır. Böylelikle aynı davanın tekrar dava konusu yapılmak istenildiği takdirde daha önceden kesin hükme bağlanması nedeniyle dava usulden reddedilecektir. İkinci sonucu ise maddi anlamda kesin hükmün, kesin delil niteliğinde olmasıdır⁵⁸⁸.

Kesin hükme ilişkin incelememiz açısından yeterli açıklamalar yapılmakla birlikte asıl inceleme konumuz olan mahkeme içi sulhun kesin hüküm etkisinin irdelenmesi gerekmektedir. HMK’da sulhun kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı belirtilmekle bu kesinliğin şekli anlamda mı yoksa maddi anlamda mı tezahür edeceği hususunda netlik bulunmamaktadır. Bu bakımdan doktrinde iki farklı görüş mevcuttur. Bu görüşleri ele alacak olursak;

Doktrinde bir görüşe göre sulh, maddi anlamda kesin hüküm teşkil edecektir⁵⁸⁹. Bu görüşü savunanlara göre sulh ile yalnızca dava sona ermemekte aynı zamanda dava esas bakımından da sona ermektedir⁵⁹⁰. Sulhun maddi anlamda kesinlik arz etmesi hususuna da

⁵⁸² Soy, 2017, s.148.

⁵⁸³ Akkan, 2010, s.5.

⁵⁸⁴ Akkan, 2010, s.5 dn.5; Soy, 2017, s.149.

⁵⁸⁵ Soner, (1977) s.440; Soy, 2017, s.149.

⁵⁸⁶ Maddi anlamda kesinliğin amacı dn.403’te belirtilen HGK kararında şu şekilde belirtilmiştir: “*Maddi anlamda kesin hükmün amacı da bu hâli ile mahkeme kararlarına güvenilmesini ve uyulmasını sağlamak, taraflar arasındaki uyuşmazlığı kararın maddi anlamda kesinleştiği andan itibaren geleceğe yönelik olarak sona erdirmek ve nihayet çelişkili kararlar verilmesini önleyerek toplum hayatında hukuki istikrar ve güvenliği tesis etmektir.*” (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> E.T: 18.06.2019)

⁵⁸⁷ Akkan, 2010, s.5; Bloomeyer, A. (1968). "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları". İrfan Yazman (çev.). *AÜHFD*, C. 25, S. 3, s.225.

⁵⁸⁸ Akkan, 2017, s.5; Soy, 2017, s.150.

⁵⁸⁹ Soner, (1977) s.439; Kuru, 2018, s.403; Kuru, 2011, s.3783; Kuru, Arslan ve Yılmaz 2013, s.537; Arslan ve diğerleri 2018, s.563; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, 2011, s.430; Erzurumlu, (2015) s.54; Soy, 2017, s.151, dn. 450’de anılan yazarlar.

⁵⁹⁰ Soy, 2017, s.152.

iki istisna kabul etmektedirler. Bunlardan biri yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi, diğeri ise sulhun iptalinin istenmesi durumudur⁵⁹¹.

Doktrinde ki diğeri görüş ise sulhun, şekli anlamda kesin hüküm teşkil ettiğini kabul etmektedir⁵⁹². Bu görüşü savunanlar maddi anlamda kesinliğin sulhun ruhuna aykırı olduğunu ileri sürmektedir. Bir diğeri ifade ile maddi anlamda kesinliğin söz konusu olabilmesi için mahkeme tarafından verilen bir karara ihtiyaç duyulacaktır; oysa sulhta davaya son veren işlem sulhun bizatihi kendisidir. Tarafların ise yargısal bir faaliyet olmaksızın maddi gerçeği tespit edebilme yetkinlikleri bulunmamaktadır. Bu nedenle sulh, maddi anlamda kesinliğin sonuçlarını doğuramayacağı ileri sürülmektedir⁵⁹³.

Kanaatimizce, sulhun maddi veya şekli anlamda kesin hüküm etkisini, HMK m.315'e göre mahkemenin verebileceği kararlara göre ayrı ayrı değerlendirip HMK m.303'te aranan şartlara göre ve şartların gerçekleşip gerçekleşmemesine göre değerlendirmek gerekir. Bir diğeri ifade ile sulhun kesin hüküm etkisi, mahkeme tarafından verilecek kararlara göre ayrı ayrı incelenmesi isabetli olacaktır⁵⁹⁴. Bunun dışında bu ayırım bakımından sulhun özel bir durumu bulunmamaktadır. Gerek şekli anlamda kesinlik gerek ise maddi anlamda kesinlik için ortaya bir tanım koymak zor olup doktrinde de tanımdan ziyade bu kavramların tarifi yapılmıştır. Kısaca bu tarifi hatırlayacak olursak şekli anlamda kesinlik, hükme karşı gidilebilecek olağan kanun yolunun yokluğu yahut kalmaması iken maddi anlamda kesinlik ise ilişkin olduğu davayı sonlandırmak ve tekrar gündeme getirilmesini önlemektir. Kanun koyucu m.315'te sulhun kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını düzenlerken buna ilişkin gerekçesini ise şu şekilde kaleme almıştır:

“Mahkeme içinde gerçekleşen bu sulh, kesin hüküm gibi hukukî sonuçlara sahiptir. Sulhün şarta bağlı olarak yapılmış olması da, yargılamanın kesin bir hükümle sona ermiş sayılmasına engel değildir. Zira mahkeme içi sulh ile, o davaya konu olan uyuşmazlık, kesin hükme benzer şekilde, ortadan kaldırılmıştır ve o davanın tarafları arasında, o konuda aynı sebebe dayanan yeni bir davanın görülmesi mümkün değildir.”

Gerekçe incelendiğinde mahkeme içi sulh ile davaya konu uyuşmazlığın ortadan kaldırılacağı ve taraflar bakımından tekrar dava konusu yapılamayacağı belirtilmiştir. Bu gerekçe açıkça maddi anlamda kesinliğin tarifi niteliktedir. Kanun koyucu sulh ile benzer yönleri olan kabul ve feragat kurumu açısından da kesin hüküm etkisini şu şekilde

⁵⁹¹ Soy, 2017, s.152.

⁵⁹² Önen, 1972, s. 149; Karauz, 2011, s.73; Ulsan, 2012, s.977.

⁵⁹³ Soy, 2017, s.152.

⁵⁹⁴ Erzurumlu, (2015) s.51.

gerekçelendirmiştir: “*Feragat veya kabul, davaya son veren taraf işlemlerinden olup maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurmaktadır.*” Buradan da anlaşılacağı üzere Kanun koyucunun sulhun (aynı şekilde feragat ve kabulün de) kesin hüküm etkisini, maddi anlamda kesinlik olarak öngördüğü hususunda duraksama yoktur. Bununla birlikte mahkeme tarafından verilen her kararın, kesin hükme ilişkin düzenleme kapsamında şartları taşıyıp taşımadığı meselesi bakımından değerlendirilmesi isabetli olacaktır. Bir diğer ifade ile mahkeme içi sulh neticesinde mahkeme tarafından verilen kararda sulh sözleşmesinin içeriği yer alıyor ise mahkeme tarafından verilen bu hüküm maddi anlamda kesin hüküm etkisini haiz olacaktır; ancak mahkeme hükmü, dava taraflarının nasıl ve hangi şartlarda sulh yoluna gittikleri bakımından bilgi ihtiva etmiyorsa artık maddi anlamda kesinlikten değil şekli anlamda kesin hükümden bahsedilecektir; çünkü bu durumda mahkeme kararı, taraflar arasındaki uyuşmazlığın sona erdiğini açıklayıcı niteliktedir⁵⁹⁵.

Mahkeme içi sulhun şarta bağlanması durumunu ayrıca ele almakta fayda vardır. Mahkeme içi sulhun şarta bağlandığı hallerde dava sona ermekle birlikte taraflar arasındaki uyuşmazlık sona ermemekte sona ermesi taliki yahut infisahî şarta bağlanmaktadır. Bu halde maddi kesinliğin ortaya çıkabilmesi için gerekli olan uyuşmazlığın esastan sona ermesi unsuru vuku bulamayacaktır. Hal böyle iken şarta bağlı sulhun, maddi anlamda kesinlik arz ettiğinin kabulü de mümkün görünmemektedir⁵⁹⁶.

4.1.2.1. Sulhun delil olma niteliği

Sulhun, kesin hüküm gibi hukuki sonuçlar doğuracağı HMK'da öngörülmüş olup mahkeme içi sulh ile davanın sonuçlanması durumunda mahkeme tarafından verilen kararın m.303'te belirtilen kesin hüküm sonuçlarının taşıması halinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil edileceği belirtilmekle birlikte kesin hükmün sonuçlarının incelenmesi isabetli olacaktır.

Maddi anlamda kesinliğin iki önemli sonucu mevcuttur. Bunlardan ilki, maddi anlamda kesinlik, olumsuz dava şartıdır. Aynı davanın daha önceden kesin hükme bağlanması durumunda yeniden dava açılması mümkün değildir. Maddi anlamda kesinliğin ikinci sonucu ise kesin delil niteliğinde olması meselesidir⁵⁹⁷. Ancak belirtmek gerekir ki bu başlık altında izah edilen hususlar sulhun şarta bağlı olmadığı hallere ilişkin olup şarta bağlı sulh maddi anlamda kesinlik teşkil etmeyeceğinden, bir diğer ifade ile şarta bağlı sulh

⁵⁹⁵ İyilikli, 2016, s.143; Budak ve Karaaslan, 2018, s.302.

⁵⁹⁶ Kuru, 2011, s.3783; Kuru, 2018, s.403; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, 2018, s.581.

⁵⁹⁷ Akkan, 2017, s.5.

durumunda taraflar arasındaki uyuşmazlık yahut tereddüt son bulmadığından maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurmayacağından⁵⁹⁸ kesin delil etkisinden de bahsedilemeyecektir.

Kesin delilleri ilamlar, senet ve yemin olarak belirtmek yanlış olmayacaktır⁵⁹⁹. Konumuz kapsamında olması nedeniyle yalnızca ilamlar incelenecek olup senet ve yemin, konumuzun kapsamı dışındadır. İlamların kesin delil oluşturduğu hususu HMK'nın 204. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "*İlamlar ile düzenleme şeklindeki noter senetleri, sahteliği ispat olunmadıkça kesin delil sayılırlar.*" Ancak mahkeme tarafından verilen kesin hükmün kesin delil niteliğini taşıyabilmesi için ikinci davanın konusunun kesin hükümle sonuçlanan davadan farklı olması gerekmektedir⁶⁰⁰. Aksi halde kesin hükmün kesin delil niteliğinden değil, olumsuz dava şartı olması hususundan bahsedilmesi gerekecektir.

Mahkemenin, taraflar arasında meydana gelen sulh anlaşmasına göre hüküm kurması durumunda sulh, maddi anlamda kesin hükmün olumlu ve olumsuz işlevine sahip olacak olup bu durumda sulh, kesin delil etkisini de ortaya çıkaracaktır⁶⁰¹.

4.1.3. İlamlar Gibi İcra Edilebilmesi

İlamlı icra yoluna ilamlar ile ilam niteliğinde ki belgelere dayanılarak gidilebilmektedir⁶⁰². İcra ve İflas Kanununun 38. Maddesinde ilam niteliğinde ki belgeler tahdidi olarak belirtilmiştir⁶⁰³. Bunlardan biriside mahkeme huzurunda yapılan sulhlardır. Mahkeme huzurunda akdedilen sulhların ilam niteliği, yalnızca icraları bakımından söz konusudur⁶⁰⁴. Bir diğer ifade ile mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, ilamların icrası hükümlerine göre icra edilebilme kudretini haizdir. İcra edilebilme kabiliyeti dışında mahkeme içi sulhun bizatihi ilam olduğunun kabulü mümkün değildir⁶⁰⁵. Yalnızca mahkeme kararları ilamdır. Bu nedenle İİK m.38'in başlığı ilam mahiyetinde ki belgeler olarak düzenlenmiştir.

⁵⁹⁸ Kuru, 2018, s.403.

⁵⁹⁹ Atalı, Ermenek ve Erdoğan, 2018, s.497.

⁶⁰⁰ Akkan, 2017, s.14.

⁶⁰¹ Budak ve Karaaslan, 2018, s.302; Erzurumlu, (2015) s.54.

⁶⁰² Ulukapı, Ö. (2010). **İcra ve İflâs Hukuku** (Dördüncü Baskı), Konya: Mimoza Yayınları, s.136.

⁶⁰³ İİK m.38'e göre ilam niteliğinde ki belgeler: "*Mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re'sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu maddedeki icra kefaletleri müteselsil kefalet hükmündedir.*"

⁶⁰⁴ Önen, 1972, s.152; Soy, 2017, s.179.

⁶⁰⁵ Tanrıver, 2005, s.48.

Mahkeme içi sulhun ilamlar gibi icra edilebilmesi için usulüne uygun şekilde yapılması gereklidir. Tarafların sulh olma iradelerini mahkemeye bildirmeleri, bu hususun hâkim tarafından zabıt kâtibi vasıtasıyla duruşma tutanağına kaydı şarttır. Tutanağa kaydedildikten sonra ise bu hususların taraflara sesli olarak okunması, ardından tarafların tutanağı imzalamasının temini gerekecektir. Son olarak ise hâkim ve zabıt kâtibi tarafından bu tutanağın onaylanması ile mahkeme içi sulh ilamlar gibi icra edilebilir nitelik kazanacaktır⁶⁰⁶.

Kanun koyucunun mahkeme huzurunda yapılan sulha icra edilebilir nitelik kazandırması onu mahkeme dışı sulhtan ayıracak ve kanaatimizce mahkeme içi sulhu özendirerek mahiyettedir⁶⁰⁷. Aynı zamanda bu durum taraf iradesinin önemsendiğini ve tasarruf ilkesine icra safhasında da riayet edildiğini göstermektedir. Tarafların aralarındaki uyuşmazlığı dava konusu yapıp yapmamakta, sulh olup olmamakta özgür oldukları gibi yargılama safhasını kendilerince en uygun gördükleri şekilde sulh yolu ile çözmeleri hali Kanun koyucu tarafından görmezden gelinmemiş taraf iradesi icra kabiliyeti sağlanmak suretiyle koruma altına alınmıştır.

Mahkeme içi sulhun ilamlar gibi icra edilebileceği belirtilmekle burada bir hususa değinilmesi zorunlu görülmektedir. Mahkeme içi sulhun ilamlar gibi icraya konu olabilmesi için öncelikle sulh konusunun icra edilebilir nitelikte olması gereklidir⁶⁰⁸. Mahkeme ilamları dahi örneğin tespit gibi icra edilebilir nitelikte olmadığı hallerde icra edilemezken, icra kabiliyeti bakımından ilam mahiyetinde olan mahkeme içi sulhun da icra edilebilme imkân ve ihtimali yok ise ilamlı icraya konu edilmesi düşünülemez⁶⁰⁹. Buna ilave olarak sulh konusu edimin belli veyahut belirlenebilir olmaması halinde icraya elverişliliğinden de bahsedilemeyecektir⁶¹⁰.

Mahkeme içi sulh ile taraflar karşılıklı olarak edim yüklenmiş olsalar dahi Türk Borçlar Kanunda yer alan ifade sıra⁶¹¹ müessesesi burada uygulama alanı bulamayacaktır. Bir başka ifade ile tarafların birbirlerine karşı edim yüklenmesi durumunda taraflardan her

⁶⁰⁶ Önen, 1972, s.153; Soy, 2017, s.180.

⁶⁰⁷ Mıdık, 2018, s. 110.

⁶⁰⁸ Soy, 2017, s. 180.

⁶⁰⁹ Önen, 1972, s.157; Soy, 2017, s.181.

⁶¹⁰ Önen, 1972, s.157; Soy, 2017, s.181.

⁶¹¹ İfade sıra TBK m. 97’de şu şekilde düzenlenmiştir: “*Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir.*”

biri kendi edimini ifa etmemiş olsa dahi diğer taraftan ifayı talep edebilecek; ancak karşı taraf ifade sıra defini ileri süremeyecektir⁶¹².

Dava arkadaşlığı durumunda sulh olunması haline değinmek gerekirse ihtiyari dava arkadaşlığı bakımından özellik arz eden bir durum olmayıp mecburi dava arkadaşlığı bakımından ifade edilmesi gereken hususlar mevcuttur. Bilindiği üzere mecburi dava arkadaşlığında tarafların diğer taraf ile sulh olabilmeleri tüm dava arkadaşlarının katılımını aramaktaydı. Bunun gibi mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu dava konusu uyuşmazlığın mahkeme içi sulh ile nihayete erdirildiği hallerde karşı taraftan sulhun icrasının istenilebilmesi için yine dava arkadaşlarının hepsinin katılımı aranmaktadır⁶¹³.

Mecburi dava arkadaşlığı hususunda olduğu gibi mahkeme içi sulhta kanuni temsilin zorunlu olduğu hallerde doğal olarak sulhun icrasını isteyecek kimse de kanuni temsilcidir. Akdi temsil yönünden ise böyle bir zorunluluk yoktur. Kendisini vekil ile temsil ettiren taraf, sulhun icrasını bizzat isteyebileceği gibi iradi vekili marifetiyle de isteyebilir. Bu hususta Kanun, herhangi bir kısıtlamaya gitmemiştir.

Dava dışında kalan hususların mahkeme içi sulha dâhil edilmesi mümkün olduğu gibi bu hususların sulha dâhil edilmesi ile birlikte olası bir sulhun icrası talebi, doğrudan bu hususları da kapsayacaktır⁶¹⁴. İİK'nun ilam mahiyetinde kabul ettiği husus dava konusu olmayıp doğrudan mahkeme huzurunda yapılan sulhlardır. Bu nedenle dava dışı hususlar da olsa sulhun kapsamına alınmak ve icraya elverişli olmak koşuluyla icra talebi kapsamında kalacaktır.

Daha önce ifade edildiği üzere davaya üçüncü kişilerin müdahil olması mümkündür. Bu halde bu kimselerin sulhun icrasını isteyip isteyemeyeceği meselesi önemlidir. Fer'i müdahil, taraf yardımcısı niteliğinde olduğundan ilgili taraf ile birlikte sulhun icrasını isteyebilmesi tabiidir. Bununla birlikte davanın tarafları mahkeme içi sulh ile yalnızca fer'i müdahile karşı bir edim yüklenmişlerse fer'i müdahil artık bu edimin alıcısı konumunda olup kendi başına icrasını talep edebilecektir⁶¹⁵. Asli müdahillik durumunda ise ortada birden fazla dava olması nedeniyle birden fazla şekilde mahkeme içi sulh olunabileceğinden bahsetmiştir. Asli müdahale davasında gerçekleşen mahkeme içi sulhun icrasını asli müdahil

⁶¹² Önen, 1972, s.157; Soy, 2017, s.181.

⁶¹³ Önen, 1972, s.155; Soy, 2017, s.181.

⁶¹⁴ Soy, 2017, s. 181.

⁶¹⁵ Önen, 1972, s.155; Soy, 2017, s.182.

isteyebilecekken asıl dava bakımından taraflar arasında vuku mahkeme içi sulhun icrasını asli müdahil isteyemez⁶¹⁶.

Mahkeme içi sulh tamamen olabileceği gibi kısmen de olabilecektir. Sulhun, uyumsuzluğun bir kısmına ilişkin olduğu hallerde dava sona ermeyecektir. Ancak mahkeme içi sulhun kısmi olması durumunda dahi icrası talep edilebilecektir. Kısmi sulhun icrasını talep edilebilmesi için ilişkin olduğu davanın tamamen sonuçlanmasının gerekeceğine ilişkin yasal düzenleme olmadığından kısmi sulh doğrudan icra edilebilecektir⁶¹⁷. Ancak kanaatimizce kısmi sulhun icrasının istenebilmesinin davanın sonuçlanması durumuna bağlanması, olması gereken bakımından yerinde olacaktır. Aksi halde karışıklığa meydan verilebilmesi mümkündür.

Müteaddit defalar belirtildiği üzere mahkeme içi sulhun şarta bağlı olarak yapılması mümkündür⁶¹⁸. Mahkeme içi sulhun şarta bağlı yapıldığı halde ise icra edilebilirliğini nasıl etkileyeceği hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre şarta bağlı sulhun icrası mümkün değildir; çünkü bu halde davaya son veren işlem sulh değil, mahkeme kararıdır⁶¹⁹. Diğer görüşe göre ise sulh şarta bağlı olsa dahi icra edilebilir niteliktedir⁶²⁰. Kanaatimizce sulh şarta bağlı dahi olsa icra edilebilir nitelikte ise icrasının önünde yasal bir engel yoktur. Bu durumda Kanunun verdiği imkânın herhangi bir yasal engel olmadıkça kısıtlanması da mümkün değildir.

Her ne kadar konumuz dışında kalsa da İİK m.38'de yer alan düzenleme bakımından mahkeme dışı sulha değinilmesinde fayda vardır. İİK m.38 açıkça mahkeme huzurunda yapılan sulhların ilamlar gibi icra kabiliyetini olduğunu düzenlemiş olup, düzenlemenin tahdidi dolayısı ile kıyasen mahkeme dışı sulha uyarlanması da mümkün değildir. Bu halde mahkeme içi sulh ile mahkeme dışı sulh bakımından fark kalmayacaktır. Mahkeme dışı sulhun icraya konulması isteniyorsa öncelikle bu hususta dava açılarak ilam elde edilmesi gereklidir⁶²¹.

4.2. Sulhtan Dönülememesi

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun esasen bir sözleşme olması dolayısı ile şartların olması halinde tarafların sulh sözleşmesinden de her zaman dönebileceği düşünülebilir. Bu

⁶¹⁶ Önen, 1972, s.156; Soy, 2017, s.182.

⁶¹⁷ Önen, 1972, s.158; Soy, 2017, s.183.

⁶¹⁸ Bkz. yuk. 1.3.2.4. Sulhun şarta bağlı olarak yapılabilmesi

⁶¹⁹ Soy, 2017, s.183 dn. 553.

⁶²⁰ Önen, 1972, s.158-159; Yazıcı Tıktık, Ç. (2015). "Bir İşin Yapılmasına veya Yapılmamasına İlişkin İlamların İcrası", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, s.2748.

⁶²¹ Soy, 2017, s.184.

husus mahkeme dışı sulh için geçerli olsa da daha önce ifade edildiği üzere mahkeme içi sulhun yalnızca maddi hukuka ilişkin olmayıp yargılama hukukuna ilişkin sonuç ve tesirleri olması hasebiyle taraflardan birinin mahkeme içi sulhtan dönebilmesi mümkün değildir⁶²². Ancak doktrinde sulhun şarta bağlı olarak yapıldığı durumlarda şart yerine getirilmediği müddetçe sulhtan dönme hakkının saklı tutulabileceği kabul edilmektedir⁶²³.

Her ne kadar doktrinde mahkeme içi sulhtan tek taraflı olarak dönülebileceğine ilişkin görüşler mevcutsa da aksi yönde bizimde katıldığımız görüşlerde mevcuttur⁶²⁴.

Mahkeme içi sulhun icra edilebilir nitelikte olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Buradan da yola çıkılarak aslında mahkeme içi sulhtan tek taraflı olarak dönülebilmesine imkân verildiği takdirde hukuki belirliliğin ortadan kalkacağı anlaşılabilecektir. Bu nedenle kanaatimizce mahkeme içi sulhtan tek taraflı olarak dönülebilmesi mümkün olmamalıdır. Kanun koyucu, HMK m.315'te sulhun iptaline açıkça yer vermesine karşın, sulhtan dönülüp dönülemeyeceğine ilişkin hükme yer vermemesi tartışmayı gündeme getirmektedir. Kanun koyucu, sulhtan dönülmesini zımnen kabul etmemiş, sadece belirli hallerin varlığı halinde sulhun iptalinin istenebileceğini düzenlemiştir (HMK m.315/2). Aksi halde tarafların mahkeme içi sulhtan dönmek suretiyle davayı tekrar canlandırabilecekleri şeklinde bir anlam çıkabilir ki bu hukuken mümkün değildir. Taraflar, mahkeme içi sulh ile birlikte aralarındaki uyuşmazlığa son vermekte, görülmekte olan dava ise konusuz kalmakta ve hali ile karar verilmesine yer olmadığına dair karar verilmektedir. Sulhtan tek taraflı dönülebilmesine imkân tanındığı takdirde hâkimin konusuz kalması hasebiyle el çektığı davanın akıbeti ne olacaktır. Bu nedenle taraflar mahkeme içi sulh sözleşmesine uygun hareket etmek istemiyorlarsa yeniden dava açabileceklerdir veyahut Kanunda öngörülen irade fesadı yahut gabin hali mevcut ise iptal talebinde bulunabileceklerdir; ancak mahkeme içi sulhtan tek taraflı dönmeleri mümkün değildir. Tarafların karşılıklı ve birbirine uygun şekilde mahkeme içi sulhtan vazgeçme sözleşmesi akdettikleri halde de durum farklı değildir. Bu halde dahi taraflar arasındaki maddi hukuka ait ilişki etkilenebilir; fakat mahkeme içi sulhun usul hukukuna ilişkin sonuçları etkilenmeyecektir⁶²⁵. Kanun koyucu, mahkeme kararından sonra tarafların sulhtan dönme konusunda iradelerine üstünlük tanımamış, bir hukuki sonuç atfetmemiştir.

⁶²² Önen, 1972, s.190; Ansay, (1944) s.208; Kuru, 2018, s.402; Kuru, 2011, s.3788; Yılmaz, (2012(şerh)) s.1360; Kuru, Arslan ve Yılmaz 2013, s.537; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, 2018, s.429; Soy, 2017, s.162.

⁶²³ Berkin, (1969) s.168.

⁶²⁴ Söz konusu görüşler ve tartışmalar için bkz. Önen, 1972, s.190-194; Kuru, 2011, s.3788.

⁶²⁵ Önen, 1972, s.194; Soy, 2017, s.164.

4.3. Sulhun Hükümsüzlüğü

4.3.1. Genel Bilgi

Mahkeme huzurunda akdedilen sulhun, görülmekte olan davaya son verebilmesi için, karma karakterde bir müessese olması hasebiyle hem maddi hukuk hem de usul hukuk açısından gerekli ve yeterli olan şartları taşıması gerekmektedir. Aksi halde sulhun hükümsüzlüğü gündeme gelecektir⁶²⁶. Sulhun hükümsüzlüğüne neden olan sebep maddi hukuk kaynaklı olabileceği gibi usul hukuku kaynaklı da olabilecektir. Mahkeme içi sulhun, maddi hukuka ilişkin eksikliği nedeniyle kanun yoluna başvurulması mümkün değildir⁶²⁷. Bunun nedeni olarak sulhun maddi hukuka ait eksikliğine ilişkin yargılama yapılmamış olmasını, bu sebeple maddi hukuktan kaynaklı sebepler dolayısı ile sulhun iptaline ilişkin ayrı bir dava açılması gerektiğini gösterebiliriz.

Kanun koyucu mahkeme içi sulhun hükümsüzlüğüne ilişkin herhangi bir düzenleme getirmemiş yalnızca HMK m.315/2’de⁶²⁸ sulhun irade fesadı ile aşırı yararlanma durumunda iptal edilebileceğini düzenlemekle yetinmiştir. İptalin hangi süre içerisinde hangi mercie müracaat edilmek suretiyle istenebileceğine ilişkin ise herhangi bir hüküm eklenmemiştir. Ancak bu konuda ki eksikliği gerekçede kaleme almak suretiyle gidermeye çalışmıştır. Madde gerekçesi şu şekildedir⁶²⁹:

“İkinci fıkrada, tüm sözleşmelerde olduğu gibi, tarafların iradelerini sakatlayan, hata, hile ve ikrah gibi bir sebebin varlığı durumunda veya sulh sözleşmesindeki hükümlerin, zor durumda olan taraf için gabin teşkil ettiği hâllerde, söz konusu sözleşmeyi ortadan kaldırmak isteyen tarafın, borçlar hukukundaki kurallar çerçevesinde, sulhün iptali için dava açması mümkündür. Ortada mahkemece verilmiş bir hüküm bulunmadığından, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi de mümkün olmadığından, kesin hüküm niteliğindeki sulhün, iradeyi sakatlayan sebeplere veya gabine dayanılarak iptali için ayrı bir dava açılması gerekecektir.”

Adalet Komisyonu değişiklik gerekçesine göre, söz konusu düzenleme ilk olarak irade fesadı ve gabin olarak düzenlenmiş olmakla birlikte Türk Borçlar Kanunu Tasarısı ile uyum sağlanması adına irade bozukluğu ve aşırı yararlanma şeklinde değiştirilmiştir. ⁶³⁰. Madde gerekçesinden de anlaşılacağı üzere sulhun maddi hukuka ilişkin eksikliği nedeniyle kanun yoluna başvurulması mümkün olmayıp, sulhun iptalinin istenecek olması durumunda

⁶²⁶ Önen, 1972, s.194; Soy, 2017, s.165; Mıdık, 2018, s.129.

⁶²⁷ Soy, 2017, s.166.

⁶²⁸ HMK m.315/2’nin düzenlemesi şu şekildedir: “İrade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde sulhun iptali istenebilir.”

⁶²⁹ Budak, 2009, s.283.

⁶³⁰ Parlar, A. (2011). **Gerekçeli Karşılaştırma Tablolu Hukuk Muhakemeleri Kanunu**. Ankara: Bilge Yayınevi, s.285.

ise borçlar hukukunda yer alan hata, hile ve ikrah gibi taraf iradelerini sakatlayan bir durumun varlığı yahut sulh sözleşmesinin taraflarından birisi için aşırı yararlanma teşkil ettiği durumlarda sulhun iptali ayrı bir dava açılması suretiyle mümkün olacaktır.

Sulhun hükümsüzlüğünün maddi hukuktan yahut usul hukukundan nasıl kaynaklanabileceği ile hükümsüzlük halinin ne şekilde hangi süreler dâhilinde hangi merci huzurunda ileri sürülmek suretiyle kullanılabilmesine değinmekte fayda vardır.

4.3.2. Maddi Hukuk Kaynaklı Nedenlerle Hükümsüzlük

Mahkeme içi sulh, özü itibariye sözleşme olup yalnızca usul hukukuna uygun şekilde akdedilmesi yetmemekte, aynı zamanda maddi hukuka uygun olması da gerekmektedir. Bu nedenle mahkeme içi sulha, Türk Borçlar Kanununun sözleşmelere ilişkin hükümlerinin de tatbiki mümkündür⁶³¹. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere mahkeme içi sulh bakımından maddi hukuka ilişkin nedenlerle kanun yoluna gidilmesi mümkün değildir⁶³². Ancak bu durum sulhun, maddi hukuktan kaynaklı bir eksikliği olduğu durumunda bu hususun tamamen yargısal denetimden muaf olacağı şeklinde anlaşılmalıdır.

HMK m.315/2’de irade bozukluğu veyahut gabin durumunda sulhun iptalinin istenebileceği düzenlenmiştir. Bu bakımdan Türk Borçlar Kanununun hata, hile veya ikrah gibi irade fesadına ilişkin düzenlemeleri ile taraflardan birinin zor durumda olmasından istifade etme gibi aşırı yararlanmaya ilişkin düzenlemeleri uygulanacaktır⁶³³.

Sulhun maddi hukuktan kaynaklı hükümsüzlük halleri, sulhun kesin hükümsüzlüğü ve HMK’da özellikle düzenlenmiş olması sebebiyle irade bozukluğu ve aşırı yararlanma bakımından ele alınacaktır.

4.3.2.1. Sulhun kesin hükümsüzlüğü

Kesin hükümsüzlük, sözleşmenin kurucu unsurlarının olması karşısında geçerlilik şartlarının olmaması olarak açıklanabilir. Mahkeme içi sulh, özü itibari ile sözleşme olup bu sözleşmenin geçerlilik şartlarının söz konusu olmadığı durumlarda sulh sözleşmesi kesin hükümsüz olarak addedilecektir.

Kesin hükümsüzlük hallerinden kısaca bahsetmek gerekirse TBK’nun 27/1. Maddesi bu hususta şu şekilde düzenleme getirmiştir: “*Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu*

⁶³¹ Reisoğlu, (S). **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. İstanbul: Beta Yayınevi, s.129; Önen, 1972, s.173; Soy, 2017, s.166.

⁶³² Soy, 2017, s.166.

⁶³³ Reisoğlu, (S). (2012). **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. İstanbul: Beta Yayınevi, s.129, s. 143; Soy, 2017, s.166.

düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.” Hükümden de anlaşılacağı üzere sulh sözleşmesi emredici kanun hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine yahut kişilik haklarına aykırı olamayacağı gibi imkânsız bir durumu kendisine konu edinemeyecektir. Bu hususlar dışından sulh sözleşmesinin tam ehliyetsiz kimseler tarafından yapılması yahut muvazaa içermesi hali de kesin hükümsüzlük sebeplerindedir⁶³⁴.

Belirtilen kesin hükümsüzlük durumu sulhun tamamı yahut bir kısmında ilişkin olabilir⁶³⁵. Bir kısmın hükümsüzlüğü kural olarak sulh sözleşmesinin tamamına etkilemeyecektir; ancak bu kısım olmasa idi sulh sözleşmesi akdedilmeyecekti deniliyorsa bu halde artık bu kısmın hükümsüzlüğü sulh sözleşmesini de etkileyecektir. Bu durum TBK'nun 27/2. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: *“Sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin olarak hükümsüz olur.”* Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere hükümsüz sayılan kısım bağımsız karakterde ise ve sulh sözleşmesinin tamamına etki etmiyorsa sulh sözleşmesinin kesin hükümsüzlüğü gündeme gelmeyecektir⁶³⁶.

4.3.2.2. İrade sakatlığı ve aşırı yararlanma durumunda sulhun iptali

Mahkeme içi sulhun irade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde iptali istenebileceği Kanunda açıkça düzenlenmiştir. İrade fesadı halleri ise TBK'nda düzenlenen yanılma, aldatma ve korkutma halleridir⁶³⁷. Mahkeme içi sulh bakımından taraflardan herhangi birisinin iradesi yanılma⁶³⁸, aldatma⁶³⁹ yahut korkutmanın⁶⁴⁰ gölgesinde kaldı ise bu halde sulhun iptali istenebilecektir. Kanun, irade fesadı dışında aşırı yararlanma durumunu da sulhun iptal sebebi olarak düzenlemiştir. Aşırı yararlanma⁶⁴¹ da yanılma, aldatma ve korkutma gibi TBK'nda düzenlenmiştir. Sulhun iptalinin istenebileceği bu hallere yakından bakacak olursak,

İrade fesadı hallerinden ilki yanılma halidir. TBK m.30'a göre sözleşmenin kurulduğu esnada yanılması esaslı olan kimse sözleşme ile bağlı olmayacaktır. Kanun

⁶³⁴ Önen, 1972, s.174.

⁶³⁵ Önen, 1972, s.172.

⁶³⁶ Önen, 1972, s.172.

⁶³⁷ Koç, 2009, s.213; Reisoğlu, 2012, s.118.

⁶³⁸ Reisoğlu, 2012, s.118.

⁶³⁹ Reisoğlu, 2012, s.124.

⁶⁴⁰ Reisoğlu, 2012, s.127.

⁶⁴¹ Reisoğlu, 2012, s.141.

koyucu esaslı yanılmadan muradının ne olduğunu izah için TBK'nun 31. maddesinde yanılma hallerini şu şekilde belirtmiştir:

“Özellikle aşağıda sayılan yanılma hâlleri esastır: 1. Yanılan, kurulmasını istediği sözleşmeden başka bir sözleşme için iradesini açıklamışsa. 2. Yanılan, istediğinden başka bir konu için iradesini açıklamışsa. 3. Yanılan, sözleşme yapma iradesini, gerçekte sözleşme yapmak istediği kişiden başkasına açıklamışsa. 4. Yanılan, sözleşmeyi yaparken belirli nitelikleri olan bir kişiyi dikkate almasına karşın başka bir kişi için iradesini açıklamışsa. 5. Yanılan, gerçekte üstlenmek istediğinden önemli ölçüde fazla bir edim için veya gerçekte istediğinden önemli ölçüde az bir karşı edim için iradesini açıklamışsa.”

Bu haller ile bu hallere benzer durumlarda yanılmanın varlığının kabulü gerekecektir. Saikte yanılma ise esaslı bir yanılma olarak kabul edilmemektedir.

İrade fesadı hallerinden bir diğeri ise aldatma halidir. Aldatma bakımından aldatılan kişiyi mutlak suretle karşı tarafın aldatması şart değildir, diğer şartların varlığı halinde üçüncü bir kimsenin aldatması da aynı sonuçları doğurmaktadır. Ancak üçüncü bir kimsenin aldattığı durumlarda, aldatılan kimsenin aldatıldığının karşı tarafça bilinmesi yahut bilinebilir durumda olması şarttır⁶⁴². Bu durum doktrinde aldatmanın şartları kapsamında illiyet bağlantısı olarak kabul edilmektedir⁶⁴³. Bir diğer ifade ile sözleşmenin, aldatmanın etkisi ile akdedilmesi gereklidir⁶⁴⁴. Aldatılan kimsenin karşı tarafın vekili tarafından aldatıldığı durumlarda vekilin üçüncü kişi sayılıp sayılmayacağı meselesi bakımından doktrinde vekilin üçüncü kişi konumunda olmadığı belirtilmektedir⁶⁴⁵. Aynı şekilde sözleşmenin temsilci yahut yardımcı kimse sıfatıyla katılan kimse tarafından akdedilmesi halinde de bu temsilci veya yardımcı şahsın üçüncü kişi sayılmayacağı kabul edilmektedir⁶⁴⁶.

İrade fesadı hallerinden üçüncü ve sonuncusu ise korkutma halidir. Korkutma bakımından tıpkı aldatma da olduğu gibi korkutulan kimsenin karşı taraf yahut üçüncü bir kimse tarafından korkutulması mümkündür. Ancak üçüncü kişi tarafından korkutulma hadisesi sözleşmenin diğer tarafı bakımından bilinmiyor veya bilinebilecek durumda değilse bu halde sözleşmenin iptali gündeme geldiği takdirde karşı tarafa hakkaniyetin gerektirdiği ölçüde tazminat ödenmesi gerekecektir. Aldatma halinde olduğu gibi korkutan vekil ise

⁶⁴² Bkz. TBK m. 36/2.

⁶⁴³ Reisoğlu, 2012, s.125.

⁶⁴⁴ Reisoğlu, 2012, s.125.

⁶⁴⁵ Mıdık, 2018, s.135.

⁶⁴⁶ Reisoğlu, 2012, s.126.

üçüncü kişi olarak kabul edilemeyeceğinden hakkaniyet ölçüsünde tazminat da söz konusu olmayacaktır⁶⁴⁷. Korkutma halinin koşulları TBK m. 38’de şu şekilde belirlenmiştir:

“Korkutulan, içinde bulunduğu durum bakımından kendisinin veya yakınlarından birinin kişilik haklarına ya da malvarlığına yönelik ağır ve yakın bir zarar tehlikesinin doğduğuna inanmakta haklı ise, korkutma gerçekleşmiş sayılır. Bir hakkın veya kanundan doğan bir yetkinin kullanılacağı korkutmasıyla sözleşme yapıldığında, bu hakkı veya yetkiyi kullanacağını açıklayanın, diğer tarafın zor durumda kalmasından aşırı bir menfaat sağlamış olması hâlinde, korkutmanın varlığı kabul edilir.”

Hükümden de anlaşılacağı üzere korkutma sübjektif kıstaslara bağlanmıştır.

İrade fesadı halleri dışında aşırı yaralanma durumunda da benzer şekilde sulhun iptali söz konusu olacaktır. TBK m.28’e göre taraflar arasında gerçekleştirilen bir sözleşmede karşılıklı edimler arasında açık bir oransızlığın olduğu hallerde, bu oransızlık, zarar gören tarafın zor durumda kalmasından veya düşüncesizliğinden ya da deneyimsizliğinden yararlanılmak suretiyle gerçekleştirildiği takdirde aşırı yaralanma halinin varlığı kabul edilecektir. Aşırı yararlanma iddiasının ileri sürüldüğü takdirde sulh taraflarının fedakârlıkları arasında açık bir orantısızlık olup olmadığı hususunun irdelenmesi gerekecektir⁶⁴⁸.

4.3.3. Usul Hukuku Kaynaklı Nedenlerle Hükümsüzlük

Maddi hukuk kaynaklı nedenlerle sulhun hükümsüzlüğü durumunda ayrı bir dava açılması gerekirken usul hukuku kaynaklı nedenlerle hükümsüzlükte iptal müessesesi bulunmamaktadır⁶⁴⁹. Usul hukuku kaynaklı nedenler ancak kanun yollarında ileri sürülebilecektir⁶⁵⁰. Usul hukukuna ilişkin nedenlerden kasıt örneğin sulhun vekil aracılığı ile akdedildiği hallerde vekâletnamesinde sulh olabileceğine ilişkin açık ve net özel bir düzenleme olmaması hali, sulh beyanlarının tutanağa geçirilmesinde esasa ve usule aykırılık gibi yargılama hukukundan doğan hallere aykırılıktır.

Bununla birlikte bazı haller hem maddi hukuk bakımından hem de usul hukuku bakımından sonuç doğurabilir. Sulhun maddi hukuk kaynaklı hükümsüzlük halleri belirtilirken tam ehliyetsizliğin kesin hükümsüzlük hali olduğu belirtilmişti. Tam ehliyetsiz bir kimsenin aynı zamanda dava ehliyeti olmayacağından bu aynı zamanda dava şartı yokluğu nedeniyle davanın usulden ret sebebidir. Bu gibi hükümsüzlük sebebinin çift

⁶⁴⁷ Reisoğlu, 2012, s.129; Mıdık, 2018, s.136.

⁶⁴⁸ Reisoğlu, 2012, s.141; Önen, 1972, s.176; Soy, 2017, s.167.

⁶⁴⁹ Soy, 2017, s.166.

⁶⁵⁰ Soy, 2017, s.166; Mıdık, 2018, s.141.

karakterli olduğu durumlarda sulhun iptali yoluna mı yoksa kanun yoluna başvuru yoluna mı gidileceği hususunda düzenleme bulunmamaktadır⁶⁵¹. Ancak kanaatimizce taraflar her iki yolu seçmekte de serbest olmalıdır. Aksi halde iki alternatiften birini uygulanacağını kabul etmek anlamına gelir ki bu da hakkın kullanılmasının engellenmesine yol açabilecektir.

4.3.4. Sulhun Hükümsüzlüğünün İleri Sürülmesi

Sulhun hükümsüzlüğü yargılama devam ederken yahut yargılama nihayete erdikten sonra ortaya çıkabilecektir. Buna göre hükümsüzlüğün ileri sürülmesi farklı şekillerde cereyan edecektir. Bu bakımdan sulhun hükümsüzlüğünün dava esnasında meydana çıkması ile dava sonuçlandıktan sonra meydana çıkması imkân ve ihtimaline binaen ayrı paragraflarda incelenmesi isabetli olacaktır.

İlk olarak mahkeme içi sulhun akdedildiği yargılama sona ermemiş ise sulhun hükümsüzlüğüne ilişkin iddia da o dava içerisinde incelenecektir. Sulhun hükümsüzlüğü meselesi ön sorun gibi ele alınıp incelenmelidir⁶⁵². Örneğin; tutanağa geçip hâkim ve zabıt kâtibi tarafından onaylanma gibi sulhun usule ilişkin şartlarının henüz yerine getirilmediği hallerde hükümsüzlüğe ilişkin iddialar aynı dava içerisinde incelenip karara bağlanacaktır⁶⁵³. Mahkeme hâkiminin incelemesine ve kararına rağmen taraf veya taraflarca kabul görmeyen karara ilişkin, taraf yahut taraflar iddia ya da bu konudaki beyanlarının tutanağa geçirilmesini mahkemeden talep edebilmeli ve mahkeme hâkimi de iddia ve beyanları tutanağa geçirmelidir. Tutanağın ispat aracı olması bakımından bu durum büyük önem arz etmektedir.

Mahkeme içi sulhun, dava konusunun bir kısmına ilişkin olduğu hallerde kısmi sulhun hükümsüzlüğü iddiası gündeme geldiği takdirde ise sulh olunmayan kısım yönünden yargılama devam etmekte ise yine bu hükümsüzlük iddiası bu davada incelenip karara bağlanacaktır⁶⁵⁴.

Sulhun hükümsüzlüğünün davanın devamı esnasında fark edilemediği yahut ileri sürülemediği durumlarda ise ayrı bir dava açmak icap edecektir. Bir diğer ifade ile görülmekte olan dava sona erdikten sonra sulhun hükümsüzlüğünün iddia edildiği hallerde bu ancak yeni bir dava açılarak ileri sürülebilecektir. Hükümsüzlük hallerinin varlığı,

⁶⁵¹ Mıdık, 2018, s.142.

⁶⁵² Önen, 1972, s.178; Soy, 2017, s. 168.

⁶⁵³ Önen, 1972, s.178 dn.51; Soy, 2017, s.168.

⁶⁵⁴ Önen, 1972, s.178 dn.51; Soy, 2017, s.168.

kendiliğinden sulhu geçersiz hale getirmesi düşünülemez, çünkü sulh gerçekten hükümsüz dahi olsa görülmekte olan dava mahkeme içi sulh ile şeklen geçerli bir şekilde sona ermiştir⁶⁵⁵. Bu nedenle sulhun iptal edildiğine dair mahkeme kararı gerekmektedir⁶⁵⁶.

Sulhun hükümsüzlüğünün, dava sonuçlandıktan sonra yeni bir dava açılarak ileri sürülebileceği belirtilmekle bu gibi durumlarda hükümsüzlük iddiası ile açılan davanın niteliğinin ne olacağı önemlidir. Doktrinde bu davaların menfi tespit davası olarak nitelendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir⁶⁵⁷. Açılan dava ile sulhun hükümsüzlüğünün tespiti istenilecektir. Mahkeme tarafından sulhun hükümsüzlüğü yönünde tespit ilişkin karar verilmesi durumunda ise sulhun gerçekleştiği davaya tekrar devam edilmesi gerekmektedir⁶⁵⁸.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh, ilamlar gibi icra edilebilme kabiliyetini haiz olup sulhun icraya konulduğu takdirde hükümsüzlüğünün ileri sürülmesi mümkün olmakla birlikte icra dairelerinin bu hükümsüzlük iddiası karşısında inceleme ve değerlendirme yapmaları olası olmadığından yapabilecekleri herhangi bir şey yoktur. Ancak hükümsüzlüğe ilişkin mahkeme kararının icra dairelerine sunulması halinde mahkemenin hükümsüzlüğe ilişkin kararı icra organlarını bağlayacaktır⁶⁵⁹. Doktrinde icra safhasında hükümsüzlük iddiasının İİK’da düzenlenen menfi tespit yahut istirdat davası ile ileri sürülebileceği savunulmaktadır⁶⁶⁰.

İrade fesadı halleri ile aşırı yararlanma durumunun varlığı halinde sulhun iptalinin hangi süreler içerisinde dava konusu yapılacağına ilişkin HMK’da düzenleme olmamakla birlikte TBK’nun ilgili hükümlerinin uygulanacağı yönünde madde gerekçesi mevcuttur. TBK’nu irade bozukluğu hallerinden biri sebebiyle açılacak sulhun iptali davasının süresini şu şekilde düzenlemiştir: “yanılma veya aldatma sebebiyle ya da korkutulma sonucunda sözleşme yapan taraf, yanılma veya aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde ...” dava açmak suretiyle ileri sürülebilecektir. Bu süre hak düşürücü nitelikte olup mutlak suretle öğrenme yahut etkinin kalktığı andan itibaren 1 yıl içerisinde açılmalıdır. Aşırı yararlanma durumunun varlığı hali nedeniyle bunun ileri sürülebilmesine ilişkin süre ise ayrı bir madde ile düzenleme altına alınmıştır.

⁶⁵⁵ Mıdık, 2018, s.131.

⁶⁵⁶ Soy, 2017, s.168.

⁶⁵⁷ Önen, 1972, s.188-189; Soy, 2017, s.168.

⁶⁵⁸ Önen, 1972, s.189; Soy, 2017, s.168; Feragat ve kabul açısından da aynı durumda davaya devam edileceği kabul edilmektedir bkz. Akyol Aslan, 2011, s.452; Ermenek, 2009, s.148.

⁶⁵⁹ Soy, 2017, s.169.

⁶⁶⁰ Önen, 1972, s.189; Soy, 2017, s.169.

Aşırı yararlanma halinin varlığı nedeniyle sulhun iptaline ilişkin açılacak dava süresi TBK'nun 28/2. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “Zarar gören bu hakkını, düşüncesizlik veya deneyimsizliğini öğrendiği; zor durumda kalmada ise, bu durumun ortadan kalktığı tarihten başlayarak bir yıl ve her hâlde sözleşmenin kurulduğu tarihten başlayarak beş yıl içinde ...” dava açmak suretiyle kullanabilecektir.

4.4. Kanun Yollarına Gidilip Gidilememesi

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun ilişkin olduğu davayı sona erdireceği evvelce belirtilmişti⁶⁶¹. Sulh ile sonuçlanan davanın kanun yolu incelemesine tabi olup olmayacağı hususu doktrinde tartışmalıdır⁶⁶². Kanun yoluna gidilebileceğini savunan görüşler olduğu gibi pek tabi bunun mümkün olmadığını ileri süren görüşler de mevcuttur.

Kanaatimizce, mahkeme içi sulh bakımından kanun yoluna gidilip gidilemeyeceği meselesine ilişkin ikili bir ayırım yapılması yerinde olacaktır. Mahkeme içi sulhun karma karakterli olması nedeniyle maddi hukuka ilişkin nedenlerden dolayı kanun yoluna gidilmesinin mümkün olduğunu kabul etmek olanaklı değildir⁶⁶³; çünkü sulh, özü itibari ile sözleşme olup tarafların iradesi ile sözleşme serbestisi kapsamında akdedilmektedir. Taraf iradelerinin kanun yolu denetiminden geçmesi ise açıkça sözleşme serbestisi ilkesi ile çelişecektir. Ayrıca daha önce de belirtildiği üzere sulh sözleşmesinin maddi hukuk kaynaklı bir özrü olduğunda sulhun iptali davası ile hükümsüzlüğü ileri sürülebilir. Bu imkân ve ihtimal mevcut iken aynı hususların bir de kanun yolu denetiminden geçmesinin kabulü usul ekonomisi ilkesine aykırı olacaktır.

Mahkeme içi sulh bakımından usul hukukuna ilişkin eksik yahut hataların olabilmesi mümkündür. Zaten kanun yollarının varlık amacı da bu eksiklik yahut hatanın gerçekleşme imkân ve ihtimaline binaendir. Bu nedenle mahkeme içi sulhun usul hukukuna ilişkin nedenlerle kanun yoluna götürülebilmesi ise mümkündür⁶⁶⁴. Bu halde duruma göre istinaf yahut temyiz kanun yolu sulhun usul hukukuna ilişkin bir eksiklik yahut usul hatası olup olmadığını denetleyecek; ancak sulh sözleşmesine ilişkin bir inceleme gerçekleştirmeyecektir. Olağan kanun yolunda inceleme dışında bırakılacaktır.

⁶⁶¹ Bkz. yuk. 3.1.1. Davanın Sona Ermesi

⁶⁶² Bu tartışmalar için bkz. Önen, 1972, s.150-151; Soy, 2017, s. 156-160.

⁶⁶³ Kuru, 2011, s.3783; Kuru, 2018, s.403; Mıdık, 2018, s.127.

⁶⁶⁴ Kuru, 2011, s.3782; Kuru, 2018, s.403; Soy, 2017, s.160; Mıdık, 2018, 2018, s.127.

Mahkeme huzurunda akdedilen sulh bakımından yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilip gidilemeyeceği hususunda da doktrinde birden farklı görüşler mevcuttur⁶⁶⁵. Ancak kanaatimizce kural olarak mahkeme içi sulha karşı olağanüstü kanun yolu durumunda olan yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyecektir⁶⁶⁶. Bilindiği üzere yargılamanın yenilenmesi yolu maddi anlamda kesinlik teşkil eden hükümlere karşı söz konusu iken evvelce de belirttiğimiz üzere mahkeme içi sulh, duruma göre şekli anlamda yahut maddi anlamda kesinlik arz etmektedir. Şekli anlamda kesinlik arz ettiğinin kabulü durumunda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyecek iken maddi anlamda kesinlik arz ettiği durumlarda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilecektir⁶⁶⁷. Ayrıca doktrinde yargılamanın iade sebeplerini düzenleyen HMK'nın 375/1c maddesinde yer alan “*vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması.*” sebebine dayanılarak yargılamanın iadesi talep edilebilir hükmü nedeniyle maddede belirtilen halin varlığı halinde mahkeme içi sulhun şekli anlamda yahut maddi anlamda kesinlik arz ettiğine bakılmaksızın yargılamanın iadesi kanun yoluna gidilebileceği kabul edilmektedir⁶⁶⁸; çünkü bu halde sulhun kapsamını oluşturan maddi hukuka ait işlem değil, aksine sulhun usul hukukuna ilişkin işlemin hatalı olduğu kabul edilmektedir. Biz de bu görüşe iştirak etmekteyiz.

4.5. Sulh Halinde Yargılama Giderleri, Harçlar ve Vekâlet Ücreti

Taraflar mahkeme huzurunda akdettikleri sulhun kapsamına dava konusu uyuşmazlığın yanı sıra yargılama giderlerini de dâhil edebilirler⁶⁶⁹. Bu halde yargılama giderleri de sulh sözleşmesine göre icra edilir⁶⁷⁰. Ancak taraflar aralarındaki uyuşmazlığı sulha dâhil etmekle de yetinebileceklerdir. Bu halde ise yargılama giderleri mahkeme tarafından tayin edilecektir⁶⁷¹. Ancak Kanun koyucu, sulha teşvik amacı ile sulh halinde yargılama giderlerinin ayrı oranlar üzerinden hesaplanmasını öngörmüştür⁶⁷². Tarafların yargılama giderlerini sulhta düzenlemedikleri halde mahkemenin bu hususu taraflara

⁶⁶⁵ Soy, 2017, s.160-162.

⁶⁶⁶ Önen, 1972, s. 151; Muşul, 2012, s.445.

⁶⁶⁷ Arslan, R. (1977). **Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi**. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş., s.70-71.

⁶⁶⁸ Soy, 2017, s.162; Mıdık, 2018, s.129.

⁶⁶⁹ Aldemir, H. 2017,. **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**. Ankara: Adalet Yayınevi, s.254.

⁶⁷⁰ Aldemir, 2017, s.254; Mıdık, 2018, s.117.

⁶⁷¹ Kuru, 2011, s.3765.

⁶⁷² Önen, 1972, s.161; Soy, 2017, s.170; Bkz Harçlar Kanunu m.22 ve Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m.6.

hatırlatması isabetli olacaktır⁶⁷³. Ancak bu halde taraflar yargılama gideri hususunu sulhun kapsamına dâhil etmemekte özgürdürler.

Geniş anlamda yargılama gideri tabirine dar anlamda yargılama giderleri, harçlar ve vekâlet ücreti dâhil olmakla her bir kalemi ayrı ayrı incelemek konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

4.5.1. Yargılama Giderleri

Taraflar akdettikleri mahkeme içi sulha yargılama giderlerini dâhil edip etmemekte özgürdürler. Taraflar yargılama giderlerini de sulha konu etmeyi seçtikleri takdirde sözleşme serbestisi kapsamında herhangi bir kısıtlama olmaksızın özgür iradeleri ile yargılama giderleri üzerinde anlaşabilirler⁶⁷⁴. Böyle bir durumda Yargıtay'a göre mahkeme bu hususta ki anlaşma ile de bağlı olacaktır⁶⁷⁵. Mahkeme tarafından hüküm kurulurken yargılama giderleri tarafların anlaştığı hali ile belirtilecektir⁶⁷⁶. Ancak taraflara verilen bu hak, devleti zarara uğratabilecek şekilde örneğin taraflardan birinin adli yardımdan istifade etmesini fırsat bilerek bu kimseye yükletilmek şeklinde kötüye kullanılmamalıdır⁶⁷⁷.

Tarafların sulh sözleşmesine yargılama giderlerini dâhil etmeme imkânı da vardır. Bu durumda mahkeme tarafların yargılama giderleri hususunu da sulh kapsamına alabileceklerini hatırlatmalıdır. Bu hatırlatmaya rağmen taraflar yargılama giderlerini sulha dâhil edip etmemekte serbesttirler. Dâhil etmedikleri takdirde yargılama giderleri

⁶⁷³ Mıdık, 2018, s.117; Bu hususta Yargıtay 14. HD'nin 09.11.2017 tarihli 2017/1838 E. ve 2017/8247 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Taraflar sulh olurken aynı zamanda yargılama giderleri hakkında da bir anlaşmaya varmışlarsa, mahkeme, tarafların anlaşmasına göre tarafların ödeyecekleri yargılama giderlerini sulh nedeniyle davayı sona erdiren kararında belirtir. Taraflar, sulh sözleşmesinde yargılama giderlerinden söz etmemişlerse mahkeme, yargılama giderleri üzerinde de bir anlaşmaya varmaları için taraflara bir imkân verir. Taraflar, yargılama giderleri hakkında bir anlaşmaya varamazlarsa mahkeme, yargılama giderlerini, sulh sözleşmesindeki (kısmi) kabul ve feragat edilen miktarlar oranında taraflar arasında paylaşır (HMK.m.326,2); yani taraflardan birini, o oranda yargılama gideri ödemeye mahkûm eder. Taraflardan biri (veya her ikisi) davayı bir vekil (avukat) vasıtasıyla takip etmiş ise, mahkeme, karşı tarafı (veya her iki tarafı) sulh sözleşmesindeki kabul ve feragat oranında vekâlet ücreti ödemeye mahkûm eder (HMK.m.323,1/ğ; 326,2). Bu vekâlet ücretine, tarifeye göre hükmedilir." <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T:20.08.2019)

⁶⁷⁴ Kuru, Arslan ve Yılmaz, 2013, s.536; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, 2011, s.430; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 2018, s.430.

⁶⁷⁵ Aldemir, 2017, s.254; Mahkemenin sulh anlaşmasında belirtilen yargılama giderleri ile bağlı olduğuna dair Yargıtay 15. HD'nin 25.10.2018 tarihli 2018/1293 E. ve 2018/4057 K. Sayılı kararı şu şekildedir: "Davacı kooperatif tarafından açılan ve asıl dava ile birleşen tapu iptal ve tescil davasında belirtilen davalılar ile davacı kooperatif arasında 10.09.2013 ve 18.02.2014 tarihlerinde iki ayrı sulh anlaşması yapıldığı, davalıların davacı yüklenici kooperatifin tapu iptal ve tescil talebini kabul ettikleri, ancak yargılama giderlerinden sorumlu olmayacaklarının kararlaştırıldığı ve birleşen davanın açılmasına sebebiyet vermediklerinin anlaşılmasına rağmen birleşen davada vekâlet ücreti dâhil yargılama giderlerinden sorumlu tutulmaları doğru olmamıştır." <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T:02.07.2019)

⁶⁷⁶ Önen, 1972, s.162-163; Soy, 2017, s.171.

⁶⁷⁷ Önen, 1972, s. 163; Soy, 2017, s.172.

bakımından mahkeme karar verecektir. Bu durumda mahkemenin takdir yetkisi mevcuttur⁶⁷⁸.

Yargılama giderleri HMK m.326'da "*Kanunda yazılı hâller dışında, yargılama giderlerinin, aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir.*" Şeklinde düzenlenmiştir. Kural olarak yargılama giderlerine davayı kaybeden kişi katlanmaktadır. Ancak yargılamanın, mahkeme içi sulh ile sonuçlandığı durumlarda kaybeden taraftan bahsetmek mümkün değildir. Bu halde taraflardan her biri diğerinin kısmi feragati yahut kısmi kabulü oranında haklı çıkmış olacaktır. HMK m.326/2'de şu düzenlemeye yer verilmiştir: "*Davada iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre paylaşır.*" Yargılama giderleri hususunda sulh anlaşmasında düzenleme olduğu durumlar için sorun olmamakla beraber bu yönde bir düzenlemenin olmadığı durumlarda HMK m.326 gereği mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre takdir edecektir⁶⁷⁹. Bu düzenleme kanaatimizce sulh durumu ile uyumludur. Bir diğer ifade ile mahkeme içi sulh durumunda yargılama giderlerinin tarafların haklılığı ile sulhun içerdiği kısmi feragat ve kısmi kabulün oranı dikkati nazara alınarak yargılama giderleri belirlenmesi hakkaniyete uygundur⁶⁸⁰. Ancak doktrinde feragat ve kabul halinde yargılama giderlerini düzenleyen HMK'nın 312. maddesinin kıyasen sulh bakımından da uygulanması gerektiğini ileri sürenler mevcuttur⁶⁸¹.

Görülmekte olan davanın tarafları akdettikleri sulh anlaşmasında yargılama giderleri hususunda talep etmeme yönünde karar alabilirler. Ancak, tarafların yapmış oldukları yargılama giderlerini ödemeleri bakımından yükümlülük altında oldukları unutulmamalıdır. Bu nedenle yargılama nihayete erdiğinde bu husus dikkati nazara alınarak hüküm tesis edilmesi gerekecektir⁶⁸².

⁶⁷⁸ Umar, 2011, s.889.

⁶⁷⁹ Kuru, 2018, s.402.

⁶⁸⁰ Önen, 1972, s. 164; Soy, 2017, s.173; Bu hususta Yargıtay 22. HD'nin 18.05.2017 tarihli 2017/33324 E. ve 2017/11696 K. sayılı kararı şu şekildedir: "davacının dilekçesine göre uyuşmazlığın tarafların anlaşması üzerine sona erdiği, ancak yargılama gideri ve vekâlet ücreti konusunda anlaşmadıkları, bu sebeple taraflara vekâlet ücreti ve yargılama gideri konusunda anlaşmaya varmaları için imkân tanınması, anlaşmaya varamazlarsa sulh anlaşmasındaki kabul ve ret oranına göre yargılama gideri ve vekâlet ücretinin belirlenmesi gerektiği gerekçesiyle bozulmasına karar verilmiştir." (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> E.T:20.06.2019)

⁶⁸¹ Atalı, Ermenek ve Erdoğan, 2018, s.579.

⁶⁸² Aldemir, 2017, s.255.

4.5.2. Harçlar

Sulhun kapsamına dar anlamda yargılama giderlerinin dâhil edilmesi mümkün olduğu gibi harçlarında dâhil edilebilmesi mümkündür. Bu hususta taraflar anlaşmaya vardıkları takdirde mahkeme anlaşmaya göre karar verecektir. Tarafların harçlar hususunda sulh olmaları durumunda harçların kim tarafından ve hangi oran üzerinden ödeneceği hususunun açıkça belirtilmesi gereklidir⁶⁸³. Bu halde mahkeme sulh anlaşmasına göre harçlar hususunda hüküm tesis edebilir. Ancak tarafların bu hususta anlaşamadıkları yahut anlaşma yolunu hiç denemedikleri takdirde harcın nasıl hesaplanacağı hususunda, yargılama giderlerinin aksine Harçlar Kanununda açık düzenleme mevcuttur. Mahkeme bu düzenlemeye göre hareket edecektir.

Harçlar Kanunu m.22’de tarafların sulh olması durumunda harçların nasıl tespit ve tayin edileceği şu şekilde belirtilmiştir: “*Davadan feragat veya davayı kabul veya sulh, muhakemenin ilk celsesinde vuku bulursa, karar ve ilam harcının üçte biri, daha sonra olursa üçte ikisi alınır.*” Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere Kanun, sulhun gerçekleştiği safhaya göre bir ayırım gözetmiştir. Düzenleme ile sulha teşvik söz konusu olmakla⁶⁸⁴ birlikte iki farklı safhaya ilişkin farklı oranın öngörülmüş olması sulhun bir an önce yapılmasını da ayrıca teşvik etmektedir.

Harçların nasıl hesaplanacağı belirtilmekle birlikte HMK m.326’da yer alan yargılama giderleri haksız taraftan alınır hükmü nedeniyle yargılama giderleri bakımından ifade edilen taraflar arasındaki haklılık ile feragat ve kabulün oranı dikkati nazara alınarak tespit ve tayin hususu harçlar hususunda da aynı şekilde tatbik edilmelidir⁶⁸⁵.

4.5.3. Vekâlet Ücreti

Taraf buldukları davalar bakımından görülmekte olan davanın tarafları davalarını bizzat takip edebilecekleri gibi vekilleri vasıtası ile de takip edebileceklerdir. Hukukumuzda kural olarak vekil ile takip zorunluluğu bulunmamaktadır. Taraflardan en az birisinin davasını vekil vasıtası ile takip ettirdiği hallerde davanın sonuçlanması neticesinde mahkemece vekâlet ücretine hükmedilecektir. Bu vekâlet ücreti de davayı kaybeden taraftan alınmaktadır⁶⁸⁶.

⁶⁸³ Yılmaz, Z. (2006). **Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekalet Ücreti** (İkinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi, s.205.

⁶⁸⁴ Önen, 1972, s.167; Soy, 2017, s.173.

⁶⁸⁵ Önen, 1972, s.168; Yılmaz, 2006, s.205; Soy, 2017, s.173.

⁶⁸⁶ Önen, 1972, s.169; Soy, 2017, s.174.

Avukatlık Kanunu m.169'da⁶⁸⁷ yer alan “*Yargı mercilerince karşı tarafa yükletilecek avukatlık ücreti, avukatlık ücret tarifesinde yazılı miktardan az ve üç katından fazla olamaz.*” Şeklinde ki düzenleme nedeniyle mahkeme tarafından avukatlık asgari ücret tarifesi dikkati nazara alınarak vekâlet ücretine hükmedilecektir⁶⁸⁸. Yasal düzenleme bu olmakla birlikte taraflar, vekâlet ücreti hususunu sulha dâhil etmek suretiyle aralarında anlaşabileceklerdir. Tarafların bu şekilde anlaşmaları durumunda mahkeme bu anlaşma ile bağlıdır ve bu anlaşmaya göre karar vermesi gerekir. Fakat taraflar vekâlet ücretini sulh kapsamına alıp almamakta özgür olmalarından dolayı bu hususta anlaşmaya varmadıkları ya da varamadıkları takdirde mahkeme Avukatlık Kanununda yer alan hüküm nedeni ile avukatlık asgari ücret tarifesini dikkati nazara alarak karar verecektir⁶⁸⁹.

Tarafların sulh olması durumunda tıpkı harçlar bakımından olduğu gibi vekâlet ücreti bakımından da teşvik söz konusudur. Bu husus AAÜT'nin 6. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: “*Anlaşmazlık, davanın konusuz kalması, feragat, kabul, sulh veya herhangi bir nedenle; ön inceleme tutanağı imzalanıncaya kadar giderilirse, Tarife hükümleriyle belirlenen ücretlerin yarısına, ön inceleme tutanağı imzalandıktan sonra giderilirse tamamına hükmolunur.*” Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere Kanun, sulhun ön inceleme tutanağının imzalanmasından önce yahut sonra olmasına göre bir ayırım gözetmiştir.

⁶⁸⁷ Aynı düzenleme için bkz AAÜT m.3: “*Yargı yerlerince avukata ait olmak üzere karşı tarafa yükletilecek avukatlık ücreti, ekli Tarifede yazılı miktardan az ve üç katından çok olamaz. Bu ücretin belirlenmesinde, avukatın emeği, çabası, işin önemi, niteliği ve davanın süresi göz önünde tutulur.*”

⁶⁸⁸ Aldemir, 2017, s.756.

⁶⁸⁹ Bu bakımdan sulh ile aynı sonuçları haiz davayı kabul kurumu ile ilgili Yargıtay HGK'nun 05.03.2014 tarihli 2013/14-498 E. ve 2014/205 K. sayılı kararı şu şekildedir: “...Davacı satış vaadi sözleşmesine dayalı tapu iptali ve tescil istemine ilişkindir. Davalı davayı kabul etmiştir. Mahkemece, dava kabul edilmiş, yargılama giderlerinin davacıdan tahsiline karar verilmiş, kendisini vekille temsil ettiren davacı lehine vekalet ücretine hükmedilmemiştir. Hukuk Mahkemeleri Kanununun 323.maddesinde sayılan yargılama giderlerinden yine aynı Kanunun 326.maddesi uyarınca yargılamada haksız çıkan taraf sorumludur. Yargılama giderleri arasında sayılan harç ve vekalet ücretinin de bu kapsamda yargılamada haksız çıkan taraftan tahsili gerekir. Vekalet ücretinin hangi esaslara göre belirleneceği, 4667 sayılı Avukatlık Kanununda değişiklik yapılmasına dair Kanunun 81/son maddesi, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin 7.maddesi ve 21.06.1966 tarih 1966/9-9 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı'nda gösterilmiştir. Anlaşmazlık, davanın konusuz kalması, feragat, kabul ve sulh nedenleriyle; delillerin toplanmasına ilişkin ara kararı gereğinin yerine getirilmesinden önce giderilirse, Tarife hükümleriyle belirlenen ücretlerin yarısına, karar gereğinin yerine getirilmesinden sonra giderilirse tamamına hükmolunur(Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m.6) Somut olayda; mahkemece davanın kabulüne karar verilmiş olmasına rağmen yargılama giderlerinin davacıdan tahsiline, davacı yararına vekâlet ücreti takdirine yer olmadığına şeklinde hüküm kurulmuştur. Davalı davanın açılmasına sebebiyet vermiş ve delillerin toplanmasına ilişkin ara kararı gereğinin yerine getirilmesinden sonra davayı kabul etmiştir. Davanın Kabulüne karar verilmiş olması nedeniyle davada kendisini vekil ile temsil ettirdiği anlaşılan davacı taraf yararına hüküm verildiği tarihte yürürlükte bulunan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre tarife hükümleriyle belirlenen ücretin tamamına, yine 492 sayılı Harçlar Kanununun 22.maddesi uyarınca karar ve ilam harcının 2/3'ünün davalıdan tahsil edilmesine hükmedilmesi gerekirken yargılama giderlerinin davacıdan tahsiline karar verilmesi ve davacı vekili yararına vekalet ücretine hükmedilmemiş olması doğru görülmemiştir...” <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T.:20.06.2019)

Düzenleme ile sulha teşvik söz konusu olup harçlarda olduğu gibi sulhun bir an önce yapılmasını da ayrıca teşvik etmektedir.

Vekâlet ücreti de yine yargılama giderleri ve harçlarda olduğu gibi tarafların fedakârlık durumları gözetilerek belirlenecektir. Aksi halde uygulamada birlik sağlanma imkân ve ihtimali ortadan kalkacak olup vekâlet ücretinin yargılama giderlerinden ayrı hesaplanmasına sebebiyet verilecektir.

Avukatlık Kanunu m.165'te sulh halinde vekâlet ücreti dolayısı ile tarafların müteselsil borçlu kabul edilecekleri şu şekilde düzenlenmiştir: “*İş sahibinin birden çok olması halinde bunlardan her biri, sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf avukat ücretinin ödenmesi hususunda müteselsil borçlu sayılırlar.*” Bu nedenle mahkeme içi sulh nedeniyle davanın sona erdiği hallerde vekâlet ücretinin Avukatlık Kanununun 169. Maddesi dikkati nazara alınarak belirlenmesi gerekecektir. Böyle bir durumda ise taraflardan birinin vekili sıfatıyla davayı takip eden avukat, vekâlet ücretine ilişkin talebi davanın her iki tarafına da yönlendirebilecektir⁶⁹⁰. Bir diğer ifade ile sulh ile nihayete eren davalarda, davanın her iki tarafı da avukatlık ücreti ödeme bakımından ilgili avukata karşı müştereken ve müteselsilen sorumludur⁶⁹¹. Taraflar arasında akdedilen sulh anlaşmasının avukatın bilgisi yahut katkısı olup olmaması ile sulhun mahkeme içi yahut mahkeme dışı yapılmış olmasının bu sorumluluğa etkisi bulunmamaktadır⁶⁹².

⁶⁹⁰ Bu hususta Yargıtay 13. HD'nin 28.05.2018 tarihli 2016/23786 E. ve 2018/6308 K. sayılı kararı şu şekildedir: “davacı ile davalı ... arasında vekalet sözleşmesi düzenlendiği, vekaletname ile davacı tarafından, davalı ... adına ... 12. İş Mahkemesi'nin 2013/261 esas sayılı dosyasında diğer davalı ...'a karşı işçilik alacaklarının tahsili talebiyle dava açıldığı, daha sonra davalı ... tarafından davadan feragat edildiği, dosyada bulunan 11/09/2013 havale tarihli ‘feragatname ve ibraname ile sulh sözleşmesi’ başlıklı sözleşme incelendiğinde sözleşmenin davalı ... ile davalı ... arasında düzenlendiği ancak sadece davalı ... tarafından imzalı olduğu, işçilik alacakları olarak toplam 2.918,67 TL'nin davalı ...'ın banka hesabına yatırıldığı bunun karşılığında diğer davalı ...'ın ibra edildiğinin ve tarafların sulh olduğunun yazılı olduğu görülmüştür. Mahkemece bilirkişi raporu doğrultusunda sadece davalı ... açısından davanın kısmen kabulüne, davalı ... açısından feragatın sulhu içermemesi ve imzasının bulunmaması gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiş ise de yukarıdaki açıklamalar ve dairemizin kökleşmiş içtihatlarına göre tarafların sulh olması halinde her iki tarafın da ücretten birlikte sorumlu olduğu ve Avukatlık Kanunu'nun 165. maddesinin uygulanması gerektiği açıktır. Davalı ...'ın imzalamış olduğu 11/09/2013 havale tarihli ‘feragatname ve ibraname ile sulh sözleşmesi’ dikkate alındığında diğer davalı ile aralarında bir anlaşma olmadan işçilik alacaklarından feragat ettiğinin kabulü hayatın olağan akışına aykırıdır. Hal böyle olunca, mahkemece, yukarıda açıklandığı şekilde davalı ... hakkında 1136 sayılı kanunun 165. maddesi göz önünde bulundurularak davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken, hatalı değerlendirme ile bu davalı hakkında davanın reddi yönünde hüküm tesis edilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.” <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (E.T.:20.06.2019)

⁶⁹¹ Aldemir, 2017, s.757.

⁶⁹² Şahin, H. (2009). **Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağanı**, “Davanın Sulh Yoluyla Sona Ermesinde Avukatın Ücret Alacağı ve Bundan Doğan Sorumluluk. M. Ünal, V. Başpınar, H.S. Ozanoğlu, S. Yılmaz (Editörler)”, Ankara. Seçkin Yayınevi, s.633.

Görülmekte olan davanın sulh ile sonuçlanması halinde davanın her iki tarafı da avukatın vekalet ücretinden müteselsilen ve müştereken sorumlu olmakla birlikte bu sorumluluk yalnızca yasal vekalet ücretine ilişkin olmayıp aynı zamanda sözleşmesel vekalet ücretini de kapsar nitelikte olduğu kabul edilmekte⁶⁹³ olup Yargıtay uygulaması da bu yönde idi⁶⁹⁴. Ancak Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu tarafından verilen 20.03.2019 tarihli Resmi gazetede yayınlanan 05.10.2018 tarih ve 2017/6 Esas ve 2018/9 Karar sayılı kararda

"Avukatlık Kanunu'nun 165. maddesinde düzenlenen "ücret dolayısıyla müteselsil sorumluluk" hâllerinden olan "sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşma ile sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde" karşı tarafın avukatı lehine her iki tarafın müteselsil olarak ödenmesinden sorumlu olacağı avukatlık ücreti kapsamına avukat ile iş sahibi arasında yapılan avukatlık ücret sözleşmesine göre avukata ödenmesi gereken akdi vekâlet ücretinin dahil olmadığına"

karar verilmiştir. Bu sebeple artık Avukatlık Kanunda yer alan sulh halinde vekalet ücretinden tarafların müteselsilen sorumlu olduğuna ilişkin düzenlemenin akdi vekalet bakımından geçerli olmadığı kabulü gereklidir.

Burada belirtilmesi gereken son bir husus ise davanın sulh sözleşmesi ile sona erdiği hallerde vekalet ücretinin sulh olunan gerçek meblağ üzerinden hesaplanması gerektiği meselesidir⁶⁹⁵. Burada sulh olunan gerçek miktarın araştırılması bu sebepten ötürü önem taşımaktadır. Ayrıca sulh anlaşmasında bu miktarın yanlış gösterilmesi ihtimaline binaen dava harca esas değer dikkate alınarak vekalet ücreti hesaplanması gerektiği de kabul edilmektedir⁶⁹⁶.

⁶⁹³ Ongun, C. (2017). "Tarafların Sulh Ya Da Feragat İle Anlaşması Sonrası Doğan Avukatlık Ücreti" *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt: 91, Sayı:3, İstanbul s.78.

⁶⁹⁴ Bu hususta Yargıtay 13. HD'nin 15.10.2015 tarihli 2014/33682 E. ve 2015/30164 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Bir davada görev yapan avukat, vekil edeninden aralarındaki sözleşmeye göre kararlaştırılan miktarı, şayet ücret kararlaştırılmamış ise Avukatlık Kanunu'nun 164/4 maddesine göre belirlenecek miktarı ücret olarak talep etmek hakkına sahip olduğu gibi, ayrıca yargılama sonunda haklı çıkılan kısım üzerinden hasma yüklenen vekalet ücretini de talep etmek hakkına sahiptir. Vekil eden, avukatına belirlenen bu iki kalemleri ödemekle yükümlüdür. Dava sulh ile sonuçlandığında ise, avukat müvekkilinden aralarındaki ücret sözleşmesinde kararlaştırılan miktarı isteyebileceği gibi davada sulh olunan miktara göre karşı tarafa yükletilen vekalet ücretini de isteyebilir. (Bkz. HGK.'nin 16.2.1994 T. 1993/13-810 E., 1994/60 K. sayılı kararı) Hal böyleyken, sadece akdi vekalet ücretine hükmedilerek, karşı yan vekalet ücreti talebinin reddi, usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir." Ongun, 2017, s.78-79.

⁶⁹⁵ Aldemir, 2017, s.757.

⁶⁹⁶ Ongun, 2017, s. 82.

5. SONUÇ

Medeni usul hukukunda sulh, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda bir müessese olarak düzenlenmemekle birlikte gerek doktrinde gerekse uygulamada sulhun varlığı hususunda görüş birliği mevcuttu. Ayrıca sulh, HUMK'ta ayrı bir müessese olarak ele alınmamakla birlikte birçok kanun hükmünde sulha ilişkin düzenlemeler mevcuttu. Medeni usul hukukunda sulh davaya son veren taraf usul işlemlerinden birisi olup, görülmekte olan bir davada, dava konusu uyuşmazlığın taraflarının aralarındaki uyuşmazlığı kısmen yahut tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir. Bu tanım 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun kabulü ile netleşmiştir. HMK ile sulh müessesesi özel olarak düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenleme yapılırken sulhun, HUMK döneminde ki hali ile aynı doğrultuda düzenleme getirilmiştir.

Çalışmamızın anlaşılabilirliğine hizmet etmesi açısından öncelikle sulhun tanımı, tarihçesi ve hukuki nitelendirilmesi irdelenmiş olup farklı kültürlerde de olsa sulhun, uzlaşma kültürünün meyvesi olduğu gerçeği yansıtılmaya çalışılmıştır. Akabinde sulhun birden fazla kritere göre türleri ile uygulama ve mukayesesinin sağlanması açısından benzer kurumlarla olan ilişkisi inceleme konusu edilmiştir. Bu incelemeler ile sulh hakkında genel bilgiler verilmekle yetinildikten sonra sulha konu olabilecek uyuşmazlıklar irdelenmek suretiyle sulhun kapsamı ortaya konulmuş, hangi şekilde ve hangi fasıla içerisinde mahkeme içi sulhun yapılabileceğinin üzerinde durulmuştur. Nihai olarak ise akdedilen sulhun iptali ile sulhun hükümsüzlüğü halleri incelenmiş, hüküm ve sonuçları üzerinde durularak sulh neticesinde dava konusu uyuşmazlık taraflarının elde edebilecekleri menfaatler izah edilmeye çalışılmıştır. Son olarak ise uygulamada en sık karşılaşılan kanun yolları ile yargılama giderleri noktasında tarafların sulh ile davaya son vermeleri durumunda meydana çıkabilecek ihtimaller izah edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız neticesinde medeni usul hukukunda sulh hakkında genel bir değerlendirme neticesinde sulhun uygulanabilirliğini ve tercih edilebilirliğini arttırmaya yönelik değerlendirme ve önerilerimizin ortaya konulması faydalı olacaktır.

Sulh, ilk kez HMK ile birlikte bir başlık altında müessese olarak hukukumuzda düzenlenmiş olmakla birlikte evvelden beri varlığı kabul edilen ve uygulaması olan bir müessesedir. Yürütülmekte olan her davanın şüphesiz bir kaybedeni vardır. Kazai merciler tarafından verilen hüküm hakkaniyet ve nesafet kurallarına uygun olup olmadığına bakılmaksızın mutlak suretle dava taraflarından birini tatmin etmeyecektir. Bir diğer ifade

ile taraflardan biri az yahut çok aleyhine olarak gördüğü karar dolayısı ile umduğunu elde edemeyecektir. Bu noktada sulh müessesesi taraflara sunulmuş bir nimet niteliğindedir. İki taraf arasında meydana gelen uyuşmazlığın iç dinamiklerini, tarihçesini, sosyolojik açıdan etkenlerini en iyi bilen kimseler bizzat uyuşmazlığın taraflarından başkası değildir. Bu nedenle aslında taraflar uyuşmazlığın meydana çıktığı ve kanaatimizce çözümün içinde olduğu, mahkeme salonlarına ve duruşma tutanaklarına yansımayan yahut yansıtılmayan birçok etkeni bilmektedirler. Diğer bir anlatımla aslında tarafların uyuşmazlığın çözümü bakımından birbirlerinden ne istediklerini en açık ve saf hali ile yine kendileri bilmektedir. Bu nedenle tarafların aralarında meydana çıkan uyuşmazlığı iki tarafı da tatmin edecek hali ile sonuçlandıracak müessesede sulh müessesesidir.

Yukarıda izah edilmeye çalışılan nedenlerden ötürü sulha teşvikin özendirilmesi büyük önem taşımaktadır. HMK ile ön inceleme safhasında sulha teşvik getirilmekle birlikte sulha teşvik müessesesinin uygulanabilirliğini arttırmak adına ek yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Mahkemelerin içinde bulunduğu yoğun iş yükü dikkati nazara alındığından sulha teşvik kurumunun etkin bir şekilde tatbikinin ne derece mümkün olduğu ortadadır. Kanaatimizce sulha teşvik kurumunun etkinliğinin artırılması amacıyla adalet komisyonu bünyesinde sulh büroları ihdas edilmek suretiyle ön inceleme duruşmasından önce dava taraflarının bu bürolar vasıtası ile bilgilendirilmesi, bu bürolar marifetiyle tarafların sulh müzakerelerine davet edilmesi yerinde olacaktır. Bu kapsamda sulh olan taraflara yargılama giderleri, harçlar ve vekâlet ücreti konusunda bir takım imtiyazlar tanınması sulha yönelmeyi teşvik edecek böylelikle mahkemelerin iş yükü bir nebze de olsa azalacaktır. Bu durumda mahkemeler, derdest dosyalarına daha fazla emek ve mesai harcayabilecektir.

Çalışmamızın yargılama giderlerine ilişkin kısmında da belirtildiği üzere taraflar dava konusu uyuşmazlık üzerinde kısmen veya tamamen sulh oldukları takdirde yargılama giderlerini sulhun kapsamına dahil edip etmeme hususunda serbestîye sahiptirler. Yargılama giderleri hususunda sulh anlaşmasında düzenleme olduğu durumlar için sorun olmamakla beraber bu yönde bir düzenlemenin olmadığı durumlarda HMK m.326 gereği mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre takdir edecektir. Bu durumun aksine doktrinde HMK m.331'e göre davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerinin hâkim tarafından takdir edileceği de kabul edilmektedir. Yargılama giderleri bakımından bu şekilde farklı anlaşılma ve yorumlara sebebiyet verecek şekilde belirsizlik yerine kanaatimizce sulh durumunda tarafların yargılama giderlerine ne şekilde

katlanacağı hususunun açıkça ve sulh halinde yargılama giderleri başlığı altında ayrıca düzenlenmesi isabetli olacaktır.

HMK'da dava konusu dışında kalan hususların da sulhun kapsamında dahil edilebileceği düzenlenmekle birlikte bu düzenlemeye herhangi bir sınır çizilmemiştir. Bu nedenle öğretide ve uygulamada sulhun kapsamına dahil edilebilecek dava konusu dışında kalan hususlar ile dava konusu arasında illiyet bağı olmasının gerekip gerekmediği hususunda fikir ayrılıkları mevcuttur. Bu nedenle Kanun koyucunun bu hususta muradını açık bir şekilde ortaya koyacak şekilde düzenleme getirmesi isabetli olacaktır.

Çalışmamızda sulh ile arabuluculuk müessesesinin karşılaştırılması yapılmaya çalışılmakla birlikte bunun neticesinde arabuluculuk müessesesinin sulh ile benzer birçok noktasının olduğu görülmektedir. Kanaatimizce sulh müessesesi, gereken ilgiyi gördüğü takdirde arabuluculukta dahil olmak üzere birçok alternatif uyuşmazlık çözüm yoluna ihtiyaç kalmayacak, sulh uzlaşma kültürünün yerleşmesine hizmet edecek ve böylelikle yeni çözüm yolları arayışında harcanan emek ve mesaiye ihtiyaç duyulmayacaktır. Bu nedenle arabuluculuktan ziyade sulha teşvik hususunda düzenlemeler ile somut çalışmalar daha etkili olacaktır.

Sulhun kesin hüküm gibi sonuç doğurduğu hususu düzenlenmekle birlikte bu kesinliğin maddi anlamda kesinlik mi yoksa şekli anlamda kesinlik mi olduğu hususu tartışmalıdır. Madde gerekçesinden yola çıkarak kanaatimizin burada ki kesinlikten kastın maddi anlamda kesinlik olduğu düşünülmesiyle birlikte farklı anlamalara ve yorumlara imkân vermemek, uygulamada şüpheye düşülmesini önlemek adına söz konusu madde hükmü revize edilmelidir. Kanun koyucunun muradı, sulha karşı kanun yoluna gidilemeyeceğini belirtmek ise bu hususu; yoksa sulh nedeniyle sonuçlanan uyuşmazlığın tekrar dava konusu yapılamayacağı meselesi ise bu hususu açıkça düzenlemesi gereklidir.

Son tespit ve önerimiz ise sulhun şarta bağlı yapılması meselesi ile ilgilidir. Sulhun, şarta bağlı olarak yapılabileceği hususu kanunda açıkça zikredilmiştir. Ancak bu durumda mahkemenin nasıl karar vereceği hususunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Uygulamada birliğin sağlanması ve tereddütlerin ortadan kaldırılabilmesi için yeni düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Şarta bağlı hüküm verilemeyeceği hükmü de dikkati nazara alınarak sulhun şarta bağlı yapılması durumunda mahkemenin ne yönde hareket edeceğinin açık ve anlaşılır şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Afacan, K. (2018). “Trabzon Şer‘iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Sulh Akidleri ve Analizi” (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018)
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Akil, C. (2012). “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S.4, s.1-18.
- Akil, C. (2013). **Kısmî Dava**, Ankara: Yetkin Yayınları
- Akkan, M. (2010). “Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükümün Delil Niteliği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:11, Özel S.2009, İzmir
- Akkan, M. (2018). “Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 2, s. 1-31, İzmir
- Akyol Aslan, L. (2011). **Medenî Usul Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara: Yetkin Yayınları
- Akyol Aslan, L. (2014). **Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan**, “Dava Dışında Kalan Hususların Sulhun Kapsamına Dâhil Edilmesi”, Ankara: Yetkin Yayınları
- Alangoya, H.Y., Yıldırım, K., Deren-Yıldırım, N. (2011). **Medenî Usul Hukuku Esasları**. İstanbul: Beta Yayınevi
- Albayrak, H. (2018). “Eşitlik ve Tarafsızlık İlkelerinin Zorunlu Arabuluculuk Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi Zorunluluğu”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 Etik Özel Sayı
- Aldemir, H. (2017). **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**. Ankara: Adalet Yayınevi
- Ansay, Ş. (1944). “Sulh”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s.200-209.
- Aral, F., Ayrancı, H. (2014). **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**. Ankara: Yetkin Yayınları
- Aras, B. (2007). "Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü", *Ankara Barosu Dergisi*, Y:65, S. 2, s.158-178.
- Arık, K.F. (1954). “Mahkeme Önünde Sulh”, *AÜSBFD*, C.9, S. 1, s. 141-158
- Arslan, R. (1977). **Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi**. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

- Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E. (2018). **Medenî Usul Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları
- Atalı, M., Ermenek, İ., Erdoğan, E. (2018). **Medenî Usûl Hukuku**. Ankara: Yetkin Yayınları
- Atar, F. (2009). “Sulh”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul
- Avcı, M. (2017). “Osmanlı Ceza Muhakemesinde Sulh (Uzlaştırma)”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.25. S.1, s.11-71.
- Berkin, N.M. (1969). **Medenî Usul Hukuku Esasları**, İstanbul: Hamle Matbaası
- Bloomeyer, A. (1968). "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları". İrfan Yazman (çev.). *AÜHFD*, C. 25, S. 3, s.225.
- Boşça, S. (2008). “Medeni Usul Hukukunda İstinabe”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Boyraz, F. (2019). “Hukuk Muhakemeleri Kanundaki Hali ve Uygulamadaki Haliyle Karşılık Dava”, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Budak, A.C. (2009). **Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık
- Budak, A.C., Karaaslan, V. (2018). **Medenî Usul Hukuku** (İkinci Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi
- Bulut, U. (2016). “Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi)”, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Cidecigiller, A. (2014). “İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Sulh Yolu İle Çözülmesi”, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Çelik, A. (2014). **Adil Yargılanma Hakkı Rehberi**, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları.
- Çetinkaya, E. (2016). “Osmanlı Hukukunda Sulh Sözleşmesi: Üsküdar ve Bursa Şer‘iyye Sicillerine Göre Borç İlişkilerinde Sulh Sözleşmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Demir, Ş. (2011). **Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi**, Ankara: Adalet Yayınevi
- Demir, Ş. (2013) “*Arabuluculuk Arkadaşlığı*”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2013/2, s. 291-314.

- Dovydas, V., Grigoriy, D. (2018). **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması**. Uygulamacılar İçin El Kitabı, Serkan Cengiz (çev.). Avrupa Konseyi, <https://rm.coe.int/aihs-kapsam-nda-adil-yarg-lama-hakk-n-n-korunmas-tr/16808db5d4>.
- Dural, M., Ögüz, T. , Gümüş, M.A. (2008). **Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku**, İstanbul: Filiz Kitabevi
- Ellek, H. (2012). “İslam Hukukunda Mali Konularla İlgili Sulh Anlaşması (Akitler Çerçevesinde)”, (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Ellek, H. (2013). “Kur’an ve Hadis Işığında İnsanlar Arası Anlaşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümü”, *GÜİFD*, 2013/2, C.2 S.3, s.91-112.
- Ercan, İ. (2007). **Prof. Dr. Yavuz ALANGOYA İçin Armağan**, “Aile Mahkemesinde Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi s.63-102”. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ercan, İ. (2012). **Medeni Usul Hukuku** (Sekizinci Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Ercan, İ. (2013). **Avukatlar ve Hâkimler İçin Medeni Usul Hukuku**. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Ermenek, İ. (2009). **Medeni Usûl Hukukunda Davayı Kabul (Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller)**, Ankara: Adalet Yayınevi
- Eroğlu, O. (2018). **Medeni Usul Hukukunda Ön İnceleme**, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Erzurumlu, N. (2015). “659 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye Göre Adli Uyuşmazlıklarda Sulh”, (Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Göksu, M. (2014). "Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesinde Etkili Bir Örnek: İngiliz Hukuk Yargılamasında Resmî Sulh Önerileri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:115, s.278-314.
- Görgün, L. Ş., Kodakoğlu, M. (2014). **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları
- Görgün, L.Ş. (2014). **Medenî Usûl Hukuku** (Üçüncü Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları
- Hakeri, H., Ünver, Y. (2011). **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler** (Beşinci Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi
- Hasoğlu, A. (2017). “İdarenin Sorumluluğu Bağlamında Yargı Dışı Çözüm Yolu Olarak Sulh”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.25, S.2, s.65-87.
- Hızır, F. (2018), “Sulh Sözleşmesi”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.

İldır, (G). (2003). **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler)**. Ankara: Seçkin Yayınevi

İnternet: <http://kuran.diyamet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/nisa-suresi-4/ayet-128/diyamet-isleri-baskanligi-meali-1> Son Erişim Tarihi: 20.06.2019

İnternet: <http://www.sozluk.adalet.gov.tr/Harf/D?Sayfa=2> Son Erişim Tarihi: 30.09.2019

İnternet: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/#> Son Erişim Tarihi: 20.10.2019

İnternet: <https://www.lexpera.com.tr> Son Erişim Tarihi: 20.06.2019

İnternet: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu) Son Erişim Tarihi: 20.10.2019

İnternet: UYAP Bilişim Sistemi Son Erişim Tarihi: 20.10.2019

İnternet: www.hukukiyardim.gov.tr Son Erişim Tarihi: 13.06.2019

İnternet: www.tdk.gov.tr (Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü) Son Erişim Tarihi: 20.10.2019

İnternet: Yargıtay Kararları Dergisi Son Erişim Tarihi: 20.10.2019

İnternet:<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariyasamaları/Kanunlasan/2011Yili/kanmetni/610Oss.pdf> Son Erişim Tarihi: 30.09.2019

İyilikli, A.C. (2016). **Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm**, Ankara: Yetkin Yayınları

Karauz, A. K. (2011). “Sulh Sözleşmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.

Kılıçoğlu, M. (2012). **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi**. İstanbul: Legal Yayıncılık

Koç, E. (2009). “Usuli İşlemlerde İrade Sakatlıkları”, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.

Kodakoğlu, M. (2017) “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:28, s.1-32.

Kodakoğlu, M. (2019). **Medeni Usûl Hukuku** (On İkinci Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi

Kurt Konca, N. (2018). “Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk”, *Seta Perspektif*, Sayı: 225

Kuru, B. (2011). **Hukuk Muhakemeleri Usulü C.4.** (Altıncı Baskı) İstanbul: Demir Yayınevi

- Kuru, B. (2018). **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku**. Ankara: Yetkin Yayınları
- Kuru, B., Arslan, R., Yılmaz, E. (2013). **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**. Ankara: Yetkin Yayınları
- Meral, C.S. (2009). “Aile Mahkemesinin Görevine Giren Davalar ve Bunlara Özgü Yargılama Usulleri”, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Metin, U.C. (2016). “Maddî Hukuk Anlamında Sulh Sözleşmesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, s.291-307.
- Mıdık, B. (2018). “Medeni Usul Hukukunda Sulh ve Sulh Benzeri Müesseseler”, (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Mole, N., Harby, C. (2001). "Adil Yargılanma Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesinin Uygulanmasına Dair Kılavuz". http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/adil_yargilanma.pdf.
- Muşul, T. (2009). **Medenî Usul Hukukunda Terdit İlişkileri** (İkinci Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları
- Muşul, T. (2012). **Medenî Usul Hukuku** (Üçüncü Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi
- Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö., Oktay-Özdemir, S. (2005). **Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler** (Sekizinci Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi
- Ongun, C. (2017). "Tarafların Sulh Ya Da Feragat İle Anlaşması Sonrası Doğan Avukatlık Ücreti" *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt: 91, Sayı:3, İstanbul
- Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, C. (2011). “Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’nin Yürürlüğe Girişi ve Türk Hukuk Tarihi Bakımından Önemi The Implementation of the Ottoman Civil Code (Mecelle) and its Significance in Turkish Legal History ” *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S.29, Ankara, s.93-124
- Önen, E. (1972). **Medeni Yargılama Hukukunda Sulh**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Özaykut, S., Beleş, M. (2014). **Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat**. Ankara: Adalet Yayınevi
- Özbek, M.S. (2016). **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, 4. Baskı, 2. Cilt, Ankara: Yetkin Yayınları
- Özkan, M.S. (2011). “Avukatın Uzlaştırma Yetkisi ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Yasa Tasarısı”, *Fasikül Hukuk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:17, s.6-11.

- Öztürk, B. (Editör). (2010). **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku** (Üçüncü Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Parlar, A. (2011). **Gerekçeli Karşılaştırma Tablolı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**. Ankara: Bilge Yayınevi
- Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2018). **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**. İstanbul: Vedat Kitapçılık
- Pıtırılı, B. (2017). "Sulh". *Bursa Barosu Dergisi*, Cilt: 42, Sayı: 100. Bursa, s.89-97
- Postacıoğlu, İ.E. (1975). **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası Varisleri Koll. Şti.
- Reisoğlu, (S). (2012). **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. İstanbul: Beta Yayınevi
- Remzi, M., Aydın, S. (2009). **Borçlar Hukuku Özel Hükümler** (İkinci Baskı), İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları
- Sancak, Y., Kıyak, E. (2014). "Günümüz Türkçesiyle Mecelle'nin On Altıncı Kitabı Kitabü'l Kazâ Günümüz Düzenlemeleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme" *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 2, Konya
- Sanıvar, H.D. (2017). "Türk Medeni Yargılama Hukukunda Davadan Feragat", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Sarisözen, M.S. (2010). "Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Işığında Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma", (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Sevig, V.R. (1949). "Mukavelelerin Tasnifi ve B.K. Dışında Bırakılmış Olan Mukaveleler ve Bilhassa Sulh Mukavelesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, s.136-155.
- Sırım, V. (1994). "İslam Devletler Hukukunda Milletlerarası Anlaşmazlıkların Sulh Yolu İle Çözümü", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Soner, L.F. (1977). "Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar", *Ankara Barosu Dergisi*, S.3, s.439-448.
- Soy, A. (2017). **Türk Medeni Yargılama Hukukunda Sulh**, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Şahin, H. (2009). **Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağanı**, "Davanın Sulh Yoluyla Sona Ermesinde Avukatın Ücret Alacağı ve Bundan Doğan Sorumluluk. M. Ünal, V. Başpınar, H.S. Ozanoğlu, S. Yılmaz (Editörler)", Ankara. Seçkin Yayınevi.
- Tahiroğlu, B. (2005). **Roma Borçlar Hukuku**, İstanbul: Der Yayınları

- Tanrıver, S. (1995). “Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler”, *AÜHFD*, C. 44, S. 1, s. 333-348.
- Tanrıver, S. (2005). **Makalelerim I (1985-2005)**, “Makale-3 Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler”, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Tanrıver, S. (2007). **Makalelerim (2006)**, “Makale 1 Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Topuz, G. (2001). “Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarının Sonuçları”, (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Tutumlu, M.A. (2012). **Kuram ve Uygulama Açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu**, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Ulukapı, Ö. (1990). “Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> e.t. 15.03.2019.
- Ulukapı, Ö. (2010). **İcra ve İflâs Hukuku** (Dördüncü Baskı), Konya: Mimoza Yayınları
- Ulusan, B. (2012); “Sulh Sözleşmeleri” *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı: Prof. Dr. Erhan Adal'a Armağan*, C. VII, S.2, s.975-993.
- Umar, B. (2011). **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**. Ankara: Yetkin Yayınları
- Yavuz,C., Özen, B., Acar, F. (2008). **Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler** (Altıncı Baskı), İstanbul: Beta Yayınları
- Yazıcı Tıktık, Ç. (2015). “Bir İşin Yapılmasına veya Yapılmamasına İlişkin İlâmların İcrası”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, s.2735-2776.
- Yeşilyurt Duran, A. (2016). “İptal Davalarında Sulh”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XI, S.2, s.121-154.
- Yıldırım, A. (2014). “Mağdur Haklarına Yönelik Kurumsal Yapılar (Sulh ve Uzlaştırma)”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S.23, s.251-270.
- Yılmaz, D. (2012). “Türk ve Alman İdare Hukukunda Arabuluculuk ve Sulhe İlişkin Düzenlemeler (idare)”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 70, s. 92-100.
- Yılmaz, E. (2004); **Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, “Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi (Avukatlık Kanunu m.35/A)”, H. Pekcanitez, (Yayına Hazırlayan) Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları
- Yılmaz, E. (2012). **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi** (şerh). Ankara: Yetkin Yayınları
- Yılmaz, Z. (2006). **Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekalet Ücreti** (İkinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi

Yılmaz, Z. (2012). **Açıklamalı 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**. Ankara:
Adalet Yayınevi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Şahan, Seçkin
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 17.01.1988 Kırşehir
Medeni hali : Evli
Telefon : 0546 402 00 40
e-posta : seckinsahan@hotmail.com

Eğitim Derecesi

Yüksek lisans

Lisans

Lise

Okul/Program

Gazi Üniversitesi SBE

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Mehmet Akif Ersoy Lisesi

Mezuniyet yılı

Devam ediyor

2011

2005

İş Deneyimi, Yıl

2013- 2015

2015- 2016

2016-

Çalıştığı Yer

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

Adalet Bakanlığı

Adalet Bakanlığı

Görev

Kurum Avukatı

Hâkim/Savcı Adaylığı

Cumhuriyet Savcısı

Yabancı Dili

İngilizce (orta)

Hobiler

Futbol oynamak, Yürüyüş yapmak, Sinema, Tiyatro, Kitap Okumak

